

ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (БІЛОРУСЬ)
КЛАЙПЕДСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ЛИТВА)
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННЦ «ІНСТИТУТУ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ» НААН
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. АЛЕКСАНДРАСА СТУЛЬГІНСКІСА (ЛИТВА)

СТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Матеріали Міжнародної
науково-практичної конференції

04 грудня 2018 р.

Житомир
2018

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського національного агроекологічного університету, протокол № 5 від 26 грудня 2018 р.

Редакційна колегія

Скидан О.	Ректор Житомирського національного агроекологічного університету, доктор економічних наук, професор
Лупенко Ю.	Директор ІННЦ «Інститут аграрної економіки», доктор економічних наук, професор, академік НААН
Кваша С.	Проректор з навчальної і виховної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор, академік НААН, заслужений діяч науки і техніки України
Саблук П.	Академік-секретар НААН, доктор економічних наук, професор
Жудро М.	Професор кафедри економіки та управління підприємствами АПК Білоруського державного економічного університету, доктор економічних наук, професор (Білорусь)
Жуковскіс Я.	Директор інституту бізнесу та управління розвитком сільських територій факультету економіки і менеджменту Університету Александра Стутьгинскіса (Литва), доктор наук, професор
Раманаскас Ю.	Професор Клайпедського університету, доктор наук хабілітований, професор
Якобчук В.	Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Житомирського національного агроекологічного університету, кандидат економічних наук, професор
Швец Т. В.	Завідувач кафедри інноваційного підприємництва та інвестиційної діяльності Житомирського національного агроекологічного університету, кандидат економічних наук, доцент
Плотнікова М.	Доцент кафедри інноваційного підприємництва та інвестиційної діяльності Житомирського національного агроекологічного університету, кандидат економічних наук, доцент

Рецензенти:

Єрмаков О. Ю., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки праці та соціального розвитку Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Россоха В. В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Ходаківський Є. І., доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Житомирського національного агроекологічного університету.

С80 Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (4 грудня 2018 р., Житомир). – Житомир: ЖНАЕУ, 2018. – 557 с.

До збірника ввійшли матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій як пріоритет державної політики децентралізації», присвячених розв'язанню актуальних проблем регіонального розвитку та формування пропозицій щодо самозабезпечення, підвищення стійкості місцевих громад до зовнішніх чинників.

Для науковців, керівників та спеціалістів аграрного сектора, працівників державного управління, освіти та місцевого самоврядування, усіх, хто цікавиться проблемами розвитку сільських територій, особистості, суспільства та екологічного господарювання.

Збірник виготовлено з оригіналів доповідей авторів. Відповідальність за точність викладених у збірнику матеріалів несуть автори.

Роздруковано з оригіналу-макета замовника.

ЗМІСТ

J.-Ur. Sandal

INNOVATION AND INVESTMENT BASES FOR THE
DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS IN RURAL AREAS 16

М. К. Жудро, Н. В. Жудро

МАРКЕТИНГОВЫЕ АСПЕКТЫ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ
РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА 20

С. В. Андрос

КРЕДИТНІ СПІЛКИ В СИСТЕМІ ФІНАНСУВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ 24

А. Балежентис

УРБАНИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К СЕЛЬСКОМУ РАЗВИТИЮ..... 29

Л. Я. Беновська

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ 31

Н. С. Венгерська, К. О. Третьякова

МІЖНАРОДНИЙ АГРОПРОМИСЛОВИЙ КРАУДСОРСИНГ
ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ
НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ..... 35

Г. Л. Вербицька

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВРАХУВАННЯ ДОСВІДУ
КРАЇН ЄС В ОРГАНІЗУВАННІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ. 39

О. П. Власенко

ПУБЛІЧНИЙ МАРКЕТИНГ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ 42

С. А. Власюк, І. С. Слободяник

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ 45

А. Б. Войтенко, В. П. Якобчук

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ... 49

О. В. Гаврилюк

СІЛЬСЬКИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПІДНЕСЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ 53

В. О. Ганський

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ СПАДЩИНИ В СИСТЕМІ
УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ 57

<i>О. В. Гаращук, В. І. Куценко</i> МОДЕЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В РИНКОВИХ УМОВАХ	61
<i>V. P. Hmyria,</i> INVESTMENT SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF THE FORESTRY OF UKRAINE IN THE CONTEXT IMPROVING THE COUNTRY FOREST RESOURCE POTENTIAL	67
<i>Т. В. Гоголь</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	71
<i>О. М. Головня</i> РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ	77
<i>А. В. Гуменюк, О. Б. Школенко</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	81
<i>І. Г. Грабар</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ НА ПРИКЛАДІ РОДОВОЇ САДИБИ	85
<i>Т. І. Данилюк</i> ПОСЛУГИ АУТСОРСИНГУ В СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	92
<i>N. Datsii</i> SOCIAL-ACCEPTABLE MODEL OF DECENTRALIZATION FOR AGRICULTURAL FARMERS	96
<i>Т. А. Демченко, С. О. Михайловина</i> КОНТРОЛЬ ЗА СТАНОМ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	99
<i>В. А. Довженко</i> ІНСТРУМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	102
<i>О. І. Дяконенко</i> РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	105
<i>О. Й. Жабинець</i> СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА ЄС: ОСОБЛИВОСТІ, ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ	109

<i>М. М. Жудро</i> ГАРМОНІЗАЦІЯ ЦИФРОВОЙ И ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКИ	113
<i>В. М. Жудро</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НОВЕЛЛИЗАЦИИ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЭКОТРОНИКИ КОМПАНИЙ	117
<i>В. П. Залізнюк</i> МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧИМ КОМПЛЕКСОМ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ.....	121
<i>О. В. Захаріна</i> ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	125
<i>О. В. Іващенко, В. О. Кондратенко</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КОМАНДИ.....	131
<i>О. В. Іванюк, О. В. Лугина</i> ВІДКРИТИЙ УРЯД – МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	135
<i>М. В. Ільїна, Ю. Б. Штильова</i> ПРОСТОРОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.....	139
<i>П. Г. Казьмір, Л. П. Казьмір</i> КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.	143
<i>З. В. Квасній, Д. Р. Гуца</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ	146
<i>Л. Г. Квасній</i> МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	149
<i>Л. Г. Квасній, Н. М. Губич</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ.....	152
<i>Л. Г. Квасній, М. Р. Шпук</i> ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В СІЛЬСЬКИХ МІСЦЕВОСТЯХ.....	156

<i>О. С. Кільницька, О. О. Новак</i> РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	159
<i>О. І. Ковтун</i> КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО АГРОБІЗНЕСУ НА МІСЦЕВОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ	165
<i>І. В. Копитова, В. В. Федоренко</i> МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	171
<i>І. В. Кравець, М. Білоченко</i> ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ ЗА ЛІЦЕНЗІЙНИМ ДОГОВОРОМ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ	174
<i>І. М. Куліш</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ	177
<i>В. В. Кухарець, Р. О. Стороженко</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	180
<i>О. М. Лебідь, Н. А. Лебєдєва</i> МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	183
<i>І. Л. Литвинчук</i> ПРОЕКТНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	187
<i>Л. О. Лобик</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	190
<i>С. В. Маркова, В. С. Коваленко</i> РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	193
<i>Ю. М. Мельничук</i> ДОВГОСТРОКОВЕ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ АГРОБІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМОК ЙОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	196

<i>Ю. Ю. Мороз, Ю. С. Цаль-Цалко</i> СИСТЕМА ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РОЗУМНИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	198
<i>О. В. Нікішина, О. М. Муратов</i> РОЛЬ АГРАРНИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ У БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	206
<i>О. О. Олійник</i> РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ НА ЗАСАДАХ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	210
<i>К. Ur. Omelchenko</i> INVESTMENT PROJECTS CURRENTLY IMPLEMENTED IN UKRAINIAN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX	213
<i>І. В. Охріменко</i> ОБ'ЄДНАНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	215
<i>Н. І. Пати́ка</i> СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ.....	219
<i>Х. О. Патицька</i> НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	223
<i>М. Ф. Плотнікова</i> СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ.....	227
<i>І. М. Постернак, С. О. Постернак</i> ЕКОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОСЕЛЕНЬ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	231
<i>О. Ф. Присяжнюк</i> ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ АГРОБІЗНЕСОМ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	235
<i>О. Д. Радченко</i> МІКРОКРЕДИТУВАННЯ ЯК ФОРМА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	237

<i>Т. М. Ратошнюк</i> РОЛЬ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	241
<i>Є. В. Редзюк</i> ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ, ЯК ОСНОВА ДЛЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	245
<i>О. В. Родіна, Т. В. Савченко</i> ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ ТВАРИННИЦТВА	251
<i>Є. О. Романенко</i> СТАН ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ: ЗЕМЛІ УКРАЇНЦІВ ТА ПРОБЛЕМИ	254
<i>Л. І. Симоненко</i> ПОЛІТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ БІЗНЕСУ ГРОМАДИ ЯК ІНСТИТУТ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	258
<i>I. Smyrnov</i> LOGISTICAL MODELS OF SUSTAINABLE TOURISM REGIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT: CITIES CASE	262
<i>Д. В. Смолич</i> АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ	266
<i>Р. Сташис, Ю. Раманаускас</i> ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ КАК ТЕХНОЛОГИЯ УПРАВЛЕНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ	270
<i>Л. В. Страшинська</i> АГРОПРОМИСЛОВІ КЛАСТЕРИ ЯК ФОРМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	273
<i>Н. М. Ступень</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	278
<i>Л. А. Суліменко, А. В. Киян</i> ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	281
<i>М. М. Тимошенко</i> ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ДЖЕРЕЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	285

<i>В. М. Форноляк</i> ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ З ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ	289
<i>Н. А. Третьак</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	298
<i>І. О. Цимбалюк</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	302
<i>Т. О. Чайка, І. О. Яснолоб</i> ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНО НЕЗАЛЕЖНИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	306
<i>Л. А. Чвертко, Н. А. Осадчук</i> ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	309
<i>В. А. Чередниченко</i> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ .	313
<i>S. Chugaievska, O. Pohilchenko</i> SOCIALLY-ORIENTED ECONOMIC PROJECTS OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN REGIONS	317
<i>S. Chugaievska, Z. Verkhovliuk</i> THE FINANCIAL SUPPORT OF SOCIALLY-ORIENTED PROJECTS ON A SAMPLE OF «STRATEGIC PROJECT OF ROAD MAP CREATION FOR INVESRMENT ATTRACTION FOR RECONSTRUCTION OF WATER TREATMENT FACILITIES IN DUBNO»	321
<i>Л. О. Шашула</i> ІНВЕСТИЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В АГРОБІЗНЕСІ УКРАЇНИ	325
<i>Т. В. Швець, О. В. Скидан</i> ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	328
<i>В. О. Шпортко, О. Г. Булуй</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ БІЗНЕС-ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	331

<i>О. Я. Щербан</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СЕЛІ	334
<i>Є. І. Ходаківський</i> ЕКСТЕРНАЛІЇ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	337
<i>А. Ю. Якимчук, Д. Б. Зайцев, Ю. О. Якимчук</i> ЛІСОВІ ТЕРИТОРІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ	344
<i>Ю. В. Ярошинська, І. В. Шевчук</i> РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	347
<i>N. Adamashvili</i> DISTRIBUTED LEDGER TECHNOLOGY FOR AGRI-FOOD SUPPLY CHAIN MANAGEMENT	351
<i>В. М. Анісімов</i> ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ТА УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ	353
<i>Д. Є. Бабков</i> ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	359
<i>В. А. Белінський</i> НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ МОТИВУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	363
<i>О. А. Бернхардт</i> ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	367
<i>М. Р. Бобряшов</i> РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	371
<i>А. І. Бойко</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	374
<i>М. В. Болдирєв</i> АГРОПРОМИСЛОВІ СТАРТАПИ В УКРАЇНІ	377

<i>А. І. Бурковська</i> ПІДХОДИ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ РІВНЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	379
<i>Д. О. Бурмич</i> АКТИВІЗАЦІЯ УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	383
<i>Г. В. Горин</i> ПРИЗНАЧЕННЯ І ВАЖЛИВІСТЬ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	388
<i>О. Д. Гуденко</i> ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ СЕКТОР ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	391
<i>Г. О. Дзядук</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ АГРОПІДПРИЄМСТВ	395
<i>Л. Ф. Дрогомирецька</i> МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА КАТЕГОРІЯМИ	398
<i>І. В. Ейсмонт</i> ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	401
<i>И. Н. Жудро</i> МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МАРКЕТИНГОВОГО ОБОСНОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНОГО НАЛОГА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ.....	404
<i>Т. В. Закалюжна</i> ПРОЕКТ АДАПТАТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ВОДОНАПІРНОЇ ВЕЖІ ЯК КЕЙС ДЛЯ ВІДДІЛІВ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ ОТГ	408
<i>В. В. Калінчук</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ РОСЛИННИЦТВА.....	412

<i>О. М. Калініна</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ З ДОПОМОГОЮ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	414
<i>О. Р. Квасній</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ПОГЛИБЛЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	417
<i>Л. В. Ключник</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	421
<i>Я. Я. Костащук</i> МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	424
<i>С. В. Костівська</i> BIGDATA: ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ АГРОБІЗНЕСУ	427
<i>В. І. Кравчук</i> АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР СИСТЕМИ АГРОБІЗНЕСУ	430
<i>В. О. Культенко, Н. Павлик</i> ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	434
<i>А. Куприянчук</i> РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В ОБЛАСТІ	438
<i>О. А. Мартинюк</i> СТАН УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	442
<i>В. А. Невмержицька</i> ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	446
<i>Н. В. Олексюк</i> ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	450

<i>А. О. Олійник</i> ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ТА ЗАХИСТОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНІСТЮ.....	453
<i>К. О. Пасека</i> МЕХАНІЗМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ	457
<i>В. О. Пилипенко</i> АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ	461
<i>Т. І. Підпокровна</i> ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ...	467
<i>К. Д. Плигач</i> СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРКАСЬКОГО РЕГІОНУ	475
<i>І. С. Пономарчук</i> ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО КАДАСТРУ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ	478
<i>Ю. П. Порозінська</i> ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ АГРОБІЗНЕСОВИХ СТРУКТУР В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	480
<i>Н. С. Пугачова</i> ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ	484
<i>Я. О. Пухирь</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	487
<i>О. І. Ракович</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	490
<i>Є. Ю. Река</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РИНКУ	494

<i>В. В. Сінкевич</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	499
<i>О. І. Смулка</i> ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ..	502
<i>М. П. Соколова</i> ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ	505
<i>О. В. Сорочинський</i> ПОБУДОВА МОРАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	508
<i>О. С. Спешилова</i> ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ НА ПРИКЛАДІ МІСТА НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКОГО.....	518
<i>О. М. Столовнік</i> РЕГІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ, ЇЇ СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНА МЕТА.....	521
<i>Т. М. Стукан</i> ОЦІНКА СТАНУ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	526
<i>К. А. Ткачук</i> СИСТЕМНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	530
<i>В. В. Федисин</i> СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ НА ПРИКАРПАТТІ: МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ	532
<i>Д. А. Федорук</i> ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЙ.....	535
<i>М. С. Хитоніна</i> РИНОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ: СУТЬ, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	537
<i>О. З. Хома</i> МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	541

<i>О. А. Хомин, В. В. Пасічник</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ.....	546
<i>Б. В. Шуляк</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	550
<i>Н. В. Якушева</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ МОНІТОРИНГУ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	554

INNOVATION AND INVESTMENT BASES FOR THE DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS IN RURAL AREAS

Agribusiness is not a new phenomenon in the social system even thou the term was coined around 1955 [3].

The modern definition of agribusiness covers the operations of farming, production of agricultural commodities, manufacturing, storing and distribution of farming equipment and supplies. Rural areas are land outside the city with low population density, and are usually not included in the urban definition.

As income rise and diets change, new opportunities in emerging industries are rapidly created, but smallholder farmers and their increased access to the market is necessary to strengthen food value chains [5].

The talk of town in agribusiness innovation and investment bases globally today is concentrated around value-added agribusiness products based on a World Bank Agribusiness Entrepreneurship Program for growth oriented entrepreneurs in agro processing [6].

Mega funding are redefying the agtech investment landscape besides microfinance, driven by private and national owned banks, invest networks, NGOs, private funds and national development funds [4].

Professional bankers and moneylenders are out for return on investment; governmental strategies are based on political, but not necessarily democratic goals or principles in their hunt for agro projects.

Agribusiness finance is more than a jungle of investment portfolios; it is also a question of political domination and strategies for national political growth and propaganda on the international arena of poverty and agro production, taking advantage of underprivileged individuals and nations.

Anyhow, innovation and finance in the farming industry has a long history and stretches back to the French Physiocrats. Richard Cantillon stated that the farmer is an entrepreneur, combining land and labor in the production function [1]. The business of the farmer is to produce agricultural commodities and sell them on the market. The production costs of the product consist of wages and

rent, both at fixed prices. The income is the selling market price. The farmer is a risk taker, Cantillon defined; sometimes the farmer will make a profit, and sometimes he will make a loss, depending on the weather conditions and the competition on the market.

Joseph A. Schumpeter defined innovation as a new combination of the first and second input factors, land and labor, in the production function, and where the market forces canalize the entrepreneurial profit to the entrepreneur who is the single owner of that profit [8].

Innovation, Schumpeter says, makes it possible to do something, which previously was not possible, or at least not so efficiently or so economically. Entrepreneurial profit is the surplus over cost, or the difference between price totals. Entrepreneurial profit is not added value. Added value is something that makes a product more appealing to customers and makes them pay more for the same product.

An individual might have different roles in the social system at the same time, like the entrepreneur who is responsible of carrying out the new combinations or the capitalist who is in charge of the investments. The entrepreneur might finance the enterprise with his own funds allocated through previous successful entrepreneurship or take a loan in the bank and thereby have two different roles, entrepreneur and capitalist. Partnership and dividends are out of the question, because the entrepreneur is a single individual with total control over the production function, and not a group of people as the board of directors, committees or any other organizational structure or partnership and the entrepreneurial profit belongs to the entrepreneur himself and is not an object of dividends [2].

The same principle also counts for the entrepreneur adaptors, those who adjust their businesses to the new method of production or a new market. Cooperation or cofounding have never been a part of successful entrepreneurship.

Innovation is a spontaneous and unpredictable change in the pattern of producing and it alters the way of doing business within a specific industry, in the whole sector or society. The social system is characterized by static operation, which indicates that production is taking place in the same manner with the same inputs and between the same players over time, until innovation is

introduced and revolves the social system into dynamic operations. Entrepreneurs carry out the transformation.

Innovation as a base for development cannot be political, but innovations affect politics. When the change based on innovation has taken place, it is irreversible and everyone must adjust to the new situation. Politics can never overtake the process of innovation, because governments cannot do the same as people.

Investment bases for development of agribusiness in rural areas are limited to the static part of the economy, while the innovative base for development are considered dynamic. Mega funding and microfinance are instruments operating in static production.

Private and public strategies and political dominance in agribusiness finance worldwide target growth oriented agro processing projects. In these kinds of activities, innovation based development is locked out; the result will be producing more of what we already have too much of in a dysfunctional market.

Smallholder farmers and SMEs in the agribusiness industry have potential to become innovative and thereby contribute to the development of the whole sector. What is needed to reach this potential is securing the control over the input factors, especially land and labor, while capital should be treated as an independent agent, which resolves into land and labor and thereby does not have a significant role to play in the development of agribusiness. As soon as an innovation is operating in the market, the income value produced is sufficient to supply the growth of that specific enterprise.

Smallholder farmers and SMEs in the agribusiness industry are in need of an investment base for introducing the innovation only, and that financial need is sufficiently covered by the entrepreneur's own capital retrieved from previously successful entrepreneurship or by taking a loan in the bank. In both situations, the entrepreneur smallholder farmer and SME maintain their individual personal freedom and control, and personal economic freedom, the freedom that some considers the highest level of democratic development [7].

Список використаних джерел:

1. Cantillon, R.: *Essai sur la nature du commerce en général*. London/New York: Henry Higgs, C.B., 1755/1931.

2. Casson, M.: The Entrepreneur – An Economic theory. New Jersey: Barnes & Noble Books -1982.
3. Merriam-Webster dictionary: Definition of agribusiness. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/agribusiness>. Retrieved 2018-10-31.
4. Norfund.no: Food and agribusiness, Norfund strategy. <https://www.norfund.no/food-and-agribusiness/category1051.html>. Retrieved 2018-10-31.
5. The World Bank: Agribusiness and value chains. <https://www.worldbank.org/en/topic/agribusiness>. Retrieved 2018-10-31.
6. The World Bank: Agribusiness entrepreneurship program. <http://www.infodev.org/agribusiness-entrepreneurship-program>. Retrieved 2018-10-31.
7. Sandal, J-U. How innovation maintains and develops democracy. *Economic Annals-XXI*. ISSN 1728-6220, -2017, 165(5-6), 2017, p. 23 – 26.
8. Schumpeter, J., A.: The theory of Economic Development. New Brunswick, USA: Transaction Publishers, 1934/2008.

*М. К. Жудро, д. э. н., профессор
Белорусский государственный экономический университет,
Н. В. Жудро, к. э. н., доцент
Белорусский национальный технический университет
Республика Беларусь*

МАРКЕТИНГОВЫЕ АСПЕКТЫ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Маркетинговая стратегия развития внешнеторговой аграрной политики Республики Беларусь, как сравнительно малой страны со значительной зависимостью от внешней торговли – должна базироваться на ее конкурентоспособности в международном плане (способность конкурировать с аналогичными товаропроизводителями как при экспортных операциях, так и при импортозамещении внутри страны).

Поэтому методология расчета показателей альтернативных издержек и сравнительных преимуществ по различным видам продукции – один из важнейших подходов к определению экономической эффективности маркетинговой стратегии развития внешнеторговой аграрной политики Республики Беларусь.

Ключевым драйвером маркетингового развития агросектора является формирование «кластерной архитектуры» взаимодействия всех его субъектов, то есть стремление к развитию не отдельных его сегментов, а целых комплексов (кластеров) видов экономической деятельности, включая предприятия и организации всех сфер АПК.

Политика государственной помощи в научных исследованиях в сфере кластеризации агропромышленного производства в сочетании с маркетинговой политикой развития аграрной инфраструктуры и коммуникаций в развитых странах мира является первостепенной составляющей аграрной политики.

Для АПК важным является обеспечение качественными информационными и консультационными услугами, а также подготовка квалифицированных кадров, что не всегда в полной мере возможно лишь за счет деятельности коммерческих консалтинговых организаций. В современных условиях низкой коммерциализации консалтинга АПК

Республики Беларусь органы государственного управления агропромышленным производством являются практически единственными поставщиками услуг. Тем не менее, объем и качество последних явно недостаточны для эффективного функционирования аграрного сектора. В процессе экономического развития АПК республики предоставление информационных, консультационных и квалификационных услуг агропромышленным предприятиям также должно развиваться в первую очередь для субъектов агробизнеса, занятых в приоритетных его сферах.

Ключевым маркетинговым инструментом кластерного развития является антимонопольная политика, предполагающая регулирование вопросов организационно-экономических взаимоотношений субъектов хозяйствования в рамках производственной цепочки АПК. Так как монопольное положение предприятий и организаций, приносящее последним экономические выгоды, является источником убытков и дискриминации для прочих субъектов рынка. Эффективное развитие сельскохозяйственного производства затрудняется при существовании монополистических моносонических типов рыночных структур в отраслях 1-й и 3-й сфер агропромышленного комплекса, когда поставщики средств производства для сельского хозяйства имеют возможность завышать цены на свою продукцию, а потребители сельскохозяйственной продукции (заготовительные и перерабатывающие предприятия) имеют возможность занижать цен на нее. В итоге возникают «ножницы цен», которые негативно влияют как на эффективность сельскохозяйственного производства, так и на эффективность АПК в целом. Данная ситуация в современной Беларуси зачастую обостряется государственным регулированием каналов реализации сельскохозяйственной политики, что усиливает монополизм [1].

Таким образом, очевидно, что в условиях современной Беларуси государство должно стимулировать развитие эффективной конкуренции в АПК. Поэтому политика снижения уровня государственного вмешательства является наилучшим вариантом антимонопольного регулирования. В отношении отдельных предприятий-монополистов возможно предусмотренное законом регулирование цен и объемов производства.

Маркетинговая кластерная архитектура рынка, предполагающая воздействие на комплексы взаимозависимых производств, тесно связана с процессами агропромышленной интеграции, вертикальной и горизонтальной кооперации в АПК. Интеграционные процессы в агропромышленном производстве могут развиваться по различным направлениям, важнейшим из которых является формирование кооперативных кластерных агропромышленных структур в рамках синтеза взаимодействия институтов и инструментов регионального сбалансированного развития территорий и сырьевых зон по продуктовому принципу. Сотрудничающие предприятия в данном случае могут создавать различные типы корпоративных бизнес-структур, осуществляющих координацию совместной бизнес-деятельности. Логическим развитием подобных объединений являются аграрные кластерные институциональные рыночные структуры.

Определяющими условиями возникновения и успешного функционирования аграрных кластерных институциональных рыночных структур являются: распространенность среди интегрируемых предприятий акционерной формы капитала, без чего невозможной становится система участия в акционерном капитале — основе объединения в бизнес-структуру разнородных предприятий и организаций, а также наличие инвестиций, которые могут быть использованы для реализации комплексных перспективных инвестиционных проектов или предприятий-партнеров.

Поэтому ценовая аграрная политика должна строиться на принципах обеспечения экономического суверенитета предприятиям-партнерам. При этом государственные органы могут осуществлять стабилизационные мероприятия в целях сглаживания краткосрочной высокой ценовой волатильности на аграрных рынках. Кроме того, в рамках антимонопольной политикой могут регулироваться межсекторальные ценовые соотношения на продукцию различных сфер АПК.

Важнейшими задачами государственного регулирования в данном направлении является содействие успешному и конкурентному развитию экспортно-импортной деятельности организаций АПК, а также регулирование продовольственной безопасности. Комплекс мероприятий по стимулированию внешнеэкономической деятельности аграрного должен обеспечивать пропорциональное достижение соответствующих

международных соглашений и договоров, способствующих развитию экспорта из Беларуси [2].

Маркетинговое регулирование экспортно-импортной деятельности организаций АПК должно базироваться на учете того, что мировому рынку продовольствия и сельскохозяйственного сырья присущи многие черты как совершенной, так и несовершенной конкуренции, в частности, демпинг. Сложившаяся система бюджетной поддержки агросектора в развитых странах позволяет последним поддерживать демпинг низких экспортных цены на продовольствие.

При этом важно отметить, что маркетинговые инструменты и методы регулирования импорта продовольствия в современных условиях не должны основываться на использовании традиционных мер торговой политики ограничения импорта (квоты, таможенные пошлины, и др.), так как они противоречат многим условиям международной интеграции республики (в частности, будут сдерживать присоединению к ВТО).

Таким образом, можно заключить, что есть основание рекомендовать в качестве маркетинговых инструментов институционализации развития аграрного сектора пропорциональные и адекватные мероприятия ориентированные на обеспечение повышения конкурентоспособности приоритетных секторов национального АПК и продовольственной безопасности.

Список использованных источников:

1. Жудро, М. К. Дизайн композитного развития SMART: экономики и компетенций менеджеров / М. К. Жудро, Н. В. Жудро // Актуальные проблемы формирования кадрового потенциала для инновационного развития АПК: материалы V Международной научно-практической конференции, Минск, 6-8 июня 2018 г. / редкол.: Н. Н. Романюк [и др.]. – Минск : БГАТУ, 2018. – С.63–68.
2. Жудро, М. К. Смарт-экономика и бизнес-структурирование / М. К. Жудро, Н. В. Жудро // Научные труды Белорусского государственного экономического университета. – Минск: БГЭУ, 2018. – Вып.11. – С.179–185.

КРЕДИТНІ СПІЛКИ В СИСТЕМІ ФІНАНСУВАННЯ АГРОБІЗНЕСУ

Сільське господарство – особлива галузь матеріального виробництва, яка потребує фінансової підтримки. Чинна в Україні система банківського кредитування агропідприємств неспроможна вирішити цю проблему. Кількість банків, що займаються агрокредитуванням, щорічно зменшується. Чимало банків спрямовують фінансові ресурси з аграрного сектора в машинобудування, інші галузі. Комерційні банки налаштовані на співпрацю з VIP-клієнтами. Держава, з огляду на дефіцит бюджету, виділяє на фінансування фермерських господарств незначні суми грошей. У випадку нестачі вільних фінансових ресурсів і значного попиту на гроші ринковий механізм працює не на користь аграріїв. Відчутно зростають процентні ставки на банківські кредити, які нині для більшості фермерів фактично недоступні. Банки обачно поводяться у взаєминах з аграріями. Вони віддають перевагу клієнтам-позичальникам з достатнім заставним майном, значними площами сільгоспугідь, з можливостями виходу на внутрішній і міжнародні ринки. Це, передусім, агрохолдинги.

За таких умов перспективним варіантом вирішення проблеми агрокредитування є створення системи кредитної кооперації через організаційну форму кредитних спілок. Кредитні спілки за рахунок лояльної кредитної політики можуть пом'якшити існуючу проблему і посприяти подальшому розвитку фермерських і особистих селянських господарств, які через відсутність відповідного забезпечення, обмежені в доступі до кредитних ресурсів банків. Структура кредитного портфеля кредитних спілок показана на рис. 1. Як видно на рис. 1, частки фермерських кредитів і кредитів на селянські господарства становлять 7% та 4% відповідно. На кредитні спілки припадає близько 10% кредитного ринку, проте функція, яку вони виконують, дуже важлива.

Рис. 1. Структура кредитного портфеля кредитних спілок за видами економічної діяльності у 2018 році, % [1].

Пояснення просте: близьке розташування до малих сільгоспвиробників, лояльні умови кредитування. Структура активів кредитних спілок представлена на рис. 2. Як видно на рис. 2, в загальній структурі активів кредитних спілок на кредитний портфель припадає 84,4%, фінансові інвестиції – 4,6%, грошові кошти – 4,2% відповідно.

Рис. 2. Структура активів кредитних спілок у 2018 році, % [1].

Кредитні спілки швидко розвиваються, проте на їх діяльність впливають деякі негативні фактори. Річ у тім, що нині кредитні спілки

можуть надавати позики фермерам, які працюють на ринку як фізичні особи, але кредитувати фермерські господарства в якості юридичних осіб їм не дозволяється. До сьогоднішнього дня вказана проблема законодавчо не опрацьована. Кредитні спілки обмежені кількістю фінансових ресурсів, щоб цілком покрити кредитний попит фермерських господарств. Отже, щоб результативно використати потенціал кредитних спілок, необхідно наголос робити не на проблемах, з якими вони стикаються, а на можливостях. Як відомо, основою роботи кредитних спілок є допомога і довіра до своїх членів. Більшу частину кредитів у портфелі кредитних спілок становлять довгострокові кредити (59%), але на середньострокові кредити також припадає велика частка (40%), як це видно на рис. 3.

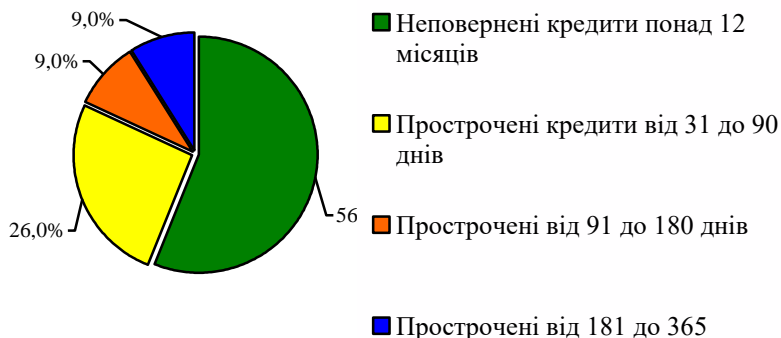
Рис. 3. Структура кредитного портфеля кредитних спілок за строками погашення у 2018 році, % [1].

В Україні сімейні ферми можуть бути потенційною клієнтською базою для кредитних спілок. Кредитні відносини з сімейними фермами набагато простіші. Крім того, сімейним фермам дозволяється реєструватися в якості юридичних або в якості суб'єкта підприємницької діяльності-фізичної особи. Отже, законодавчих обмежень для кредитування сімейних ферм кредитними спілками немає. Сьогодні інвестори також налаштовані фінансувати малий і середній агробізнес. Функцію провідника інвестицій у цьому випадку можуть виконувати винятково кредитні спілки, оскільки комерційні банки обходять увагою малий і середній агробізнес.

Вкажемо на взаємовідносини між кредитними спілками і сімейними фермерськими господарствами. Якщо, наприклад, іноземний інвестор

бажає вкласти фінансові ресурси в розвиток українського агробізнесу, хто тоді братиме на себе валютний ризик. Дійсно, повинен запрацювати механізм, який був би ланцюгом між банківським сектором і кредитними спілками. По суті, капіталовкладення в іноземній валюті може бути розміщене в банківській установі, і банк тримає цей фінансовий ресурс на депозитному рахунку. Під гарантію по депозиту банк надає кредитні ресурси, але вже у національній валюті, кредитним спілкам. У свою чергу, отримані гроші кредитні спілки спрямують на фінансові потреби певним особам у сумі приблизно 15 тис грн. Дійсно, якщо відбудеться трансформація домогосподарств у сімейні ферми, то обсяги кредитування також зростуть.

Торкнемося проблемного питання, пов'язаного із зайвою закредитованістю аграріїв. По суті, значна частка фермерів сьогодні, неспроможна повернути раніше отримані банківські позики. Як наслідок, погана кредитна історія і арешт активів фермерів. Отже, можливості отримати нові кредити в них немає. У цьому зв'язку фінансово можуть допомогти кредитні спілки. Структура заборгованості за неповерненими та простроченими кредитами кредитних спілок представлена на рис. 4.

Рис. 4. Структура заборгованості за неповерненими і простроченими кредитами кредитних спілок, 2018 рік, % [1].

Стратегічним напрямом розвитку кредитної кооперації вважаємо консолідацію зусиль кредитних спілок та створення кооперативного банку. Європейські країни успішно пройшли цей шлях. Вказаний напрям роботи

є перспективним, зважаючи на підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Упровадження цього підходу в «Креді Агріколь Банку» свідчить про його ефективність. Щоб прискорити роботу по створенню майбутнього кооперативного банку Нацкомфінпослуг і НБУ співпрацюють у напрямі зменшення вимог до статутного капіталу.

Список використаних джерел:

1. Зведені дані кредитних спілок-членів ВАКС станом на 01.07.2018 року. Всеукраїнська асоціація кредитних спілок. URL: http://vaks.org.ua/?menu=Financial_analyst.
2. Назаренко М. Кредитные союзы превратились в основных кредиторов малых и средних сельхозпроизводителей. 27.04.15 URL: http://tristar.com.ua/2/art/kreditnye_souzy_prevratilis_v_osnovnyh_kreditorov_malyh_i_srednih_selhozproizvoditelei_514.html.

УРБАНИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К СЕЛЬСКОМУ РАЗВИТИЮ

Урбанизация – объективный процесс развития городов и их систем [1]. Основная причина роста урбанизации – миграция населения из села в город, которая наблюдается во всех странах мира. В большинстве научных исследований проблемы развития села и города изучаются раздельно. Такой подход сочетал бы развитие села во взаимосвязи с городом.

Цель исследования – представить урбанистический подход изучения сельского развития региона (страны).

Методика исследования. Задачи исследования: 1) представить урбанистический подход; 2) представить количественную модель сельского развития; 3) апробировать модель. Предмет исследования – развитие села в системе «село-город». Объект исследования – сельское развитие Литвы в 1924–2016 г. Методы исследования: анализ научной литературы, моделирование, сравнительный анализ, системный анализ. Источники информации: научные исследования, демографические данные. Этапы исследования: формулирование урбанистического подхода; качественный анализ сельского развития; количественный анализ сельского развития.

Сельское развитие происходит в системе «село-город». Соотношение подсистем зависит от урбанизации региона или страны. Наиболее урбанизированные страны в мире: Монако, Сингапур, Сан Марин, Исландия, Венесуэла, Катар – в городах живут 90–100 % жителей страны [2]. Важный демографический перелом произошел 25 мая 2007 г. число жителей городов мира превысило сельское население мира [3]. Концептуальная урбанистическая модель сельского развития региона страны основывается на главном показателе урбанизации – доля жителей города или села.

Сравнительный анализ преимуществ локального села и недостатков глобального села выявило особенности, имеющие «зеркальные» значения. Максимум (при глобальном селе) – минимум (при локальном селе):

применение химических материалов; расстояние от производителя до потребителя с.-х. продуктов; продолжительность времени от производства до потребления; сумма затрат; количество участников рыночной цепи.

Временной анализ позволяет выделить три основные стадии сельского развития: локальное село, урбанизация, глобальное село. Для количественного анализа урбанизации, как главной составляющей сельского развития наиболее приемлемы модели роста: логистическая, Gompertz, Richards.

Выводы

1. Суть урбанистического подхода к сельскому развитию – урбанизация, которая характеризуется демографическими, земельными, социальными, экономическими показателями.

2. Основные стадии сельского развития: локальное село, урбанизация, глобальное село. Остаются актуальными преимущества локального села.

3. Для количественного анализа урбанизации региона (страны) применимы модели роста (логические, по Рихардс и др.).

Список использованных источников:

1. Juškevičius, P., Burinskienė, M., Paliulis, G. M., Gaučė K. (2013). Urbanistika: procesai, problemos, planavimas, plėtra. – Vilnius: Technika.
2. Šalys ir skaičiai 2015: Mažasis pasaulio atlasas. (2015). – Vilnius: Briedis.
3. Vanagas, J. (2012). Nuo urvinio būsto iki šiuolaikinio megapolio. – Vilnius: Technika.

*Л. Я. Беновська, к. е. н, с. н. с.,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долиńskiego НАН України»
Україна*

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Як показує зарубіжний досвід необхідною умовою підвищення рівня розвитку територіальних громад базового рівня – сільських, селищних, та ефективності місцевого самоврядування є впровадження реформи бюджетної децентралізації, що пов'язана з розширенням повноважень органів місцевого самоврядування у фінансово-бюджетній сфері. Проведення реформ децентралізації у XX столітті відбувалось у багатьох трансформаційних країнах та країнах, що розвиваються, та пов'язано з прийняттям у 1985 році Європейської хартії місцевого самоврядування, основою якої є засади бюджетного федералізму. Суть бюджетного федералізму полягає у тому, що «якщо в ізольованому територіальному утворенні існує можливість для надання суспільного блага і його граничні витрати дорівнюють середнім витратам його виробництва в кожному з утворень незалежно від того, надаються вони централізовано чи децентралізовано, то надання цього блага місцевими органами самоврядування в кількості, що відповідає реальному попиту, завжди буде ефективнішим, ніж його надання центральним урядом у фіксованому обсязі (на постійному рівні)» [1].

У світі існує багато моделей бюджетного федералізму, зокрема американська, західноєвропейська, компромісна, скандинавська, канадська, японська, змішані моделі. Будь-яка модель базується на трьох основних складових, що є обов'язковими умовами її ефективного функціонування, таких як: чітке розмежування повноважень між усіма рівнями влади за видатками; наділення відповідних рівнів влади достатніми для реалізації цих повноважень ресурсами; врегулювання вертикальних та горизонтальних дисбалансів за допомогою системи міжбюджетних трансфертів для того, щоб забезпечити на всій території країни стандарт державних послуг [1]. Кожна країна має свої особливості розвитку, тому

не існує ідеальної моделі бюджетного федералізму, що була б прийнятна для будь-якої країни. Реформування в напрямку бюджетної децентралізації в Україні є близькими до корпоративної моделі бюджетного федералізму.

Особливістю децентралізації в Україні є те, що цей процес відбувається практично паралельно з реформуванням адміністративно-територіального устрою та рядом секторальних реформ. Усі зазначені реформи є взаємозумовленими і взаємозалежними. Застосування принципу бюджетної децентралізації в Україні означає, що кожна територіальна громада базового рівня (міська, сільська, селищна) в перспективі має стати суб'єктом розвитку, що має власний бюджет, чітко визначенні джерела доходів та повноваження, що дозволить їй вирішувати завдання власного розвитку у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Незважаючи на те, що перші результати децентралізації в Україні свідчать про позитивні тенденції нарощення фінансового потенціалу територіальних громад, активізації залучення державних та приватних інвестицій, що в результаті створює умови для росту та соціально-економічного розвитку територій, реформування в напрямку бюджетної децентралізації пов'язане з певними викликами та недоліками бюджетної децентралізації. Тому реалізація реформи бюджетної децентралізації потребує врахування усіх позитивних та негативних сторін та проведення заходів державного регулювання цих процесів (рис. 1).

Отже, вплив бюджетної децентралізації на розвиток територіальних громад потребує не лише чіткого обґрунтованого розмежування розподілу доходів та повноважень між різними рівнями влади, але і реагування на позитивні чи негативні наслідки реформи. Хоча фінансове регулювання розвитку територіальних громад в Україні здійснюється на різних рівнях влади, проте існує механізм централізованого регулювання вищими органами доходів місцевих бюджетів, що посилює залежність розвитку територіальних громад від центральних органів влади. Дуже обмеженою є чисельність місцевих податків визначення ставок яких є в компетенції місцевих органів влади. Іншим чинником обмеження можливостей розвитку територіальних громад є постійні зміни «правил гри» (зміни щодо розподілу доходів та повноважень між державним та місцевими бюджетами), [3].

Рис. 1. Регулювання впливу бюджетної децентралізації на розвиток територіальних громад (ТГ)

Серед негативних наслідків впливу децентралізації на розвиток територіальних громад особливу увагу слід приділяти посиленню міжрегіональної та внутрірегіональної диференціації розвитку, що пов'язано з існування різного потенціалу розвитку територій та можливостей акумулювати фінансові ресурси, залучати інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Oates W. Fiscal Federalism. N. Y.: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1972.
2. Демиденко С. В. Світовий досвід управління та фінансового планування регіонального розвитку // Науково-теоретичний журнал Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2009. – №2. – С. 106–112.
3. Сторонянська І. З., Бенівська Л. Я. Фінансова спроможність регіонів у контексті бюджетно-податкової децентралізації // Фінанси України. – 2015. – № 6. – С.44–57.

*Н. С. Венгерська, к. е. н., доцент
Запорізький національний університет,
К. О. Третьякова
Запорізький національний технічний університет
Україна*

МІЖНАРОДНИЙ АГРОПРОМИСЛОВИЙ КРАУДСОРСИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

В умовах інноваційної економіки бізнес постійно змінюється під впливом політико-правового, економічного, технологічного та культурного середовища, що стає передумовою виникнення або трансформації форм підприємництва. На сучасному рівні інтернаціоналізації господарства інтеграція економічних агентів вже виходить за межі традиційних форм міжнародного бізнесу, а саме зовнішньої торгівлі, іноземного інвестування, ліцензування та спільного підприємництва.

В якості нових розглядаються міжнародний нетчайзинг, інжиніринг, аутсорсинг, краудсорсинг, краудфаундинг та ін., що використовують у своїй діяльності не лише транснаціональні компанії як основні суб'єкти глобальної економіки, а й невеликі фірми та компанії [1]. Такі зміни дають можливість впроваджувати новітні форми підприємництва на сільських територіях. В умовах євроінтеграційних процесів, децентралізації управління та пошуку шляхів диверсифікації сільської економіки виявлення механізмів розвитку нових форм міжнародного бізнесу на сільських територіях України набуває особливого значення.

Міжнародна економічна інтеграція для аграрного сектора проявляється у посиленні відкритості агропродовольчих ринків за рахунок забезпечення вільного руху продукції, робіт та послуг сільськогосподарського призначення. Відповідно, євроінтеграція створила додаткові можливості для розвитку сільського господарства як базової галузі сільських територій та використанні досвіду щодо дієвості інструментів сільського розвитку, але з іншого боку, загострила проблеми їх функціонування, оскільки конкурентоспроможність продукції

сільського господарства досить низька порівняно з європейською продукцією [2].

Перед сільськими територіями постає необхідність диверсифікації їх економіки, яка ґрунтується на передислокації наявних ресурсів у нові види сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності й сприяє створенню можливостей для підвищення рівня життя на селі. Реалізація стратегії диверсифікації у сільських територіях України здійснюється уповільненими темпами, що пояснюється особливостями сільського менталітету, способу життя селян, недостатнього фінансування місцевих бюджетів, технологічною відсталістю та ін. [3]. Але досвід країн ЄС свідчить, що диверсифікація стає потужним інструментом розвитку сільської місцевості.

За рахунок того, що українські фермери мають значний досвід розвитку агропромислових видів діяльності, так як Україна протягом десятків років спеціалізується на виробництві агропромислової продукції, а відповідно вони можуть як надавати консультації щодо розвитку певних видів агропромислової діяльності, так і отримувати іноземний досвід завдяки таким технологіям як краудсорсинг.

Краудсорсинг (від англ. crowd – натовп і sourcing – джерело, використання ресурсів) представляє собою передачу певних виробничих функцій невизначеному колу осіб, що об'єднані віртуальним середовищем на підставі публічної оферти, яка не передбачає укладання трудового договору [4].

При цьому використовуються колективний інтелект і синергія взаємодії великої кількості людей. Краудсорсинг дозволяє агрегувати інформацію, досвід, думки, прогнози, уподобання й оцінки, та на цій основі продукувати нові ідеї і приймати маркетингові рішення.

Методи краудсорсингу успішно використовують компанії Nike, Pepsi, Starbucks, Ford, P&G та ін., для розробки дизайну товарів, створення рекламних продуктів, здійснення наукових досліджень. В багатьох країнах технології краудсорсингу використовуються для оптимізації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування (обговорення законодавчих ініціатив, визначення проблем соціально-економічного розвитку) [4]. Одним із напрямків розвитку міжнародного бізнесу на сільських територіях може стати агропромисловий краудсорсинг.

Механізми роботи міжнародного агропромислового краудсорсингу на сільських територіях полягає в наступних елементах:

1) розміщення на сайтах об'єднаних територіальних громад певної області за допомогою мережі Інтернет інформацію про створення єдиного віртуального підприємства в сфері агропромислового консалтингу. Необхідно знайти ініціативних фермерів та бізнесменів, які бажають розвивати певну інноваційну ідею чи продукт;

2) створення єдиного віртуального підприємства в сфері агропромислового консалтингу та розміщення інформації про завдання та цілі, які ставляться перед волонтерами (іноземні фермери, менеджери та маркетологи в агропромисловій сфері, жителі сільських територій України). Усі бажаючі залишають свої ідеї та пропозиції (рішення завдань).

3) експертна рада (самі волонтери, рада фермерів та бізнесменів, або представники об'єднаних територіальних громад) оцінює отриману інформацію й вибирає найбільш популярну ідею, яка у підсумку реалізується.

До переваг краудсорсингу, окрім налагодження зворотного зв'язку з цільовою аудиторією, належать економія часу і фінансових ресурсів. За кілька місяців і десятків тисяч доларів часто реалізуються проекти, на які при звичайних процедурах у компанії пішли б роки й мільйони інвестицій.

Мотивацією участі людей у проектах краудсорсингу є самореалізація, лідерство, визнання з боку колег, бажання поліпшити якість товарів, робіт, послуг. Матеріальна винагорода при цьому або взагалі не передбачається або приймає форму участі в доходах, фіксованого призу за кращі ідеї або разові премії у відповідності зі значимістю пропозицій. Можлива також реальна або віртуальна монетизація активності учасників на спеціалізованих біржах ідей з купівлею-продажем акцій ідей, за допомогою якої оцінюється її потенціал.

Таким чином, у даному дослідженні здійснено спробу запропонувати механізм розвитку нових форм міжнародного бізнесу на сільських територіях України. На наш погляд, одним із напрямків розвитку міжнародного бізнесу на сільських територіях може стати агропромисловий краудсорсинг.

Список використаних джерел:

1. Горда О. С. Трансформация форм организации международного бизнеса. Экономика и бизнес: теория и практика. 2017. 11. С. 52–56.
2. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь / [за ред. акад. НАН України В.М.Гейця] ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2014. 102 с.
3. Колесников В. І. Методичний підхід до оцінки потенціалу диверсифікації економіки сільських територій регіону. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2015. № 2 (50). С. 105–111.
4. Бавико О.Є. Віртуальні механізми координації діяльності суб'єктів регіонального економічного простору. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/158/1/Bavyko_article_03_03_2013.pdf

*Г. Л. Вербицька, к. е. н., доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВРАХУВАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС В ОРГАНІЗУВАННІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Однією з найважливіших проблем вітчизняної економіки є розробка механізму відродження сільських територій. Причин занепаду українського села досить багато. Вони лежать як в, економічній, так і інституціональній та психологічній площині: з одної сторони, держава лише сформувала законодавчі основи для розвитку сільських територій і практично мало забезпечила їх реалізацію в фінансовому та інституціональному аспектах, з іншої – надзвичайно слабка громадська позиція сільського населення, низький рівень до самоорганізації та психологічний стереотип мислення, що держава сама все зробить для їх добробуту. В результаті українське село – осередок збереження духовних цінностей, національних традицій та культурного спадку – продовжує вимирати.

Виконані нами дослідження розвитку сільських територій показали, що найгострішими проблемами сільських поселень є: відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної структури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Тому метою статті є вивчення досвіду функціонування сільських територій у розвинутих країнах та обґрунтування його застосування в українських реаліях. Серед наявних моделей розвитку сільських територій у світовій практиці, на думку науковців ННЦ «Інститут аграрної економіки», найбільш придатною та перспективною для України є європейська модель. Оскільки вона передбачає реалізацію політику розвитку сільських територій, яка супроводжується та доповнюється аграрною політикою та політикою підтримки дохідності аграрного виробництва [1].

Європейська політика сільського розвитку еволюціонувала як частина розвитку Спільної аграрної політики (САП) з політики, яка стосувалася структурних проблем сільськогосподарського сектору, до політики, зорієнтованої на багатофункціональність ведення сільського господарства

і, зокрема, виклики, з якими стикається сільський розвиток. Першочерговими кроками у формуванні політики сільського розвитку стали заходи стимулювання інвестицій у сільське господарство та занепадаючі сектори. Підтримка переробки та маркетингу покликана інтегрувати всі складові виробничого ланцюга від виробництва до реалізації та сприяти подальшому поліпшенню сільськогосподарських структур і конкурентоспроможності сировинного сектора. Політика стимулювання розвитку сільського господарства в країнах ЄС спрямована на забезпечення високих показників у сільськогосподарському виробництві, соціально-економічних процесах, активізації сільського підприємництва [2].

Спільна політика ЄС у галузі сільського господарства має суттєві переваги для європейських фермерів. Йдеться про виділення субсидій із багатомільярдного бюджету Євросоюзу на підтримку виробників. У випадках посухи, повені та інших стихійних явищ збитки відшкодовуються із коштів страхових кредитних сільськогосподарських фондів. З метою надання допомоги фермерським господарствам у випадку фінансових труднощів у країнах ЄС функціонують спеціальні фонди: Європейський фонд для соціального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд вирівнювання і гарантій.

Прямі виплати фермерам нараховуються за обов'язковими та вибірковими схемами. Базова схема передбачає однакові виплати на 1 га площі, незалежно від вирощуваних культур або видів домашньої худоби. За використання методів, які сприятливо впливають на клімат та навколишнє середовище, виділяються так звані «зелені виплати», які становлять 30 % від національного розподілу коштів. Особливі субсидії також надаються молодим фермерам до 40 років, які розпочали сільськогосподарську діяльність не раніше ніж за 5 років до моменту подання на субсидію [3].

Європейська політика розвитку сільських територій допомагає сільським територіям країн ЄС вирішувати широкий спектр економічних, екологічних і соціальних проблем. Це передбачено в основних базових засадах САП Європейського Союзу, які передбачають: розвиток сільських громад; демократизацію управління; забезпечення здоров'я нації; формування справедливого суспільства; життєдіяльність в рамках екологічних обмежень; досягнення цілей розвитку на основі наукових

досліджень. В той час як в Україні в межах сільських територій гостро стоять наступні проблеми: низький рівень доходів сільського населення, недосконала структура видів економічної діяльності в межах сільських територій, низька ефективність сільського господарства, незабезпеченість сільських мешканців об'єктами виробничої та соціальної інфраструктур. Ситуація з усіма переліченими проблемами не покращується, а погіршується.

В Україні слід скористатися позитивним досвідом країн світу щодо здійснення державної підтримки сільськогосподарського виробництва і вжити заходів, які б сприяли забезпеченню населення країни якісними і доступними продуктами харчування, створенню нових робочих місць на селі, збільшенню надходжень від експорту продукції, забезпеченню сільськогосподарського виробництва висококваліфікованими працівниками. Дуже важливо для України впровадити модель переходу продукції від виробника до споживача. Адже в нашій державі продукція переходить від виробника до посередника, який, у свою чергу, залишає виробника ні з чим, пропонуючи йому свою ціну, в свою чергу, і споживач незадоволений купівлею даного товару, адже йому товар потрапляє з великою націнкою.

Список використаних джерел:

1. Пугачов М. Світовий досвід розвитку сільських територій може бути адаптований до потреб України // ННЦ «Інститут аграрної економіки». URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/899-2014-08-11-07-44-26.html> (дата звернення 10.02.2017).
2. Ужва А.М. Конвергенція сталого розвитку аграрної сфери України до спільної аграрної політики Європейського Союзу // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 9. С. 197–200.
3. Farm subsidies – new rules for direct EU payments [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A03010103_1 (дата звернення 10.02.2017).

ПУБЛІЧНИЙ МАРКЕТИНГ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сучасний розвиток світової соціально-економічної системи відбувається в контексті людино орієнтованої концепції сталого розвитку. Тобто визначальним фактором всіх змін має бути покращення умов життя як окремої людини так і громади в цілому на засадах екологічної доцільності, соціального пріоритету й економічного зростання. Відтак, впровадження європейських стандартів розбудови вітчизняного інституційного середовища передбачає залучення передового досвіду щодо місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування вбачається основою сталого розвитку території, адже споживач публічних послуг безпосередньо бере участь у визначенні актуальних стратегічних завдань розвитку громади й оптимальних методів їх вирішення. Вітчизняне законодавство у сфері розбудови державної політики самоврядування враховує євроінтеграційні тенденції та ключові положення Європейської хартії місцевого самоврядування й базується на засадах децентралізації та субсидіарності, що надає місцевим органам влади правову, організаційну й фінансову автономність [1]. Варто наголосити, що підвищення ефективності державного управління в цілому залежить від рівня ефективності функціонування органів місцевого самоврядування й поєднання державних інтересів та територіальних пріоритетів. При децентралізації управління центральні органи влади делегують місцевим органам повноваження і відповідальність за ефективне прийняття рішень щодо питань розвитку конкретної адміністративно-територіальної одиниці [2, с. 99].

Основна ідея децентралізації – це ідентифікація та задоволення потреб громадян у кожному селі й кожному дворі в найефективніший спосіб. Концептуально, вищезазначене твердження, описує концепцію маркетингу, відповідно до якої організація функціонує для задоволення потреб своєї цільової аудиторії. Відтак місцеві органи влади є організацією, яка має

створити лояльного громадянина, або політичними словами «лояльний електорат» за допомогою технологій публічного маркетингу.

Технології публічного маркетингу направлені на формулювання та запропонування рішень, які стосуються обміну та відносин, що виникають між публічними організаціями та окремими особами, групами осіб чи спільнотами у зв'язку із запитами про виконання публічно-орієнтованих завдань і послуг» [4]. Іншими словами публічний маркетинг поєднує управлінську концепцію та прикладний маркетинговий інструментарій суб'єктами публічно-управлінської діяльності для задоволення потреб суспільства або окремих його спільнот через механізми взаємообміну певними діями та ресурсами [3, с. 60].

Представлене трактування концентрується на виявленні й задоволенні потреб споживача-громадянина, проте значна частина маркетингових технологій придатна для формування попиту тобто поширення інформації серед цільової аудиторії. Формування суспільної думки, іміджу організації, ставлення громадян до проектів й рішень суб'єкта публічного управління найбільш ефективно здійснювати за допомогою інструментів маркетингової комунікаційної політики – PR, SMM (social media marketing), Event-marketing (проведення заходів) тощо.

Таким чином, публічний маркетинг в контексті децентралізації вбачається складовою технології державного управління й поєднує дві ключові компоненти. Перша компонента обумовлює використання маркетингових технологій органами публічної влади для дослідження та ідентифікації потреб споживача-громадянина й визначення шляхів їх найефективнішого задоволення на принципах субсидіарності. Друга компонента направлена на впровадження сучасних технологій маркетингової комунікаційної політики в роботу органів місцевого самоврядування з метою формування політичного іміджу та розповсюдження публічної інформації.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 10.11.2018).
2. Кожина А. В. Пріоритети державної політики щодо місцевого самоврядування в контексті децентралізації влади та розвитку громадянського суспільства. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 9.

С. 98-101. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2015/23.pdf (дата звернення: 12.11.2018).

3. Ромат Є. Маркетинг у публічному управлінні. Держава та економіка. Вісник КНТЕУ. 2016. №4. С.56–67.

4. Martial, P. Public Sector Marketing, in L. Côté and J.-F. Savard (eds.), Encyclopedic Dictionary of Public Administration. 2012. URL: http://www.dictionnaire.enap.ca/dictionnaire/docs/definitions/definitions_anglais/public_marketing.pdf (дата звернення: 15.11.2018).

С. А. Власюк, к. е. н., доцент¹,

В. П. Гмиря, к. е. н., доцент²,

І. С. Слободяник¹

¹Уманський національний університет садівництва

*²Черкаський ННІ ДВНЗ «Університет банківської справи»,
Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ

Фінансова надійність є одним із найважливіших показників фінансового стану будь-якого підприємства, яка на пряму впливає на фінансові відносини з іншими суб'єктами господарювання. А обґрунтування її суті, ролі в життєдіяльності та конкурентоспроможності саме страхової компанії є необхідним етапом у вирішенні питань на всіх рівнях. Саме тому пріоритетним напрямом для страхових компаній стає комплексне дослідження джерел забезпечення фінансової надійності. Страхові компанії, як й інші суб'єкти господарювання, функціонують в однакових умовах, а отже, піддаються тим самим ризикам. Але одночасно, враховуючи специфіку пропонованих послуг, на них впливають фактори, що притаманні лише страховій діяльності. Від якості управління ними керівництвом страховика й залежатиме, наскільки добре почуватиметься організація на страховому ринку в тих чи інших умовах. Зміна будь-якого чинника призводить до зміни фінансового стану страхової компанії.

Маючи повну господарську відокремленість в умовах ринку, страхові компанії самостійно будують свою фінансову-економічну політику й концепцію розвитку, самостійно розробляють та пропонують на ринку нові страхові продукти, встановлюють і регулюють ціни на страхові послуги, проводять операції з тимчасово вільними коштами на фінансовому ринку, розраховуються з клієнтами по виплатах страхових сум та відшкодувань, з бюджетом і позабюджетними фондами, проводять взаєморозрахунки з партнерами із співстрахування й перестрахування, проводять внутрішньогосподарські розрахунки із співробітниками по зарплатні та інших виплатах, розробляють внутрішні фінансові механізми, що сприяють підвищенню результативності роботи компанії, проводять

розрахунки із зовнішніми контрагентами. Для здійснення цієї діяльності страховик має право самостійно визначати системи й методи поширення продуктів страхування на ринку, тобто безпосередньо впливати на динаміку і структуру обсягу страхових премій – основну частину фінансових ресурсів страхової організації, самостійно розпоряджатись прибутком, формувати та використовувати фонди, що безпосередньо пов'язані із страховим процесом, і фонди споживчого призначення й самостійно визначати джерела збільшення власних коштів та шляхи їх мобілізації.

Фінансова стійкість страхової компанії визначається за допомогою аналізу її діяльності, як суб'єкта господарювання, на основі абсолютних та відносних показників та оцінки фінансової стійкості страхової компанії, як суб'єкта фінансового ринку, на основі дотримання належного фактичного рівня статутного капіталу та запасу платоспроможності страховика [1]. Чинники фінансової стійкості страхової компанії як суб'єкта ринку фінансових послуг можна об'єднати наступним чином: політика щодо централізованих страхових резервних фондів; формування суми фактичного запасу платоспроможності; формування нормативного запасу платоспроможності; державний нагляд у сфері страхування [4].

Дослідження фінансової стійкості страхової компанії передбачає необхідність врахування впливу факторів як фінансових, так і нефінансових. Оцінка нефінансових факторів дозволяє виявити конкурентні переваги страхових організацій, які згодом необхідно підтвердити результатами фінансового аналізу у вигляді конкретних значень показників. Облік фінансових факторів у забезпеченні фінансової стійкості здійснюється у процесі аналізу власного та залученого капіталу, інвестиційної політики, перестрахування, тарифної політики.

Проведене дослідження дозволяє виділити основні джерела, які забезпечують фінансову стійкість страховика: достатній власний капітал; страхові резерви, розраховані в установленому порядку і які гарантують страхові виплати; розміщення активів (інвестиційна політика); обмеження одиничного ризику (перестрахування); тарифна політика.

Достатній розмір статутного капіталу забезпечує фінансову стійкість компанії на момент її створення і початковий період діяльності, коли обсяг надходжень страхових премій невеликий. Він може бути використаний як

для забезпечення статутної діяльності, так і для покриття витрат по страхових виплатах у разі недостатності страхових надходжень і страхових резервів.

Фактором впливу на фінансову стійкість страховика є якість його страхового портфеля та його тарифна політика. Важливо досягти такого стану портфеля, щоб відношення договорів, які закінчуються, і новоукладених договорів, як мінімум, дорівнювало 1. Ця умова має поширюватися не тільки на кількість договорів, а й на суму внесків за ними, на страхову суму, величину ризику і тривалість строку страхування. Правильна структура та величина страхового тарифу дозволяє досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, який і засвідчує фінансову стійкість. Зниження тарифу фактично завищує ефективну кількість договорів, формально (а не реально) зменшує імовірність страхової події, послаблює гарантію безпеки розрахунків. Це призводить до браку ресурсів у страховика і втрати фінансової стійкості [5]. Дедалі зростаюче нагромадження коштів перетворює страхові компанії на потужні інвестиційні інститути, які разом з банками стають найбільшими джерелами інвестиційного капіталу. Об'єктивною основою цього є інверсія страхового циклу, коли страхові внески передують виконанню зобов'язань страховика, завдяки чому в його розпорядженні опиняються кошти, які можуть ефективно використовуватись для отримання додаткового доходу [4].

Зазначені чинники мають вирішальний вплив як фінансову стійкість страховика, так і на його платоспроможність. Саме тому і фінансова стійкість страхової організації, і її платоспроможність є об'єктом держаного нагляду і контролю. В Україні контроль за фінансовим станом страховиків покладено на Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Такий підхід в нинішніх умовах є цілком виправданим, оскільки становлення українського страхового ринку здійснюється в надзвичайно складних умовах: переважна кількість страховиків не має достатнього досвіду роботи, відсутня достовірна статистика, більшість прийнятих на страхування ризиків в необхідній мірі не досліджені за браком інформаційного забезпечення. З іншого боку, в силу нерозвиненості механізму захисту прав споживачів і відсутністю бажаного режиму судочинства клієнти

практично позбавлені можливості самостійно задовольнити претензії до страхової організації в разі невиконання останньою своїх зобов'язань.

В Україні також відсутні внутрішні механізми регулювання ринку, до яких слід віднести діяльність створюваних страховиками самостійно спілок, асоціацій, а також страхових і перестраховальних пулів. Тому встановлення державою обов'язкових вимог щодо забезпечення фінансової стійкості страховиків, а також державний нагляд і контроль за дотриманням цих вимог, об'єктивно необхідні [3].

Проведені дослідження дають змогу зробити висновок, що страхова компанія повинна врахувати якомога більше чинників впливу на її діяльність, як внутрішніх, так і зовнішніх, з метою зміцнення рівня її фінансового стану. За умови правильної оцінки своєї фінансової стійкості страховик зможе здійснювати ефективне управління власними фінансовими ресурсами, досягти належного рівня конкурентоспроможності своєї страхової компанії, забезпечить виконання зобов'язань у повному обсязі та функціонування страхової компанії протягом тривалого періоду навіть при настанні значних за розмірами збитків.

Список використаних джерел:

1. Алехина Е. С. Страхование : краткий курс лекций / М.: Юрайт, 2011. 206 с.
2. Базилевич В.Д. Страхування: підруч. / В.Д. Базилевич, К.Базилевич, Р.В. Пікус та ін. / за ред. В.Д.Базилевич / Київ. нац. ун-т ім.Т. Шевченка. К.: Знання, 2008.1019 с.
3. Гаманкова О.О. Фінансова стійкість та платоспроможність страхової організації / Вісник Київ. нац. ун-т ім.Т. Шевченка. Економіка. 2007. Вип. 94–95. С. 18–23. DOI 10.17721
4. Добош Н. Оцінка фінансової стійкості страховика / Формування ринкової економіки в Україні. 2009. № 19. С. 207–212.
6. Игонина Л.Л., Базык Е.Ф. Особенности управления финансовой устойчивостью страховых организаций / Финансы и кредит. 2010. N 5. С. 32–37.

*А. Б. Войтенко, к. н. держ. упр., професор,
В. П. Якобчук, к. е. н., професор
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В утвердженні демократичних перетворень українського суспільства шляхом реформ активізуючу та консолідуючу роль відіграватиме європейський вибір, який Україна прагне здійснити в найближчий час. Процес європейської інтеграції досить складний: з одного боку Україна є проблемою для Європейського Союзу, з іншого – Європейський Союз є певною проблемою для України.

Україна є потенційно одним з найпотужніших конкурентів Європейського Союзу з виробництва сільськогосподарської продукції та продукції окремих галузей промисловості. Україна є проблемою для Європейського Союзу з точки зору зовнішньої та політики безпеки. Наша держава має проблеми з верховенством права, утвердженням демократії та становлення громадянського суспільства, без яких неможливе членство України в ЄС. Належність України до Європи визначається не тільки географічними, а й історичними, політичними, економічними і соціокультурними чинниками.

Становлення і поступ України як незалежної держави знаменує також етап у розвитку об'єднаної Європи. Україна постійно декларує європейські орієнтири внутрішнього розвитку, але на практиці вони недостатньо репрезентовані впливовими суспільно-політичними силами. Сьогоднішня ситуація в Україні багато в чому визначена категорією «хаосу»: хаос в економіці, хаос в політиці, хаос в духовному житті і побуті. Причини цього хаосу в суспільному житті загальновідомі: розвал тоталітарного «соціалізму» і крах стратегії прискореної побудови капіталізму західного зразка. В підсумку суспільство залишилось без глобальних цілей та ідеалів, з малоефективною владою, зі злочинністю, яку хаос цілком влаштовує, з народом, який не захищений ані економічно, ані політично, ані соціально. І багато в чому це провина політичної еліти – володарюючої

й опозиційної. Саме в політичній еліті знайшлися групи людей, які вирішили використати хаос в своїх цілях – можливості розкрадання державного майна, маніпулювання громадською думкою, утримання влади, знищення опонентів.

В Україні не здійснено реальних реформ в інтересах людей, олігархи посилюють свій вплив, відбулося масштабне обкрадання населення. Еліта в усі часи була у суспільстві обраною верствою, меншістю суспільства, яка прагнула до влади. Історично еліта виконує функції творення і розвитку. Еліта нації складається із кращих людей по престижу, народженню, багатству, заслугам, становищу, духовності, моралі, освіті. Еліта покликана бути взірцем, навчати, управляти, нести відповідальність за державницькі справи, життя та соціальне самопочуття народу в державі. Саме така еліта – «совість» нації потрібна в Україні. Що являє собою нинішня українська еліта, кого ми можемо до неї віднести?

а) Кращих представників українства (а не людей за певним соціальним статусом).

б) Меншість, що здійснює найважливіші функції в суспільстві.

Для сучасної України більше підходить друге визначення. Має місце розподіл на еліту регіональну і загальнонаціональну. Українській еліті притаманна надто швидка трансформація за політичними уподобаннями і орієнтаціями. Як раз тому еліта (особливо загальнонаціональна) надто строката, динамічна, часто непрогнозовано переходить з одного політичного табору до іншого.

За всі роки незалежності демократичні сили України так і неспромоглися поставити загальнонаціональні інтереси вище від партійних, поступитися політичними амбіціями на догоду національному інтересу. Часто представники української еліти є майстрами обману, ведення політики шляхом маніпуляції та хитрощів. За ціннісними орієнтаціями, реальними діями, можна сказати, що на Україні є тоталітарно-ліберальна еліта. Серед еліти є дві групи: перша: – колишні функціонери, друга – еліта безпосередньо пов'язана з соціально-ринковою, підприємницькою діяльністю, бізнесом. Як приклад, склад Верховної ради України, місцевих органів влади. Чому маємо так багато проблем з формування національної української еліти? Одна із причин та, що після розпаду СРСР з початком незалежності в Україні була занедбана кадрова

робота, на хвилі популізму, використовуючи демократичні гасла, до влади приходили демагоги. На першому плані у них є не служіння власному народу, а вже потім собі. А навпаки: корпоративні, власницькі інтереси у їх діях є домінуючими. Друге, що сьогодні є серйозною проблемою, це неузгодженість дій еліти загальнонаціональної і регіональної, що посилює федералістські настрої і ставить під загрозу єдність унітарної української держави.

Ми є свідками того, що багато представників еліти дориваються до влади, а здобувши її, не знають для чого вона їм потрібна. Вони не знають і не вміють як розпорядитись владою в інтересах народу, хоча весь час такі представники української еліти апелюють іменню до народу.

Українська еліта ділиться на київську, донецьку, дніпропетровську, вінницьку, але особистої різниці між ними немає (притаманні такі риси як самовпевненість, відірваність від народу, невміння спілкуватись з ним).

Що бракує українській еліті? В першу чергу державницької відповідальності за практичні дії, а також і політичної культури.

Політична еліта сучасної України не є позакласовою соціальною групою, що виражає інтерес суспільства в цілому. Це – верхівка панівного класу, що здійснює керівництво суспільством в ім'я підтримки соціальної системи, яка і ставить цей клас у привілейований стан. Проблемою номер один сучасного політичного життя України є процес трансформації політичної влади. Вдається створити ефективну політичну владу – можна здійснити реформи в економіці, науці, культурі. Не вдається – нічого не вийде, залишається лише надія.

Основний недолік усіх сучасних спроб проведення політичних реформ в Україні полягає в тому, що не вироблена сама ідеологія цих реформ. Сьогодні в Україні практично так і не сформульована науково-виважена концепція виходу України із кризи, побудови нової ринкової демократичної держави. До реальної демократії, правової держави, де б поважали права і свободи людини (насамперед економічні і політичні) ми прийдемо ще не скоро.

Таким чином, в Україні тільки-но формується політична еліта, здатна очолити незалежну державу. Та управлінська еліта, що нині існує, в своїй переважній більшості – еліта перехідної епохи, вкорінена в старі державні і політичні структури. Навіть більшість лідерів націонал-патріотичного

флангу використовують методи і стереотипи недалекого радянського минулого. Необхідно ще років п'ять, десять, щоб нова політична еліта набула сили.

Список використаних джерел:

1. Пірен М. І. Політико-владна еліта України [Текст]: (соціо-психологічна модель) : монографія / М. І. Пірен ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К. ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 136 с.
2. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Кордон. – 2-ге вид. – Київ: Центр учб. літ., 2010. – 171.
3. Кафарський В.І. Політична система України // Політична система України: проблеми становлення і розвитку / За ред. В.І. Кафарського. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 5–56.

СІЛЬСЬКИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДНЕСЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Динаміка глобалізації, підвищення мобільності, життєвого рівня та тривалості відпусток населення багатьох країн актуалізували нові проблеми й завдання, що стосуються методів та інструментів забезпечення сталого розвитку. У числі останніх дедалі зростаючого значення набуває туризм, який, впливаючи на такі суміжні галузі, як телекомунікації й транспорт, будівництво, торгівля, сільське господарство та інші, сприяє соціально-економічному розвитку регіонів. Виходячи з цього, до завдань виступу на шановній конференції віднесено формулювання умов для перетворення агротуризму на дієвий інструмент регіонального розвитку,

Вважається доцільним сформулювати ряд соціально-економічних детермінант для віднесення/перетворення туризму в якості одного з національних пріоритетів розвитку в Україні:

1) можливість створення нових робочих місць як у сфері туризму, так і в суміжних галузях, у т. ч. забезпечення зайнятості населення сільських районів і молоді без відриву від традиційного способу життя;

2) сприяння розвитку культури підприємницької діяльності серед широких верств населення, створення бізнес-можливостей для родин, малих і середніх підприємств, у т. ч. за рахунок реалізації пілотних туристичних проєктів у найбільш перспективних регіонах;

3) внесок у розвиток регіонів і сільських районів, у т. ч. інженерно-транспортної й туристичної інфраструктури, поліпшення облаштування пунктів пропуску через Державний кордон;

4) сприяння співробітництву й створення можливостей в інших секторах економіки, включаючи сільське господарство, машинобудування, легку й харчову промисловість, креативну індустрію, невиробничий сектор;

5) розвиток підприємництва, у т. ч. малого та середнього бізнесу у суміжних галузях економіки і людського потенціалу у цілому по країні й регіонах, включаючи сільські райони.

До найбільш привабливих туристичних продуктів для всіх регіонів України можна віднести екологічний туризм, що наразі належить до одного з пріоритетних видів туризму і включає подорожі до місць із відносно недоторканою природою з метою одержання уявлень про природні й культурно-етнографічні особливості даної місцевості. При цьому подібні відвідування не повинні порушувати цілісності екосистем, а навпаки – створювати умови, при яких охорона довкілля стане вигідною для місцевого населення.

Агротуризм є відносно новим і перспективним напрямом, що передбачає формування й надання приїжджим гостям комплексних послуг із проживання, відпочинку, природного харчування, екскурсійного обслуговування, організації дозвілля й спортивних заходів, риболовлі й полювання, набуттю знань і навичок, а також можливості заняття активними видами туризму у сільській місцевості з метою відпочинку, оздоровлення, знайомства з національними традиціями. Привабливими рисами сільського туризму є чисте повітря, домашня атмосфера, недоторкана природа, натуральні продукти, тиша й неквапливий побут. Це складає дієвий інструмент охорони навколишнього середовища, що сприяє залученню в цей процес місцевого населення, для якого дбайливе ставлення до природи стане економічно вигідним.

Сільський туризм повертає до основ. Замість будильника – півні, офісної кавомашини – корова, яку потрібно доїти, «пластикових» овочів із супермаркету – свіжі продукти із грядки; реальна можливість самостійно назбирати ягід чи грибів. Причому організація сільського туру цілком може бути здійснена як самотужки, так і за рахунок місцевого гіда чи агентств, які спеціалізуються на агротуризмі. Деякі компанії фокусуються на окремих регіонах, інші організують поїздки на будь-який смак по всьому світі.

З урахуванням дедалі сильнішої аргументації щодо необхідності посилення обліку критеріїв «зеленої економіки» приклад агротуризму (сільського туризму) є показовим не тільки в якості генератора альтернативної зайнятості сільського населення, а й забезпечення

фінансової підтримки економіки регіонів і розвитку екологічно «чистого» сільськогосподарства.

Виходячи із вищезазначеного, наразі потребує створення нової туристичної інфраструктури агротуризму, визначення механізмів державної підтримки для становлення й розвитку малого та середнього бізнесу регіону, забезпечення зайнятості в агротуризмі, розробки методичних посібників, надання консультативної допомоги підприємцям, що відкривають гостьові будинки, окреслення дієвих інструментів інформаційної підтримки й просування гостьових будинків на місцевому й регіональному рівнях.

У сфері агротуризму до них слід віднести:

- 1) упорядкування понятійного апарату агротуристичної діяльності;
- 2) популяризація та пропаганда «агротуризму»;
- 3) розвиток агротуристичних об'єктів у сільській місцевості: гостьових будинків, спеціалізованих приватних готелів у формі стилізованих «агротуристичних сіл», «рибальських», «мисливських селищ» тощо;
- 4) розробка заходів державної підтримки сільських підприємств для стимулювання розвитку агротуризму.

Дієвим інструментом також може виступати врахування конкретних елементів зарубіжного досвіду.

Так, починаючи з 90-х рр. туризм зайняв помітне місце у п'ятирічних планах розвитку Малайзії. У рамках цих планів була сформульована стратегія розвитку сільського, екологічного, круїзного та інших видів туризму за рахунок надання податкових пільг (звільнення від податку на прибуток або надання пільг при реінвестуванні в розширення й модернізацію готелів та інших туристичних об'єктів; повне звільнення від імпортного мита), а також прямої фінансової участі держави в розвитку великих курортних зон за допомогою створення спеціалізованих агентств, фондів і операторів.

Потребує запозичення досвід функціонування спеціалізованих структур. Зокрема, фірма Agriturismo.net (Італія) забезпечує тури (створюючи туристичні продукти) до фермерських господарств Тоскани, включаючи організацію верхової їзди, а Agrotours (США) забезпечує практично всі вимоги/побажання на кшталт від «Відвезіть мене туди, де немає хмарочосів і машин, я відключу телефон і буду доглядати за

квітами» до «Прагну знати, як облаштовані м'ясні ферми в Австралії». Фірма диверсифікувала діяльність, розповсюдивши її на весь світ – організуючи поїздки до молочних ферм Ірландії з можливістю власноручного виготовлення туристами масла; на сільськогосподарські підприємства Коста-Рики – для розширення світогляду щодо функціонування агропідприємств в умовах глобалізації тощо.

Розвитком агротуризму в Ізраїлі займається Міністерство сільського господарства, на його порталі Israel Agri (Israel Agricultural International Portal) представлено 16 варіантів напрямів – від рибного лову до бджільництва.

Слоган фірми AgriTourism (Індія) сформульовано наступним чином: «Щоб змінитися, потрібно повернутися до першоджерел». І Індія якраз належить до найкращих місць у світі для тих, хто поставив перед собою подібну мету. Турфірми країни також розвивають короткотермінові туристичні продукти для вихідного дня.

Сприятливими можливостями володіють і регіони України. Зокрема, Житомирщина є напрочуд привабливою у контексті зеленого туризму. У регіону наявний істотний потенціал та достатня кількість місць для показу туристам, до того ж дедалі більше людей цікавиться відпочинком у Поліссі. Але слід констатувати відсутність для цього належної інфраструктури. Зокрема, потребується збільшення кількості таких доволі популярних місць, як садиби «Шалє Софія» (с. Городське), «Над Случчю» (с. Гринівці), «Стара гребля» (с. Облітки) тощо. Це стосується і поліпшення стану доріг та диверсифікації автобусного сполучення. Але без дієвої державної стратегії підтримка розвитку агротуризму та координація діяльності між суб'єктами туристичного ринку виглядатимуть проблематичними.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ СПАДЩИНИ В СИСТЕМІ УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

У новій моделі управління домінує підхід гарного управління, який передбачає розширення участі членів місцевої громади у прийнятті рішень і реалізації дій. Через все більш і більш складні проблеми, які виникають перед місцевою владою, що охоплюють різні пов'язані між собою сфери життя громади, неможливо раціонально приймати рішення про розробку і впровадження нових механізмів розвитку без урахування думки і вимог місцевої спільноти. Це в першу чергу стосується планування дій. Залучення членів громади в процес управління спадщиною дозволяє економити час і гроші, а прийняті рішення користуються суспільною підтримкою. Рішення непопулярні, прийняті всупереч волі місцевих мешканців, провокують протести і нерідко під впливом тиску громадськості повинні бути скасовані, у тому числі на різних стадіях реалізації, що може викликати додаткові витрати і проблеми. Спільне прийняття рішень з місцевою громадою з важливих для неї питань приносить користь і самій громаді, але також позитивно впливає на якість прийнятих рішень і впроваджуваних на їх основі дій, дозволяючи проводити ефективну публічне управління, яке краще пристосоване до потреб і тому краще сприймається жителями; краще використовувати місцеві ресурси, запобігати конфліктам тощо.

Участь місцевої громади в процесі управління спадщиною дозволяє почути різні думки та інтереси, посилює зв'язок між владою та громадянами через запуск партнерського діалогу, сприяє соціальній інтеграції та створює атмосферу співпраці різних прошарків суспільства. Така участь може мати два аспекти: соціальний і громадський. Соціальна участь полягає в мобілізації та самоорганізації громади для вирішення якоїсь проблеми. Тоді зацікавлені у вирішенні питання жителі самі шукають рішення і здійснюють дії, які можливі для самостійного виконання і найкраще відповідають їхнім потребам. Участь громади часто

ототожнюється з консультаціями з громадськістю, тобто прийняттям мешканцями готового документу або рішення. Однак участь – це щось більше, її ефективність залежить від безпосереднього включення самої територіальної громади в процес прийняття рішень. Участь членів місцевої територіальної громади включає в себе взаємодії по лінії «влада-громадяни», як правило, за ініціативою осіб, які здійснюють владні повноваження, для того, щоб дізнатися думку, ідеї та мотиви місцевих жителів з даного питання. Діалог служить виробленню оптимального рішення, яке відповідає потребам населення і реально для впровадження з точки зору влади. Спільне прийняття рішення має слугувати як мінімум формуванню необхідного схвалення для її реалізації, а оптимально – сприяти участі та дієвій підтримці реалізації.

Ресурси спадщини, що поєднують безліч компонентів і значень, являють собою гарну базу для створення продуктів на ринку. Багатовимірність цього ресурсу визначає його податливість для будь-яких спроб маркетингового моделювання. Соціально-економічна трансформація в Україні викликала зміни в підходах до ресурсів минулого. У ринковій економіці продукти спадщини мають свій економічний вимір, а так само, як і інші ресурси, повинні підлягати адмініструванню та управлінню. Потенціал ресурсів спадщини майже необмежений з точки зору можливостей створення нових продуктів і навіть формування нових ринків. Цей прихований в спадщині потенціал може і навіть повинен бути використаний в економічній системі. З цього випливає і необхідність охорони ресурсів минулого. Приналежність об'єктів історико-культурної спадщини до класу мериторних благ визначає необхідність публічного управління процесами збереження та використання об'єктів спадщини за допомогою організаційно-економічного механізму, що включає нормативно-інформаційну, організаційно-управлінську та фінансово-економічну підсистеми [1, р.14–17]. Комплекс історико-культурної спадщини залучений в соціально-економічні відносини, що складаються на галузевих ринках: ринку нерухомості, будівельному, капіталу, комунальних послуг, туристичних послуг та ін. Економічні інтереси суб'єктів галузевих ринків не завжди узгоджуються з цілями збереження спадщини в інтересах суспільства в цілому. У той же час, вилучення нерухомих пам'яток з господарського обороту недоцільно, бо може

призвести до їх руйнування і втрати, що підтверджується численними прикладами на практиці. У зв'язку з цим державні органи повинні здійснювати по відношенню до об'єктів спадщини функції суспільної опіки (мериторні функції). Ці функції розподілені між органами влади національного та регіонального рівнів. Для забезпечення ефективності процесів адміністрування спадщини повинна бути передбачена можливість передачі повноважень по контролю і нагляду за збереженням і використанням об'єктів спадщини з національного рівня на рівень територіальних громад. Широке поширення передачі повноважень в сучасній європейській практиці свідчить про перенесення домінанти мериторної активності держави, пов'язаної з регулюванням соціально-економічних відносин у сфері збереження та використання об'єктів спадщини, з національного рівня на регіональний. Значні обсяги втрат об'єктів спадщини, які спостерігаються сьогодні в Україні, свідчать про те, що існуючий інститут державної охорони пам'яток не забезпечує збереження об'єктів спадщини, бо являє собою систему розрізнених заходів та неадекватних сучасним соціально-економічним відносинам впливів [2, с. 49–52]. Нормативно-правове, інформаційне, організаційне та економічне забезпечення процесів збереження та використання об'єктів спадщини потребує вдосконалення на основі інтеграції форм, методів та інструментарію впливів в єдиний організаційно-економічний механізм. Під організаційно-економічним механізмом розуміється сукупність організаційних структур, нормативно-правової бази, форм, методів, організаційно-економічного інструментарію державного впливу, що забезпечують збереження всієї сукупності об'єктів спадщини та сприяють підвищенню ефективності їх використання в економічному просторі сучасної високоефективної держави. Найважливішим інструментом організаційно-економічного механізму управління процесами збереження спадщини є цільові програми ревіталізації об'єктів спадщини та територій їх розміщення. Використовувана на практиці методика оцінки інвестиційної пріоритетності повинна дозволяти здійснювати відбір об'єктів спадщини для включення в цільові інвестиційні програми, що повинно забезпечити ефективний розподіл обмежених інвестиційних ресурсів. Ефективний методичний підхід до оцінки інвестиційної пріоритетності об'єктів спадщини повинен ґрунтуватися на співставленні

їх цінності та ризиків їх втрати [3, р. 135–147]. Оцінка цінності об'єктів спадщини виконується в їх поточному використанні і проводиться виходячи з інтересів місцевої громади. Вона базується на оцінці окремих характеристик пам'яток, що безпосередньо формують функціональну та соціокультурну складові їх цінності. Оцінка ризиків втрати об'єкта спадщини ґрунтується на розумінні ризику як імовірності фізичного руйнування об'єкта, так і втрати ним своєї соціокультурної цінності, та передбачає оцінку ймовірностей прояви факторів втрати об'єкта спадщини, тобто подій чи процесів, здатних привести до фізичного руйнування об'єкта спадщини або до втрати ним своєї соціокультурної цінності.

Список використаних джерел:

1. Rizzo I., Mingosa A. Handbook on the Economics of Cultural Heritage. – Northampton: Edward Elgar Publishing Inc., 2013. – 640 p.
2. Рипкема Д. Экономика исторического наследия. – Москва: Билдинг Медиа Групп, 2006. – 156 с.
3. Ganski U. Cultural heritage of Visegrad Group countries as a resource for local development // Visegrad Four – the Ukrainian dimension. Integration step by step: monograph / ed. T.V. Derkach. – Riga: Baltija Publishing, 2017. – P. 135–147.

*О. В. Гаращук, д. е. н., професор, начальник відділу комунікацій
та міжнародного співробітництва
Державна служба якості освіти України,
В. І. Куценко, д. е. н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник відділу природно-техногенної та
екологічної безпеки
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»
Україна*

МОДЕЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В РИНКОВИХ УМОВАХ

*«З видимого пізнай невидиме.»
Г. Сковорода
«Все, що працює, вже застаріло.»
С. Бір*

В сільській місцевості активно впроваджуються ринкові відносини. Ринкова модель господарювання становить таку суспільну норму організації виробництва, за якої всі проблеми вирішуються на основі вільної взаємодії споживачів і виробників продукції на ринку, встановлення оптимального співвідношення попиту та пропозиції.

Ринкові відносини – це такі відносини, коли кожен суб'єкт, кожна особа, що бере участь у ринкових процесах, зацікавлена в процесі виробництва, реалізації, обміні, розподілі та споживанні товару чи послуги. При цьому слід мати на увазі, що ринок погано реагує на певні загальнонаціональні та регіональні потреби. Адже механізм ринкової конкуренції може спричинити такі негативні процеси як: банкрутство підприємства, безробіття населення, соціальне розшарування суспільства. Хоча, зрозуміло, що конкуренція виступає рушійним механізмом розвитку економіки.

Сільська економіка характеризується: низьким рівнем розвитку; нестачею робочих місць; невисокою продуктивністю праці; недостатніми вимогами до якості робочої сили, що зумовлено і є результатом не лише недостатнього обсягу інвестицій у її розвиток, а насамперед – нераціональною їх спрямованістю.

Подоланню цих негативних явищ має сприяти соціалізація сільської економіки. Останнім часом і на селі послуги стають найважливішим продуктом для розвитку суспільства. А соціальна сфера – одним із основних інститутів, що визначає розвиток сільських територій, формування їх майбутнього. Досягнення цього не є можливим без кардинального поліпшення соціального обслуговування населення, тобто без надання населенню якісних послуг. до речі, вперше категорію «якість» трактував давньогрецький філософ Платон, який позначив нею першопочаток як ідеальні, або духовні субстанції [1]. В подальшому Аристотелем навіть була розроблена класифікація якостей, які розглядались не як ідеальні, а як матеріальні [2]. Якість соціальних послуг – синтетична категорія, що відображає всі компоненти й аспекти розвитку соціальної сфери. Вона залежить від багатьох чинників, у тому числі й від упровадження та розвитку в національній економіці підприємництва. Останнє, як засвідчує світовий досвід, потребує впровадження нових технологій.

За роки незалежності в нашій державі у соціальній сфері села відбулося багато змін як позитивних, так і негативних. Якщо зниження фінансового забезпечення негативно позначилося на розвитку соціальної сфери, то, скажімо, виникнення ринкових відносин, формування комерційних структур позитивно вплинуло на зростання обсягу послуг, а поява конкуренції – на покращені їх якості. Щоправда, розвиток комерційних структур у соціальній сфері залежить від потреб суспільства та платоспроможності населення. Бізнес в соціальній сфері в сільській місцевості представлений переважно малими підприємствами туристичної сфери. Проте і він ще не набув належного розвитку, перш за все через стан відповідної інфраструктури (табл. 1). Як видно із наведених у таблиці статистичних даних, Україна за розвитком сільського туризму суттєво відстає від сусідів. Проте в сільській місцевості України дедалі частіше з'являються, приміром, приватні дошкільні навчальні заклади. Як свідчить практика, приватні (комерційні) підприємства головною метою мають одержання прибутку. Тобто економічний прагматизм, витіснення гуманітарних засад із суспільного життя перетворюється у повсякденну практику. Проте в соціальній сфері вони мають орієнтуватись перш за все на забезпечення населення освітніми, культурними та іншими соціальними послугами.

Таблиця 1

**Туристична інфраструктура України
та країн ЄС у сільській місцевості, 2014 р.**

Країна	Кількість ночівель у місцях тимчасового проживання, тис. осіб	Кількість ліжко-місць у місцях тимчасового проживання туристів, тис. один.	Частка у загальному обсязі ночівель туристів на сільських територіях, %	Частка у загальному обсязі ліжко- місць для туристів на сільських територіях, %
Україна	93,3	3,1	—	—
Німеччина	119357	1439,4	12,9	10,5
Польща	21571	318,7	2,3	2,3
Чехія	16051	428,6	1,7	3,1
Угорщина	8078	200,0	0,9	1,5
ЄС – 27	922900	13738,7	100,0	100,0

Джерело: [3, 4, 5].

В соціальній сфері, що функціонує в сільській місцевості, підприємницькою діяльністю займаються: культурно-освітні заклади (клуби, бібліотеки, музеї, зоопарки, центри дозвілля); виставкові зали; навчальні заклади позашкільного виховання; спеціальні навчальні заклади; заклади кіномереж (кінотеатри, кіноустановки, відеотеки); заклади книжкової торгівлі; спеціалізовані реставраційні підприємства й майстерні; заклади з організації дозвілля; підприємства народних художніх промислів; заклади з організації торгівлі й екскурсійного обслуговування; нові організації шоу-бізнесу, модельні й рекламні агентства тощо. Всі вони у своїй підприємницькій діяльності переважно надають послуги. Щоправда, частина з них виробляє й матеріальну продукцію. Матеріальний продукт складає невелику частину від продукту, який виробляється підприємствами соціального призначення. Він має речовий характер і може зберігати свої споживчі властивості протягом тривалого часу. Матеріальний продукт соціальної сфери є доволі неоднозначним і за своїм функціональним призначенням поділяється на засоби та предмети праці [6, с. 443].

За своєю функціональною основою предмети соціальної сфери – це перш за все предмети, що мають самостійну соціально-культурну цінність, а також предмети-«посередники», значення яких залежить від того, носієм якої соціально-культурної цінності вони є.

Обсяг і якість вироблених предметів на речовому рівні у значній мірі залежить від реалізації відповідних інвестиційних моделей, що передбачають:

- визначення зовнішньополітичних векторів розвитку регіону, а саме: перенесення акцентів з інвестиційної моделі розвитку на інвестиційно-інноваційну;

- виділення інвестиційних пріоритетів з метою запобігання закріплення технологічної відсталості окремих підприємств, відбір на конкурсній основі інвестиційних проектів з орієнтацією на кластерну модель регіонального розвитку; формування чіткої експортної спеціалізації території та стимулювання експортного співробітництва;

- сприяння розвитку транснаціональних елементів в економіці регіону, що органічно мають форму спільних підприємств, вертикально та горизонтально інтегрованих структур;

- формування адекватної системи зв'язків регіональної економіки із зовнішнім середовищем, зокрема трансформація виробництва у напрямі випереджаючого розвитку галузей, продукція яких має реальні конкурентні переваги на зовнішніх ринках;

- підготовку інфраструктурного забезпечення до активного функціонування у сфері зовнішньої взаємодії [7].

Разом із тим, слід зазначити, що економіка сільських територій України характеризується ще недостатнім рівнем її участі в міжнародному поділі праці, а продукція більшості видів економічної діяльності не є конкурентоспроможною на світових ринках. І саме на спеціалізацію сільської економіки покладаються великі надії стосовно позитивних зрушень в цьому контексті, в тому числі за рахунок покращення робочої сили. Нині, на жаль, якість пропозиції робочої сили нерідко не відповідає сучасним вимогам щодо її професійно-освітньої підготовки, мобільності та економічної активності. Має місце «незбалансованість» пропозиції робочої сили із попитом на неї; високий рівень безробіття, у тому числі «прихованого» серед сільських жителів; нераціональна галузева структура зайнятості. До речі, соціальна сутність зайнятості відображає потребу людини в самовираженні, в задоволенні матеріальних і духовних потреб через дохід, який людина отримує за свою працю. Відомо, що основним видом господарської діяльності на селі є сільське господарство. Через відсутність у новітніх технологіях, які застосовуються у господарській діяльності, воно залишається низько ефективним, а часто й нерентабель-

ним. Як свідчить статистика, в сільській місцевості має місце найнижчий рівень оплати праці, а звідси – і найнижчий рівень життя.

Соціальна орієнтація сільської економіки нерідко вступає в суперечність з матеріально-технічними та фінансовими можливостями, які є недостатніми. В умовах здійснюваної останнім часом децентралізації соціальна сфера у сільській місцевості не може раціонально функціонувати без ефективного механізму взаємодії з державою, органами законодавчої та виконавчої влади. Тому, щоб забезпечити цілеспрямований соціальний розвиток сільських територій необхідно диверсифікувати фінансування комерційного соціального розвитку села. Останнє може бути реалізовано у формі безповоротного цільового фінансування, прямого субсидування (дотації, доплати із спеціальних бюджетних і позабюджетних фондів), у формі пільгового кредитування тощо.

Водночас у цих умовах, зокрема в умовах децентралізації має посилитись регулююча функція держави щодо забезпечення соціалізації економічного розвитку сільських територій. Ця функція має бути спрямована на збереження:

- соціально-культурної значимості створюваних на селі продуктів, ступеня їх участі у розвитку соціальної сфери в сільській місцевості;
- спрямованості вкладення бюджетних засобів, виділення пріоритетних напрямів діяльності закладів, підприємств, організацій соціальної сфери, що потребують першочергового фінансування;
- оптимальної структури фінансування соціальної сфери (співвідношення власних і бюджетних коштів);
- здатності соціальної сфери задовольняти різноманітні потреби сільського населення тощо [8].

Таким чином, розвиток сільських територій – це важливий об’єкт соціально-економічної політики. Впровадження ринкових відносин у соціальну сферу, у тому числі в ту, що функціонує в сільській місцевості, зумовлює необхідність розмежування її продуктів на комерційні й некомерційні, в основу чого має бути покладена їх соціальна значущість як для суспільства в цілому, так і для окремих територіальних громад і громадян [9]. Соціалізація економіки сільських територій забезпечується шляхом розвитку на селі соціальної сфери, яка є важливою умовою життєзабезпечення людини, а сталий розвиток її являє собою важливий гарант соціальної безпеки країни. Тому в перспективі соціалізація сільської економіки зорієнтована на багатофункціональність, має стати

пріоритетом соціально-економічного розвитку села. Її реалізація має сприяти конкурентоспроможності сільської економіки, диверсифікації та підвищенню якості життя в сільській місцевості.

Список використаних джерел:

1. Платон Тезтет / Платон // Платон. Сочинения: в 3-х т. – М.: Мысль, 1970. – Т.2. – 611 с.
2. Циба В. Т. Основи теорії кваліметрії: навч. пос. / В.Т. Циба. – К.: ІЗМН, 1997. – 160 с.
3. Ільїна М. Прогноз перспектив розвитку сфери туризму в умовах економічного спаду / М. Ільїна // Економіка природокористування і охорони довкілля. Збірник наукових праць. – К.; 2016. – С. 237-246.
4. Кіркова Н. П. Прогнозування основних тенденцій розвитку туристичної галузі України [електронний ресурс] / Н. П. Кіркова // Ефективна економіка. – 2014. – №7. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=18z=3197>
5. Розвиток сільських територій в системі євро інтеграційних пріоритетів України: [монографія] / наук. ред. В. В. Борщевський; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2012. – 216 с.
6. Куценко В. І. Соціальний вектор економічного розвитку: монографія / В. І. Куценко; під наук. ред. д.е.н., проф. акад. НАН України Б. М. Данилишина / РВПСР України НАН України. – К.: Наукова думка, 2010. – 735 с.
7. Бутко М. П. Регіональні детермінанти зовнішньоекономічної діяльності в контексті євро інтеграційних процесів в Україні / М.П. Бутко // Продуктивні сили України. Науково-теоретичний економічний журнал. – 2007. – №1(002). – С. 84–99.
8. Гарашук О. В. Модернізація системи управління соціальним розвитком села в умовах децентралізації / О. В. Гарашук, В. І. Куценко // Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації: гуманітарні та соціальні науки: матеріали III Міжнародної науково-практичної е-конференції (27 березня 2017 р., м. Київ). – К.: КНЛУ, 2017. – С. 100–105.
9. Суспільна складова сталого розвитку України / [Куценко В. І., Остафійчук Я. В., Ільїна М. В. та ін.]; під наук. ред. В. І. Куценко / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2012. – 112 с.

*V. P. Hmyria, PhD in Economics, Associate Professor
Cherkasy Educational Scientific Institute of State Higher
Educational Institution «Banking University»
Ukraine*

INVESTMENT SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF THE FORESTRY OF UKRAINE IN THE CONTEXT IMPROVING THE COUNTRY FOREST RESOURCE POTENTIAL

The signing by Ukraine of the Association Agreement with the European Union requires a review of the strategic priorities for the development of the main sectors of the national economy, especially those that base their activities on the use of natural resources and influence the formation of the assimilation potential of the territories. The forest sector is representative in this respect, and especially its structure-forming element – forestry. The existing model of forest management in Ukraine, which is built on the departmental principle and provides for a rigid vertical of management of the system of use, reproduction and protection of forest resource potential, already fully meets modern requirements for sustainable forest management. Moreover, a significant determining effect on the rates of expanded reproduction of the resource and production potential of forestry is exercised by the territorial asymmetry of the forest cover levels of individual regions of Ukraine.

Historically, it was formed in Ukraine that there are many-forest and low forest areas, which largely determines the specialization and diversification of production and economic activities of state forest enterprises, to which the state has delegated the rights of permanent use of forest fund lands for practical implementation of national forest policy priorities [1].

The importance of the forestry complex for recreation, human health, maintaining natural balance is difficult to overestimate, therefore the problem of forestry development is gradually becoming a priority in Ukraine. Forestry belongs to the economic complexes that are of strategic importance for the national economy, because it covers all the processes that are associated with the reconstruction and use of a strategic resource – the forest, but at the same time it occupies a relatively small place, in general, in the industrial production of Ukraine [3].

At present, Ukraine cannot meet domestic wood needs and ensure ecological balance. Therefore, the topic of studying the potential of forestry and

its impact on the country's economy is relevant [2]. The forest sector is an important component of the national economy of Ukraine, as it provides for an expanded reproduction of the forest resource base, and is the basis for the assimilation potential of individual territories. The structural elements of the forest sector are: forestry, forest chemistry, wood processing, pulp and paper industry. In recent years, the level of capitalization of forestry has significantly increased, since the forest resource base is concentrated here and a permanent flow of financial resources is ensured due to the involvement of wood and non-timber resources into economic circulation [4]. The forests of Ukraine, according to their purpose and location, perform mainly water protection, protective, sanitary and hygienic, recreational and other environmental functions and meet the needs of society in forest resources [4].

Forestry is essential for the development of the agro-industrial complex, as well as for the food and energy security of the country, because the territory of Ukraine is 603,549 km², that is, 17.6% cover forests. For comparison, the territory of Belarus is 207,600 km², and covers 39.8% of forests. The total area of the country's forest fund is 10.4 million hectares [1]. Despite the low forest cover of the territory, Ukraine ranks ninth in Europe in forest area and sixth in terms of wood reserves. For 50 years, forest cover has increased almost one and a half times.

Another important feature is bonitet, which is determined by a number of characteristics – the average height of the trees depending on age, the average trunk volume, the number of trees per 1 ha, and, consequently, the stock of wood (volume per 1 ha), current and average increment of wood stocks. For each breed and bonitet, tables of growth rates of tree stands are compiled, which reflect the magnitude of the above indicators, ranging from planting to the age of over-ripeness, with an interval of 10–20 years [5].

As for the country's economy, the contribution of the forest industry is very small. The cost of forestry products and services is only 0.2-0.4% of the total gross output. The share of wood in total exports is somewhat higher – about 1.5%, which is usually also not a determining factor. The decline in public funding opportunities, the lack of own funds of state enterprises and limited access to bank loans do not provide an opportunity to increase production rates and the quality of forest products, hinder the development of the scientific and technological potential of the forest industry.

One of the most important conditions for sustainable development at the state level, as well as for individual enterprises, is the maximization of the

innovation component of investment support. Yes, in the conditions of reforming the forestry of Ukraine on the principles of sustainable development, the need for an appropriate level of investment support for technological and technical transformation of the forest industry is even more acute.

State-owned forestry enterprises are investment-attractive because they have a predictable medium-long-term forest resource base, which is a very significant factor for convincing foreign and domestic investors to finance forestry projects and woodworking production projects. The forecasted raw material base is an important prerequisite for the design of primary and in-depth wood processing facilities and the planning of production, economic and investment activities. The development of the forestry complex requires the use of projects to build up forest resource potential and introduce modern woodworking technologies.

The main direction of reforming the forestry of our country should be the gradual integration of forestry production into the system of expanded reproduction of the entire natural resource complex, since best practice shows that integrated management of natural resources (land, forest and water) is the basic determinant of resource-saving and sustainable environmental management. So, state-owned forestry enterprises should work more actively with the subjects of agrarian business, water management and recreational activities, since forest biosensors are today a necessary condition for the sustainability of agricultural landscapes and restoration agriculture, the protection of watercourses and inland waters, the formation of natural resources for sanatorium-resort and tourist and recreational economy [7].

In the European Union, it is common practice to encourage farmers to increase the extent of a forestation of agricultural land and conduct agro forestry activities, which makes this category of agricultural producers subjects of forestry. Obligations made by Ukraine to the European community and the requirements of the European Union environmental directives to require the involvement of domestic agricultural producers in the processes of expanded reproduction of forest resource potential, since the level of tilled agricultural land is one of the highest in Europe and threatening the environmentally balanced socio-economic development of the vast majority of regions of Ukraine. Considering that the overwhelming majority of agricultural producers (subjects of agricultural entrepreneurship – agricultural enterprises, farmers and personal peasant farms) do not have the necessary production, technical and organizational potential for a forestation and agro forestry, as well as the

maintenance of forest cultures, the overwhelming majority of forest management activities on agricultural land and coastal water protection zones should be implemented by state forestry's enterprise.

Forest clusters are a priority form of activating recreational forest management, which are also voluntary associations on a non-statutory basis and on the principles of partnership of forest enterprises, subjects of recreational activities, local governments, financial institutions and universities. The innovative core of such clusters should be state-owned forest enterprises, to ensure the harmonization of priorities for sustainable and continuous forest management with the priorities of the economic development of the recreational potential of the forest. For multi-forest areas, in particular, the Carpathian and Polesye economic regions, forest clustering will ensure the integration of agriculture, forestry and recreational farms, which will cumulatively affect the employment dynamics of the local population and the development of related industries.

Use in reasonable proportions of both the ecological and economic value of forests, the provision of reforestation, the increase in forest area, and the avoidance of declining timber reserves – these should be the principles of forestry policy in Ukraine.

References:

1. Unified Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine for 2012-2020: Forestry and Bioenergy [Electronic resource]. – Access mode: [http://fleg.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/8.3.-Basic-materials-UKR .pdf](http://fleg.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/8.3.-Basic-materials-UKR.pdf). [in Ukrainian]
2. Kakhovich O. (2007) Forestry. Actual problems of the industry and ways of their solution. [Electronic resource]. – Access mode: [http://rusnauka.com/21_NIEK_2007 / Economics / 24123.doc.htm](http://rusnauka.com/21_NIEK_2007/Economics/24123.doc.htm). [in Ukrainian]
3. Dzyubenko O.M. (2017) Formation of investment-innovative strategy of forestry development in the context of increasing the efficiency of use of forest resource potential. *Investycii. praktyka i dosvid*. No. 23, pp.50-58 [in Ukrainian]
4. Karpuk A.I. (2015) Strategic priorities for efficient development of forest resource sphere. monograph. Lutsk: HVD «Tverdinya». [in Ukrainian]

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Фундаментальна відмінність концепції сталого розвитку від традиційних поглядів і практики господарювання – інтегральний підхід до розвитку як цілісного процесу. Тому вона є базовою концепцією для забезпечення комплексного територіального розвитку.

У світі діють численні науково-дослідні центри, які вивчають проблему сталого розвитку (Міжнародний інститут системних досліджень, Австрія; Інститут світового стеження, США; Центр науки довкілля, Індія та інші). Велику популярність набули дослідження «Римського клубу» та публікації Дж. Меддоуз «Межі зростання», 1972 р. та «За межами зростання», 1992 р., які викликали бурхливе обговорення в наукових і громадських колах.

У напрямі вимірювання сталого розвитку зараз працюють як відомі міжнародні організації, так і численні наукові колективи, але її однозначного узгодження поки що не досягнуто. Міжнародними організаціями, науковими колективами запропоновані різні проекти виміру сталого розвитку на глобальному, національному, регіональному і навіть галузевому і місцевому рівнях. Але жодний з цих проектів не може бути механічно перенесений на Україну, оскільки не враховує особливостей її розвитку, а саме особливостей національної економіки, транзитного геополітичного розташування, достатньо високого науково-освітнього потенціалу населення, виробничого потенціалу промислового та агропромислового комплексів та інших.

Інститутом прикладного системного аналізу НАН України та МОН України була запропонована система, яка отримала назву «метрика для вимірювання процесів сталого розвитку (МВСР)» [2, с.8] та вже була апробована при проведенні досліджень сталого розвитку країн і регіонів світу. МВС дозволяє швидко моделювати різні варіанти, прогнозувати їх результати, зіставляти ці дані з даними інших країн чи регіонів та

вибирати оптимальні напрями розвитку. Це дає можливість при впровадженні сталого розвитку одночасно вирішувати комплекс проблем щодо збереження навколишнього середовища, ліквідації бідності, експлуатації, дискримінації, впровадження інноваційних технологій, підвищення ефективності економіки.

Згідно з МВСР сталий розвиток оцінюється за допомогою відповідного індексу I_{sd} у просторі трьох вимірів: економічного I_{ec} , екологічного I_e та I_s соціального + інституціонального. I_{sd} є вектором, норма якого визначає рівень сталого розвитку, а його орієнтація в системі координат I_{ec} , I_e , I_s характеризує міру «гармонійності» цього розвитку (ступінь гармонізації сталого розвитку – G). У свою чергу, кожен з цих індексів обчислюється з використанням шести поширених у міжнародній практиці глобальних індексів (табл. 1), які щороку формуються авторитетними міжнародними організаціями.

Таблиця 1

Глобальні індекси, які використовуються для обчислення I_{sd} та G

Вимір сталого розвитку	Глобальний індекс	Складові	Джерело
Економічний, I_{ec}	I_{sc} – глобальна конкурентоспроможність	3 індикатори, 47 наборів даних	World Economic Forum
	I_{ef} – економічна свобода	10 індикаторів, 50 наборів даних	Heritage Foundation
Екологічний, I_e	ESI (EPI) – Environmental Sustainability (Performance) Index	21 індикатор, 76 наборів даних	Сільський університет, США
Соціальний + Інституціональний, I_s	I_q – якість життя	9 індикаторів	Economist Intelligence Unit
	I_{hd} – людський розвиток	3 індикатори	United Nation Development program
	I_{ks} – суспільство, засноване на знаннях	3 індикатори, 15 наборів даних	UNDESA

Джерело: сформовано на основі [2, с. 9].

Індекс економічного виміру I_{ec} формується з двох глобальних індексів.

1. Індекс глобальної конкурентоспроможності I_c , розроблений організаторами Світового економічного форуму (World Economic Forum),

щорічно обчислюється для 125 економік світу і друкується у формі так званого «Глобального звіту про конкурентоспроможність». Індекс Іс формується з таких трьох індикаторів: індикатора базових вимог, індикатора підвищення ефективності та індикатора інноваційності. У свою чергу, ці три індикатори обчислюються на основі використання 47 наборів даних про стан трансферу технологій та інноваційного розвитку країни, рівень розвитку інформаційних та комунікаційних технологій, видатків країни на дослідження і розвиток, іноземних інвестицій, ступінь незалежності бізнесу від уряду та рівень корупції в країні і т.ін.

2. Індекс економічної свободи Іef , розроблений інтелектуальним центром фундації HeritageFoundation, щорічно друкується в журналі WallStreetJournal. Іef формується з таких 10 індикаторів: торговельної політики країни, фіскального навантаження з боку уряду, урядової інтервенції в економіку, монетарної політики, потоків капіталів та іноземних інвестицій, банківської та фінансової діяльності, політики формування цін та оплати праці, прав на приватну власність, політики регулювання, неформальної активності ринку. Ці 10 індикаторів обчислюються на основі використання 50 наборів різноманітних даних економічного, фінансового, законодавчого та адміністративного характеру.

Індекс екологічного виміру Іе визначається за допомогою відомих індексів ESI (Environmental Sustainability Index-2005) та EPI (Environmental Performance Index-2006), вирахованих Центром з екологічного законодавства та політики Єльського університету (США) для 146 країн світу. Комплексний індекс ESI сформований з 21 ESI і 6 EPI комплексних індикаторів (категорій екологічної політики), які, в свою чергу, розраховувалися на основі використання 76 наборів екологічних даних про стан природних ресурсів в країні, рівень забруднення навколишнього середовища в минулому і сьогодні, біологічну різноманітність, характер видобування природних ресурсів, організацію сталої енергетики, зусилля країни щодо управління екологічним станом, спроможність країни покращити екологічні характеристики та ін.

Індекс EPI кількісно визначає здатність тієї чи іншої країни захищати своє навколишнє середовище як у поточний період часу, так і в довготерміновій перспективі, виходячи з таких п'яти критеріїв: наявність національної екологічної системи, можливість протидії екологічним

впливам, зниження залежності людей від екологічних впливів, соціальні та інституціональні можливості країни відповідати на екологічні виклики, можливість глобального контролю за екологічним станом країни. Окрім того, цей індекс може використовуватися як потужний інструмент для прийняття рішень на аналітичній основі з урахуванням соціального та економічного вимірів сталого розвитку країни. Індекс соціального виміру Іс сформований з трьох глобальних індексів.

1. Індекс якості життя Іq , розроблений міжнародною організацією EconomistIntelligenceUnit, формується за допомогою дев'яти індикаторів: ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, середньої тривалості життя населення країни, рейтингу політичної стабільності і безпеки країни, кількості розлучених сімей на 1000 мешканців, рівня громадської активності (активність профспілок, громадських організацій та ін.), різниці за географічною широтою між кліматично теплішими і холоднішими регіонами країни; рівня безробіття та політичних і громадянських свобод в країні, співвідношення між середньою заробітною платою чоловіків і жінок.

2. Індекс людського розвитку Іhd використовується програмою ООН UnitedNationsDevelopmentProgram. Формується за допомогою таких трьох індикаторів: середньої тривалості життя населення країни, рівня освіченості та стандарту його життя, який вимірюється ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ВВП за ПКС).

3. Індекс суспільства, заснованого на знаннях, або К-суспільства Іks, розроблений департаментом ООН з економічного і соціального розвитку UNDESA, визначається трьома основними індикаторами: інтелектуальними активами, перспективністю та якістю розвитку суспільства, які, в свою чергу, формуються за допомогою 15 наборів даних про рівень охоплення молоді освітою та інформацією, інвестиційний клімат в країні, рівень корупції, нерівність розподілу матеріальних і соціальних благ (Gini-індекс), рівень дитячої смертності та ін. [2, с. 10–11].

В фундаментальних принципах сталого розвитку європейського континенту, які були визначені на Дванадцятій європейській конференції міністрів, відповідальних за регіональне планування (СЕМАТ) (Ганновер, Німеччина, 7–8 вересня 2000 р.) на тему «Керівні принципи сталого просторового розвитку європейського континенту», де були обговорені

питання щодо ролі, яку може відіграти політика просторового розвитку в досягненні мети соціальної єдності в Європі, просторовий розвиток сільських територій виділено в окремий розділ, де зазначено, що «для досягнення незалежного розвитку сільських місцевостей як територій для проживання, що виконують економічні та рекреаційні функції, а також як реально існуючих регіонів, на додаток до відповідних принципів, пропонуються заходи.

Європейська конференція міністрів з питань просторового / регіонального планування (СЕМАТ) Ради Європи є єдиним Європейським форумом, що об'єднує країни-члени ЄС та інші країни Європи з метою забезпечення сталого територіального та соціально-економічного розвитку Європейського континенту, а також СЕМАТ створює рамкову структуру для підтримки різноманітних ініціатив з метою сприяння реалізації національних та транснаціональних стратегій для забезпечення сталого територіального та соціально-економічного розвитку Європейського континенту.

У «Плані дій, ухваленому на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі» в 2002 р., були підведені підсумки десятирічного періоду реалізації концепції та поставлені нові завдання на найближчу перспективу. В Плані дій визначено пріоритети та подальші кроки у напрямі прискореного досягнення цілей та виконання завдань, визначених попередніми документами. Зокрема вказується на необхідність термінових дій щодо прийняття національних стратегій сталого розвитку (п. 162-b).

Дванадцять років тому сформовано глобальне бачення Цілей Розвитку Тисячоліття (Декларація Тисячоліття ООН), ухваленої на сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.), з чіткою системою цілей, цільових індикаторів та часовими рамками їх досягнення – бачення цілей розвитку для всіх і для кожного. Україна приєдналася до глобально визнаних цілей разом з іншими 189 країнами світу у 2000 р. і взяла на себе політичні зобов'язання щодо досягнення до 2015 р. цілей та завдань з їх реалізації [3].

В Ріо-де-Жанейро 20-22 червня 2012 р. відбулася Конференція ООН по сталому розвитку Рио+20, на якій був схвалений підсумковий документ «Майбутнє, якого ми хочемо», чим країни-учасниці визнали необхідність подальшого просування ідеї сталого розвитку на всіх рівнях та інтеграції його економічної, соціальної та екологічної складових і врахування їх

взаємозв'язку, для досягнення цілей сталого розвитку на всіх його напрямках. В документі, зокрема, відзначається, що Генеральна Асамблея визнає провідну роль, яку відіграють органи виконавчої та законодавчої влади всіх рівнів в просуванні ідеї сталого розвитку. Звертається увага на важливе значення залучення всіх відповідних керівних органів у планування і здійснення стратегій сталого розвитку. «Ми закликаємо відповідні регіональні, національні, субнаціональні і місцеві органи влади розробляти і застосовувати стратегії сталого розвитку в якості ключових інструментів для керівництва процесом прийняття рішень і забезпечення сталого розвитку на всіх рівнях», зазначається в документі [1].

На основі короткого огляду зазначених документів стає зрозуміло, що перехід до сталого розвитку охоплює фактично весь комплекс внутрішніх проблем розвитку країни, включаючи інвестиційну та структурну політику, питання зміни структури споживання, охорони, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, економічної і екологічної безпеки, соціальної, науково-технічної і регіональної політики, а також зовнішньоекономічних аспектів, в яких екологічний фактор відіграє значну роль. В умовах зростаючої дефіцитності природних, матеріальних, фінансових та інших ресурсів і складності в багатьох регіонах України соціальної, економічної й екологічної ситуації, необхідно створити надійну базу для стійкого відтворення і розвитку територіальних систем. Вирішення цієї проблеми можливе при умові розробки сценарію їх розвитку, що у свою чергу вимагає формування чіткої регіональної політики сталого розвитку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Будуще, которого мы хотим. Проект резолюции, представленный Председателем Генеральной Ассамблеи [Електронний ресурс]. – С. 10, 24. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sustainablefuture>.
2. Сталый розвиток регіонів України [Текст] / науковий керівник М. З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2009. – 197 с.
3. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010: національна доповідь [Електронний ресурс] / Міністерство економіки України. – К., 2010. – С.32. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>.

*О. М. Головня, д. е. н., доцент
Вінницький національний аграрний університет
Україна*

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Проблема розвитку сільських територій одна з найбільш важливих в Україні сьогодні. Найбільше в селі відчуються проблеми безробіття, відсутність поняття благоустрою та розвитку території шляхом залучення інвестицій або грантових коштів. Значна кількість таких населених пунктів розташована поблизу привабливих природних об'єктів та має значний туристичний потенціал, проте, ці сільські громади досить часто не в змозі ефективно використати такі можливості для залучення додаткових коштів, та їх подальшого використання у розбудові та розвитку села і, разом з тим, покращення умов побуту та дозвілля його мешканців.

В останні роки ми бачимо стійку тенденцію до зростання частки великих товаровиробників у ВВП сільського господарства. На жаль таке зростання великих товаровиробників не веде до збільшення зайнятості місцевого населення. Серед найбільших агрохолдингів – UkrLandFarming 653 тис. га, «Агропросперіс» – 400 тис. га, Кернел Груп – 390 тис. га, Миронівський хлібопродукт – 380 тис. га, Українські аграрні інвестиції – 261 тис. га.

Різні категорії досить негативно ставляться до великих агрохолдингів, які є домінуючими в місцевому агровиробництві. Прості селяни незадоволені низьким рівнем орендної плати за передані в оренду земельні паї; малі підприємці незадоволені постійним наступом агрохолдингів на їхні землі; безробітні вважають, що вина за їхнє безробіття лежить на агрохолдингах, які завозять свою техніку разом із своїми працівниками; місцева влада незадоволена тим, що в таких виробників дуже мало працівників, які отримують заробітну плату і сплачують ПДФО до місцевого бюджету; екологічні та інші контрольні служби незадоволені поширенням хімії та зниженням гумусу у землях, які обробляються агрохолдингами.

Ожелевська Т. С. досить категорично підкреслює, що подальший розвиток сільського господарства через розширення й процвітання агрохолдингів призведе до повного знищення сільської території в соціальному, економічному та екологічному аспектах. Передумовами створення агрохолдингів є підвищення попиту на продовольчу продукцію на світових ринках, підвищення капіталізації агропромислового бізнесу шляхом концентрації земельних ресурсів та можливість отримання синергічного ефекту від діяльності вертикальноінтегрованих структур.

Сьогодні Україна, яка є великим виробником валової продукції сільського господарства, не забезпечує внутрішній ринок необхідною для споживання кількістю м'яса, риби, молока, овочів, фруктів, ягід. Виробництво цих продуктів не є пріоритетним для агрохолдингів і саме це є значним резервом для малих фермерів чи індивідуальних домогосподарств в сільських територіях. Тому, ми вважаємо, що аграрний бізнес є відповідальним за стабільний розвиток сільських територій. Така відповідальність є значним кроком уперед із точки зору розвитку соціальної відповідальності бізнесу та участі в Глобальному договорі.

У 2018 році Миронівський хлібопродукт став ініціатором грантового конкурсу «Село: Кроки до розвитку». У 2018 році компанія розширила територію проведення конкурсу на 5 регіонів і збільшила розмір гранту до 50 тис. грн [1]. У цьому році грант на втілення власного проекту зможуть отримати могли отримати мешканці сіл Бершадського, Гайсинського, Тростянецького, Тульчинського, Немирівського, Липовецького, Оратівського та Могилів-Подільського районів Вінницької області, а також шести районів Черкащини, трьох – Тернопільської області, чотирьох – Івано-Франківської та Петриківського району Дніпропетровщини. Крім того, сума гранту збільшилась із 40 до 50 тис. грн.

Миронівський хлібопродукт втретє проводить конкурс «Село: Кроки до розвитку». Цьогоріч програма отримала нагороду в Конкурсі кейсів з корпоративної соціальної відповідальності за внесок у розвиток міст та спільнот у 2017 році. Конкурс покликаний виявити та підтримати проекти, які матимуть суттєвий вплив на розвиток сіл та покращення добробуту громадян. Партнером Миронівського хлібопродукту в цій ініціативі стали громадські організації, зокрема «ВОО «Спілка підприємців «СТІНА» у Вінницькій області [2].

Проект Миронівського хлібопродукту «Село: Кроки до розвитку» сприяє не лише поширенню підприємництва на селі, а й є прикладом того, як успіх однієї людини може вплинути на розвиток цілої громади. Цьогорічні очікування від проекту, зокрема у Вінницькій області, – це розвиток мікропідприємництва в селах, генерація нових ідей для бізнесу, ґрунтованого на розвитку потенціалу краю з використанням місцевих ресурсів. Конкурс стартував у 2016 році і був реалізований у 3 районах Черкаської області. У результаті 10 грантерів отримали безповоротну фінансову допомогу до 40 тис. грн. У 2017 році проект розширив свою географію і на Вінницьку область. Миронівський хлібопродукт інвестував у бізнес-ініціативи мешканців сіл 6 районів Черкаської області і 5 – Вінницької. Торік в рамках програми було визначено 45 переможців, які отримали гранти до 40 тис. грн на розвиток своїх ініціатив.

Поширення кращих практик комплексного розвитку сільських територій, ефективних соціальних технологій розвитку села, сільського зеленого туризму, екологічного будівництва дає свої плоди. Миронівський хлібопродукт допомагає змінювати село, робити його сучаснішим і європейським. Кооперація зусиль, всебічна підтримка кращих ініціатив регіонів з боку Миронівського хлібопродукту пришвидшить поступальний розвиток села – основи стабільного майбутнього країни.

В конкурсі мікропроектів за проектом «Село. Кроки до розвитку» за підтримки ПАТ «Миронівський хлібопродукт» беруть участь як неприбуткові так і прибуткові організації: громадські організації, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, фермерські господарства, приватні підприємства та інші форми малого підприємництва, фізичні особи-підприємці та ініціативні групи громадян, громадяни, які зареєстровані/проживають та/або працюють на території Вінницької області. Метою соціального проекту є виявлення та підтримка ефективних проектів учасників, спрямованих на наступну діяльність в сільській місцевості:

– впровадження мікропідприємництва на селі, сільського зеленого туризму, екологічного будівництва та діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що забезпечує розвиток сільських громад та сільських територій, сприяють ефективним соціальним технологіям розвитку села;

– економічна самоорганізація сільських мешканців та створення умов для мікропідприємництва та самозайнятості (підтримка в створенні сімейних ферм, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів);

– впровадження європейських підходів до розвитку сільських територій – самодостатності використання сільських ресурсів, диверсифікації і збереження засобів до існування та розвитку, біодиверсифікації, використання відновлювальних та енергоощадних джерел енергії та розвитку потенціалу громад.

Проведення подібних соціальних проектів сприяє забезпеченню сталого розвитку сільських територій, підвищенню рівня життя сільського населення, охороні навколишнього природного середовища, відновленню соціально-економічної інфраструктури сільських населених пунктів, збереженню культурних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Грантовий конкурс МХП «Село: Кроки до розвитку» розширює межі і збільшує гранти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/2018/>
2. Спілка підприємців «Стіна» – офіційна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stina.org.ua/>

*А. В. Гуменюк, к. е. н., доцент,
О. Б. Школенко, к. е. н., доцент,
ПВНЗ «Європейський університет», Уманська філія
Україна*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В Україні протягом 2014–2017 рр. створено інституційне підґрунтя децентралізаційних змін, розроблено необхідні законодавчі та нормативно-правові документи щодо практичної реалізації реформ, спрямованих на бюджетну децентралізацію, самоврядування з метою підвищення його фінансової та функціональної спроможності вирішувати на місцях завдання забезпечення життєдіяльності сільських територіальних громад.

Основними проблемами і перешкодами децентралізації на сьогодні є: побоювання населення щодо необхідності об'єднання; недосконалість Конституції, протиріччя в законодавстві; відсутність чіткого розподілу повноважень на різних рівнях управління; поглиблення міжрегіональних диспропорцій і «неготовність» депресивних регіонів до самоврядування. Зміни до Бюджетного кодексу фактично є основою для стимулювання громад до об'єднання та підвищення їхньої спроможності через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. У разі об'єднання такі громади наділяються повноваженнями та ресурсами, які є у міст обласного значення. Зрозуміло, що об'єднання громад є безумовно необхідним процесом, проте виникає багато питань з приводу його організації, особливостей оформлення та законодавчого регламентування, особливо на місцях.

На даний час даремно шукати подібність формування та реалізації дієвих стратегій державного розвитку та забезпечення збалансованого і надійного функціонування сільських територій серед інших країн світу – без реального провадження процесів децентралізації в Україні на демократичних засадах з урахуванням визначальних принципів відповідного типу Концепції та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [4]. На основі досліджень науковців [2–3], авторами статті узагальнено основні проблеми:

1. Збільшення трудової міграції – стає наслідком скорочення економічно активної кількості населення на селі.

2. У сільській місцевості спостерігається низький рівень забезпечення ресурсами і тому деякі сільські населенні пункти перебувають на межі виживання.

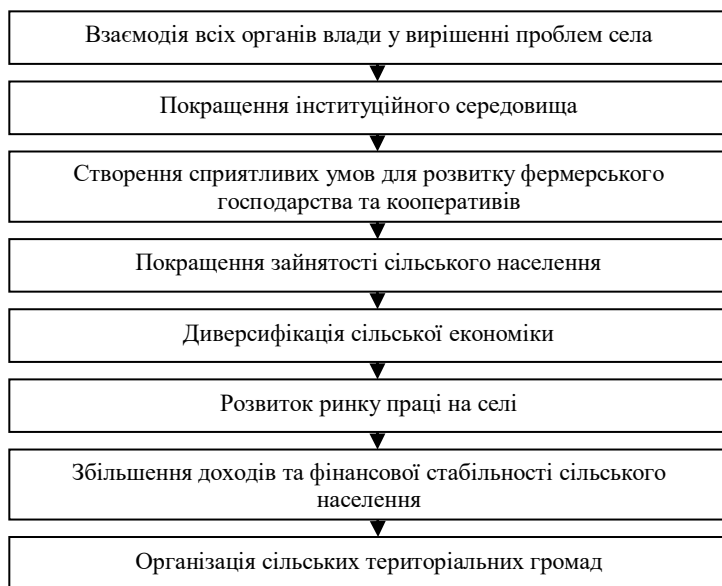
3. В умовах падіння економічного розвитку країни спостерігаємо падіння рівня і якості життя мешканців сільської місцевості, а подекуди вимирання сіл.

4. В Україні протягом тривалого часу інтереси сільського населення не враховувалися належним чином (зазвичай, ігнорувалися). При цьому, був відсутній контроль за діяльністю великого бізнесу в межах територій, розподілених за сільськими територіальними громадами – Агрохолдинги, привласнюючи екологічну ренту, забруднюючи навколишнє природне середовище, не відшкодовували сільським жителям збитків (у т.ч. і за погіршення якості орендованих земель), відмовлялися від розбудови об'єктів інфраструктури села, залишаючи більшість селян від роботи і засобів для існування [2].

В умовах децентралізації управління розвитком сільських територій необхідно поставити ряд завдань: а) регулювання земельних відносин на засадах демократії; б) здійснити реальну розбудову дієвих, ефективних і самодостатніх сільських територіальних громад; в) розширити повноваження сільському населенню. Надання самостійності для забезпечення власних потреб та інтересів.

Саме для реалізації поставлених завдань необхідно підпорядкувати взаємодію центральної, регіональної та місцевої влади на основі активної підтримки самоорганізаційних засад та інститутів місцевої демократії. Зокрема, підтримки засобами громадських зборів і конференцій територіальних громад, які взаємодіють з приводу важливих питань організації їхньої життєдіяльності. Таку взаємодію можна розглядати як соціально-економічний механізм впливу на розвиток сільських територій (рис. 1), у центрі якого має бути системна модернізація сільської економіки, її комплексна диверсифікація, орієнтована на створення повноцінного бізнес-середовища, що дасть змогу покращити сучасну модель українського сільського ринку праці як соціально ізольованої

системи, зробити його повноцінною складовою єдиного інтегрованого ринку.

Рис. 1. Соціально-економічний механізм впливу на розвиток сільських територій

Джерело: розроблено авторами.

Відтак, реальні реформи на селі передбачають, насамперед, створення фінансово незалежних сільських громад, які можуть самостійно і на належному рівні освоювати територіальний потенціал. Тому, децентралізація існуючої системи владних повноважень в Україні – стабільний шлях до підвищення якості повсякденного життя мешканців кожного села, селища чи міста, що сприяє формуванню справедливого суспільства – стабільного, заможного і безпечного.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – ст. 141.

2. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні [монографія] /О. М. Бородіна, С. В. Киризюк, О. Л. Попова, І. В. Прокопа та ін./ за ред. член-кор. НАН України, д.е.н., проф. О. М. Бородиної, член-кор. НАН України д.е.н., проф. І. В. Прокопи, д.е.н., проф. О.Л. Попової; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – Київ: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. – 70 с.
3. Потенціал сталого розвитку України на шляху реалізації інтеграційного вибору держави [Монографія] / О. М. Алимов, О. В. Гребенюк, О. О. Демешок, В. В. Микитенко та ін. – Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 529 с.
4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ НА ПРИКЛАДІ РОДОВОЇ САДИБИ

Для організації енергозберігаючого екологічно чистого виробництва невеличких сувенірів з дерева, металів, природного каменю, кераміки, а також фурнітури, виготовлення запасних части, інструменту, виконання ремонтних робіт с/г техніки, засобів транспорту, виробництва вітрових установок, сонячних колекторів та сонячних батарей, міні-ГЕС та ін. в умовах родової садиби – принаймні, чоловічому населенню РС – необхідно облаштувати виробничий цех (майстерню), в якому мають бути встановлені і підключені мінімальний набір верстатів: токарний; фрезерний; свердлильний; заточний; шліфувальний і, навіть, зубофрезерний. Зазвичай, такий набір верстатів вимагатиме 1–2 млн. гривень разових капіталовкладень, площі цеху – 50–100 м², (300 тис. грн.), підключення трьохфазної електромережі 40–50 кВт, (100 тис. грн.), отримання дозволів на підключення та забезпечення вимог техніки безпеки, санітарних норм, протипожежної безпеки, заземлення, віброзахисту, контролю викидів, – а це навіть без хабарів – додатково ще 100–200 тис. грн.!

Дай Вам боже здоров'я на оце все знайти кошти, закупити, привезти та встановити обладнання, отримати всі дозволи – і залишитись живим і здоровим. Є підозра, що вводити в експлуатацію такий цех (при нинішньому рівні бюрократії і корупції) будуть Ваші внуки. Ще раз повторимось – навіть якщо Ви віднайдете 3 млн. грн., що зовсім буде непросто без банків. А з банками – кабала на найближчі 1000 років...

Навіщо тоді ця розповідь про мрію, якій не судилось збутися? Так, традиційний шлях – безнадійний. Великі капіталовкладення, великі витрати на будівництво цеху, на підключення, на дозволи, на хабарі – перетворюють мрію стати Майстрами чоловікам в родових поселеннях в нездійсненну. А якщо включити інтелект, сучасні знання технологій, теорії різання, розрахунку машин? Виявляється, всі названі вище технологічні операції високоточного свердління, точіння, зенкерування, шліфування,

фрезерування і навіть нарізання зубчастих коліс – можна організувати в умовах РС, потративши не 3 млн. грн., а всього – 7–10 тис. грн., без жодних дозволів, використовуючи звичайну побутову електромережу – всього одну розетку на 220В та 10А.

Мікро-заводи проф. Грабара (МЗПГ) мають саме такі параметри – ціна 7–10 тис. грн., потужність 1–2 кВт (220В, 10А), збираються в кейс (30×50×100см), можуть зберігатися в гаражі, в комірці, на горищі, в коридорі, на балконі, в багажнику автомобіля. При цьому дозволяють виконувати високоточне свердління (0,1мм), Zenкерування, точіння, фрезерування, шліфування, нарізання шпоночних канавок, зубчастих коліс тощо. Отже, з Проектом МЗПГ:

- відпадає необхідність в грабіжницьких кредитах, так як повна вартість міні-заводу – 6...10 тис грн., а не 1...3 млн грн!

- відпадає необхідність збору підписів, погоджень і дозволів на монтаж і підключення обладнання, так як все живлення (при почерговому включенні міні верстатів – 1 розетка, 220 В, 5 А);

- відпадає необхідність в оренді виробничих площ, принаймні – на перших, найбільш складних етапах становлення бізнесу. Адже всі міні верстати – настільні, але високоточні, підвищеної жорсткості (інтелект – в кожному рішенні! – наш девіз);

- високоінтелектуальне обладнання просте в експлуатації, дуже швидко – протягом 5–10 хвилин – монтується на новому місці чи трансформується в інший міні верстат – в гаражі, майстерні, на кухні, на подвір'ї тощо;

- універсальний привід головного руху всіх верстатів виготовлений по модульному принципу, не вимагає сертифікації, оскільки вже сертифікований і допущений до експлуатації в більш важких і більш небезпечних умовах, ніж умови роботи нашого МЗПГ!;

- вся наша продукція – екологічно чиста, енерго- та ресурсозберігаюча!

- з МЗПГ зникає загроза банкрутства і страху розпродажів обладнання за безцінь – в разі форс мажорних обставин воно стає нормальним домашнім інструментом!

- для громадян, що започатковують власну справу зовсім «з нуля», коли і 6 тис грн. – недосяжна сума (наприклад, безробітні), через мережу

ОЦЗ, МЦЗ, РЦЗ, кредитні спілки планується програма мікрокредитування на 6 тис грн. терміном на 3 місяці під 0% під заставу придбаного МЗПГ та інші пільгові умови.

Побудований на принципі відомих брендів «ПАЗЛ», «ЛЕГО», «Трансформер» і реалізований на прикладі трансформації будь-якого побутового електроінструмента (наприклад: дрилі, машинки шліфувальної кутникової – болгарки, настільного заточного верстата і т. п. відповідною модернізацією шпиндельного вузла – перш за все, суттєвим збільшенням згинальної жорсткості та на порядок збільшенням статичної і динамічної вантажопідйомності) та встановленням її на вертикальну стійку з вертикальним супортом та механізмом подачі – в високоточний свердильний міні-верстат підвищеної жорсткості (з високоточною контрольованою осьовою подачею і точністю осьового биття на більше 0,1мм!), в відрізний чи трубовідрізний, горизонтально-фрезерний, токарний чи шліфувальний мікро-верстат.

Соціальна складова МЗПГ: ліквідація безробіття, як соціальної бази злочинності, бідності і нещастя; перетворення мільйонів людей в успішних, самодостатніх і щасливих; перетворення України в високотехнологічну країну зайнятих, шукаючих, творчих трударів – краще Китаю! доступність бізнесу – для кожного! МЗПГ змінить Україну! стимулювання руху самоорганізації суспільства через об'єднання кооперативів, кредитних спілок, мережевого маркетингу, не пустивши в структуру банки та посередників. В єдності творчих трударів – наша сила!

Окупність МЗПГ: за 1–10 днів – при дуже вдалому старті, за 3 місяці – при дуже невдалому старті!

Технічні характеристики МЗПГ.

1. Потужність привода головного руху – 1kW

2. Струм – однофазний, 220В; 5А

3. Електробезпека – клас II ГОСТ 12.2.013.0-91. Знак в маркуванні означає наявність в конструкції виробу подвійної ізоляції, заземляти виріб при роботі не потрібно

4. Параметри обробки:

- діаметр оброблювальних деталей – до 200 мм
- довжина вздовж осі вала – 500; 1000; 1500
- хід фрези горизонтально-фрезерний – 200 мм

- діаметр фрези пальчикової 3–12 мм
- діаметр фрези дискової 50–250 мм
- діаметр круга відрізного 100–300 мм
- діаметр круга шліфованого – 20–250 мм

5. МЗПГ дозволяє виконувати свердлильні, відрізні, токарні, фрезерні, шліфувальні, зубофрезерні роботи невеликих деталей (200×200×500 мм) в режимі ручної, електромеханічної та мікропроцесорної системи управління подачами, при достатньо високій жорсткості механізмів подачі, незначному їх деформуванні, що дозволяє в переважній більшості режимів різання мінімізувати похибку виготовлення $\delta \leq 0,1$ мм.

6. Загальна маса комплекту – 20–35 кг.

7. Кожен комплект МЗПГ спаковується в кейс розмірами 250×500×700 мм, легко розміщується на полиці гаражу, в багажнику автомобіля, в кімнаті міської квартири, на балконі, в майстерні тощо.

Міні-завод професора Грабар (далі – виріб) застосовується для виконання широкого класу задач механічної обробки заготовок деталей невеликих розмірів (200×200×1000 мм) із металів, дерева, композитів, природного каменю, кістки, кераміки тощо (свердління, зенкерування, розгорткування, розсвердлювання, розкатування, точіння, фрезерування, шліфування, нарізання різьб, нарізання зубчастих коліс тощо).

Інноваційні переваги МЗПГ:

1. Прорив у збільшенні згинальної жорсткості шпинделя. При потужності привода 1 кВт та обертах шпинделя 1000 об/хв максимально можлива сила різання токарної чи шліфувальної операції на МЗПГ (при обробці вала діаметром 20 мм) сягатиме значень 1000 Н. Для стандартного шпинделя 12,4 мм при довжині консолі 52 мм ця сила створить пружний віджим інструмента 610 мкм, що є неприпустимо багато.

Після модернізації шпинделя додатковою втулкою діаметром 43/42/41 мм та додатковим розвантажувальним підшипником 1000905 пружний віджим інструмента складатиме лише 16 мкм, або в 38 разів збільшиться точність обробки!

2. Прогресивна конструкція вертикальної стійки разом з вертикальним супортом та механізмом переміщення, що поєднує одночасно високу жорсткість (точність), простоту, технологічність, мінімальну матеріалоемність при одночасній низькій вартості!

3. Вдалий вибір головного приводу, сертифікований, з високим рівнем електробезпеки, зі значною потужністю для міні верстатів – 0,7...1,3 кВт, з плавним регулюванням кутової швидкості обертання шпинделя в діапазоні 0...1000 об/хв.

4. Вдалий варіант модернізації шпиндельного вузла – всього 4 нескладні деталі дозволили підвищити точність обробки в 38 разів та в десятки разів знизити ціну!

5. Поєднання глибокої теоретичної та практичної підготовки, глибоких знань розробників в області теорії різання, технології машинобудування, металорізальних верстатів, ріжучого інструменту, деталей машин, теорії машин і механізмів, опору матеріалів, динаміки машин, вищої математики, а також відповідних навичок в практичному використанні цих знань.

6. Позитивом є надання в супроводжуючих документах великої кількості прикладів наладок та ілюстрацій, що стимулюватиме творчість користувачів в сфері метало- та деревообробки, а викладення цієї інформації в простій та доступній формі розширить знання та сприятиме вдосконаленню та конкурентоспроможності Вашого бізнесу.

7. Відкрита архітектура МЗПГ – шлях до нескінченного самовдосконалення. Адже з N деталей конструктора теоретично можна зібрати лише при лінійній архітектурі N! варіантів конструкцій.

8. Аж надто низька ціна (на 1–2 порядки нижча існуючих на ринку!) комплекту МЗПГ при величезних можливостях та високій точності і продуктивності – результат інтелекту, інновацій, а також недопущення банків та посередників в процес ціноутворення!

9. Мінімально можлива вага МЗПГ (20 – 35 кг), кейс-упаковка, висока мобільність та малий об'єм (до 100 л) при зберіганні і транспортуванні – ще одна конкурентна перевага.

10. Енергозабезпечення МЗПГ – одна побутова розетка, 220 В, 5 А – і ніяких дозволів ні від кого! Чи може підприємець навіть мріяти про щось краще?

11. Модульність, взаємозамінність, функціональність – при низькій вартості та високій точності!

12. В ідеї МЗПГ закладена благородна місія, навіть кілька місій:

- нові робочі місця мають бути доступними кожному!
- допомогти людям достойно жити!

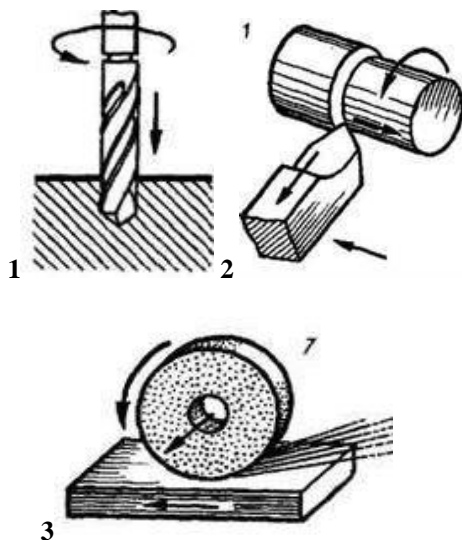
- повернути шанс кожному бажаючому чоловікові стати Майстром !
- сприяти процвітання великої Ідеї Родової Садиби!

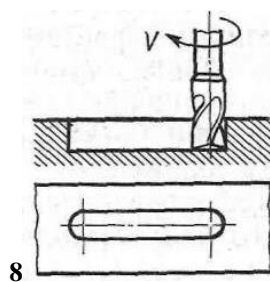
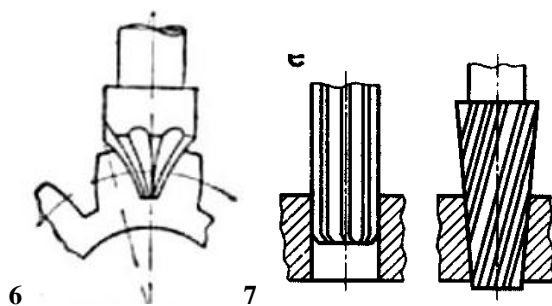
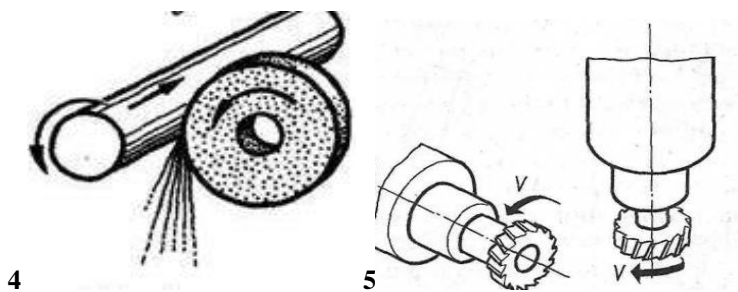
Варіанти виконання: А – з ручною подачею інструмента чи заготовки; Б – з електромеханічною подачею інструмента чи заготовки; В – з числовим програмним управлінням подачами інструмента чи заготовки: МЗПГ дозволяє виконувати свердлильні, відрізні, токарні, фрезерні, шліфувальні, зубофрезерні роботи невеликих деталей (200×200×500 мм) в режимі ручної, електромеханічної та мікропроцесорної системи управління подачами, при достатньо високій жорсткості механізмів подачі, незначному їх деформуванні, що дозволяє в переважній більшості режимів різання мінімізувати похибку виготовлення $\delta \leq 0,03$ мм.

Загальна маса комплекту – 35 кг.

Кожен комплект МЗПГ упаковується в кейс розмірами 250×500×700 мм, легко розміщується на полиці гаражу, в багажнику автомобіля, в комірці міської квартири, на балконі, в майстерні тощо.

Види робіт на МЗПГ: 1-сверлильні; 2 – токарні; 3 – плоскошліфувальні; 4 – круглошліфувальні; 5- фрезерні; 6 – зубофрезерні; 7 – розвертання отворів; 8 – фрезерування шпоночних канавок.

ПОСЛУГИ АУТСОРСИНГУ В СФЕРІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Прагнення оптимізувати діяльність, зменшити власні витрати, скоротити неефективні бізнес-процеси і тим самим підвищити рівень конкурентоздатності та гнучкості управління бізнесом змушують керівників удосконалювати управлінські технології. Сказане відноситься і до сільськогосподарських підприємств, де загострення конкуренції на внутрішньому та світовому ринку вимагають від підприємств аграрного сектору постійно пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, концентрувати свою увагу на тих процесах, де найкращим чином можна реалізувати свої можливості, переваги, знання та досвід. При відсутності або високого рівні навантаження висококваліфікованих спеціалістів та для застосування досконаліших технологій управління комплексом основних і забезпечуючих процесів, підприємства аграрного сектора можуть використовувати ресурси сторонніх компаній, які спеціалізуються на виконанні певних бізнес-процесів і є аутсорсинговими. Аутсорсинг надає можливість сільськогосподарським підприємствам підвищити якість продукції і послуг, знизити ризик, підвищити ефективність діяльності, швидко реагувати на зміни середовища, оптимізувати свою організаційну структуру і систему управління.

Аутсорсинг є одним із основних факторів сучасного бізнесу та одним із найпопулярніших методів оптимізації ресурсів у різних сферах діяльності. Саме це ставить питання про можливість використання досвіду аутсорсингу у сільськогосподарському підприємстві. Термін «аутсорсинг» запозичений з англійської мови (від англ. «outsourcing») і перекладається як зовнішнє джерело, а сам процес аутсорсингу – як укладання договору підяду із зовнішніми фірмами. Під аутсорсингом в агропромисловому комплексі розуміється передача сторонньому підряднику деяких функцій або частин виробничого процесу організації з метою використання

організацією АПК зовнішніх ресурсів на всі види діяльності, які не є домінуючими з урахуванням договору субпідряду [1].

Згідно з останніми дослідженнями, серед найпопулярніших видів аутсорсингу, якими користуються вітчизняні компанії (рис. 1), – це ІТ-послуги, логістика, ресурсне забезпечення виробничих процесів, маркетингові послуги, рекрутмент, бухгалтерський облік, розрахунок заробітних плат, обробка й систематизація інформації, аутсорсинг медичних представників, облік кадрів та кадровий супровід, адміністративні функції [2].

Рис. 1. Видова популярність аутсорсингу в Україні

Найбільш популярними та ефективними видами аутсорсингу для сільськогосподарських підприємств є наступні його види: аутсорсинг функцій управління; аутсорсинг сфери управління; аутсорсинг управління потужностями підприємства; аутсорсинг бізнес процесів; аутсорсинг інформаційних технологій; логістичний аутсорсинг; виробничий аутсорсинг; аутсорсинг трудових ресурсів (персоналу); аутсорсинг маркетингу тощо [3].

Найширше аутсорсинг в сільському господарстві використовується для ветеринарії, агрономії, селекції, бухгалтерського та юридичного обслуговування, а також пошуку ринку збуту і продажу.

Однак, на українському ринку агропромислового комплексу аутсорсингова діяльність розвинута недостатньо. До проблем, які на даному етапі перешкоджають ефективному впровадженню аутсорсингу в сільському господарстві, відносяться: 1) небажання і неготовність сільськогосподарських підприємств відмовитися від самостійного виконання будь-яких процесів через невпевненість в сумлінності оператора; 2) небажання оплачувати послуги зовнішніх виконавців; 3) відсутність об'єктивної потреби в послугах зовнішніх операторів [4].

Вагомою причиною також є відсутність досвіду у прийнятті рішення про перехід компанії на аутсорсинг. Прийняття рішення про перехід на аутсорсинг є складне комплексне завдання, що відноситься також і до стратегічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Це завдання, яке залежить від галузі сільськогосподарського господарства (рослинництво, тваринництво, рибальство), виду сільськогосподарського підприємства (домашні, приватні, колективні, господарські товариства) та напряму діяльності (розведення тварин вирощування культур, відтворення рослин, надання допоміжних послуг у сільському господарстві, мисливство, відловлювання тварин і пов'язані з ними види діяльності ін.). Різновиди робіт для передачі на аутсорсинг також залежать від наявності в сільськогосподарського підприємства видів і служб, які забезпечують їх виконання. Особливістю процесу переходу на аутсорсинг є те, що аграрне підприємство може сконцентрувати свої зусилля на основних видах діяльності і, в результаті чого, задоволеними є запити споживачів та його інтереси. В цілому це безболісний і простий перехід [5].

Спеціалісти сходяться в думці, що використання аутсорсингу в сільському господарстві могло б значно підвищити його ефективність. Справа в тому, що в плані організаційного розвитку, рівня корпоративної культури, оснащеності сучасною технікою і об'єму інвестиційних ресурсів аграрні підприємства суттєво відстають від промислових підприємств і компаній сфери послуг. Впровадження аутсорсингу дозволило б аграрним підприємствам без суттєвих затрат отримати доступ до нових виробничих і організаторських технологій, якими володіють аутсорсери, підвищити якість та ефективність робіт, скоротити витрати та строки виконання робіт, збільшити доходи та інвестиційну привабливість, що в результаті максимально задовольнить замовника.

Список використаних джерел:

1. Бовсуновський О.М. Аутсорсинг в аграрному бізнесі / О.М. Бовсуновський, С.О. В'ялий // АМАКО-інформ. – 2010. – № 3-4. – С. 2-5.
2. Красношাপка В. В., Трохимець І. І. Аутсорсинг та його застосування на підприємствах України // Ефективна економіка. – 2015. – № 5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4097>
3. Строченко Н. І. Впровадження механізму аутсорсингу, як засобу забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства / Н. І. Строченко, В. Ю. Медвідь, К. М. Кутах // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород: УНУ, 2017. – Вип. 1(49), Т. 1. – С. 199-205.
4. Нагуляк В. О. Можливість застосування аутсорсингу в аграрній сфері економіки / В. О. Нагуляк // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Наука в інформаційному просторі – 2012» / Одеська державна академія будівництва та архітектури. – 2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2012_10_04.
5. Аутсорсинг – економия или утечка информации? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubr.ua/business-practice/innovation-in-business/tautso-rsing-ekonomiia-ili-utechka-informacii-46946>

*Nadiia Datsii, doctor of science in Public Administration, Professor
Zhytomyr National Agroecological University
Ukraine*

SOCIAL-ACCEPTABLE MODEL OF DECENTRALIZATION FOR AGRICULTURAL FARMERS

The experience of leading world powers shows that the essence of political reforms associated with the democratization of social relations is to form a civil society capable of becoming the central subject of the government process in the state and a generator of increasing the efficiency of public administration, thanks to a qualitatively new level of self-organization.

The social parameters of the life of Ukrainians remain insufficient to address the outlined strategic objectives. At the state level, a number of negative social factors inherent in Ukraine are recognized and realized: lower birth rates, low incomes and social protection, medical care, general deterioration of public health, difficult environmental situation, etc.

Since the fundamental strategic goal of Ukraine's development at the present stage is the democratization and construction of a developed civil society, the administrative reform will be based and implemented with a clear link to concrete progress on this path.

The situation with administrative reform in Ukraine is characterized by a number of features:

Ukraine, having declared the expediency of socio-political and socio-economic transformations in the context of the pan-European context, announced the implementation of an appropriate administrative reform; image considerations forced the political leadership of the state to resort to a certain imitation of reform activity.

It is important that the new model of public administration not only attract the consumer with its qualitative parameters, but also become a specific target for which the population would be prepared to invest certain efforts. Obviously, the municipal reform is directly related to the administrative-territorial reform.

Along with the reforms of the transformational (political, social, economic) and organizational (administrative, regional, municipal) content, administrative and territorial reform depends to a large extent on a series of reforms of a methodological nature. These are reforms aimed at providing concrete mechanisms for the implementation of strategic objectives. The following

reforms, such as judicial, financial, fiscal, land, etc., serve to solve specific problems of the transformation of Ukrainian society.

In particular, the main task of the budget system is to provide the financial component of the autonomy of the subjects of the management process. Since in a developed society, it is the finances that act as the main equivalent of the resource, without the proper financial support it is impossible to achieve the efficiency of the functioning of any management system.

Since the territory serves as the basis for most socioeconomic processes, its importance should be taken into account when implementing the complex as transformational and organizational reforms. First of all, it is about the administrative-territorial reform. In order for the territory to be properly managed in the process of reforming the administrative-territorial structures, land relations should be streamlined.

An important component of the land reform should be considered territorial land management. It is held at the national, regional and local levels, lands of all categories and includes, among other things, a type of work, such as the establishment and change of the boundaries of administrative-territorial entities. Territorial land management system for the formation of boundaries of administrative-territorial entities is a complex of social, economic, legal and technical actions with the definition, establishment, restoration and consolidation on the ground between the respective administrative-territorial units.

Today in Ukraine the boundaries of administrative-territorial formation are established and changed on the basis of land management projects developed by state and other land management organizations in accordance with the technical and economic justifications of their development, general plans of settlements. The border of an administrative-territorial unit of Ukraine is a conditionally closed line on the surface of the land separating the territory of the republic, region, district, village, settlement, city, district in the city from other territories, their limits according to Art. 173 of the Land Code of Ukraine are established and amended by land management projects. Establishment (rehabilitation) in the area of the boundaries of administrative-territorial entities was carried out according to the procedure for the development of inter-farm land management projects [1; 2].

Thus, the decentralization of the management system in Ukraine, which is being implemented in Ukraine, opens up new opportunities for building the potential of territorial development and the formation of positive management

effects at the local level, in particular: the opportunity to dispose of the funds earned, the formation of an effective system of administrative services provision, and the development of self-organizing foundations of territorial communities. At the same time, it generates a high probability of the emergence of new «institutional traps» through resistance to the transformational efforts of the usual practices of state and local governance and traditions of local development.

Summing up the results of the association of territorial communities, it has to be noted that a significant part of them failed to overcome the low institutional capacity for effective self-governance because of the ineffectiveness of the actions of state authorities and the weakness of the staffing of local authorities. Years will take years to master the necessary experience and level of competence for successful implementation of the received powers in the financial sphere. The main risk remains the excessive politicization of decentralization changes – their successes and failures are used by different-minded political forces in their own corporate interests, and prospective plans for the unification and development of territorial communities often do not meet the interests and needs of their population.

The extent to which territorial communities can seize the opportunities for decentralization to grow their participation in the development of settlements depends on the productivity of engagement and the search for compromise solutions between state authorities, representatives of rural agribusiness, local self-government and members of local communities. Unfortunately, this path leads to a series of unpredictable risks due to the legal uncertainty of a socially acceptable model of decentralization and low predictability of possible negative social consequences for rural residents as a result of this transformation.

References:

1. Zakirov M. The Reform of Decentralization: Hopes, Precautions and Challenges [Electronic resource] / M. Zakirov // Resonance. – 2015. – №. 67. P. 4-10. Access mode: <http://nbuviap.gov.ua/images/rezonans/2015/rez67.pdf>.
2. Land Code of Ukraine [Electronic resource]: Law of Ukraine dated october 25, 2001 №. 2768-III. Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

Т. А. Демченко, к. е. н., доцент
Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини,
С. О. Михайловина, к. е. н., доцент
Уманський національний університет садівництва
Україна

КОНТРОЛЬ ЗА СТАНОМ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток сільськогосподарських підприємств на сільській території є вирішальним фактором їх успішного функціонування. Сучасні зміни законодавчої бази суттєво змінили принципи та умови сільськогосподарських підприємств. Запорукою стабільності і прибутковості сільськогосподарського підприємства є фінансова стійкість, яка забезпечується безперервним і постійним процесом виробництва продукції. Ефективність діяльності підприємства прямо залежить від формування оборотних активів з обґрунтуванням їх розмірів, складу та особливостей виробництва.

Оборотні активи є важливим елементом виробничого процесу, що в сукупності з необоротними активами та трудовими ресурсами створюють передумови для здійснення розширеного відтворення в сільськогосподарському секторі економіки. Оборотні активи розрізняють та групують за різними критеріями, що мають різнопланове призначення і є передумовою успішної організації бухгалтерського обліку, оскільки від цього залежить здатність своєчасно і чітко управляти оборотними активами, можливість оперативного аналізу і прогнозування, обґрунтованість управлінських рішень, а в кінцевому підсумку – якісне відображення інформації про оборотні активи у звітності сільськогосподарського підприємства.

Наявність якісної системи накопичення і відображення інформації з усіх ділянок обліку, дозволить легко і швидко адаптувати роботу бухгалтера до правових норм, які часто змінюються. Оцінюючи фінансово-майновий стан підприємства необхідна інформація, яку можна отримати із звітності що містить дані, зокрема і про оборотні активи підприємства та є надзвичайно корисною та інформативною, адже характеризує можливості створення грошових потоків у майбутньому.

Можна констатувати, що в сьогоденних умовах особливої уваги набуває організація обліку оборотних активів та відображення їх у фінансовій звітності, так як вони відіграють важливе місце в діяльності підприємства і використовуються для контролю за виконанням проектних завдань, планів, аналізу, формування прогнозів, складання бізнес-планів.

Запаси є оборотними матеріальними активами, які використовуються у процесі виробництва та обігу і постійно перебувають на різних стадіях активного перетворення, починаючи від закупівлі і закінчуючи їх використанням або реалізацією.

Інвентаризація є одним із головних засобів контролю за товарно-матеріальними цінностями на підприємстві. До початку проведення інвентаризації: виводяться залишки цінностей на день інвентаризації; матеріально-відповідальні особи всі видаткові та прибуткові документи здають в бухгалтерію, всі цінності, що надійшли, – оприбутковують, а ті, що вибули, – списують, про що вони дають комісії розписку; опломбовують місця зберігання, що мають окремі входи та виходи.

Інвентаризації підлягає все майно підприємства, включаючи об'єкти невикористаного призначення, діючі об'єкти, об'єкти та предмети, що передані в оренду або перебувають на реконструкції, модернізації, консервації, у ремонті, запасі або резерві незалежно від технічного стану.

У випадку, коли в процесі інвентаризації виявляються суми надлишків та нестач за окремими матеріально відповідальними особами, то вони дають письмові пояснення про такі розбіжності. В досліджуваному ТОВ «Агрофірма ім. Чкалова» перед складанням річної звітності була проведена повна інвентаризація. При інвентаризації виробничих запасів виявлено нестачу насіння, облікова вартість якого складає 2240 грн., а закупівельна 2900 грн. Порядок відображення господарських операцій наведено в таблиці 1. Всі виявлені лишки прибуткують по дебету рахунків відповідних активів 20 «Виробничі запаси», 21 «Поточні біологічні активи», 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети», 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» і кредиту рахунку 719 «Інші доходи від операційної діяльності».

Виявлені розбіжності в результаті інвентаризації відображають у порівняльній відомості. За результатами інвентаризації комісія складає протокол, який в п'ятиденний термін розглядається і затверджується

керівником ТОВ «Агрофірма ім. Чкалова». Затверджені результати відображаються в бухгалтерському обліку в тому місяці, в якому закінчена інвентаризація.

Таблиця 1

Облік нестач у ТОВ «Агрофірма ім. Чкалова» (жовтень 2017 року)

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
	дебет	кредит	
Виявлено нестачу насіння, облікова вартість якого складає 2240 грн.	947	208	2240
Віднесено нестачу насіння за обліковими цінами на матеріально-відповідальну особу	375	716	2240
Відображено нарахування ПДВ за рахунок винної особи у нанесенні ТОВ «Агрофірма ім. Чкалова» матеріальних збитків згідно з Порядком № 116 (2900х20%)	716	641	448
Віднесено на винну особу різниця у вартості насіння між обліковими цінами й оцінкою, встановленою для обчислення збитку від нестачі згідно з розрахунком $(2900+448) \times 2 - 2240$)	375	716	4456
Погашена нестача винною особою і гроші внесені в касу господарства $(2240+4456)$	301	375	6696

Інвентаризація є дієвою формою контролю за наявністю та використанням як оборотних активів, так і за роботою матеріально відповідальних осіб, являючись ефективним засобом підвищення внутрішньої дисципліни на сільськогосподарському підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Вдовенко О. С. Фінансова звітність у забезпеченні фінансової безпеки аграрних підприємств // Облік і фінанси . 2014. № 1. С. 78–81.
2. Журавська А. Р. Діагностика фінансового стану сільськогосподарських підприємств: проблеми та перспективи удосконалення / А. Р. Журавська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/portal>
3. Кучеренко Т. Є. Фінансова звітність у системі аграрного менеджменту: Монографія. Умань: Видавець «Сочінський». 2009. 296 с.

*В. А. Довженко, к. е. н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ІНСТРУМЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розвиток будь-якої соціо-економічної системи неможливий без розробки та реалізації планів різних рівнів. Проте для забезпечення сталого розвитку важливу роль відіграє стратегічне планування. Розвиток сільських територій як складних утворень, які поєднують сфери життєдіяльності, бізнесу та ресурсозабезпечення, можливий за умови обґрунтованого застосування інструментів стратегічного планування.

Інструменти стратегічного планування розвитку сільських територій можна розглядати на двох рівнях: державному та локальному (місцевому). Так, нині в Україні політика розвитку сільських територій є частиною політики регіонального розвитку. Стосовно цього у Державній стратегії регіонального розвитку, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385, розвиток сільської місцевості визначено як пріоритетний [2].

В переліку Програм регіонального розвитку до постанови Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2018 р. № 733 Деякі питання реалізації у 2018-2020 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року чільне місце займає програма «Сільський розвиток». В програмі визначено, що розвиток сільських територій є невід’ємною частиною Стратегії, що знайшло відображення в операційній цілі «Створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості» стратегічної цілі 1 «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» та має забезпечуватись через здійснення таких завдань:

– надання державної підтримки для підвищення рівня облаштування сільської місцевості як сфери життя, діяльності та побуту селян, розмежування політики щодо підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій;

– диверсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості; стимулювання зайнятості населення в сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, народних ремесел і промислів, підприємств сфери послуг, збору та переробки дикорослих ягід і грибів, лікарської сировини тощо;

– створення умов для соціального розвитку села, стійкої мотивації до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, суміжних секторах виробництва і сфері послуг [4].

Стратегічні напрями розвитку сільських територій вважаємо також визначені Постановами Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2016 р. № 821 «Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [5] та від 11 листопада 2015 р. № 931 «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії плану заходів» [3]. Інструментами стратегічного планування на локальному рівні можна вважати Методологію стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. Зазначена методика була розроблена експертами програми ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» (ППРУ). Методологія інтегрує ключові аспекти життєдіяльності і розвитку: економічні, соціальні та екологічні, підтримуючи їх взаємодію [1].

Стратегічне планування дає змогу органам місцевого самоврядування поєднувати аналіз поточних подій, прогнози соціально-економічного розвитку і розробляти сценарії можливого майбутнього. У стратегічних планах формується загальне бачення перспектив, які пропонуються та є зрозумілими для територіальної громади. Також важливим фактором є те, що затвердження Стратегії дає не лише чіткий, деталізований план сталого розвитку сільської території, а й сприятиме залученню додаткових коштів з Державного бюджету, іноземної допомоги та грантових фінансових ресурсів на реалізацію програм та заходів, визначених в самій Стратегії.

Отже, поєднання інструментів стратегічного планування на рівні держави та локальному рівні об'єднаних територіальних громад має дати

позитивний синергетичний ефект і забезпечити сталий розвиток сільських територій України.

Список використаних джерел:

1. Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ) в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surdp.eu/Methodology-of-strategic-planning-for-hromadas>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 р. № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2018 р. № 733 Деякі питання реалізації у 2018-2020 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gue.sm.gov.ua/index.php/ru/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2016 № 821 «Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/821-2015-%D0%BF>.

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Обмежені фінансові можливості сільських поселень донині обумовлювали звуженість відтворювальних процесів на селі, що спричиняло зниження життєвого рівня сільського населення, посилювало урбанізаційні прагнення селян та процеси незворотної міграції із села в місто. На цьому тлі реалізація адміністративно-територіальної реформи та делегування на нижчі рівні управління фінансових ресурсів та повноважень видається необхідним кроком забезпечення фінансової самодостатності сільських громад та нарощування їхнього фінансового потенціалу.

Сільські поселення України мають значно менший фінансовий потенціал для саморозвитку порівняно з населеними пунктами більшої людності, що пояснюється ефектом економії на масштабі. Більшість науковців притримуються думки про наявність залежності між фінансовою спроможністю та високою людністю поселення [1, с. 3], що у сучасних українських реаліях є беззаперечним аргументом на користь проведення адміністративно-територіальної реформи та об'єднання громад. У багатьох країнах світу (Франція, Польща, Латвія, Литва, Словаччина, Естонія, Чехія, Словенія) практикувалося об'єднання територіальних громад задля підвищення їх фінансової життєздатності. Зокрема, в Італії у 1990-х рр. було здійснено адміністративно-територіальну реформу з метою реорганізації фінансово неспроможних територіальних громад із низькою людністю. У Швеції в результаті реалізації низки заходів на законодавчому та адміністративному рівнях відбулася трансформація 2 тис. фінансово неспроможних малолюдних комун шляхом їх укрупнення до 200 одиниць [2, с. 39–40].

Упродовж 2010–2016 рр. питома вага доходів сільських бюджетів у зведеному бюджеті країни дещо зросла, що спричинено здебільшого перерозподілом фінансових ресурсів між рівнями влади відповідно до змін

у Бюджетному та Податковому кодексах, і на кінець зазначеного періоду перебувала на рівні 1,8 %. У 2010–2016 рр. зростання доходів сільських бюджетів відбувалося головним чином за рахунок збільшення надходжень від місцевих податків і зборів (податок на майно, єдиний податок) та внутрішніх податків на товари та послуги, питома вага яких зросла з 76,5 % (2010 р.) до 92,5 % (2016 р.). Не маючи можливості вплинути на закріплені централізовано пропорції розподілу загальнодержавних податків, місцева влада почала активно впливати на зростання надходжень від місцевих податків та зборів, в першу чергу податку на майно (податок на нерухоме майно, плата за землю та транспортний податок). Кошти з податку на нерухоме майно мали стійку тенденцію до зростання завдяки охопленню оподаткуванням нежитлового (комерційного) майна та зменшення неоподаткованого мінімуму нерухомого майна. Ефективність впливу цього податку на розвиток сільської місцевості постійно зростає, але в умовах низького життєвого рівня перевищення величини податку на нерухомість над фінансовими можливостями селян може спричинити погіршення їх соціально-економічного становища та розширення тіньового сектору сільської економіки.

Доволі низькими залишаються фінансові надходження від основних активів сільської місцевості (лісових та водних ресурсів, землі, надр тощо) та від неподаткових платежів, питома вага яких у 2016 р. становила 5,9 % доходів сільських бюджетів, знизившись від 2010 р. на 11,5 в. п. І хоча реалізація фінансової децентралізації розширила можливості бюджетних установ щодо впровадження додаткових джерел надходжень і зростання ініціативності місцевих органів влади, все ж рівень надходжень за цією статтею доходів залишається низьким.

Суттєвих зрушень зазнала структура видатків сільських бюджетів за функціями. Зокрема, змінено видаткову частину сільських бюджетів у бік зростання витрат на економічну діяльність (на 15,0 в. п.) та житлово-комунальне господарство (на 10,2 в. п.) за рахунок скорочення витрат на охорону здоров'я (на 19,3 в. п.) та освіту (на 7,3 в. п.). У витратах на економічну діяльність суттєво зросла питома вага видатків на дорожнє господарство та будівництво – сфери діяльності, що формують сприятливе бізнес-середовище, збільшують інвестиційну привабливість місцевості, впливають на створення робочих місць. Проте структура видатків

сільських бюджетів залишається неоптимальною, зокрема спостерігаються високі, порівняно з бюджетами інших рівнів, витрати на утримання управлінського апарату. Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (без трансфертів) у ОТГ України коливається від 5,3 % (Слобожанська ОТГ Дніпропетровської області) до 68,9 % (Воле-Баранецька ОТГ Львівської області), хоча, згідно стандартів ЄС, вони не мають перевищувати 20 % доходів громади.

Впродовж 2010-2017 рр. показник співвідношення доходів та видатків місцевих бюджетів зріс з 0,47 разів на початок періоду до 0,85 – на його кінець. Зазначимо, що в останні два роки (2016-2017 рр.) співвідношення доходів та видатків у сільських бюджетах мали найкращі за період з 2000 р. показники: доходи покривали витрати на 97,2 та 84,7 %, відповідно (для порівняння, у 2000 р. – на 53,6 %, 2010 р. – 47,4). Зниження дефіцитності сільських бюджетів свідчить про зменшення рівня централізації доходної бази та зростання ролі місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні потреб громади.

Для однозначних висновків про вплив фінансової децентралізації на розвиток сільських поселень України потрібен значний часовий лаг, коли можна буде зробити беззаперечні висновки і узагальнення на підставі конкретних результатів її реалізації. Наразі ж можна стверджувати, що за умови збереження наявної динаміки децентралізаційних змін розвиток сільських поселень і надалі супроводжуватиметься нарощуванням фінансової бази місцевого самоврядування. Це активізує трансформаційні процеси у сільській поселенській мережі, насамперед за рахунок сіл із низьким рівнем фінансової спроможності.

У найближчій перспективі в територіальній структурі сільської поселенської мережі подальший розвиток визначатиметься передусім інвестиційною активністю суб'єктів підприємницької діяльності, яка зумовлюватиме подальший перерозподіл робочої сили в місця проживання з високими можливостями реалізації трудової активності. Реалізація фінансової децентралізації за сприятливіших умов (зростання інвестиційної активності суб'єктів діяльності, зниження кредитних відсоткових ставок, детінізації економіки) сформує фінансовий потенціал для переорієнтації капіталів на більш продуктивні та стратегічно важливі види економічної діяльності, що дасть змогу підвищити фінансову

спроможність поселень та, відповідно, покращити інфраструктуру села, якість надання соціальних послуг у сфері охорони здоров'я, освіти, житлово-комунальному господарстві, культурі.

Нерівномірний розвиток громад в умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи стане причиною збільшення міграції з бідніших громад. Найбільших міграційних втрат населення зазнають поселенські структури з низькими ресурсним потенціалом, недостатньою фінансовою спроможністю та пасивністю громадської позиції. Наразі фінансово забезпечені ОТГ зберігатимуть додатний міграційний баланс в обміні населенням з ОТГ-аутсайдерами.

Багатовекторність і неоднозначність впливу фінансової децентралізації на розвиток сільських поселень України дають підстави стверджувати, що перспективи розвитку сільських ОТГ залежатимуть від умов реалізації адміністративно-територіальної реформи та успішності децентралізаційних змін в аспекті підвищення якості життя в територіальних громадах.

Список використаних джерел:

1. Оцінка фінансової спроможності 366 ОТГ за 2017 рік (у розрізі областей) / Рада Європи; Центр «Соціальні індикатори». – Council of Europe, лютий 2018. – 48 с.
2. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» – DESPRO. – Київ : Софія, 2012. – 128 с.

*О. Й. Жабинець, к. е. н., доцент
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долишнього НАН України»
Україна*

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА ЄС: ОСОБЛИВОСТІ, ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Сільське господарство є однією з провідних галузей країн ЄС. У сільському господарстві ЄС-28 працює приблизно 10 млн чол., що складає 4,4% загальної зайнятості ЄС. Майже три чверті (72,8%) сільськогосподарської робочої сили зосереджені у семи країнах: Румунії, Польщі, Італії, Франції, Іспанії, Болгарії та Німеччині. Найбільшим сільгоспвиробником у 2016 році в ЄС-28 була Франція (70,3 млрд євро або 17,4% від загального обсягу виробництва ЄС-28), друге місце займала Італія (13,2%), третє – Німеччина (13,1%), [1].

Єдина аграрна політика ЄС забезпечує загальне фінансування дій з регулювання сільського господарства, організацію гарантованого збуту на внутрішньому ринку, застосування єдиних торгово-політичних інструментів і здійснення експорту харчових продуктів на світові ринки.

Продовольча політика окремих країн ЄС є інтегрованою, тому багато питань у сфері зовнішньої торгівлі, продовольчого ринку, продовольчої допомоги іншим країнам, стан і тенденції розвитку агробізнесу та ін. вирішуються разом в масштабі продовольчого господарства всіх країн-учасниць. В результаті економічного розвитку західноєвропейських країн відбувається трансформація мети розвитку агробізнесу. Так, якщо в післявоєнні роки головним для ЄС було забезпечення населення продуктами харчування, поліпшення розподілу ресурсів та продовольства за соціальними групами населення і територіями, то з досягненням задовільного рівня споживання продовольча політика все більше орієнтує агробізнес на вирішення проблем зміцнення платоспроможності країн шляхом збільшення експорту і відносно скорочення імпорту, самозабезпечення продуктами харчування.

На сьогодні європейські країни велике значення надають проблемам охорони навколишнього середовища. З огляду на це, можна вважати, що

до трьох основоположних принципів єдиної аграрної політики ЄС, а саме: цілісність ринку, першочерговість інтересів спільноти і фінансова солідарність, додається четвертий – екологічна безпека. Звідси випливає мультифункціональність завдань сільського господарства в Європі: на одній і тій же території має відбуватися виробництво сільськогосподарської продукції і в той же час забезпечуватись охорона навколишнього середовища, зберігання природного ландшафту як основи агротуризму тощо. Це відрізняє європейське сільське господарство від господарств інших розвинених країн. Ще однією суттєвою відмінністю є надання консультативних послуг, особливістю яких є те, що в ЄС консультативні послуги ніколи не дублюються з урядовим контролем і інспекційними завданнями. Консультативна служба підтримує організації виробників професійними консультаціями для здійснення впливу на політику ведення сільського господарства і в той же час функціонує для забезпечення зв'язку фермерів із владою, щоб допомагати їм пристосуватися до урядових правил та інструкцій.

Політика розвитку сільських територій ЄС спрямована на: підвищення конкурентоспроможності сільського та лісового господарства; збереження навколишнього середовища і якості життя у сільській місцевості; диверсифікації економіки сільської місцевості. На національному і регіональному рівнях ЄС паралельно існує кілька концепцій розвитку сільських територій, основними з яких є такі [2, с. 124]:

1) концепція, яка ідентифікує сільський розвиток з загальною модернізацією сільського господарства і агропродовольчого комплексу; бере за основу розвиток сектору (галузева модель), яка спирається на розвиток сільського господарства, не враховуючи особливості місцевого розвитку та відмінностей між окремими сільськими територіями;

2) концепція, яка пов'язує сільський розвиток виключно зі зменшенням відмінностей між найбільш відсталими сільськими районами і рештою секторами економіки (концепція зближення); у концепції акцент зроблено на необхідності диверсифікації виробництва у цих районах, а саме – на розвиток традиційних галузей (агротуризм, сільський туризм, переробка сільськогосподарської продукції тощо);

3) концепція, яка ідентифікує сільський розвиток із загальним розвитком сільських районів через використання всіх ресурсів, які

містяться на їх території (людських, фізичних, природних, ландшафтних та ін.), та інтеграції між усіма компонентами і галузями на місцевому рівні; концепція використовує можливості території у найширшому її розумінні (територіальна модель), що передбачає два паралельні варіанти розвитку – зосередженість на розвитку аграрного і агропромислового секторів як рушіїв сільських територій та акцентування на необхідності економічної диверсифікації місцевої економіки і, відповідно, несільськогосподарських галузей як факторів розвитку місцевої економіки.

Політика сільського розвитку ЄС допомагає сільським районам задовольнити широкий спектр економічних, екологічних та соціальних проблем 21-го століття. Її часто називають «другим стовпом» Спільної аграрної політики (CAP), оскільки вона доповнює систему прямих виплат фермерам та заходи щодо управління сільськогосподарськими ринками (так званий «перший стовп»). Політика ЄС щодо розвитку сільських територій фінансується через Європейський аграрний фонд розвитку сільських районів загальним обсягом 100 млрд євро з 2014-2020 рр., причому кожна країна ЄС отримає фінансове асигнування протягом семирічного періоду.

Країни-члени та регіони складають свої програми розвитку сільських районів на основі потреб їхніх територій, враховуючи щонайменше чотири із шести спільних пріоритетів ЄС [3]:

- 1) забезпечення інноваційності у сільському, лісовому господарстві та сільській місцевості;
- 2) підвищення конкурентоспроможності всіх видів сільськогосподарського виробництва, сприяння інноваційним технологіям у сільському господарстві та сталому веденню лісового господарства;
- 3) сприяння організації харчового ланцюга та управління ризиками в сільському господарстві;
- 4) відновлення, збереження та розвиток екосистем, пов'язаних із сільським та лісовим господарством;
- 5) сприяння ефективному використанню ресурсів та підтримка економіки з низьким рівнем викидів вуглецю та кліматозбереженням у секторах сільського господарства, харчової промисловості та лісового господарства;

б) сприяння соціальній інтеграції, зниженню бідності та економічному розвитку в сільській місцевості.

Спільна сільськогосподарська політика ЄС (CAP) постійно вдосконалювалась з метою забезпечення модернізації агросектору та його адаптації до змін ринкового середовища, а також направлена, зокрема на: посилення позицій фермерів у рамках ланцюга виробництва продуктів харчування та підвищення ефективності їх діяльності, забезпечення безпечності продуктів харчування, зростання робочих місць в сільській місцевості, що сприяє досягненню країнами-членами ЄС своїх цілей «Євро-2020» в напрямі стабільного та інклюзивного зростання.

Список використаних джерел:

1. Eurostat. Agriculture, forestry and fishery statistics: 2017 edition. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-FK-17-001>.
2. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / за ред. В. Чужикова. К.: КНЕУ, 2016. 495 с. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/19806/1/rehional_%20polit.pdf.
3. European Commission. Rural development 2014-2020. URL: https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_en.

*М. М. Жудро, к. э. н., доцент, ректор
Учреждение образования «Могилевский государственный областной
институт развития образования»
Республика Беларусь*

ГАРМОНИЗАЦИЯ ЦИФРОВОЙ И ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ

Диагностика содержания приоритетных направлений развития «зеленой» экономики в Республике Беларусь позволяет заключить, что органическое земледелие рассматривается, во-первых, как самостоятельный, а не как важнейший элемент и принцип реализации, интегрированной страновой, «зеленой», социально-экономической, экологической и агропродовольственной политики. Другими словами, концепция и инструментарий национальной платформы развития «зеленой экономики» не предполагает комплексное использование потенциалов органического земледелия и зеленой экономики. Во-вторых, содержание Национального плана действий по развитию «зеленой» экономики в Республике Беларусь до 2020 года (утвержден постановлением Совета Министров Республики Беларусь от 21 декабря 2016 года № 1061) не предусматривает активное внедрение функционала «умная» экономика.

В то же время развитие цифровой или «умной» аграрной экономики следует рассматривать как долгосрочный, многогранный и ключевой процесс устойчивого социально-экономического и экологического развития высокотехнологического агробизнеса на основе конвергенции «физического» и «искусственного» интеллекта во всех сферах национального АПК, который предполагает трансформацию действующей линейной экономической его модели «добываем – производим – потребляем – утилизируем» большого количества легкодоступных агресурсов и энергии в модель цифрового «умного» агропромышленного производства экологичной и функционально-здоровой (органической) пищи и сохранения экологически неповрежденных систем и биоразнообразия.

Позитивно характеризуя приведенные выше методологические подходы к исследованию всех аспектов гармонизации цифровой и зеленой экономики, следует отметить, что они недостаточно учитывают глобальную и секторальную специфику цифровизации национальных экономик. Так, из-

за отсутствия обстоятельных исследований всех аспектов развития цифровой мировой экономики дефиниция цифровая или смарт-экономика не получила в настоящее время строгого определения и поэтому интерпретируется учеными, экспертами неоднозначно:

- 1) экономика 4.0 (преимущественно страны ЕС, США, Япония и др.);
- 2) интернет вещей (сообщество интернет-маркетинга);
- 3) цифровая экономика (преимущественно Республика Беларусь, Россия и др. страны СНГ;
- 4) электронная экономика (ИТ-сообщество);
- 5) квантовая экономика (сообщество ИТ-конструкторов современных программных продуктов и роботехники);
- 6) крипто-экономика (сообщество майнеров);
- 7) экономика искусственного интеллекта (сторонников концепции экономики «знаний» и т. д.);
- 8) гибридная электронная или смарт-экономика (в редакции автора гибридная экономика «физического» и «искусственного» интеллекта).

В целях научной систематизации и структурирования всех элементов гармонизации цифровой и зеленой экономики компании предложена интерпретация теоретико-методологической платформы конструирования ее, как гибридной цифровой экономики на основе учета реальных фундаментальных количественных, качественных и структурных изменений в мировой цифровой экономике, которые формируются экономической природой синтеза «физического» и «искусственного» интеллекта в бизнесе. Глобальный тренд указанных выше кардинальных изменений в процессе цифровизации всех сфер социально-экономической жизни человека проявляется в организации и ведении высокотехнологичного агробизнеса, который диктует настоятельную необходимость вовлечения в управление экономикой организации всех инструментов гибридизации традиционного и электронного проектного управления удаленно-распределенными ресурсами или гибридного электронного проектного менеджмента (Smart-Project Management), [1].

В этой связи следует констатировать, что в ходе контекстных исследований дефиниции цифровая или смарт-экономика установлено, что в информационных технологиях дефиниция «SMART» идентифицируется как Self-Monitoring Analysis and Reporting Technology, которая позволяет

интерпретировать технологию самотестирования и диагностики работоспособности компьютерных устройств (например, жестких дисков).

В рамках исследований сформулированной теоретико-методологической платформы конструирования согласования цифровой и зеленой экономики как smart-экономики и синтеза приведенных выше существующих значений и коннотаций дефиниции «SMART» применительно к развитию высокотехнологичных компаний в условиях цифровизации бизнеса предложена следующая ее интегрированная интерпретация: Self-Management Artificial intelligence and Robotic Technology.

Сформулированная выше контентная и сущностная конструкция дефиниции SMART позволяет интерпретировать ее как процесс генерирования, исследования, разработки и генерализации реализации само развивающегося (умного) управления проектами гибридного использования «физического» и «искусственного» интеллекта и роботизированных технологий в высокотехнологичном бизнесе.

Изложенное выше позволяет утверждать, что ключевой отличительной чертой гармонизации цифровой и зеленой экономики или smart-экономики, является перевод всех основных промышленных и административных процессов в цифровую форму с использованием элементов искусственного интеллекта и самообучающихся систем. В результате гармонизации цифровой и зеленой экономики цивилизация получит циркулярный новый тренд организации жизни общества, направленного на энергосбережение, на экологически чистое производство [2]. Следовательно, можно заключить, что цифровая или smart-экономика это высокотехнологичная «умная» или саморазвивающаяся социально-экономическая система, органическое структурирование которой определяется гибридизацией элементов «физического» и «искусственного» интеллекта, а также традиционного и электронного проектного управления удаленно-распределенными ресурсами (или гибридного электронного проектного менеджмента (Smart-Project Management)).

При этом важно отметить, что гармонизации цифровой и зеленой экономики не только кардинально повысит рациональное использование природных и технических ресурсов, эффективное энергосбережение, но трансформирует традиционную конфигурацию агробизнеса. Во-первых, цифровая экономика предполагает внедрение информационно-коммуника-

ционных и высоких технологий производства высокотехнологичных товаров и услуг, а также циркулирующей экономики. Например, актуализируется ремонт вместо новой покупки недвижимости, лизинг, аренда, вместо собственности, вторичная переработка всех отходов и получение из них новых товаров, сырья, энергии и т.д. Во-вторых, что цифровая или smart-экономика предполагает создание высокотехнологичной «умной» или саморазвивающейся социально-экономической системы, органическое структурирование которой определяется гибридизацией элементов «физического» и «искусственного» интеллекта.

В этой связи следует отметить в качестве аргумента теорию Лауреата Нобелевской премии П. Ромера эндогенного роста, обусловленного инновациями в результате обучения работников, которая ставит под сомнение абсолютизацию ограниченности ресурсов.

Следовательно, гармонизации цифровой и зеленой экономики, подвергая коррекции все аспекты функционирования мира посредством цифровых технологий, существенно изменит, прежде всего, фундаментальные свойства реальности, заложенные в качестве принципов в онтологию, этику, эстетику, эпистемологию и т.д. Как следствие, поменяется и структура личности человека и на этой основе будет происходить трансформация традиционных социально-экономических теорий.

Список использованных источников:

1. Жудро, М. Экономика 4.0 и необходимость инклюзивности стартапов в бизнес / М. Жудро // Аграрная экономика. – 2017. – № 10. – С.16–21.
2. Жудро, М. К. Смарт-экономика и новеллизация методологии исследования развития зеленой экономики /М.К. Жудро //Система «наука – технологии – инновации»: методология, опыт, перспективы: материалы Международной научно-практической конференции, Минск, 26–27 октября 2017 г. / Под ред. В.В. Гончарова. – Минск: Центр системного анализа и стратегических исследований НАН Беларуси, 2017. – С. 232–235.

*В. М. Жудро, к. э. н.
КУП «Минская овощная фабрика»
Республика Беларусь*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НОВЕЛЛИЗАЦИИ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЭКОТРОНИКИ КОМПАНИЙ

В статье приведены аналитические, контекстные, экспериментальные исследования практики применения маркетинга менеджерами национальных предприятий с целью усиления своего присутствия на национальном и мировых рынках товаров и услуг свидетельствуют о необходимости модернизации в первую очередь фундаментальных его инструментов и активизации их использования.

В основе маркетинговых исследований необходимо преимущественно использовать бенчмаркинг, обеспечивающий обнаружить преимущества конкурентов и применение их методов в своей практике на основе исследования эффективного маркетингового решения в области конкуренции лидеров-конкурентов на соответствующем сегменте рынка.

Грамотное использование опыта развития экотроники успешных компаний позволяет сократить затраты, повысить прибыль и оптимизировать выбор маркетинговой стратегии деятельности организации. Актуальность вышеизложенного обусловлена тем, что в настоящее время доминирует практика выполнения маркетинговых исследований, разработки и реализации традиционных маркетинговых стратегий на базе информации, полученной в результате комплексного исследования рынка сбыта продукции, изучения внешней среды, в которой действует предприятие, а также данных, характеризующих ресурсы предприятия и увязки всех маркетинговых целей с глобальными целями предприятия.

И, как следствие, во-первых, менеджеры компаний пользуются такими традиционными стратегиями как стратегии «лидера», «бросающего вызов», «следующего за лидером», «специалиста» и др. которые базируются на сочетании двух парадигм «дифференциация» и «диверсификация» бизнеса. Во-вторых, дифференциация (дифференцирование) в бизнесе

является процессом разработки ряда во многом идентичных, однородных по своему происхождению и функциональному назначению конкурентных существенных преимуществ в менеджменте технологии, сервисе, маркетинге, логистике позволяющих компании получать дифференцированную дельту добавленной стоимости по отношению к конкурентам.

Дифференциация продукции всегда вносит на рынок определенное разнообразие, так как каждый из конкурентов стремится найти особенные оригинальные решения, а также стараются придать выпускаемому продукту какие-то отличительные характеристики, свойственные только их компании. Однако, такое товарное дифференцирование посредством производства похожих товаров, с незначительными различиями, которые удовлетворяют одну и ту же потребность, но не отличаются бизнес-уникальностью и тем самым не создают для потребителя наибольшую ценность и выгоду. Оно преимущественно характеризуется товарной номенклатурой, которая представляет собой совокупность всех товаров предприятия и характеризуется широтой, длиной, глубиной и согласованностью.

В-третьих, диверсификация бизнеса применяется, когда предприятие начинает производить дополнительные товары, которые планируется предложить на новые рынки сбыта. При этом, преимущественно разрабатываются и реализуются маркетинговые стратегии горизонтальной, вертикальной, конгломеративной и концентрической диверсификации целью которых является освоение производство таких новых товаров, которые настолько близки по производственно-техническим, снабженческим и сбытовым условиям производства существующих товаров, что возможно использование существующих сырья и материала, персонала, каналов и связей на рынке, а также совершенно новыми и не имеют технического и коммерческого отношения к продукции, которую производит фирма в настоящее время [1].

Критическая оценка традиционных стратегий и маркетинговых инструментов их реализации, базирующихся на сочетании двух парадигм «дифференциация» и «диверсификация» бизнеса, свидетельствует, что они не содержат обоснованных необходимых и достаточных теоретико-методических адекватных экотронике компаний бизнес-конструкций и строгих параметров идентификации, количественного их измерения. Так, в

условиях экотроники имеет место разрыв между ростом бизнеса и потенциальными возможностями потребления созданных полезностей, ценностей в традиционных дифференцированных товарах и услугах. И, как следствие, экотронный бизнес может расширяться только в результате дивергенции (англ. *divergence* – расхождение), которая представляет специфический вид динамики альтернативного по отношению к традиционному состоянию рынка (показатели рынка имеют различные тенденции).

Дивергенция объясняет, почему покупательские предпочтения меняются так быстро и резко с целью обеспечения клиенту достичь предельного состояния персонификации и перфекционизации в определенных социальных кругах. Эта постоянная дивергенция генерирует, сохраняет и развивает действующий социально-экономический и рыночный бизнес-сигнал. Поэтому применительно к экотронике нужно исследовать и находить новые вещи посредством альтернативного или разного теоретико-методологического подход. Это процесс поиска вариантов, новых идей и так далее. Следовательно, важным первым шагом дивергентного мышления является открытие, а также как когнитивное состояние, вовлекает временное приостановление суждения и сознательное открытие себя до новых мыслей и идей.

Творческое поколение идей – это классическая дивергентная деятельность, хотя она не единственная. В творческих сессиях идеи генерируются без суждения или мысли о том, что работает лучше всего – откладываются на последующие сеансы [2]. Для рыночной количественной оценки экотроники следует использовать следующие измерители (4D – от англ. 4-dimensional)): 1) дифференциация; 2) дивергенция; 3) диверсификация и 4) динамика и модернизированную матрицу Zhydro V. 4 D стратегического положения и оценки действий (SPACE англ. *strategic position and action estimation*), которая представляет собой методологический подход, к диагностированию рыночного положения и обоснования сценария стратегии перспективного развития экономики компаний.

Предлагаемый модернизированный метод SPACE заключается в том, что для выполнения маркетинговых исследований экотроники компании оцениваются четыре группы факторов: факторы дивергенции (DvBg), факторы динамики бизнеса (DnB). факторы диверсификации бизнеса

(DfBs), факторы дифференциации бизнеса (DfB), Каждый фактор оценивается экспертами, используя определенную шкалу от 0 до 10. Оценив значение каждого фактора, осуществляется вычисление среднего значения факторов внутри каждой из групп, а затем координаты стратегического состояния предприятия на оси координат по формулам (1) и (2).

$$x = DfBs - (10 - DnB); (1)$$

$$y = DfB - 10(1 - DvBg); (2)$$

Обобщая результаты оценки сильных и слабых сторон современных методических инструментов разработки маркетинговых стратегий ээотроники компаний следует признать необходимость практикоприменения разработанного теоретико-методлогического обоснования маркетинговой стратегии компании на основе использования предлагаемых измерителей (4D – от англ. 4-dimensional): 1) дифференциация; 2) дивергенция; 3) диверсификация и 4) динамика и модернизированной матрицы стратегического положения и оценки рыночных ее действий.

Список использованных источников:

1. Жудро, В. М. Комплексная оценка финансового и кредитного рейтинга предприятий / В. М. Жудро // Учет, анализ и финансы в организациях АПК: состояние и пути совершенствования: сборник научных трудов по материалам международной научно – практической конференции / гл. ред. Н.В. Великоборец: Горки, УО «Белорусская государственная сельскохозяйственная академия», 2013 – С. 72–74.
2. Жудро, М. М. Инновационный организационно-экономический механизм развития гибридных высокотехнологичных организаций в условиях цифровой экономики: менеджмент, бизнес, образование (теория, аналитика, инструментарий): монография / М.М. Жудро. – Могилев: МГОИРО, 2017. – 222 с.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧИМ КОМПЛЕКСОМ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Продовольча безпека займає все значуще місце в дослідженнях соціально-економічного, політичного, екологічного, демографічного, управлінського, біологічного, інформаційного, інституціонального характеру та інших наукових напрямів. Це означає, що проблема продовольчої безпеки є, з одного боку не тільки актуальною, але з іншого – багаторівневою.

Продовольча безпека – це складне і багатогранне явище господарського життя будь-якої держави і світової економіки в цілому, що визначається як цілеспрямована діяльність держави і міжнародних організацій в сфері формування продовольчої бази, фізичної та економічної доступності продуктів харчування, з одного боку, і державного захисту продовольчої забезпеченості від численних ризиків і загроз. У ряду основних факторів досягнення цілей продовольчої безпеки провідне місце займають національні сільськогосподарські виробництва, створення державних резервів виробництва, імпортно-експортна діяльність агропромислових комплексів. Всі ці фактори знаходяться в тісному взаємозв'язку, взаємодії та динаміці.

В основі продовольчої безпеки України та її регіонів, які володіють більш ніж достатніми природними ресурсами, має бути максимальне самозабезпечення основними продовольчими продуктами. Це підтримає національний суверенітет країни. Механізм забезпечення продовольчої безпеки передбачає систему соціальних, економічних, інституційних і правових норм, спрямованих на запобігання загрозам втрати забезпечення населення основним набором продуктів харчування. Система передбачає регулярний моніторинг виробництва та імпорту продовольчих продуктів, а також споживання продуктів харчування на душу населення з урахуванням їх реальної доступності. Крім того визначаються гранично допустимі параметри споживання продуктів харчування в розрахунку на душу населення, скорочення яких може викликати депресію і

дестабілізацію суспільства. Об'єктивний моніторинг сприяє виявленню внутрішніх і зовнішніх загроз, як продовольчої безпеки, так і продовольчої незалежності, і визначити заходи по їх запобіганню.

На нашу думку, для України оптимальним підходом до вирішення проблеми продовольчої безпеки слід вважати самозабезпечення, сталий розвиток аграрного сектора національної економіки. Інші джерела продовольчого забезпечення для такої країни, як Україна, можуть відігравати лише як додаткові, вторинні фактори розвитку, хоча не можна йти в ізоляцію від загальносвітових трендів розвитку глобальних взаємозв'язків у світовому господарстві. Роль зовнішньоекономічних чинників забезпеченні продовольчої безпеки неминуче зростає.

Найважливішим аспектом забезпечення продовольчої безпеки регіону є створення нового механізму управління цим процесом на основі самоорганізації суб'єктів регіонального ринку продовольства, підкріпленою регіональною агропродовольчою політикою, що проводиться.

Істотним негативним аспектом функціонуючого регіонального продовольчого комплексу є надмірна бюрократизації управління, спроби органів регіональної влади командувати суб'єктами продовольчого ринку, що знижує ефективність господарських процесів, що здійснюються на цьому ринку. При цьому тягар адміністративного управління регіонального АПК зростає незалежно від результатів діяльності. Ефективність діяльності низька для забезпечення соціальних та інвестиційних потреб АПК.

Узагальнення проаналізованих нами положень і висновків дає підставу запропонувати на перспективу стратегію вдосконалення продовольчої системи регіону, засновану на інституційній диференціації, яка націлена на забезпечення продовольчої безпеки регіону та передбачає вирішення таких взаємопов'язаних завдань:

- створення необхідних умов для сталого розвитку продовольчої системи та підвищення якості взаємодії учасників регіонального продовольчого ринку;
- надання інституційного статусу продовольчого комплексу як особливого суб'єкта економіки регіону та розробка відповідних правових норм, що регулюють контракти субрегіонального рівня;

- досягнення продовольчим комплексом достатньої конкурентоспроможності в процесі постіндустріальних перетворень, його включення в процес реалізації економічної політики регіону.

Концепція інституційної диференціації ґрунтується на самоорганізації суб'єктів регіонального продовольчого ринку. Вони можуть сформувати механізм управління продовольчим комплексом, створити професійну асоціацію учасників регіонального продовольчого ринку та делегувати повноваження органам управління, які курирують цю сферу. Основою взаємодії суб'єктів продовольчого комплексу та економічної системи регіону могли б стати стратегічні контракти. Така концепція актуалізується додатково в зв'язку з членством України в СОТ. Самоорганізація учасників агропродовольчого є важливою і обов'язковою умовою підвищення конкурентоспроможності.

Державне регулювання агропродовольчого ринку як основи продовольчої безпеки та стійкості соціально-економічного розвитку регіону передбачає дбайливе, раціональне й одночасно ефективне використання основного активу продовольчого комплексу, яким є земля, і вдосконалення системи взаємодії учасників регіонального продовольчого ринку. У процесі ринкової трансформації землі сільськогосподарського призначення по-хижацькому експлуатувалися. Це негативно відобразилося на потенціалі родючості та ефективності участі у відтворенні продовольства.

Необхідна корекція регіональної агропродовольчої політики за принципом дбайливого ставлення та використання землі, що має сільськогосподарське призначення. Ці землі є основним активом продовольчого комплексу. З цією метою необхідно переходити на технологію та організацію механізму нульового обробітку ґрунту, тобто при посівах і збиранні врожаю повністю відмовитися від технологічних механічних обробок. Це створить систему «самовідновлюваного землеробства», що враховує вимоги екології та необхідність економії ресурсів. Необхідно створити цільовий регіональний фонд регенерації земельних ресурсів. Це дозволить мати фінансові засоби для викупу землі у неефективних власників, відновлення родючості таких ділянок землі для подальшої їх реалізації ефективних власників та включення в оборот.

Як інструменти розвитку регіонального продовольчого комплексу нами пропонується:

1. Регіональна професійна асоціація учасників агропродовольчого ринку. Її створення дозволить сформувати й адаптувати механізм управління продовольчим комплексом регіону.

2. Профільний компонент регіональної соціально-економічної політики, адресований агропродовольчому комплексу. Такий компонент особливо затребуваний в регіонах, що володіють значними запасами природних, організаційних, інституційних та соціальних передумов і умов для створення ефективних агропродовольчих комплексів.

3. Консультаційна рада з розвитку агропродовольчого комплексу при керівникові виконавчої влади регіону, який забезпечить сприйняття інновацій в аграрній галузі, їх експертизу та презентацію для всіх зацікавлених учасників.

4. Фонд підтримки інновацій в розвитку агропродовольчого комплексу – некомерційна організація, яка акумулює внески учасників комплексу та інших зацікавлених осіб, які забезпечують гранти для просування перспективних інноваційних проектів на агропродовольчий ринок.

*О. В. Захаріна, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Одним із напрямів підвищення рівня фінансової автономності місцевих органів влади виступає децентралізація, яка передбачала б законодавче урегулювання питань бюджетної самостійності територіальних громад з урахуванням економічних, географічних, історичних та інших критеріїв їх розвитку. Досвід унітарних європейських країн щодо організації та забезпечення процесу децентралізації підкреслює успішність такого кроку для забезпечення якісних та доступних суспільних послуг громадянам. Система державних фінансів перебуває під значним тиском комплексу внутрішніх проблем, що пов'язані з політичною та економічною дестабілізацією в країні. У цій ситуації дисбаланс державного бюджету виступає підґрунтям загрози щодо забезпечення органами місцевого самоврядування якісних суспільних послуг мешканцям громади та покращання рівня життя. Органи місцевого самоврядування не забезпечуються необхідними фінансовими ресурсами для виконання делегованих повноважень.

Для бюджетної системи країни ризики пов'язують з можливістю зриву фінансування повноважень органів місцевого самоврядування у випадку, якщо кошти на фінансування розширених повноважень будуть передбачатися за рахунок зменшення дотацій вирівнювання. Аналогічною може скластися ситуація з фінансуванням інвестиційних програм (проектів), що фінансуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, об'єктів і заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, фінансування яких здійснюється за рахунок субвенції з державного бюджету. Крім того, вбачається ризик розбалансування системи бюджетоутворення у зв'язку з імовірним плануванням органами місцевого самоврядування нереальних витрат.

Зазначені ризики ґрунтуються на проблемних питаннях, що виникали в європейських країнах при здійсненні політики регіоналізації системи

влади. Так, у Польщі чинився опір з питання проведення адміністративно-територіального устрою (укрупнення воєводств), у Болгарії фактичне відновлення дореформеного рівня валового внутрішнього продукту (створення макроекономічного середовища) дало можливість забезпечити належну фінансову та матеріальну основу місцевого самоврядування, каменем спотикання проведення адміністративно-територіальної реформи у Республіці Молдова та Румунії були виступи етнічних меншин, в Іспанії, Великобританії, Італії децентралізація призвела до зростання спектру політичних партій та рухів за етнічною, регіональною, націоналістичною ознакою тощо [1].

Вважаємо, що в європейських країнах ставлення громадянського суспільства до здійснення реформи місцевого самоврядування неоднозначне, тому пошук нових форм взаємодії органів державного управління та місцевого самоврядування стає характерною рисою для України, а прагнення надати демократичним тенденціям організації громадського життя новий імпульс до розвитку – упровадження моделі бюджетного федералізму, яка забезпечила б єдність інтересів держави й територіальної громади. Загальною тенденцією упровадження децентралізації в європейських країнах виступає проведення адміністративно-територіальної реформи. По суті це питання виступає предметом вивчення повноважень органів місцевого самоврядування на відповідній території. Ефективність їх діяльності належатиме від того, які повноваження вони будуть здійснювати. Тому при здійсненні інституціональних та організаційних перетворень у процесі адміністративно-територіальної реформи стратегічною метою діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування повинно стати формування умов щодо реального покращання життєзабезпечення громад, досягнення високого рівня надання адміністративних, культурних та соціальних послуг, сприяння економічному зростанню населеного пункту чи району, з одночасною прив'язкою до усієї економічної системи регіону чи країни [1].

Місцеві органи влади, щоб бути дійсно самостійними та відповідальними у вирішенні покладених на них завдань, повинні мати надійні та гнучкі джерела власних доходів. Наразі місцеві органи влади України не мають у своєму розпорядженні інструментів, за допомогою яких вони мали б можливість приводити доходи місцевих бюджетів у

відповідність до потреб населення відповідних територій щодо місцевих суспільних благ та послуг.

Необхідною умовою ефективного функціонування багаторівневих бюджетних систем є забезпечення досить тісного зв'язку між податками, що надходять до місцевих бюджетів, та вигодами від відповідних видатків. За такої умови споживачі місцевих суспільних благ та послуг, які проживають в певній місцевості, платять за те, що вони одержують з місцевого бюджету, і одержують те, за що вони сплачують податки. У розпорядження місцевих органів влади доцільно передавати податки, база оподаткування яких не має значної мобільності, а тому такі податки не можуть перекладатися на жителів інших регіонів (адміністративно-територіальних одиниць). Для того щоб справляння податків на підприємницьку діяльність, які надходять до місцевих бюджетів, відповідало принципу еквівалентності, необхідно, щоб не тільки місцеві органи влади визначали їх ставки, але і щоб доходи від таких податків надходили за місцем здійснення підприємницької діяльності. Удосконалення системи формування доходів місцевих бюджетів потребує також внесення змін до розподілу ПДФО між місцевими бюджетами.

Вважаємо, доцільно передавати його за місцем проживання платника податку, враховуючи, що місцеві органи влади при формуванні бюджету повинні орієнтуватися на потреби у суспільних благах місцевих жителів, які, як і потреби у приватних благах, змінюються зі зміною рівня доходів. Сьогодні цей податок надходить до місцевого бюджету за місцем роботи платника податку і лише його перерахунок за результатами заповнення річної податкової декларації – за місцем проживання (реєстрації). ПДФО може виконувати функцію плати за користування місцевою інфраструктурою, якщо він справляється до місцевих бюджетів за місцем проживання, і відмінності у податковому навантаженні визначають відмінності у обсягах надання місцевих суспільних благ (або надання якісніших благ).

Важливим джерелом доходів місцевих бюджетів України мають стати доходи, які є платою користувачів за блага та послуги, що надаються на рівні територіальних громад. За рахунок плати споживачів, наприклад, у Польщі та Угорщині фінансується понад 9 % видатків місцевих бюджетів, у Словаччині та Словенії – близько 14 %, у Фінляндії – 21 %, у Греції – 30 %. В Україні такі доходи у 2011-2014 рр. забезпечували фінансування 4,1-

4,6 % видатків місцевих бюджетів, у 2015 р. – 5,5 %. У багатьох країнах Європи успішно продовжується пошук місцевими органами влади додаткових фінансових ресурсів, зокрема у таких сферах, як переробка сміття домогосподарств, місця для паркування, догляд за дітьми, позакласні заняття, ефективніше використання спортивних і культурних об'єктів, використання міського транспорту, надання послуг з охорони здоров'я, опіка над людьми похилого віку тощо [4]. Зважаючи на ризики виникнення проблеми справедливості щодо послуг освіти, охорони здоров'я і соціальної допомоги та з огляду на міжнародний досвід, доцільно встановлювати законодавчі обмеження щодо рівня плати користувачів. У багатьох країнах Європи заборонено вводити плату за навчання в початковій і середній школі. При використанні плати користувачів слід також враховувати витрати на стягнення цієї плати (включаючи адміністративні витрати або витрати на «персоніфікацію» користувачів), [2].

Наразі при розмежуванні повноважень у системі органів місцевого самоврядування (ОМС) різних рівнів необхідно враховувати не лише територіальне наближення надання послуг до споживача, але й фінансову спроможність ОМС, оскільки виконання ряду функцій потребує значних фінансових ресурсів. На основі принципу фінансової спроможності необхідно враховувати фактор чисельності населення при визначенні кола повноважень ОМС. Такий підхід практикується у багатьох країнах Європейського Союзу. Наприклад, в Іспанії за громадами з чисельністю населення менше 5 тис. осіб закріплюється менший перелік функціональних обов'язків, ніж за громадами, де проживає 20 тис. осіб. Великі громади (понад 50 тис. осіб) виконують найширше коло повноважень. Як відомо, в Україні кількість населення сіл коливається від 500 до більше 12 тис. осіб; селищ міського типу – від 1 тис. до 20 тис. осіб; міст – від 1 тис. до 2,9 млн. осіб; 40 % із 12 тис. територіальних громад мають чисельність жителів менш як 1 тис. осіб, а майже 10 % громад – менш як 500 осіб. Невеликі громади є й у інших країнах (наприклад, у Франції, Чехії, Угорщині), але в Україні невеликі громади мають надто багато обов'язків порівняно з їх розмірами та відповідно фінансовими можливостями.

Бюджетний кодекс України визначає досить значний перелік видатків, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів (ст. 91), зокрема надання послуг з місцевої пожежної охорони, позашкільної освіти, будівництва, реконструкції доріг тощо. Таким чином, не визначено, які саме ОМС є відповідальними за надання зазначених життєво важливих послуг. У Законі України «Про державний бюджет України на 2016 р.» надано перелік закладів, установ, організації різних сфер соціального життя населення, що передано на фінансування з місцевих бюджетів. Проте залишається незрозумілим, на якій основі – тимчасовій чи постійній такі заклади фінансуватимуться з місцевих бюджетів, з яких саме видів місцевих бюджетів буде проводитись фінансування, які джерела покриття видатків; за центральним чи за місцевими органами влади закріплюватиметься відповідальність щодо функціонування відповідних установ, організацій [4].

Важливі зміни стосуються підходів до надання міжбюджетних трансфертів – до процедур вирівнювання фактично включено тільки видатки на охорону здоров'я та поточні видатки на освіту (крім вищої). У європейських країнах існує практика поділу повноважень на обов'язкові та необов'язкові. До обов'язкових повноважень ОМС найчастіше належать послуги з водовідведення, утилізації відходів, будівництва і утримання місцевих доріг, місцевої пожежної служби, бібліотечні послуги тощо. До необов'язкових повноважень включаються послуги у сфері розвитку туризму, утримання музеїв, в'язниць, кінотеатрів, ярмарків та ринків, реалізація місцевих програм розвитку спорту тощо.

Водночас уряд України, використовуючи досвід європейських країн, запровадив проведення реформи публічних фінансів, що передбачає впровадження нових принципів направлених на підвищення фінансової прозорості та підзвітності органів влади, впровадження міжнародних стандартів у систему оцінювання, реформування державних органів фінансового контролю й підходів до формування місцевих бюджетів з метою підвищення прозорості та підзвітності використання бюджетних коштів, посилення контролю за використанням публічних коштів, вдосконалення методики моніторингу та оцінювання бюджетних та державно-цільових програм, приведення до міжнародних стандартів системи бухгалтерського обліку, забезпечення незалежності державного

казначейства, вдосконалення зовнішнього фінансового контролю Рахунковою палатою, посилення внутрішнього фінансового контролю органів влади, здійснення бюджетної децентралізації (після закінчення активної стадії ескалації на сході та півдні країни), [3].

Зокрема були запроваджені освітня, медична субвенції та субвенція на підготовку робочих кадрів, з яких зараз фінансується основна маса видатків в цих сферах. Крім цього, місцеві бюджети отримуватимуть базову дотацію для підвищення їх фінансової спроможності, а також планується надати право регіонам самостійно встановлювати місцеві податки і збори. При цьому, продовжуючи декларувати незмінність і незворотність основних умов бюджетної децентралізації, уряд водночас переклав на плечі місцевого самоврядування понад 30 млрд. грн. видатків, що гарантовані державою та повинні були фінансуватись з держбюджету.

Отже, децентралізація – закономірна реформа, якщо країна обирає шлях прогресу. Польща, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, скандинавські країни – усі вони пройшли через таку реформу, що дало поштовх економіці, соціальному розвитку цих країн, особливо їхніх сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Захаріна О.В. Процес децентралізації та зміцнення місцевого самоврядування / О.В. Захаріна // Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Житомир, 24 травня 2018 р. – Житомир: ЖНАЕУ, 2018. – С. 213–222.
2. Олена Сас. Децентралізація у країнах Балтії та Скандинавії. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://agropolit.com/blog/105-detsentralizatsiya-u-krayinah-baltiyyi-ta-skandinaviiy-chastina>.
3. Суть реформи органів місцевого самоврядування (децентралізації) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_decentralizaciya.pdf.
4. Фінансова децентралізація в дії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://despro.org.ua/news/news/?ELEMENT_ID=1663.

*О. В. Іващенко, к. т. н., доцент,
В. О. Кондратенко
Запорізький національний університет,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КОМАНДИ

В ХХІ сторіччі відбуваються глибокі кризові явища в світовій економіці, що в свою чергу спричиняє призупинення розвитку багатьох як світових, так і вітчизняних ринків. Сьогодні запорукою успіху в конкурентній боротьбі стає здатність бізнесу до швидкої адаптації та його інноваційність, досягти яких не зможуть підприємства, що не відійшли від командно-адміністративних методів управління. Щоб вижити в умовах інноваційно-орієнтованої конкуренції підприємства повинні успішно, швидко та з мінімально можливими витратами здійснювати проекти (особливо у сфері розробки нових продуктів). Це надасть можливість сучасним підприємствам підвищити конкурентоспроможність та на довгі роки забезпечить їх розвиток. Але без ефективної команди проекту досягти поставлених цілей неможливо.

Центральне місце у кожному проекті займають люди, адже без фахівців різних спрямувань і кваліфікації підсистеми управління проектами не функціонуватимуть. Персонал проекту складають менеджери різного рівня, спеціалісти різноманітних сфер діяльності (проектанти, будівельники, інженерно-технічні працівники виробничих об'єктів), робітники, допоміжні і обслуговуючі працівники. Управління персоналом проекту в основному здійснюється в рамках окремих організаційних структур учасників даного проекту. Проте вагому складову успіху реалізації проекту складає ефективне управління персоналом специфічної організаційної структури проекту – проектної команди.

Проектна команда – це група із двох або більше людей, які взаємодіють між собою і координують свою роботу задля досягнення поставлених цілей. Таке визначення має наступні складові: чисельність, постійна взаємодія, загальна мета, задачею якої є досягнення поставлених цілей і отримання успішного результату. Які ж проблеми існують при формуванні й розвитку проектної команди? Передусім, – це розподіл

ролей і складання календарного графіку виконання завдань. Відомо, що в реальному проектному середовищі ці проблеми значно ускладнюються [3].

Проектна команда має такі суттєві ознаки, як: внутрішня організація, що складається з органів управління, контролю та санкцій; групові цінності, на яких формується почуття спільності в команді та створюється суспільна думка; власний принцип уособлення, що відрізняє її від інших команд; груповий тиск, тобто вплив на поведінку членів команди спільними цілями та завданнями діяльності; потяг до стабільності завдяки механізму відносин, що виникають між людьми у ході вирішення спільних завдань; закріплення окремих традицій [2].

Відомо, що ефективні проектні команди самі по собі не виникають, їх створюють лідери, затрачуючи немало зусиль для об'єднання людей в дружню, мобільну команду. Існує велика різниця між ново створеною і досвідченою командами. Час працює на досвід команди і її імідж. Спочатку відбувається знайомство між членами команди, потім – розподіл ролей і роботи, установлюються норми і уточнюються завдання. Таким чином, кожен член команди стає частиною добре підлагодженого механізму. Задача лідера саме й полягає в тому, щоб визначити стадію розвитку команди і допомогти її членам підвищити ефективність досягнення поставленого кінцевого результату, – виконати задачі й досягти цілі проекту [1].

Послідовність розвитку проектної команди наступна: 1) формування – стадія розвитку, під час якої відбуваються знайомство членів команди один з одним, згідно їх професійної орієнтації; 2) розлад – стадія розвитку команди, на якій виникають особисті конфлікти й розбіжності. Команді недостає злагодженості й єдності. Лідеру необхідно стимулювати всіх членів проектної команди приймати участь у вирішенні проблем і допомагати їм затвердити загальну концепцію й цінності; 3) нормалізація – стадія розвитку, на якій вирішуються внутрішні конфлікти й досягається налагодженість команди [3]. Члени проектної команди приходять до консенсусу стосовно розподілу ролей і повноважень. Вони уже добре розуміють один одного, розбіжності між ними стираються і команда стає злагодженим колективом. За часом ця стадія короткострокова; 4) виконання – стадія розвитку, на якій головна увага членів проектної команди концентрується на досягненні поставлених цілей в проекті. Члени

команди згоді з її місією. Їх робота скоординована, а всі розбіжності, які з'являються, вони усувають, тому що всі дії направлені на виконання завдання. Члени команди тісно контактують між собою, ведуть конструктивні дискусії задля досягнення поставлених цілей.

Ефективність проектної команди – це її здатність досягти наступних цілей: впровадження інновацій/адаптації до змін, підвищення продуктивності, забезпечення високої якості кінцевого продукту проекту і задоволення потреб споживачів. На ефективність проектної команди впливають – злагодженість, загальні цілі, привабливість. Злагодженість – це єдність її учасників і їх націленість на загальні цілі. Лідер може використовувати деякі фактори для досягнення злагодженості проектної команди, наприклад, фактор взаємодії. Зрозуміло, що цей фактор пропорційно впливає на злагодженість проектної команди. Наступний фактор – загальні цілі, тобто цілі об'єднують членів команди, сприяють створенню єдності. Привабливість – третій фактор, який працює завдяки однаковим установкам, які всім подобаються. В цих умовах проектна команда працює разом, з симпатіями і повагою відносяться один до одного. І нарешті, успіх і позитивна оцінка результатів проекту закріплює єдність проектної команди [2].

Фактори, що визначають принципи формування команди проекту:

1. Специфіка проекту. Вона визначає формальну структуру команди, рольовий склад, перелік знань, вмінь, навичок, якими повинні володіти члени команди.

2. Організаційно-культурне середовище. Зовнішнє середовище – це всі фактори, які не залежать від команди проекту, але впливають на її роботу. Внутрішнє середовище – це організаційна культура команди, вона включає способи розподілу влади, способи організації взаємодії між членами команди, способи розв'язання конфліктів, організація зовнішніх зв'язків тощо.

3. Особистий стиль взаємовідносин керівника з членами команди. Цей стиль залежить від типу лідера. Сучасна концепція лідерства виділяє такі типи керівників:

- лідер, який може організувати роботу команди на принципах самокерівництва є найбільш цінним, його називають «зверх лідером»;

- сильний лідер, він впливає на членів команди шляхом застосування сили, санкцій, формального авторитету;

- транзактор – лідер, який організовує ефективну роботу команди шляхом створення особливих форм комунікацій та інформаційних систем в команді;

- герой-візіонер – лідер, який впливає на людей силою власного переконання;

- пасіонарні особистості – лідери, які в змозі запропонувати іншим високі цілі та переконати членів команди в необхідності досягнення цих цілей [3].

Проект-менеджер повинен розуміти, що його очікують різні перешкоди на шляху формування команди, і намагатися створити оточуюче середовище, адекватне до потреб. Специфіка формування команди полягає в тому, що вона не є традиційною організацією, відповідна організаційна форма повинна бути індивідуально підібрана під конкретний проект.

Список використаних джерел:

1. Біла О. О. Організація сумісної діяльності у проектних командах. Вісник Черкаського університету Серія «Педагогічні науки» Вип. 199. Ч. 1 2011. С. 243–246.
2. Браун М. Досягнення успіху в менеджменті проектів. Київ: 2009. 96 с.
3. Карамушка Л. М., Філь О. А. Формування конкурентоздатної проектної команди (на матеріалі діяльності освітніх організацій): монографія. Київ : Фірма «ІНКОС». 2010. 268 с.

*О. В. Іванюк, к. е. н., доцент,
О. В. Лугина
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ВІДКРИТИЙ УРЯД – МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Однією з основних тенденцій розвитку європейського і українського суспільства є розвиток і активне впровадження клієнтоорієнтованої моделі публічного управління. При цьому надзвичайно важливим є забезпечення права кожного громадянина на отримання повної, достовірної та всебічної інформації про функціонування влади, що забезпечується реалізацією принципів відкритості і прозорості уряду. Найуспішніші практики забезпечення прозорості і відкритості органів публічної влади в Україні були реалізовані в межах ініціативи «Партнерство Відкритий уряд».

Метою даної роботи є дослідження можливостей відкритого уряду для України та визначення основних пріоритетів і критеріїв при реалізації партнерства «Відкритий Уряд». Ініціатива започаткована у вересні 2011 року керівниками 9 організацій громадянського суспільства та 8 урядів (Бразилія, Індонезія, Мексика, Норвегія, Філіппіни, Південна Африка, Великобританія та США). Сьогодні до Ініціативи приєдналися вже понад 75 країн та 17 субнаціональних урядів. В рамках реалізації Ініціативи, Уряди спільно з громадянським суспільством розробляють та реалізують дворічні національні плани дій, спрямовані на вдосконалення прозорості, публічності, підзвітності та громадської участі [1]. Саме ці «4 п» (прозорість, публічність, підзвітність, партисипація) є наріжними каменями ініціативи.

За період участі у партнерстві, Уряд України спільно з громадянським суспільством реалізував 2 дворічні плани дій, реалізація 3-го плану триває. У рамках реалізації попередніх планів дій запроваджено державне фінансування політичних партій, доступ до відкритих даних та архівів комуністичного режиму, Єдиний веб-портал використання бюджетних коштів, систему електронних публічних закупівель «ProZorro», система електронних петицій, ЕІП стандарти, електронні декларації тощо. За даними звіту «Індекс Відкритого Уряду» World Justice Project за 2015 рік у

групі «Країни Східної Європи та Центральної Азії» Україна посіла 4 позицію. На даний час Україна очікує прийняття напрямів реалізації ініціативи «Партнерство Відкритий уряд» на 2018–2020 року. Пройшли партисипацію такі основні ініціативи:

- Забезпечення можливості он-лайн перевірки документів про освіту.
- Запровадження механізму верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників.

- Впровадження міжнародних стандартів з розкриття інформації Ініціативи з прозорості інфраструктури CoST на базі Міністерства інфраструктури та оприлюднення розкритої інформації на публічному порталі інфраструктурних даних.

- Підвищення прозорості та ефективності державного контролю у сфері публічних закупівель (інтеграція системи ProZorro з зовнішніми ресурсами (API) для можливості подачі громадськими організаціями он-лайн звернень щодо виявлених порушень у електронній системі закупівель ProZorro до контролюючих та правоохоронних органів.

- Запровадження пріоритетних електронних послуг, підвищення якості і прозорості обслуговування громадян і бізнесу, ліквідація корупційних ризиків.

- Забезпечення розробки інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет» та впровадження її в експлуатацію.

- Створення єдиної он-лайн платформи для взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, у тому числі проведення консультацій з громадськістю при обговоренні проектів нормативно-правових актів, формуванні громадських рад при органах виконавчої влади.

- Надання вільного доступу громадянам до екологічної інформації/даних, яку отримують органи державної влади у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

- Забезпечення відкритості та прозорості здійснення реалізації та продажу публічних активів та майна через запуск системи електронних аукціонів.

– Забезпечення прозорості проведення конкурсів з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка, шляхом проведення їх в електронній формі.

– Упорядкування державних реєстрів/баз даних природних ресурсів, підвищення ефективності їх функціонування та використання з метою створення сприятливих умов для провадження господарської діяльності.

– Забезпечення прозорості проведення конкурсів з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка, шляхом проведення їх в електронній формі.

– Відкриття інформації щодо проектів, які реалізуються за підтримки міжнародних фінансових установ та міжнародних організацій

– Забезпечення учасників освітнього процесу сучасними електронними освітніми ресурсами і сервісами, створення Національної освітньої електронної платформи.

– Створення інформаційного порталу з зазначенням місць розміщення закладів охорони здоров'я, що підключені до електронної системи охорони здоров'я, переліком лікарів та послуг, які вони надають [2].

Всі завдання та пріоритети повинні відповідати системі «4 п» та сприяти прозорості системи публічного управління в Україні. Та основними положеннями прийнятих пропозицій повинна бути їх відповідність критеріям SMART – основним цінностям «відкритого уряду» (табл. 1).

Таблиця 1

Відповідність цінностей (пріоритетів) SMART

Цінність	Характеристика
Specific (конкретність)	Взяті зобов'язання повинні бути конкретними і спрямованими на вирішення визначеної задачі із відповідним результатом
Measurable (вимірюваність)	Процес виконання зобов'язань повинен бути розбитий на чіткі, вимірювані етапи для спрощення і ефективної оцінки прогресу виконання.
Actionable (відповідальність)	Встановлення визначених виконавців, партнерів та інших залучених сторін.
Relevant (відповідність)	Відповідність цінностям відкритого уряду (прозорість, публічність, підзвітність, партисипація)
Timebound (строковість)	Чітко встановлені строки проміжних етапів та кінцевого результату

Всі визначені пріоритети спрямовані на підвищення прозорості і відкритості публічного управління. Адже саме відкритість, прозорість і доступність влади формує високий рівень довіри громадян. Відповідність наведеним критеріям визначає стан відносин між владою та суспільством у цілому, формування ефективного механізму взаємодії між ними та впливу громадськості на процес прийняття рішень, тобто участь громадян та їхніх об'єднань у розробці та реалізації державної політики як у центрі, так і на місцях. Таким чином, вирішення проблеми відкритості, гласності або публічності державної влади є одним із ключових напрямів у процесі подальшого утвердження в Україні демократичних принципів діяльності держави, укорінення цивілізованих норм політичної культури. Можна стверджувати, що рівень відкритості є провідним критерієм демократичності державної влади. Разом із тим, право людини на доступ до інформації, насамперед щодо державної влади, розглядається у сучасній юридичній практиці як одне з наріжних прав людини й громадянина

Список використаних джерел:

1. Досягнення Цілей сталого розвитку отримують новий імпульс завдяки Ініціативі «Партнерство «Відкритий Уряд» / електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2018/sdg-to-get-capacity-boost-through-ogp-initiative.html>
2. Партнерство «Відкритий Уряд» / Урядовий портал / Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/partnerstvo-vidkritij-uryad>

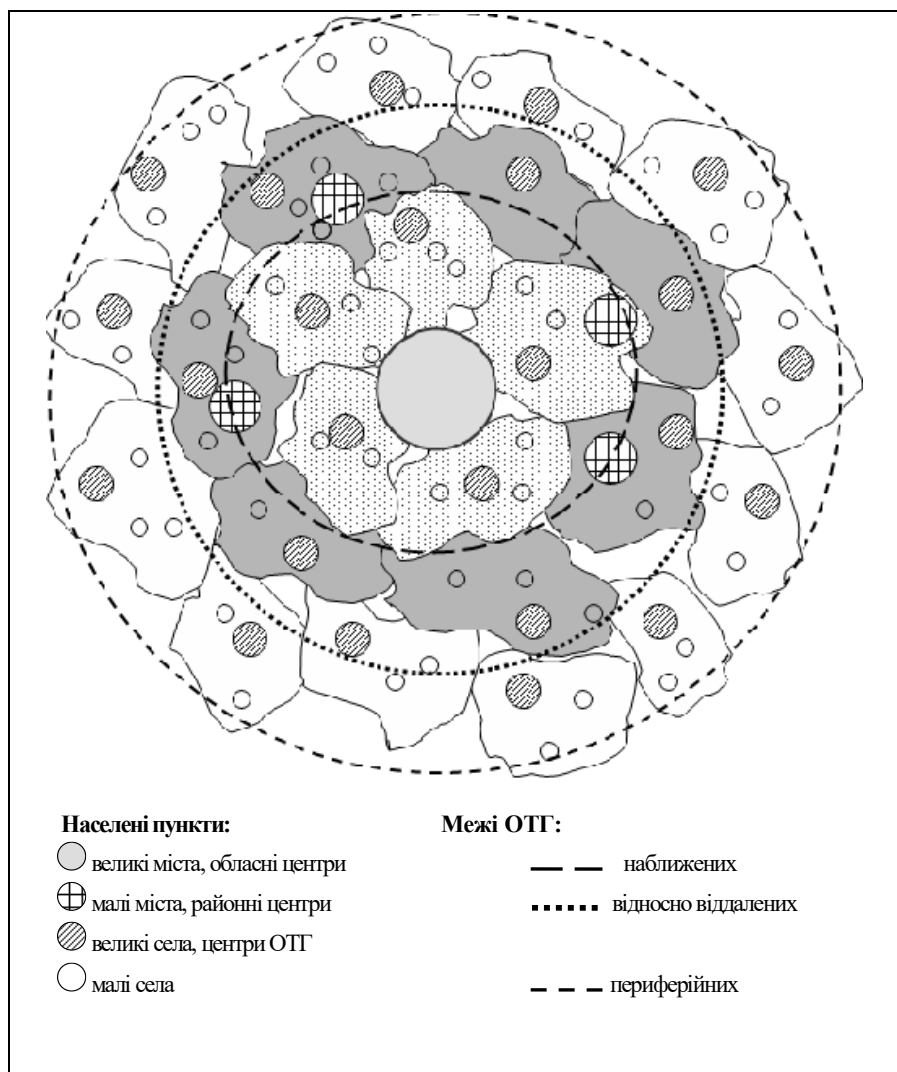
*М. В. Ільїна, д. е. н., ст. наук. співробітник,
Ю. Б. Шпильова, к. е. н., ст. наук. співробітник
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»
Україна*

ПРОСТОРОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Аналіз програм розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ) регіонів України дозволив визначити такі їх проблеми та недоліки, як відсутність інвестицій, програм розвитку малого і середнього бізнесу, проєктів чи планів зі створення нових робочих місць. Наявні повноваження ОТГ не дозволяють повноцінно використовувати природні ресурси, розташовані на її території. Переважна частка працездатного населення зайнята в особистому селянському господарстві, а відсутність капітального та поточного ремонту доріг унеможливує повноцінне функціонування громади та життя населення.

Актуальність зазначених проблем залежить від особливостей розміщення ОТГ та їх віддаленості від великих міст. Європейська комісія при визначенні сільських територій бере до уваги рівень урбанізації та щільність населення [1]. За цими показниками регіони класифікують як щільно заселені території, помірно та малозаселені. Експерти ОЕСР на регіональному рівні залежно від частки населення, що проживає на сільських територіях, виділяють переважно сільський регіон, регіон проміжного типу та переважно міський регіон [2]. Ці методологічні підходи застосовано для аналізу ОТГ в Україні та, відповідно, виділено три типи громад: наближені до великих міст, відносно віддалені та периферійні (рис. 1). Окрім відстані враховано щільність та вікову структуру населення, рівень доходів та зайнятість, якість інфраструктури, природні ресурси, місце сільського господарства у місцевій економіці.

Для обґрунтування програмних документів розвитку сільських територіальних громад різних типів застосовано низку параметрів. Оцінка їх придатності для опису стану і перспектив різних ОТГ варіюється від 1 до 3, де 1 відображає найменшу актуальність параметра, 3 – найбільшу.

Рис. 1. Типи ОТГ залежно від відстані до міста

Джерело: розроблено авторами.

Узагальнення вище наведеного вище аналізу соціального, економічного та екологічного стану сільських територіальних громад в Україні наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Параметри перспективного розвитку ОТГ різних типів

Параметри	ОТГ		
	наближені до міста	відносно віддалені	периферійні
<i>Економічні</i>			
Транспортне сполучення, якість доріг	(3) – повноцінна, незадовільна	(2) – задовільне, незадовільна	(1) – незадовільне, зруйновані дороги
Ділова активність	(3) – послуги	(2) – підприємства різних типів	(2) – сільське господарство, кооперація
Економічно активне населення	(3) – наявне в достатній кількості	(2) – міграція до міст молоді	(1) – переважають пенсіонери
Природні ресурси	(1) – експлуатація	(3) – наявні	(3) – наявні
Сільське господарство	(1) – недоцільне	(2) – диверсифіковане	(3) – перспективне
Комунікації, інформаційне забезпечення	(3) – на задовільному рівні	(2) – розвиваються	(1) – незадовільні
<i>Соціальні</i>			
Освітня, культурна інфраструктура	(2) – розвинена	(2) – достатньо розвинена, потребує оновлення	(1) – в незадовільному стані
Житлова, комунальна інфраструктура	(2) – розвинена, потребує реконструкції	(1) – недостатньо розвинена, потребує оновлення	(1) – в незадовільному стані
Громадянська позиція населення	(3) – активна	(2) – частково активна	(1) – пасивна
Населення за рівнем добробуту	(2) – сильно стратифіковане	(1) – бідне	(1) – зубожіле
Щільність приватної забудови	(3) – висока	(1) – нещільна	(1) – розпорошена
Наявність територій під забудову	(1) – недостатня	(3) – достатня	(3) – достатня
<i>Екологічні</i>			
Експлуатація природних ресурсів	(1) – виснажлива	(2) – надмірна	(2) – надмірна
Об'єкти негативного впливу на довкілля	(1) – велика кількість, особливо несанкціонованих сміттєзвалищ	(1) – велика кількість, особливо водойм зі стічними водами	(1) – велика кількість, особливо складів мінеральних добрив
Незалучені до використання природні ресурси	(1) – відсутні	(2) – відносно наявні	(3) – наявні

Джерело: розроблено авторами.

Основними проблемами соціально-економічного розвитку громад є дефіцит фінансових ресурсів, що перешкоджає реалізації інвестиційних

проектів, спричиняє безробіття і тіньову зайнятість населення. Дієвим інструментом стимулювання підприємницької активності для місцевої влади є скорочення процедур оформлення договорів оренди, тимчасового користування земельними ділянками, об'єктами інфраструктури комунальної власності, регулярне оновлення бази даних інвестиційних пропозицій у вигляді вільних земельних, лісових ділянок, водних об'єктів, незадіяних виробничих приміщень, об'єктів інфраструктури.

Незалежно від типу громади, основними пріоритетними напрямками їх соціально-економічного розвитку є розвиток підприємництва; залучення інвестицій, грантів, донорської допомоги; підтримка місцевих товаровиробників, виробництва товарів масового споживання; підвищення рівня доходів населення та його зайнятості, соціальний захист громадян; забезпечення доступу населення до якісної освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг; впровадження енергоощадних заходів бюджетній сфері, стимулювання населення до енергозбереження, використання альтернативних джерел енергії, роздільного збирання сміття; покращення стану навколишнього природного середовища, забезпечення екологічно орієнтованого використання природних ресурсів, посилення відповідальності за екологічні правопорушення, в т.ч. організацію несанкціонованих сміттєзвалищ.

Список використаних джерел:

1. Соціально-екологічний розвиток сільських територій / В.І. Куценко, Я.В. Остафійчук та ін. / ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». К., 2016. 336 с.
2. Чепурних Н.В. Досвід типологізації сільської місцевості. URL: <http://cozap.com.ua/text/11060/index-1.html?page=2> (дата звернення 24.09.2018).

*П. Г. Казьмір, к. е. н., професор,
Сумський національний аграрний університет,
Л. П. Казьмір, к. е. н.,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долишнього НАН України»
Україна*

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

За роки глибоких інституційних трансформацій постсоціалістичного періоду в Україні суттєво загострились проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій, що вказує на потребу докорінної модернізації усієї системи управління сільським розвитком. Цілком очевидно, що необхідною умовою успіху такої модернізації є вироблення не лише нової концепції управління, а й чіткої цілісної моделі її імплементації. У цьому контексті зауважимо, що за останні два десятиліття українські вчені суттєво поглибили вивчення проблем управління розвитком сільських територій, що можна трактувати як поступове входження досліджень за цим напрямом у загальноєвропейський контекст. Однак імплементація одержаних наукових результатів у управлінську практику все ще залишається недостатньою.

У ситуації, що склалася, все більше експертів вказує на потребу опрацювання вітчизняної політики розвитку сільських територій. Окремі фахівці прямо зазначають, що спроби вирішення проблем розвитку сільських територій засобами галузевої (аграрної) політики лише загострюють соціальну ситуацію на селі, а впровадження консолідованої державної «мегаполітики», адекватної сучасним потребам села, пов'язують з необхідністю інтеграції діяльності державних органів влади, місцевого самоврядування, бізнесу й громадянськості [2].

На наш погляд, за таких умов доцільно розробити та прийняти Національну доктрину розвитку сільських територій України (далі – НДРСТ України) як основоположний політико-правовий документ держави, що детермінує зміст державної політики щодо підтримки

сільського розвитку, конкретизує її основні ціннісні орієнтири, цілі, напрями та пріоритети, визначає ключові засоби та механізми їх досягнення у коротко-, середньо- та довготерміновій перспективі.

Вважаємо, що вітчизняна політика розвитку сільських територій повинна орієнтуватися на нову концепцію сільського розвитку – багатофункціонального за формою та збалансованого за змістом [1].

У НДРСТ України слід окреслити перелік першочергових завдань і алгоритмів для їх вирішення на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях у відповідності до загальної логіки «управлінського ланцюга» (суспільні цінності → цілі політики → методи досягнення цілей → визначення завдань і конкретних заходів щодо їх реалізації) [3].

НДРСТ України повинна чітко детермінувати структуру системи управління розвитком сільських територій як у «вертикальному», так і в «горизонтальному» вимірах.

Необхідність прийняття такого документа диктується недостатньою системністю і послідовністю сучасної державної політики України щодо розвитку сільських територій. В умовах стратегічного зближення України з ЄС, децентралізації системи державного управління, розвитку місцевого самоврядування та адміністративно-територіальної реформи в Україні важливим орієнтиром для формування нової вітчизняної політики розвитку сільських територій є відповідний досвід Євросоюзу (див., наприклад, [4]).

На етапі формування НДРСТ України на особливу увагу заслуговують питання підвищення рівня якості життя сільського населення, диверсифікації економічної діяльності у сільській місцевості, розвитку інституційної бази політики сільського розвитку, розвитку інфраструктури села (інженерної, телекомунікаційної, соціальної), поліпшення стану природного середовища тощо. У цьому контексті особливо актуальними є питання, безпосередньо пов'язані з розробкою методів проектування інституційного середовища управління сільським розвитком з врахуванням сучасних геополітичних і геоekonomічних викликів та оцінювання їх потенційного впливу не лише на місцевий розвиток, а й на розвиток регіонів в цілому.

Для успішного вирішення подібних завдань при формуванні НДРСТ України слід передбачити можливість якнайширшого використання

новітніх управлінських технологій. Зокрема, тих, що базуються на концепті чотирикомпонентної спіралі (або як її ще називають тетра- чи квадро-спіралі), сутність якого зводиться до організації мережевої взаємодії держави, науки, бізнесу та громадянськості. Цей концепт трактується сьогодні як нова інституційна матриця для гармонізації управлінського середовища на всіх рівнях економічних взаємодій, що здатна врахувати стрімке зростання ролі науково-освітньої сфери у соціально-економічному і політичному житті суспільства [5].

На наш погляд, використання концепту чотирикомпонентної спіралі при формуванні політики сільського розвитку сприятиме утвердженню принципу співвідповідальності за долю сільської місцевості загалом та імплементації прозорих механізмів соціального партнерства між владою, агробізнесом і сільськими громадами зокрема.

Список використаних джерел:

1. Казьмір П. Г. Концептуальні засади модернізації системи управління розвитком сільських територій / П. Г. Казьмір, М. Г. Ступень, Л. П. Казьмір // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України [зб. наук. пр.]. – 2011. – Вип. 6 (92). Сучасні проблеми розвитку сільських територій. – С. 81–90.
2. Павлов О. І. Консолідована державна політика комплексного розвитку сільських територій України: концептуальний підхід, модель та рівні / О. І. Павлов // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України [зб. наук. пр.]. – 2011. – Вип. 6 (92). Сучасні проблеми розвитку сільських територій. – С. 9–17.
3. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертичка. – К. : Основи, 2002. – 752 с.
4. Cork 2.0 Declaration 2016: A Better Life in Rural Areas. – Available at address: <https://ec.europa.eu>
5. Leydesdorff L. The Triple Helix, Quadruple Helix, ..., and an N-Tuple of Helices: Explanatory models for analyzing the knowledgebased economy / L. Leydesdorff // Journal of the Knowledge Economy. – 2012. – Vol. 3. – No. 1. – P. 25–35.

*З. В. Квасній, к. е. н, доцент
Д. Р. Гуца
Прикарпатський інститут ім. Михайла Грушевського
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Вітчизняна та зарубіжна практика показують, що наразі в умовах фінансово-економічної кризи одним з найважливіших завдань аграрних підприємств виступає розроблення дієвої, усвідомленої фінансової політики, яка б відповідала вимогам сьогодення – вимогам нової економіки. Ще кілька років тому цьому питанню не приділялося належної уваги, і більшість вітчизняних підприємств прагнули залучити будь-які кошти, часто без необхідного аналізу наслідків. З кожним роком все більше спостерігається в Україні нестабільність фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери, що ускладнюється впливом сучасних глобалізаційних процесів. Відтік іноземних інвестицій, нестабільність курсу світових валют, обмеженість міжнародних кредитних ресурсів створюють складні умови адаптації фінансів аграріїв до сучасних стандартів функціонування в рамках національної та світової фінансової системи.

В Україні діють ряд державних програм фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу. Усі без винятку сільськогосподарські підприємства України користуються фінансовою підтримкою із загального фонду державного бюджету у сфері виробництва продукції тваринництва та рослинництва, лізингу сільськогосподарської техніки, селекції та створення сортового запасу насіння, здійснення протиепізоотичних заходів у тваринництві та підтримки підприємствам, що функціонують у складних кліматичних умовах. Статистика засвідчує, що у держбюджеті-2018 на фінансування витрат Міністерства аграрної політики, у тому числі витрат на державну підтримку сіль господарських товаровиробників, передбачено більше 14,1 млрд грн. Для порівняння: у 2017р. на ці потреби було виділено майже 9,5 млн грн. Така державна підтримка може надаватися як на безповоротній, так і на поворотній

(надання кредитів) основі. Наведемо основні програми державної підтримки підприємств АПК, а також суми витрат на них, передбачені Законом № 2246:

1. Підтримка на безповоротній основі:

- Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів;

- Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі;

- Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств;

- Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і догляд за ними;

- Державна підтримка тваринництва;

- Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників.

2. Підтримка на поворотній основі:

- Надання кредитів фермерським господарствам;

- Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу.

Як бачимо, у цілому на підтримку агропідприємств у 2018 році виділено трохи більше коштів, ніж у минулому, але пріоритетні напрями фінансування змінилися. Так, у поточному році більше підтримували фермерські господарства і тваринництво.

Загальними умовами майже всіх програм є те, що на допомогу від держави не можуть розраховувати сільгоспвиробники:

- які мають заборгованість зі сплати податків;

- яких визнано банкрутами чи щодо яких порушено справу про банкрутство;

- які перебувають у стадії ліквідації;

- у яких раніше виявлено незаконне одержання та/або нецільового використання бюджетних коштів.

Головним розпорядником бюджетних коштів є Мінагрополітики. Міністерство розподіляє кошти між розпорядниками нижчого рівня: зазвичай, це головні управління (департаменти) агропромислового розвитку облдержадміністрацій.

Для надання фінансової підтримки при таких управліннях (департаментях) створюють спеціальні комісії, які приймають та розглядають заяви та інші документи від суб'єктів господарювання –

потенційних отримувачів бюджетних коштів. До складу комісій входять представники вищих управлінь агропромислового розвитку, фінансових органів, інших організацій залежно від виду бюджетної програми. Конкретні умови та вимоги до надання держпідтримки встановлюються відповідними нормативними актами КМУ та Мінагрополітики [1]. Результати від впровадження державних програм наступні:

здешевлення придбання 5050 одиниць вітчизняної сільгосптехніки;

збільшення частки фермерських господарств у виробництві валової продукції АПК з 6 до 10%;

збільшення в сільськогосподарських підприємствах поголів'я ВРХ на 11%, свиней на 18%, овець на 6%;

здешевлення утримання 700 000 голів ВРХ для населення та агровиробників ;

3100 га нових садів, ягідників та виноградників;

збільшення середньої продуктивності молочного ВРХ з 4000 літрів/рік до 7-9000 літрів /рік [2].

Список використаних джерел:

1. Державна підтримка підприємств АПК – 2018 – Баланс-Клуб. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://balance.ua/news/post/gospoderzhka-APK-2018>
2. Антоненко Т. В. Особливості формування інвестиційних ресурсів у сільському господарстві [Електронний ресурс] / Т. В. Антоненко. – Режим доступу: http://www.znau.edu.ua/visnik/2013_12_2/216.pdf.

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Актуальність наукових досліджень у сфері розвитку сільських територій України зумовлена недостатньою увагою, що приділена українськими науковцями-економістами. За твердженням В. Юрчишина, сучасна західна наука останнім часом основну увагу приділяє адаптації концепції людського розвитку до потреб науки, як основного напрямку розвитку сільських територій. Тобто пріоритетом розвитку сільської території в розвинутих країнах нині виступає людський розвиток населення сільських територій, що супроводжується дієвістю регулятивних актів, інструментів і методів забезпечення та підтримки розвитку. Це досить фундаментальне положення, яке потребує осмислення й адаптації до умов України [1, с. 5].

Встановлено, що важливість вивчення зарубіжного досвіду розвитку сільських територій в контексті реалізації прикладних засад державної політики забезпечення соціально-економічного розвитку обумовлюється такими причинами, як сформовані розбіжності та протиріччя між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; незбалансований непропорційний розподіл і використання бюджетних коштів між урбанізованими та сільськими територіями; ігнорування інтересів сільського населення. Практика показує, що в Україні політика розвитку сільських територій перебуває на стадії становлення, а в ряді зарубіжних країн вона еволюціонує в плані формування ефективних механізмів та моделей розвитку сільських територій. Це актуалізує важливість подальшого дослідження моделей розвитку сільських територій в Україні та можливості запровадження зарубіжного досвіду.

Аналіз наукових джерел дозволив констатувати, що на основі пройденої еволюції наукових підходів до реалізації політики соціально-економічного розвитку та утвердженого державного устрою у світі сформувалося декілька моделей розвитку сільських територій та його

підтримки. Перша модель – реалізація різноманітних програм підтримки незалежно одна від одної (США, Мексика, Нова Зеландія). Дуга модель – механізми та інструменти державної підтримки закріплені законодавчими актами (ЄС, Канада, Туреччина), [2].

О. Павлов зазначає, що «сільські території як маркетинговий об'єкт постають не тільки як реальний географічний простір, наповнений матеріальними об'єктами та людськими істотами, а також як ментальний простір. Ментальність не тільки формує територіальну ідентифікацію, але й приймає активну участь у створенні просторових утворень. Індивід або спільнота людей, наділені певним менталітетом, перетворюють природний ландшафт на власний розсуд, керуючись при цьому системою поглядів, умонастроїв, духовних та культурних традицій, що сформувалися в процесі історичної еволюції. Паралельно, у людській свідомості в процесі перетворюючої діяльності формується та закріплюється той чи інший тип ментального простору думок, образів, почуттів, відчуттів, в якому віддзеркалюється простір реальний» [3].

Історичний досвід різних країн свідчить, що основними принципами економічних реформ та відповідно політики розвитку сільських територій з початку ХХ ст. була підтримка бізнесу і виробництва. Згодом, це стосувалося розвитку сільської інфраструктури та диверсифікації виробництва, при чому країни ЄС досягнули у цьому значних успіхів. На сьогодні ці країни переглянули свої цілі і визначили необхідним виділення більшої суми коштів на підвищення якості життя населення загалом [4, с. 400]. Європейська політика розвитку сільських територій, що базується на законодавчо закріпленій Спільній аграрній політиці – САП (The Common Agricultural Policy – CAP), допомагає сільським територіям країн ЄС вирішувати економічні, екологічні та соціальні проблеми, що регламентовано в основних засадах САП Європейського Союзу. Основні напрями САП передбачають розвиток сільських громад; демократизацію управління; забезпечення здоров'я нації; формування справедливого суспільства; життєдіяльність в рамках екологічних обмежень; досягнення основних цілей розвитку сільських територій, що встановлюється і аргументується науковими дослідженнями. Як свідчить аналіз наукових джерел з обраної тематики [5; 6], вивчення зарубіжного досвіду обмежено європейською моделлю розвитку сільських територій під впливом

політики місцевого самоврядування, оскільки вона передбачає реалізацію політику розвитку сільських територій, яка супроводжується та доповнюється аграрною політикою та політикою підтримки доходності аграрного виробництва [7].

Стосовно України, то базуючись на наукових доробках як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, нам необхідно врахувати нинішню економічну ситуацію в Україні, пріоритети розвитку України в цілому і можливості сільських місцевостей, як потужних локомотивів економічного і соціального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки // Економіка АПК. 2005. № 3. С. 3–10.
2. Європейський досвід законодавчого регулювання державної підтримки та розвитку сільських населених пунктів // Європейський інформаційно-дослідницький центр. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28885.pdf> (дата звернення 02.10.2018).
3. Павлов О. Імідж сільських територій як об'єкт маркетингу // Економіка розвитку. 2014. №4. С. 42–44.
4. Куліш І.М. Державна політика розвитку сільських територій: світовий досвід для України // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3 (107). С. 395-407.
5. Бородіна О. М., Прокопа І. В. Теорія, політика та практика сільського розвитку. Київ: Ін-т економіки та прогнозування 2010. 376 с.
6. Ткачук А. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід. Київ: Леста, 2011. 260 с.
7. Пугачов М. Світовий досвід розвитку сільських територій може бути адаптований до потреб України. ННЦ «Інститут аграрної економіки». URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/899-2014-08-11-07-44-26.html> (дата звернення 02.10.2018).

*Л. Г. Квасній, к. е. н., професор кафедри економіки та менеджменту,
Н. М. Губич
Прикарпатський інститут ім. Михайла Грушевського
Україна*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Питання розвитку сільських в Україні займають особливе місце. На них проживає третина населення нашої держави і припадає 90% площі країни. Значимість сільських територій посилюється їх особливим внеском у формування основ продовольчої безпеки та нарощування експортного потенціалу. Станом на сьогоднішній час Україна володіє сприятливими географічними, кліматичними, ресурсними та іншими передумовами розвитку сільських територій.

Ці та інші чинники роблять розвиток сільських територій одним з основних пріоритетів державної політики України, спрямованої на підвищення стандартів життя сільського населення, зростання ефективності функціонування агропромислового комплексу, покращення стану довкілля та поліпшення якості життя людей в плані отримання екологічно чистої вітчизняної продукції. Україна в плані сільськогосподарського розвитку потенційно спроможна стати державою з пріоритетним розвитком аграрної сфери та одним з основних постачальників на світові ринки екологічно чистої продовольчої продукції. Проте на сьогодні проблема невідповідності рівня розвитку українського аграрного сектору та сільських територій загальному світовому рівню та стандартам країн ЄС, поки що залишається нерозв'язаною. Протягом тривалого часу основними проблемами в сільській місцевості є високий рівень безробіття, посилення міграції сільського населення, скорочення мережі закладів соціально культурного призначення, зношеність та застарілість їх матеріально-технічної бази, нестача ресурсів для збереження і відтворення виробничого потенціалу українського села.

Особливо гостро в останні роки спостерігається суттєве скорочення природного приросту сільського населення Прикарпатського регіону. Достатньо актуальною залишається проблема зовнішніх трудових мігрантів. Зовнішні трудові мігранти – це громадяни України працездатного віку,

які займалися оплачуваною економічною діяльністю на території інших країн постійно, сезонно або тимчасово(включаючи тих, які працювали без офіційного статусу). Особливо стрімке падіння за цим показником почалося у період 1990–1995 рр. з, частково призупинилося у 2005 р., у 2017-2018рр. молоді люди – мешканці сільських територій масово виїжджають на роботу за кордон. Це підтверджує висновок про поступове вимивання кадрових ресурсів з цих територій та відповідне погіршення якості наявного тут людського капіталу, що чинить дуже негативний вплив на усі сфери суспільного життя: зменшується кількість сільського населення та кількість зайнятих у сільському господарстві; занепадає соціальна інфраструктура сіл; погіршується інвестиційний клімат; відбувається руйнація сімей, діти ростуть безбатьченками, заробітчани не можуть приділяти достатньо уваги їхньому вихованню; деградують сільськогосподарські землі тощо. Відтак актуалізується проблема невідкладного вжиття заходів, спрямованих на створення нових робочих місць на сільських територіях, відновлення соціальної інфраструктури села та заохочення інвесторів.

Вітчизняна практика доводить, що державна політика розвитку сільських територій покликана забезпечувати формування сприятливого інституційного, організаційного та економічного середовища на загально-національному та регіональному рівнях, стимулювати налагодження дієвих механізмів залучення вітчизняних і закордонних інвестицій у сільську місцевість, а також створювати комфортні умови для проживання і роботи мешканців українського села. Проте, загалом цей процес характеризується непослідовністю, невиконанням визначених відповідними документами правових, організаційних, наукових, фінансивих та інших заходів, спрямованих на сталий розвиток сільських територій, а також не узгодженістю з принципами та стандартами, що діють в розвинених країнах світу.

Аналізуючи Концепцію загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року, вважаємо, що вона, як і більшість державних і регіональних програм, пов'язаних з розвитком сільських територій, мають переважно декларативний характер, або не забезпечуються необхідними фінансовими ресурсами, що ускладнює, а подекуди і цілком унеможливорює їхнє виконання.

У світовій практиці поняття багатофункціонального розвитку сільських територій тісно пов'язано зі збільшенням частки несільськогосподарських видів діяльності. Досвід зарубіжних країн, особливо економічно-розвинутих, вказує на зростаючу важливість виникнення та здійснення несільськогосподарських видів діяльності на сільських територіях як альтернативних джерел доходів та передумов до подальшого соціально-економічного розвитку окремих місцевостей. У світі вже протягом декількох десятиліть відбувається активне пропагування диверсифікації видів економічної діяльності на сільських територіях, що традиційно також були лише місцем ведення сільського господарства. Завдяки активній діяльності у цьому напрямі, згідно даних зарубіжних вчених, вже на початку XXI століття 30-35% доходів домогосподарств на сільських територіях (зокрема, 42% в Африці, 40% у Південній Америці та 32% в Азії) отримувалися від здійснення несільськогосподарських видів діяльності [1].

Використовуючи досвід Європейського Союзу у сприянні розвитку несільськогосподарських видів економічної діяльності на сільських територіях потрібно виділити такі основні потенційні їх напрями [2]:

- діяльність у туристичній сфері, зокрема агротуризму;
- виробництво енергії на основі відновлювальних джерел;
- діяльність у сфері культури та національної спадщини;
- упорядкування земельних угідь та покращення ландшафтів;
- розвиток соціальних послуг.

На нашу думку, багатофункціональність розвитку сільських територій означає, що завдяки відповідним державним механізмам підтримки та сприяння розвитку як сільського господарства, так і несільськогосподарських видів економічної діяльності, ці території повинні перетворитися на повноцінну частину національного господарства, де населення буде користуватися благами за якістю та кількістю максимально прирівняними до урбанізованих систем з ідентичними можливостями особистого (кар'єрного) розвитку та забезпечення економічного достатку [3]. У світлі вищесказаного, диверсифікація видів економічної діяльності на сільських територіях покликана знизити рівень бідності та забезпечити максимально можливу кількість населення джерелом доходів. Водночас, при активному розвитку

унікальних та конкурентоспроможних видів діяльності, для здійснення яких сільські території використовуються як перевага, а не 31 трактується як недолік, можливим є вихід на достатньо високий рівень прибутковості, що дасть поштовх до подальшого розвитку сільської місцевості та виникнення суміжних чи обслуговуючих суб'єктів підприємництва. Це зумовлює необхідність пошуку адекватних інструментів підвищення ефективності функціонування аграрного сектору України на основі забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Несільськогосподарська зайнятість в сільській місцевості України : [Електронний ресурс] / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2005/U13_ukr.pdf
2. Study on Employment in Rural Areas: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/uralemployment/sera_report.pdf
3. Promoting Farm/Non-Farm Linkages for Rural Development – Case Studies from Africa and Latin America: [Електронний ресурс] / [B. Davis, T. Reardon, K. Stamoulis, P. Winters]; Food and Agriculture Organization of the United Nations. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/005/y4383e/y4383e00.htm#Contents>

*Л. Г. Квасній, к. е. н, професор,
М. Р. Шпук
Прикарпатський інститут ім. Михайла Грушевського
Україна*

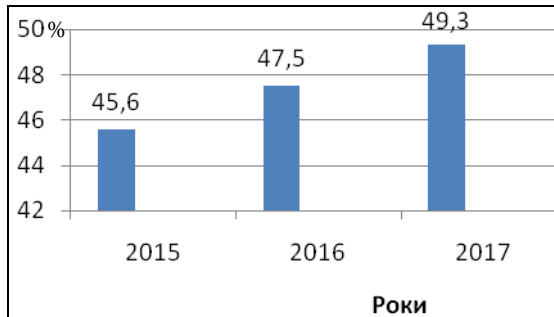
ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В СІЛЬСЬКИХ МІСЦЕВОСТЯХ

Питання розвитку інфраструктури на селі – дуже болюча тема, довкола якої завжди багато дискусій. Але, на думку багатьох місцевих керівників, надзвичайно позитивно на розвиток сільської місцевості вплинула бюджетна децентралізація. Це дійсно реальна реформа, яка сьогодні дала колосальний фінансовий ресурс. Для прикладу, висловлюючись мовою цифр: за останні 3 роки місцеві сільські бюджети у Вінницькій області зросли з 3 млрд. гривень до 9 млрд. гривень. Причому в структурі доходів обласний бюджет скоротився у своїй питомій вазі із 41 % до 11 %. Тобто основна частина фінансового ресурсу була спрямована на місцеві бюджети, і лівова їх частка пішла якраз на бюджети базового рівня на селі [1].

Практика показує, що економічна ефективність вимагає проведення фінансової децентралізації, наслідком якої є передача і делегування видаткових повноважень, створення фінансової бази органів місцевого і регіонального самоврядування, розробка ефективної моделі фінансового вирівнювання, залучення жителів територіальних громад до вирішення місцевих завдань. У системі складових децентралізації, бюджетна децентралізація посідає ключове місце в теорії суспільних фінансів та є водночас головним елементом бюджетної політики [2,с.42].

Проблематикою бюджетної децентралізації в контексті виконання місцевих бюджетів займалися такі вітчизняні представники фінансової науки: В. Дем'янишин, О. Кириленко, Д. Ковалевич, З. Лободіна, Б. Малиняк, Я. Руденко та ін. Процес децентралізації обумовлює необхідність детальнішого розгляду проблем та ризиків, подолати які можна за подальших ринкових перетворень, суттєвого реформування економічних відносин, зокрема в регіональному аспекті [2,с.47]. Переконливими фактами ефективності впровадження бюджетної децентралізації стали результати платоспроможності місцевих бюджетів

[3]. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України впродовж 2015–2017 років стрімко зростає (рис. 1). З рисунку бачимо, що питома вага місцевих бюджетів у зведеному бюджеті з кожним роком збільшується однаковими темпами та досягає 49,3 %.

Рис. 1. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України

За умови проведення бюджетної централізації:

- відкриваються додаткові можливості щодо формування місцевих бюджетів;
- збільшується свобода у використанні коштів органами місцевого самоврядування;
- зростає активність й ініціатива місцевої влади;
- посилюється відповідальність за вирішення місцевих проблем;
- посилюється контроль за виконанням бюджету;
- підвищується результативність трансфертної політики;
- проводиться ефективне фінансове вирівнювання.

Отже, бюджетна децентралізація – це необхідна умова успішної децентралізації державних функцій в контексті демократичних перетворень. Реформа бюджетної децентралізації дасть можливість приймати якісні і справедливі рішення щодо управління фінансами територіальних громад, а адміністративно-територіальний устрій країни повинен бути побудований таким чином, щоб максимально врахувати інтереси всіх жителів.

Кардинально змінити ситуацію може внесення змін до Бюджетного Кодексу та переорієнтування надходжень податку на доходи фізичних осіб. Необхідно все зробити для того, щоб ПДФО надходив не за місцем

розташування платника податку, тобто підприємства, а за місцем проживання тієї чи іншої людини. Це означає, що значна частина людей, які проживають в сільській місцевості, приносили б дохід в бюджет сільської ради. І вже сама сільська рада була б дуже зацікавлена зробити дорогу, облаштувати водогін, щоб люди проживали на цій території, а на роботу їздили, наприклад, в обласний чи районний центр. Таким чином, вважаємо, що впровадження такого революційного підходу протягом 3-5 років може кардинально змінити систему формування стимулів для розвитку соціальної інфраструктури на селі.

Список використаних джерел:

1. Коровій В. Бюджетна децентралізація позитивно вплинула на розвиток сільської місцевості [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/9453-biudzhetna-detsentralizatsiia-pozytyvno-vplynula-na-rozvytok-silskoi-mistsevesti-valerii-korovii>
2. Кузькін Є. Ю. Вплив децентралізації на розвиток регіонів / Є.Ю.Кузькін // Наукові праці НДФІ.– 2016.– № 3 (76). – С.53.
3. Пальчук В. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2781:vpliv-detsentralizatsiji-na-posilennya-atospromozhnosti-mistsevikh-byudzhativ&catid=8&Itemid=350

*О. С. Кільницька, к. е. н., доцент,
О. О. Новак
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ТА НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В системі ринкового механізму господарювання рентабельності належить одне з пріоритетних завдань діяльності підприємств. Рентабельне ведення виробництва та отримання прибутку виступають важливим стимулом розвитку господарств, підприємств, організацій, установ усіх форм власності та господарювання, а також галузей та регіонів. Збільшення прибутку, створює джерела для формування фондів нагромадження, а отже фінансування багатьох програм пов'язаних з розширенням потужностей, підвищенням якості продукції, зміцненням конкурентної позиції підприємства та виходом на нові ринки. В різні періоди розвитку сільськогосподарського виробництва ставлення до проблеми рентабельності було неоднозначним. Тривалий час при адміністративно-командній економіці, коли ціни на товари та тарифи на послуги розроблялися на державному рівні, рівень рентабельності формувався планово і регулювався державою. Тому вчені-економісти, трактуючи цю категорію, вказували на її реформованість, в умовах чітко регульованої економіки. Розширення товарно-грошових відносин, визнання закону вартості як повноправного регулятора суспільного виробництва змінили ситуацію.

В період перехідної економіки з'явилося чимало фундаментальних праць, присвячених дослідженню рентабельності як економічної категорії, рівня її оптимальності, цін, ціноутворення і собівартості продукції як факторів її формування, диференціальної ренти та її впливу на ефективність операційної діяльності. До таких праць належать результати досліджень І. І. Лукінова, Г. Р. Романченка, І. Н. Романенка, Л. М. Клецького, Б. Й. Пасхавера, К. І. Оліфера, Л. О. Шепотько та інших. Особлива увага приділялася пошуку напрямів підвищення рентабельності

господарської діяльності підприємств. Становлення ринкових відносин в аграрній сфері багато в чому змінило підходи до вивчення проблем рентабельності виробництва у розрізі сфер та галузей національного господарства, забезпечуючи не тільки економічну ефективність діяльності, але й технологічну, соціальну та екологічну її напрями. У сферу наукових розробок було залучено праці зарубіжних економістів з проблем ринкової економіки – П. Самуельсона, А. Лаффера, Д. Стоуна, К. Хітчінга, К. Шмідта та ін. Плідним є науковий доробок таких вітчизняних дослідників як: В. Г. Андрійчук, П. Т. Саблук, О. О. Шевчук, О. М. Шпичак, В. Я. Плаксієнко, М. Ф. Огійчук та інші. Успішно розроблялася рентна проблематика в працях В. Я. Месель-Веселяка, П. І. Гайдуцького, Д. С. Добряка, І. А. Розумного, М. О. Мосіюка, М. М. Федорова, Л. М. Анічина, В. Й. Шияна та інших. Результати їх досліджень розширили теорію рентабельності виробництва, створили надійний методологічний фундамент для подальшої розробки цієї проблеми.

Рентабельність – поняття, що характеризує економічну ефективність виробництва, за якої підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) повністю відшкодовує витрати на її виробництво й одержує прибуток як головне джерело розширеного відтворення [1]. Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства [2, с. 161]. Операційна діяльність суб'єкта господарювання є його основною діяльністю, до якої не належать інвестиційна та фінансова, визначає основну мету створення підприємства і формує найбільшу частку доходу (виручки) від реалізації продукції (робіт, товарів, послуг). Операційна діяльність стосується насамперед спеціалізації, виробничого напрямку підприємства, тому для оцінки її рентабельності в сільськогосподарських підприємствах доцільно проаналізувати економічну ефективність виробництва сільськогосподарської продукції.

Щоб оцінити рівень рентабельності виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції в Україні та порівняти їх у динаміці, в розрізі основних галузей, було використано офіційні дані. Відповідно до методологічних пояснень Державної служби статистики України рівень рентабельності продукції сільського господарства розрахований як відношення прибутку (збитку) від реалізації продукції сільського

господарства до її повної собівартості. Протягом 2013-2017 рр. найбільш економічно ефективною культурою у рослинництві є виноград, рентабельність якого перевищує 50 %, на другому місці соняшник, економічна ефективність виробництва якого перевищує 30 %, на третьому – зерно, з рентабельністю більше 20 % (табл. 1). Дещо меншою за ранжиром є рентабельність овочів відкритого ґрунту та картоплі. В Україні у цілому протягом останніх п'яти господарських років галузь рослинництва є рентабельною.

Таблиця 1

**Динаміка рівня рентабельності виробництва продукції
рослинництва в сільськогосподарських підприємствах України, %**

Вид продукції	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р., +/-
Зерно	1,5	25,8	43,1	37,8	25,0	23,5
Насіння соняшнику	28,5	36,5	80,5	63,0	41,3	12,8
Цукрові буряки (фабричні)	2,7	17,9	28,2	24,3	12,4	9,7
Картопля	23,0	9,2	24,2	-3,2	10,0	-13
Овочі відкритого ґрунту	7,0	16,7	47,5	19,7	15,6	8,6
Виноград	99,0	57,5	92,9	71,4	51,6	-47,4
Продукція рослинництва	11,1	29,2	44,7	28,3	20,8	9,6

Джерело: побудовано автором за матеріалами Державної служби статистики України [3].

На противагу в галузі тваринництва виробництво окремих видів продукції є збитковим, зокрема велика рогата худоба на вирощуванні та відгодівлі (у 2013–2016 рр.), вівці та кози (за весь період дослідження), м'ясо птиці (у 2013–2015 рр.) і навіть виробництво яєць у 2017 р. було нерентабельним (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка рівня рентабельності виробництва продукції
тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України, %**

Вид продукції	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р., +/-
М'ясо ВРХ	-43,3	-35,9	-17,9	-24,8	3,4	46,7
М'ясо свиней	0,2	5,6	12,7	-4,5	3,5	3,3
М'ясо овець та кіз	-42,8	-52,2	-29,6	-35,2	-39,6	3,2
М'ясо птиці	-10	-15,4	-6,1	5,0	7,0	17
Молоко	13,6	11,0	12,6	18,2	26,9	13,3
Яйця	47,6	58,8	60,9	0,5	-9,0	-56,6
Продукція тваринництва	11,3	13,4	22,6	20,9	12,7	1,4

Джерело: побудовано автором за матеріалами Державної служби статистики України [3]

В цілому продукція сільського господарства є рентабельною. Найбільш ефективним є вирощування насіння соняшнику, зерна, овочів, плодів, яєць та молока. Якщо порівняти галузі сільського господарства, то ми можемо зробити висновок про ефективніше функціонування рослинництва, рівень рентабельності якого збільшився з 11,1% у 2013 р. до 20,8% у 2017 р. Водночас в період найбільших досягнень економіки України у 1990 р. рівень рентабельності рослинництва сягав 98,3 %, у тому числі зерно (275,1%), насіння соняшнику (236,5%), цукрові буряки (29,5%), молоко (32,2%), яйця (27,3%).

Відповідно до методологічних пояснень Державної служби статистики України рівень рентабельності операційної діяльності розрахований як відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності підприємств. Рентабельність операційної діяльності підприємств України є позитивною і протягом 2015–2018 рр. має тенденцію до збільшення (табл. 3). Водночас суттєвою є диференціація цього показника у розрізі основних галузей.

За даними Державної служби статистики України найбільш успішною є діяльність галузей сфери послуг, зокрема за даними 2018 р. рентабельність: операцій з нерухомим майном склала 32,2 %, торгівлі, ремонту автомобілів і мотоциклів – 26,6 %, інформація та телекомунікації – 19,4 %. Протягом 2015-2017 рр. з усіх виробничих галузей сільське господарство є найбільш економічно ефективним.

Операційна діяльність сільськогосподарських підприємств, незважаючи на низьку фінансову та матеріально-технічну державну підтримку галузі, порівняно із досвідом та практикою ведення аграрного виробництва розвинених країн, протягом 2013–2018 рр. є рентабельною.

Визначення резервів підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва можна звести, з одного боку, до визначення резервів збільшення грошового виторгу від реалізації, а з іншого боку – резервів зниження собівартості продукції. Важливими є: технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій; устаткуванню належить провідне місце в програмі підвищення ефективності передовсім виробничої діяльності; матеріали та енергія позитивно впливають на рівень ефективності, якщо розв'язуються проблеми ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції,

Таблиця 3

**Динаміка рентабельності операційної діяльності
підприємств за видами економічної діяльності в Україні**

Стаття	2015 р.	2016 р.	2017 р.	(січень червень) 2018 р.	2018 р. до 2015 р.	
					середнє	+/-
Сільське, лісове та рибне господарство	41,7	32,4	22,4	6,0*	25,6	-35,7
Промисловість	0,9	4,2	6,8	8,1	5,0	7,2
Будівництво	-7,6	-0,4	1,6	2,5	-1,0	10,1
Торгівля; ремонт автомобілів і мотоциклів	-0,9	15,8	18,8	26,6	15,1	27,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1,1	5,1	-1,0	-3,4	0,5	-4,5
Тимчасове розміщування й організація харчування	-17,3	-0,8	7,8	16,0	1,4	33,3
Інформація та телекомунікації	0,5	8,5	13,8	19,4	10,6	18,9
Фінансова та страхова діяльність	-8,9	-4,8	2,8	7,4	-0,9	16,3
Операції з нерухомим майном	-33,4	-8,1	6,2	38,2	0,7	71,6
Професійна, наукова та технічна діяльність	-1,1	17,6	19,4	13,7	12,4	14,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-11,9	-3,9	2,6	3,7	-2,4	15,6
Освіта	5,7	5,6	3,7	4,6	4,9	-1,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-0,6	4,5	3,3	7,0	3,6	7,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-25,3	-16,5	-15,5	-29,5	-21,7	-4,2
Надання інших видів послуг	7,3	5,1	-0,4	5,5	4,4	-1,8
Усього по підприємствах	1,0	7,4	8,8	9,1	6,6	8,1

Примітка: без урахування діяльності банків, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

*Дані 2018 р. за видом економічної діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» наведено без урахування діяльності підприємств, які займаються рослинництвом, тваринництвом та змішаним сільським господарством. Інформація по підприємствах зазначених видів економічної діяльності враховується тільки в даних за рік.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами Державної служби статистики України [4]

раціоналізується управління запасами матеріальних ресурсів і джерелами постачання; ділові якості працівників, підвищення продуктивності їхньої праці багато в чому зумовлюється діловим мотиваційним механізмом на підприємстві, підтриманням сприятливого соціального мікроклімату в

трудовому колективі; єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності; досконаліші методи роботи стають достатньо перспективним для забезпечення зростання ефективності діяльності підприємства; ефективний стиль управління, що поєднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємовідносин між людьми; достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 292с
2. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2007. – 488 с.
3. Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО АГРОБІЗНЕСУ НА МІСЦЕВОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

В ринковій економіці економічна система будь-якого організаційного рівня та форми повинна відповідати вимогам самодостатності, щоб забезпечити своє функціонування та розвиток. Відтак економічна самодостатність суб'єктів бізнесу загалом та агробізнесу зокрема має формуватися винятково за рахунок їх ефективної діяльності, а для цього необхідно створити відповідний господарський механізм. В основі такого механізму в галузі агробізнесу на місцевому і регіональному рівнях, як на наш погляд, має бути покладено принцип кластеризації.

Кластерний принцип організації бізнесу загалом і зокрема агробізнесу сьогодні в світі визнано оптимальним способом та ефективною формою для його організації на регіональному та місцевому рівнях. А кластеризація розглядається як один із найефективніших шляхів розвитку місцевого бізнесу, зокрема і такого його комплексного різновиду як аграрний бізнес. Суть кластеризації – це комплекс організаційно-економічних заходів щодо застосування кластерного методу до організації бізнесу в межах певних локальних територій (на рівні певних регіонів, субрегіонів та мікрорегіонів). Він власне спрямований на забезпечення економічної самодостатності інтегрованих суб'єктів бізнесу, суть якої зводиться не лише до отримання доходів та прибутку, а до створення господарського механізму, за якого доходи і прибутки були б можливими.

Кластери – кооперовані територіально локалізовані самодостатні підприємницькі структури, що формуються на основі поділу праці і спеціалізації, але одночасно технологічно (у виробничому чи/та маркетинговому сенсі) та інфраструктурно об'єднуються (кооперуються) між собою для виробництва та реалізації певних видів продукції, надання послуг чи виконання робіт (а це вже їх загальна міжгалузєва спеціалізація). *Кластер* є добровільним об'єднанням на кооперативних засадах територіально локалізованих юридично-автономних підприємницьких

структур (пов'язаних і технологічно, і за територіально-географічним розташуванням) у певній сфері підприємництва, певній галузі (наприклад такий як агросектор) чи суміжних галузях) з метою виготовлення та надання конкурентоспроможних відповідно продукції та послуг, на яку існують адекватний попит і ринки збуту, та отримання загальної та особистої економічної вигоди від їх реалізації. Спрощено це група географічно близьких взаємопов'язаних компаній (постачальників, виробників, посередників) та пов'язаних із ними організацій та інституцій (наприклад – інфраструктурних організацій), які діють в певній сфері, наприклад – аграрній, і для яких характерним є взаємодія в межах єдиного ланцюжка створення вартості.

Фактично кластер є нічим іншим як чітко налагодженою інфраструктурою групи підприємств певної галузі (або суміжних галузей). Інфраструктурою, яка полегшує підприємствам групи залучення інвестицій, доступ до клієнтів, кваліфікованих трудових ресурсів, надає можливість отримання знань і ноу-хау тощо. А кластеризація зокрема агробізнесу слугує підтримці групи підприємств цієї галузі на певній території та створенню спільних переваг для них стосовно загальних аспектів процесу виробництва та надання послуг в межах галузевого ланцюжка створення вартості на засадах поєднання принципів кооперації (просторової та функціональної) та конкуренції, використовуючи для цього ресурси та потужність регіону їх розташування. Якщо мова йде про агрокластери, як певну форму організації агробізнесу в регіонах (економічних районах), де сільськогосподарське виробництво об'єктивно, за ключовими факторами РПС, є галуззю спеціалізації територій в системі ТПП, то вони (*агрокластери*) – це мережеві об'єднання підприємств малого і середнього бізнесу аграрних та суміжних (дотичних) їм галузей економіки в межах регіону, з метою координації їх зусиль на колективному просуванні їх продукції та послуг на існуючі та нові ринки. Отже, агрокластер – це власне мережевий різновид кластерної форми організації бізнесу. *Мережевий кластер* пов'язує географічно концентровані конкуруючі підприємства малого і середнього спеціалізованого бізнесу (однієї або тісно пов'язаних галузей) у напрямі (шляхом організації) координування їх зусиль щодо колективного просування своїх товарів та послуг на існуючі та нові ринки як в межах,

так і за межами регіону. При цьому агрокластери є регіональними. *Регіональними* є кластери, які створюються в межах одного регіону. Вони зорієнтовані на певну географічну концентрацію підприємств взаємопов'язаних галузей, наприклад таких як аграрний сектор, ресторанний бізнес, логістика, будівництво, туристично-готельний бізнес.

Загалом кластерна модель організації економічних процесів виходить з того принципу, що кожна окрема галузь розташована в регіоні не може ефективно функціонувати та розвиватися, відтак і розглядатися, окремо від інших, а повинна системно вивчатися і стимулюватися в середині комплексу взаємопов'язаних секторів РГС. В кластерній моделі організації агробізнесу поряд з принципом *синергізму* закладені та реалізуються і чотири принципи економічної самодостатності суб'єктів бізнесу в ринковій економіці: економічної самостійності, самоуправління, самоокупності та самофінансування.

Виходячи з визначення, що кластер – це одна із форм інфраструктурного об'єднання, пов'язаних між собою або схожих конкуруючих, або взаємодоповнюючих підприємств і організацій, які кооперуються з метою взаємної підтримки і координації діяльності, будова агрокластера загалом і регіонального агрокластера зокрема передбачає горизонтальний та вертикальний вектори (рівні). Зокрема складовими кластера можуть бути (утворювати кластер можуть): велике підприємство та інші підприємства й організації, які перебувають на вищому або нижчому рівнях в одному технологічному ланцюгу з ним; різні підприємства й організації, які перебувають на одному або різних рівнях певного технологічного ланцюжка (ланцюжка формування аграрного різновиду споживчої вартості); низка (мережа) малих і середніх підприємств певного профілю діяльності (наприклад, певного агробізнесу в регіоні) тощо. В горизонтальній площині до будь-якого кластера входять підприємства, що використовують його канали збуту, випускають додаткову продукцію (надають додаткові послуги), використовують подібні обладнання, сировину, трудові ресурси або технології. На вертикальному рівні до кластера входять організації, які підтримують його наданням спеціальних знань і технологій, інформації, капіталу, інфраструктури, обслуговують членів кластера. Вплив на функціонування

туристичних кластерів мають також і органи державної влади та управління, місцевого самоврядування.

Очевидно, що створення агрокластерів є однією з ефективних організаційних форм бізнесу в цій галузі. Тому стимулювання агрокластерів має стати важливою складовою регіональної економічної політики. Кластерна модель підприємництва загалом і агробізнесу зокрема дасть змогу знаходити ефективні шляхи розв'язання проблем самих регіонів. Будь-яка галузь, в якій є кластери, стає привабливою та вигідною як для підприємництва, так і для території його дислокації.

Від розвитку кластерів виграють самі підприємства, які входять до їх складу: в рамках кластерів окремі підприємства отримують можливість забезпечувати більші масштаби свого бізнесу, активніше залучати покупців і продавців, розширювати масштабність господарських операцій та ін. При цьому досягається більша рентабельність виробництва через об'єднання зусиль партнерів, підприємства мають значний інтерес до розвитку економічного оточення, в якому вони перебувають. Так, зокрема конкретно для підприємств малого і середнього агробізнесу участь у агрокластері може значно знизити бар'єри входження на ринок за рахунок уніфікації вимог у межах кластеру, надати доступ до клієнтів (замовлень), підвищити інтенсивність розвитку такого підприємництва, активізувати залучення інвестицій, покращити використання і, відтак, підвищити віддачу інформаційних технологій, забезпечити організоване навчання персоналу тощо. Внесок у розвиток економіки регіону агрокластери забезпечують підвищенням зайнятості населення (збільшенням кількості робочих місць), залученням кваліфікованих спеціалістів, сприянням розвитку суміжних галузей, збільшенням надходжень до бюджетів усіх рівнів, підвищенням стійкості та конкурентоспроможності економіки регіону тощо.

Проте, кількість агрокластерів в Україні поки що збільшується повільно, незважаючи на їх потенційно велике значення та можливості ву підвищенні конкурентоспроможності регіонів, де галузі агросектору є галузями спеціалізації в системі національної економіки. Це обумовлено *низкою факторів*, серед яких ми виділимо:

- відокремленість (ізолюваність) та слабкий рівень взаємодії між підприємствами;

- стереотипна усталена схильність підприємців щодо провадження бізнесу поодино;

- не переконаність підприємців у дієвості або необхідності інноваційних методів організації господарювання;

- небажання керівників (менеджерів) змінювати ставлення до інноваційних способів організації діяльності власних підприємств;

- неналежна поінформованість підприємців щодо сутності феномена «кластерів» в сучасній економіці та впливу «кластеризації» на підвищення ефективності та конкурентоспроможності їх бізнесу, щодо типів та напрямів їх діяльності, щодо їх синергетичних якостей тощо, про позитивні результати діяльності різних типів кластерних формувань в регіонах України та світу;

- низький рівень, а то й загалом відсутність довіри між підприємцями, між підприємцями й місцевими органами влади;

- відсутність налагодженого партнерства між органами влади та підприємницьким сектором;

- відсутність у підприємств необхідних коштів для реалізації кластерних проектів;

- небажання підприємців ризикувати через майже невизначені умови діяльності кластерів;

- слабка, а то й загалом відсутність мотивації у підприємств, які мають різну мету діяльності, різних господарів тощо, до створення кластерів;

- недостатня зацікавленість малих та середніх підприємств об'єднуватись у великі господарські системи;

- відсутність достатнього інформаційного забезпечення для створення та функціонування кластерів в Україні зокрема відсутність методичної й організаційної баз, які б допомагали підприємствам інтегруватися у кластери;

- відсутність (або неналежний рівень) гарантій підтримки кластерних проектів з боку інституційних інвесторів – фінансово-кредитних інститутів, інноваційних та венчурних фондів, лізингових компаній тощо.

Відтак, на сьогодні лише невелика кількість підприємств агробізнесу в Україні пройшла через кластеризацію. І регуляторна роль як держави, так і місцевого самоврядування у сприянні цьому процесу повинна значно

активізуватися і бути спрямована на ініціювання формування агрокластерів, запровадження спонукальних мотивів та механізмів для їх створення, на законодавче та інформаційне забезпечення цього процесу, на сприяння розвитку сучасного ефективного підприємництва в вітчизняному агорсекторі. Лише за цих умов вдасться значно прискорити процес створення регіональних агрокластерів у формі об'єднань малих (фермерських) та середніх підприємств аграрного і суміжного бізнесу у ділові мережі, формування регіональних агрокластерів в регіонах де сільське господарство є галуззю спеціалізації в системі внутрідержавного ТПП.

*І. В. Копитова, к. е. н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет,
В. В. Федоренко, к. філос. н., доцент
Житомирський військовий інститут ім. С.П. Корольова
Україна*

МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Процеси глобалізації, євроінтеграції та вітчизняної децентралізації потребують більш ефективної управлінської моделі. Складність з формування такої моделі на сучасному етапі суспільного розвитку обумовлена політичною, соціально-економічною нестабільністю, суцільною корупцією на державному і регіональному рівнях, кризою духовності, моральності та правосвідомості. Всі ці складні суспільні явища особливої гостроти набувають в умовах ведення Україною гібридної війни на Сході України. При цьому особливо актуальним є дослідження морально-правових засад ефективності публічного управління.

Ефективність публічного управління детермінована зовнішніми та внутрішніми факторами впливу. Серед внутрішніх факторів особливе місце займає морально-правовий чинник. Його суттєвий вплив на стан управлінської діяльності є закономірним, оскільки актуалізує значення людського капіталу з урахуванням особливостей регіонального розвитку, що суттєво впливає на характер, динаміку і самого процесу децентралізації. Аналіз останніх досліджень і публікацій дає можливість зробити висновок, що значний внесок у розвиток теорії та методології морально-правових та психологічних засад підвищення ефективності управлінської діяльності зробили відомі вчені Р. Талер, Д. Канеман, А. Тверські, Г. Саймон, М. Рабін, К. Крилов, Л. Орбан-Лембрик та ін. Разом з тим, недостатньо наукових праць, які поряд із загальним висвітлювали би особливості, сутність, зміст взаємозв'язку моралі та права в публічному управлінні сучасної України.

При аналізі взаємозв'язку моралі та права в управлінській діяльності особливої уваги потребують євроінтеграційні прагнення України, які почали набувати міжнародно-правової визначеності з того моменту, коли в

ЄС було взято курс на «розширення на Схід». Новий курс передбачав, що країни, які претендують на членство в об'єднаній Європі, мають пройти низку трансформацій, що уможливлювали адаптацію до морально-правових норм та стандартів ЄС. Тільки успішне виконання країнами-кандидатами всіх умов давало право на членство в ЄС.

Така практика дістала в науковій літературі назву «європеїзації». Найбільш лаконічне і водночас всеохоплююче визначення цього феномену дають Фр. Шіммельфеннінг та У. Зедельмаєр [1, с.12]. Особливий інтерес для нашого дослідження становлять праці, автори яких розкривають сутність та зміст негативних зовнішніх впливів на всі сфери українського суспільного життя. Зокрема, В. Вукулич доводить, що процес глобалізації спричиняє низку негативних впливів як соціально-економічного, так і суто політично-культурного характеру [2].

Одним із суттєвих зовнішніх факторів впливу є гібридна війна на Сході України. Автори стратегії гібридної війни, розглядаючи її сутність, зміст та результативність, стверджують, що сьогодні значно продуктивніше вкладати ресурси не в широкомасштабну наступальну війну, а в різноманітні підривні акції, які повинні примусити противника постійно виснажувати свої військові, соціально-економічні та фінансові ресурси. Це призводить до наростання управлінського, соціально-економічного хаосу всередині країни-противника, посилює морально-психологічний та інформаційний тиск на населення і владу до того моменту, коли ця небажана влада країни-об'єкта буде змушена піти.

Зовнішні фактори впливу знаходяться в тісному діалектичному взаємозв'язку з внутрішніми факторами, які в свою чергу, пов'язані з станом внутрішньої політики, з організаційними, соціально-економічними, морально-правовими, психологічними, фізіологічними, технічними складовими публічного управління. Невипадково певні сторони проблеми ефективності управлінської діяльності знайшли своє відображення в менеджменті, психології, соціології, філософії, праві, в економічних, технічних та інших науках. І це тільки збагачує і розвиває теорію публічного управління.

Підвищення ролі морально-правового чинника є закономірним для удосконалення публічного управління, оскільки актуалізує значення особистості. Особливої уваги в цьому аспекті заслуговують праці

американського економіста, лауреата Нобелівської премії з економіки 2017 року за внесок в галузь поведінкової економіки, автора так званої «терії підштовхування» (Nudge theory, «керованого вибору») Річарда Талера. Він встановив зв'язок між економічним та морально-психологічним аналізом індивідуальних рішень і включив в аналіз прийняття рішень реалістичні морально-психологічні пропозиції, що обумовлені еволюційно та ціннісно.

Морально-правовий чинник суттєво впливає на публічне управління як об'єктивний динамічний процес, який має свої закономірності, на його зміст, реалізацію функцій, форми й методи. Людська управлінська діяльність складається з цілої низки взаємопов'язаних компонентів, в кожному з яких присутня духовна складова, чинник свідомості. Це говорить про необхідність дослідження регуляції людської управлінської діяльності, перш за все, аналізуючи як психологічні регулятори людської поведінки, так і ціннісні морально-правові норми, які є одними з основних детермінантів ефективності публічного управління. Саме морально-правовий вимір визначає поведінку людини, її ставлення до українського суспільства, свого регіону і міста, містить внутрішню потребу особистості до шляхетних вчинків.

Список використаних джерел:

1. Шіммельфеннінг Фр. Європеїзація Центральної та Східної Європи: наук. вид. / Франк Шіммельфеннінг, Ульріх Зедельмаєр. – К.: Юніверс, 2010. – 288 с.
2. Вакулич В. М. Компаративно-політичні виміри та глобалізаційні імперативи протидії міжнародному тероризмові: дис. ... д-ра політ. наук за спеціальністю: 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – К., 2007. – 400 с.

*І. В. Кравець, к. е. н., доцент,
М. Білоченко
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ МАРКИ ЗА ЛІЦЕНЗІЙНИМ ДОГОВОРОМ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ

На сучасному етапі одним з ключових завдань економічного розвитку України є визначення нового виміру її інтеграції у світову економіку. Необхідність дослідження проблематики захисту прав на використання національних та іноземних торговельних марок обумовлена економічними причинами та потребами адаптації вітчизняного законодавства до вимог правової концепції в системі міжнародних правових норм.

Особливості використання торговельної марки за ліцензійним договором полягає в наступному:

строк дії ліцензійного договору не має перевищувати терміну дії свідоцтва. Видача ліцензії на використання торговельної марки (товарного знака) здійснюється в межах строку дії реєстрації торговельної марки (товарного знака). Може бути меншим строку дії реєстрації торгової марки (наприклад, 1 рік), але не більше, ніж строк дії свідоцтва на торгівельну марку (не більше 10 років). З огляду на можливість пролонгації дії свідоцтва за клопотанням власника вважаємо необхідним передбачити автоматичну пролонгацію ліцензійного договору. Такий порядок позбавить сторони зайвих витрат коштів та часу.

територія дії ліцензійного договору. У ліцензійному договорі слід зазначати чіткі межі географічного регіону, на який розповсюджується дія ліцензії. Територія її дії може бути меншою за територію дії свідоцтва, але не навпаки.

ліцензійний договір вважається укладеним, якщо сторони дійшли згоди щодо істотних умов (тих, які визнані істотними законом або необхідні для договорів цього виду). Але дійсним ліцензійний договір стає лише з дати публікації відомостей про видачу ліцензії в офіційному бюлетені «Промислова власність» і внесення їх до Державного реєстру

свідочств України на знаки для товарів і послуг. Дотримання письмової форми договору є необхідною умовою його дійсності.

Умови про винагороду сторони визначають самостійно залежно від торговельної марки (знаку для товарів та послуг), виду ліцензії, обсягу переданих прав та інших чинників. Виплата винагороди за використання торговельної марки можлива у формі одноразового (паушального) платежу, періодичних платежів (роялті) або комбінованого платежу (паушального та роялті). Паушальний платіж зазвичай виплачують на початку терміну дії ліцензійного договору. Роялті є ліцензійним платежем у вигляді сум, які сплачуються періодично, залежно від обсягів виробництва або реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності (торговельної марки).

Наприклад, раз на рік або раз на квартал протягом усього терміну дії ліцензії. Причому роялті можна розраховувати як конкретний відсоток від продажу або прибутку. Крім того, роялті може мати вигляд твердої суми за одиницю продукції, що випускається за ліцензією. Привабливість роялті обумовлена можливістю віднесення таких платежів на валові витрати (доходи) суб'єктів господарювання. Згідно з п. 4.1.4 ст. 4 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» саме платежі у вигляді роялті включаються до складу валових доходів одного платника податків, а згідно з п. 5.4.2 ст. 5 – до складу валових витрат іншого. Назвавши платіж паушальним, юридична особа ризикує не потрапити під дію цієї норми і не віднести платежі до валових витрат. Адже, одне з головних завдань ліцензіата – зменшити базу оподаткування, віднісши роялті до валових витрат, а після цього нарахувати податок на прибуток на суму, що залишилася.

Таким чином, володіючи нематеріальним активом у вигляді торговельної марки (знака для товарів та послуг), можна не лише використовувати його у власній господарській діяльності, але й передавати його в користування іншим особам за договором ліцензії, отримуючи при цьому винагороду. Для ліцензіата, суттєвими перевагами є можливість випуску продукції під відомою торговельною маркою, економія коштів на розробку і виведення на ринок власної торговельної марки, а також додатковий бонус з огляду оподаткування – віднесення роялті до складу валових витрат.

Список використаних джерел:

1. Сербина Г. М. Інноваційна домінанта конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому ринках / Г. М. Сербина // Формування ринкових відносин в Україні: Наук.-дослід. екон. ін-т інноваційно-інвестиційної політики. – 2010. – Вип. 3 (106). – С. 79–84.
2. Ганущак-Єфіменко Л. М. Концептуальний підхід щодо управління торговими марками на основі теорії життєвого циклу / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 7. – С. 90–100.
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України [від 23 груд. 1993 р. № 3689-XII] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 7, с. 36

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Інноваційну складову соціально-економічного розвитку сьогодні розглядають як один з головних чинників зростання. Запровадження інновацій означає пошук інших підходів до розуміння змісту, форм та організації фінансування, спонукає до застосування загальних та специфічних методів стимулювання.

Нині диспропорції соціально-економічного розвитку територій, у більшому або меншому ступені, спостерігаються практично в усіх країнах світу. При цьому сільські території, як правило, скрізь відстають у розвитку від урбанізованих. Ситуація, яка склалася у сільській економіці України, викликає велике занепокоєння, проте проблема не виникла останнім часом. Про заплутаність і складність аграрного питання говорилося ще у 1909 році (з нашої теперішньої точки зору – благополучний період – І. К.), [1, с. 2]. Тобто з часу виявлення означеної проблеми минуло вже понад століття, її джерелом була названа індустріалізація суспільства. З ходом часу проблема поглиблюється, однак залишаються певні незмінні характерні, у загальносвітовому масштабі, основні риси деградації сільських територій, ними є: знелюднення, криза, так званої, класичної моделі ведення сільського господарства, занепад інфраструктури.

Н. Огановський обґрунтував еволюційну концепцію селянського господарства. На його думку, інноваційний розвиток сільського господарства обумовлений не стільки формами власності на землю, скільки густотою населення, його соціальними та культурними особливостями [2, с. 137]. Тому не можна обмежуватись зосередженням уваги лише на одній – фінансовій стороні стимулювання розвитку, оскільки в умовах швидкого поширення інформації, рівень знання суспільства, людський чинник, ситуація у світі тощо, усе частіше стають вирішальними.

Д. Норт (Douglass Cecil North) провів ґрунтовні дослідження причин початкової затримки та наступного бурхливого соціально-економічного

розвитку людського суспільства і дійшов висновку, що успіх зростання провідних країн світу розпочався після другої економічної революції, яка зрушила з місця поступ, що відбулося внаслідок зміни підходів до розуміння інтелектуальної власності. Саме після припинення загального відкритого доступу до винаходів, за якого будь-який новий науковий продукт потрапляв у вільний доступ, а його автор отримував лише визнання, котре зазвичай не було підкріплене матеріальними благами (таке обмеження доступу було назване Д. Нортм «другою економічною революцією» – І.К.), почався стрімкий розквіт інновацій в усіх сферах людської діяльності [3, р. 155].

Первісна людина використовувала свою робочу силу у поєднанні з природними ресурсами, щоб підтримувати своє життя. Природні ресурси: тварини та рослини, які збиралися, спочатку були у спільній власності. Такий вид власності передбачає вільний і безкоштовний для усіх доступ до ресурсу. Однак необмежений доступ до ресурсної бази приводить до її неефективного використання. Ця неефективність, оскільки попит на ресурс зростає, у кінцевому результаті призводить до виснаження запасів [3, р. 80]. Така сама ситуація відбувається і з інтелектуальними ресурсами, а тому розвиток можливий лише після виконання головної умови економічного процвітання – появи прямо пропорційного зв'язку між розумовою діяльністю та винагородою за неї. На відміну від Н. Огановського, Д. Норт вважає, що сама по собі наявність різноманітних чинників (інновації, ефект масштабу, освіта, накопичення капіталу тощо) не є причиною розвитку, розвиток відбувається лише за умови ефективності існуючої економічної організації суспільства [4, р. 2].

Жодні технологічні зміни, якими б революційними вони не були (чи то перехід від привласнюючого господарства до відтворюючого або від ручної праці до машинної), самі по собі не можуть забезпечити нічого більшого, ніж одноразове розширення меж виробничих можливостей. У рамках сучасної цивілізації такими інституціональними передумовами стали права власності на інтелектуальну продукцію. Діяльність у сфері інновацій отримала потужний додатковий імпульс у вигляді матеріальної зацікавленості, що надало цій діяльності систематичний та економічно виправданий характер. Якщо раніше господарська діяльність була рутинною, передбачаючи виробництво одних і тих самих благ за допомогою одних і тих самих технологій протягом віків, то тепер

безупинне вдосконалення технологій і вироблюваних продуктів стало системною ознакою розвиненої економіки. У результаті виникає нове явище інтенсивного економічного зростання, яке передбачає постійний ріст продуктивності, котрий забезпечується технологічним прогресом, а також розширення і вдосконалення продуктової номенклатури [5, с. 122–123]. Таким чином, можна підсумувати, що економічне зростання залежить не від технологічного, а від інституціонального та людського контекстів. Сучасність відкриває для села нові широкі перспективи, яких раніше не існувало і які є результатом змін, котрі нині проходять у суспільстві. Ці зміни, які відбуваються в усіх сферах життя, не обходять стороною сферу споживання, а тому багато з тих товарів, робіт та послуг, що є доступними у селі, не відповідають потребам сьогодення.

Задля формування конкурентних переваг сільських територій, тобто підвищення їх привабливості для проживання, побудови, альтернативної класичній, моделі ведення сільського господарства, відбудови інфраструктури логічним було б широко запроваджувати інновації. Причому, з огляду на певне відставання села від міста, це має здійснюватися з використанням усіх доступних методів стимулювання інноваційної активності: як екстенсивних, так й інтенсивних, фінансових та не фінансових.

Список використаних джерел:

1. Огановський Н. Закономерность аграрной эволюции / в 2-х ч. Ч. I. // Теория капиталистического развития. Общий ход и фазисы аграрной эволюции. – Саратов: Сотрудничество, 1909. 335 с.
2. Гловели Г. Теория аграрной революции Н. П. Огановского и геополитическая экономия исторического процесса // Вопросы экономики, 2009. № 2. С. 131–148.
3. North D. C. Structure and Change in Economic History. – New York: W. W. Norton&Company, 1981. 240 p.
4. North D.C. The Rise of the Western World: A New Economic History / D. C. North, R. P. Thomas. – Cambridge : Cambridge University Press, 1973. 180 p.
5. Скоробагатов А. «Особый путь» России и стимулирование инновационной активности // Вопросы экономики, 2009. № 2. С. 119–130.

*В. В. Кухарець, к. е. н., доцент,
Р. О. Стороженко
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних економічних умовах головним фактором функціонування підприємства та його успішної господарської діяльності є наявність капіталу. Однією з основних причин зниження ефективності діяльності будь-якого підприємства є неоптимальна структура капіталу.

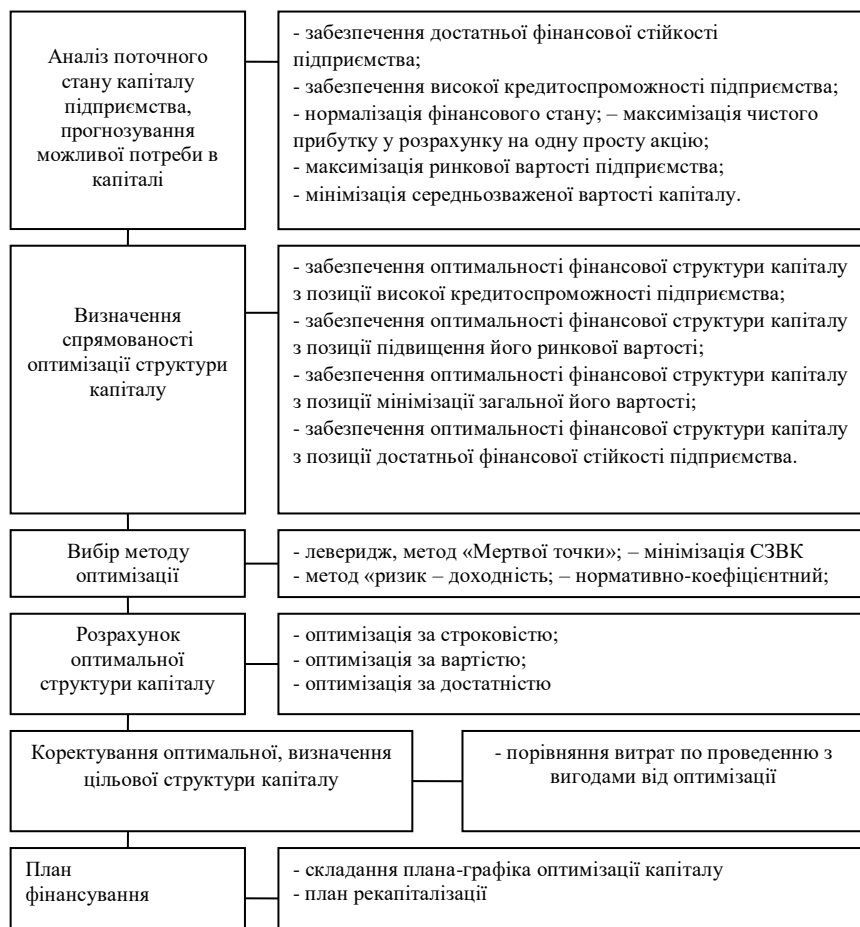
Оптимізація капіталу запобігає виникненню кризових ситуацій на підприємстві, підвищує його ринкову вартість та забезпечує зростання платоспроможності та ліквідності. Від правильного формування, величини і раціональної структури значною мірою залежать темпи росту як виробництва продукції, так і прибутку підприємства [1, с. 68].

Визначення оптимальної структури капіталу вимагає вибору компромісу між ризиком та доходністю, який ґрунтується на положенні того, що: зростання долі позикового капіталу звеличує мінливість значень чистого грошового потоку, тобто підвищує фінансовий ризик; більш високе значення долі позикового капіталу забезпечує більше значення доходності на власний капітал, підвищує рентабельність власного капіталу підприємства, і підвищує величину прибутку, що отримується. Але підвищення долі позичкового капіталу має наслідком зростання фінансового ризику.

Аналіз літературних джерел дозволив зробити висновки, що методику оптимізації структури капіталу доцільно побудувати у два етапи: проведення фінансового аналізу структури капіталу; розглядання інтегрованих шляхів оптимізації структури капіталу (рис. 1). Виходячи з того, що основною метою оптимізації структури капіталу є пошук оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом, можна сформулювати основні завдання оптимізації структури капіталу:

1) формування необхідної структури власного і позикового капіталу, яка б забезпечила сталий розвиток підприємства;

2) забезпечення умов, за яких підприємство отримуватиме максимальний ефект від власного чи залученого капіталу.

Рис. 1. Схема оптимізації структури капіталу підприємства

Джерело: власні дослідження

Визначення оптимальної структури капіталу підприємства потребує вибору частки власного або ж позикового капіталу в загальній сумі капіталу, враховуючи переваги та недоліки їх залучення та використання. За високої частки власного капіталу хоча й досягається вища фінансова

стійкість, але підприємства не використовують можливість приросту прибутку на власний капітал за рахунок залучення позичкового капіталу.

Залучення позичок забезпечує розширення можливостей для збільшення обсягів виробництва продукції, придбання нового обладнання. Крім того, використовуючи позичковий капітал, підприємство має змогу економити на податкових платежах до бюджету, оскільки проценти за користування кредитом включаються до виробничих витрат і таким чином, зменшують прибуток, що є об'єктом оподаткування. Проте, для формування оптимальної структури капіталу необхідно враховувати особливості як власного так і позичкового капіталу.

Процес оптимізації структури капіталу при здійсненні фінансово-господарської діяльності суб'єктами господарювання є однією зі складних проблем у фінансовому менеджменті. Оптимізацію підприємства варто здійснювати за допомогою послідовного виконання певних етапів, за допомогою яких підприємство має можливість визначити на плановий прогностичний період найбільш прийнятну структуру капіталу.

Список використаних джерел:

1. Великий Ю. М., Тешева Л. В., Височін З. В. Управління оптимізацією структури капіталу підприємства. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 29(1). С. 68–72.
2. Михайленко О. В., Скоморохова С. Ю., Чернова А. О. Управління структурою капіталу підприємства за критерієм мінімізації його вартості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2018. Вип. 30(2). С. 147–151.

*О. М. Лебідь, к. ф. н. завідувач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»,*

Н. А. Лебедєва

*Міжрегіональна академія управління персоналом (м. Київ)
Україна*

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ АГРАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Доктор економічних наук, професор, академік НААН, директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» Ю. А. Лупенко в науковій статті «Розвиток аграрного сектору економіки України : прогнози та перспективи» зазначає, що аграрне виробництво відіграє помітну роль в економіці України. «Тут створюється до 12% валової доданої вартості. За рахунок агропродовольчої продукції забезпечується понад 30% всього експорту держави. Незважаючи на анексію Автономної Республіки Крим, внаслідок якої площі сільськогосподарських угідь зменшилися на 4%, а ріллі – на 3,8%, галузь зберігає позитивну динаміку» [2, с. 30]. Науковець також зауважує, що сучасні виклики «ставлять перед галуззю нові проблеми, від оперативності і ефективності вирішення яких залежать подальші перспективи її розвитку». У такому контексті актуальним стає вдосконалення фахівців аграрної галузі засобами освіти, зокрема, навчання у вищих навчальних закладах аграрного напрямку [2, с. 30]. В такому контексті актуальним стає вдосконалення знань фахівців аграрної галузі засобами освіти, зокрема навчання у вищих навчальних закладах аграрного напрямку.

Мета доповіді – розглянути механізми формування та реалізації державного управління вищими навчальними закладами аграрного напрямку.

Потребами сучасного розвитку нашої держави, спираючись на наукові праці з державного управління українських науковців В. П. Рубцова та Н. І. Перинської [3, с. 40], можемо виокремити соціальний механізм формування та реалізації державного управління вищими навчальними закладами аграрного спрямування, що може бути зображений як ланцюг

взаємопов'язаних явищ, що опосередковані державою як суб'єктом управління: потреби суспільства в аграрній продукції – інтереси суспільства стосовно неї – цілі, тобто наявність компетентних фахівців аграрної галузі на всіх рівнях ланцюга аграрної галузі – рішення щодо покращення освітніх послуг вищих навчальних закладів аграрного сектору – результатом чого є якісна аграрна галузь економіки України.

Для нашого дослідження найціннішою стала наукова праця кандидата наук з державного управління К. М. Гунченко «Організаційно-правовий механізм державного управління автономізацією вищих навчальних закладів в Україні» [1], у якій вчена детально дослідила проблеми автономізації вищих навчальних закладів України. Спираючись на це дослідження, ми вважаємо доцільними організаційно-правові засади вдосконалення автономізації вищих навчальних закладів аграрного напрямку. Такі засади можуть бути поділені за рівнем на системний та інституційний. На системному рівні бажано такі організаційно-правові засади, як спрощення правил та процедур для вищих навчальних закладів аграрного спрямування, що має у своєму складі створення єдиного правового статусу і законодавства для управління вищого навчального закладу аграрного спрямування та забезпечення менш бюрократичних і обмежувальних процедур закупівель, що є ваговими у аграрному напрямку [1, с. 13]. Організаційно-правовою засадою на системному рівні є вдосконалення механізмів розподілу державного фінансування вищого навчального аграрного закладу, що включає усунення постатейного бюджету, запровадження сучасної системи обліку витрат з використанням критеріїв діяльності аграрного напрямку. До системного рівня також відносимо збільшення обсягів державних інвестицій щодо потреб вищої освіти аграрного напрямку, зокрема, для проведення міжнародних обмінів та стажувань для викладачів вищих навчальних аграрних закладів. Важливим є надання вищим навчальним аграрним закладам більшої свободи у встановленні оплати за навчання для студентів контрактної форми навчання, зокрема, для іноземних студентів які вивчають аграрний напрямок українського наукового досвіду [1, с. 13].

На системному рівні організаційно-правового механізму важливою засадою вважаємо передачу вищим навчальним закладам аграрного напрямку контролю за кадровими структурами та процедурами а також

надання вищим навчальним аграрним закладам права власності на майно і оренду без отримання дозволу, стимулювання диверсифікації джерел доходів і створення у галузі вищої аграрної освіти сприятливого клімату для інвестицій. Усунення нагляду органів влади за процесом відбору студентів є також важливою організаційно-правовою засадою на системному рівні вдосконалення автономізації вищих навчальних аграрних закладів [1, с. 13]. Забезпечення підтримки розвитку кадрового потенціалу в навчальних закладах аграрного спрямування шляхом надання додаткового фінансування, а також проведення оцінки погодженого плану реформування із залученням незалежних міжнародних експертів аграрної наукової галузі.

На інституційному рівні організаційно-правових засад вдосконалення автономізації вищих навчальних закладів аграрного спрямування важливим є розвиток та розбудова потенціалу навчального закладу та кадрового потенціалу шляхом запровадження більш стратегічного підходу для управління вищим навчальним закладом аграрного напрямку, розвитку лідерських і управлінських навичок, зокрема середньої керівної ланки, розвитку фінансової функції з урахуванням стратегічних аспектів фінансового планування, визначення шляхів просування по службі з особливою підтримкою молоді, розробки механізму кадрового наступництва та створення сприятливих умов для залучення молодих фахівців в управління та керівництво [1, с. 13].

Ще одна організаційно-правова засада інституційного рівня – це прийняття системи повного обліку витрат як принципу фінансового планування у державному вищому навчальному закладі аграрного напрямку, а також спрощення процедур закупівель. Організаційно-правовою засадою інституційного рівня є вдосконалення внутрішніх механізмів розподілу фінансування у вищих навчальних закладах аграрного напрямку та збалансування централізації розвитку мережі співпраці з іншими навчальними закладами для обміну досвідом і здійснення заходів та децентралізації. Важливою також організаційно-правовою засадою вдосконалення автономізації вищих навчальних закладів на інституційному рівні є розробка конкретного плану змін з механізмом оцінки їх успішності.

Отже, взявши за основу наукові праці сучасних українських науковців, дійшли висновку про перспективи розвитку і вдосконалення механізмів державного управління вищими навчальними закладами аграрного спрямування і вдосконалення механізмів державного управління, що відрізнятимуться від вже існуючих наявністю вдосконаленого організаційно-правового механізму автономізації вищих навчальних закладів аграрного напрямку в умовах децентралізації управління.

Список використаних джерел:

1. Гунченко К. М. Організаційно-правовий механізм державного управління автономізацією вищих навчальних закладів в Україні : Автореф. дис... канд. держ. управління: 25.00.02; НАДУ при Президентові України. – Київ, 2018. – 20 с.
2. Лупенко Ю. О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи // Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2015. – Вип. 2(2). – С. 30–34. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2015_2%282%29__7-
3. Рубцов В. П, Перинська Н. І. Державне управління та державні установи [Текст]. – Київ: Університет «Україна», 2008. – 440 с.

*І. Л. Литвинчук, д.е.н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ПРОЕКТНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реформа децентралізації в Україні створила базові можливості для територіальних громад щодо пошуку й застосування адекватних сучасним реаліям способів підвищення ефективності господарювання в інтересах забезпечення сталого розвитку. Збільшення вагомості та ролі громад та регіональної економіки потребує ефективних технологій управління розвитком інфраструктури та інших параметрів території. Для підтримки конкурентоздатності громади та гідного рівня життя мешканців система місцевого самоврядування має забезпечити оптимальне управління фінансовими та людськими ресурсами території, які дозволяють виконувати поставлені завдання швидше та з меншими ресурсними витратами. Важливого значення в таких умовах набувають практики проектного управління, які, виходячи з досвіду розвинених країн світу, де відбувалися подібні процеси в публічному управлінні, виявилися максимально економічно виправданими.

Вагомий внесок у дослідження особливостей проектного підходу в умовах децентралізації зробили науковці О. Бориславська, Ю. Ганущак, Г. Емерсон, І. Заверуха, Е. Захарченко, Р. Лайкерт, М. Пасічник, А. Ткачук. Дослідження особливостей застосування проектних технологій у місцевому самоврядуванні отримали часткове висвітлення у наукових працях Дж. Хембда, В. Андерсена, П. Ворони, Г. Мінаєвої, В. Молоканової, І. Чикаренко, Ю. Шарова тощо.

Проте поряд із вагомими напрацюваннями наразі не мають практичного втілення численні питання методології проектного менеджменту, залишаються недостатньо дослідженими особливості, які ускладнюють застосування зарубіжного досвіду (відсутність практики проектного менеджменту у представників органів місцевого самоврядування; незбалансованість бюджетів об'єднаних територіальних громад; відсутність ефектив-

них практик моніторингу). Вищенаведене зумовлює актуальність та гостроту проблеми.

Глибоке занурення у теоретичні та методологічні аспекти проектного управління соціально-економічним розвитком територіальних громад дає підстави для таких висновків:

1. Для територіальних громад децентралізація забезпечує низку переваг, що відповідають напрямам руху України у бік радикального покращення управління на місцевому рівні для стабільного отримання соціально-економічних результатів, наближених до європейських стандартів життя (в першу чергу за рахунок розширення фінансових можливостей). Тому все більш актуальним стає застосування проектних підходів до управління, орієнтованих на результат (програмування дій з досягнення цілей та визначення відповідальності) у процесах стратегічного розвитку територіальних громад.

2. Аналіз вітчизняних та зарубіжних публікацій з передумов і переваг комплексного застосування стратегічного й проектного підходів свідчить, що при цьому забезпечується більш надійне досягнення запланованого результату. Доцільним стає проектно-орієнтоване управління стратегічним розвитком територіальних громад, у процесі якого здійснюється функціональна взаємодія підходів, інструментів та інституцій з опорою на проект при методологічній та координаційній підтримці з боку міжнародних організацій та національних фондів.

3. Аналіз існуючого рівня підготовки проектів розвитку територіальними громадами демонструє значні резерви підвищення їх якості у напрямках посилення відповідності реальним пріоритетам, зокрема економічного розвитку громад, визначення раціональних підходів до обґрунтування життєздатності проектів, збільшення масштабності проектів та підвищення рівня їх інноваційності, забезпечення сталості результатів проектів тощо.

4. Реалізація зазначених напрямів вимагає удосконалення методологічного забезпечення проектної діяльності територіальних громад, координації спільної діяльності територіальних громад, органів влади, інституцій-учасників проектної діяльності з орієнтацією на підвищення рівня проектної зрілості в процесах проектно-орієнтованого управління стратегічним соціально-економічним розвитком територіальних громад.

5. Позитивні ефекти спостерігаються при запровадженні територіальними громадами у практику проектної діяльності концептуальної моделі організації проектного офісу; застосуванні підходу інтегральної оцінки ефективності реалізації проектів розвитку; розробці механізму управління портфелем проектів та його імплементації у стратегію сталого розвитку об'єднаної територіальної громади.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розвиток сільських територій має важливе значення не лише з огляду на свою особливу роль в соціально-економічному житті держави. Європейський Союз приділяє велику увагу розвитку сільських територій. Зарубіжна практика показує, що у 27 країнах ЄС частка сільських жителів становить 27,1% (згідно класифікації за щільністю населення), причому на переважно сільських територіях (за класифікацією на регіональному рівні) проживає 20,1% загальної чисельності населення, а частка зайнятих у сільському господарстві коливається в межах 3-4% загальної кількості працюючих [1]. Стосовно України, враховуючи масову міграцію сільських жителів України на роботу за кордон, в Україні за останні 2017–2018 роки кількість жителів сільських територій значно зменшується.

Європейський досвід регулювання розвитку сільського господарства засвідчує високу якість регуляторної політики, яка проявляється не лише у послабленому оподаткуванні господарюючих суб'єктів, але й у розвиненій та диверсифікованій системі дотування, субсидування та відшкодування витрат на страхування сільськогосподарської діяльності. Зокрема, за програмами Агентства реструктуризації і модернізації сільського господарства здійснюються виплати субсидій на сільськогосподарські угіддя (базова субсидія на кожен гектар становить 125 євро на рік; виплати структурних пенсій (їх сплачують при досягненні фермером 55 років і, наприклад, при наявності 20 га сільгоспугідь дорівнюють 500 євро на місяць); субсидії низько товарним господарствам (1250 євро на рік на кожне господарство) тощо [2]. Розвинуті країни світу активно субсидують аграрний сектор також і з міркувань продовольчої безпеки та мінімізації загрози надлишкової міграції сільського населення в міста і за кордон тощо. Величина таких субсидій досягає в країнах ЄС – у середньому 50% від вартості сільськогосподарської продукції, у Швейцарії – 82%. За існуючими оцінками майже на 75% обсягів сільськогосподарської

продукції, що реалізується на внутрішньому ринку ЄС, поширюються державні заходи підтримки [3]. Політика розвитку сільських територій у ЄС здійснюється в рамках структурної політики та Спільної Аграрної Політики. Протягом своєї еволюції вона поступово відходила від принципів, що базувались на територіальному поділі, переорієнтовуючись на підходи, пов'язані з територіальною координацією та конвергенцією.

Пріоритетами політики розвитку сільських територій ЄС на період до 2020 року стали конкурентоспроможність, середовище та управління земельними ресурсами, багатofункціональне село та якість життя. Таким чином, говорячи про сучасну аграрну політику ЄС, треба розуміти, що вона функціонує на фундаменті та у рамках регіональної політики, і спрямована на :

- покращення правового регулювання;
- вдосконалення адміністративних відносин між відповідними інститутами та суб'єктами господарювання в сільському господарстві;
- прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства ЄС та розвитку сільської місцевості.

Європейська практика розвитку сільських територій вже давно дістала своє інституційне оформлення. Для фінансування програм розвитку сільських територій створено такі потужні інституції як Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF), Європейський сільськогосподарський фонд орієнтації та гарантій (EAGGF), Фонд фінансових інструментів підтримки рибальства (FIFG) тощо.

Державна підтримка сільськогосподарського виробництва в країнах ЄС не є самоціллю. Її обсяг безпосереднім чином пов'язаний зі спроможністю агроформувань витримувати конкурентний тиск, впроваджувати нові технології, а також займатися вирощуванням екологічно чистої продукції. Водночас, діючий у рамках ЄС механізм ринкової конкуренції та розвинене інституційне середовище забезпечують достатній рівень макроекономічної стабільності, що дає змогу суб'єктам аграрного ринку приймати рішення в атмосфері відносної стабільності та передбачуваності. Практика показує, що до важливих функцій державного регулювання в країнах ЄС відносять управління технічним прогресом у сільському господарстві через систему наукових установ або заклади

освіти, професійного навчання, підвищення кваліфікації, надання консультативної допомоги фермерам; технічне та комерційне обслуговування за допомогою державних закупівель, державних оптових ринків, ветеринарне обслуговування та кредит. Сучасна державна політика розвитку сільських територій України також передбачає законодавче визначення об'єкта регулювання, його типології, правове визначення економічної бази розвитку сільських територій тощо. Проте її стабільність та інституційна забезпеченість залишаються на достатньо низькому рівні, що дає всі підстави для висновку про їх невідповідність стандартам ЄС.

Список використаних джерел:

1. Гунченко К. М. Організаційно-правовий механізм державного управління автономізацією вищих навчальних закладів в Україні : Автореф. дис... канд. держ. управління: 25.00.02; НАДУ при Президентові України. – Київ, 2018. – 20 с.
1. Situation and prospects for EU agriculture: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/situation-and-prospects/2010_en.pdf.
2. Чеботарьов В.А. Досвід структурних перетворень в агропромисловому виробництві постсоціалістичних країн у контексті їх вступу до Європейського Союзу / В. А. Чеботарьов // Економіка АПК. – 2007. – №2. – С. 142–148.
3. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – №11. – С. 4–12.

С. В. Маркова, к. е. н., доцент
В. С. Коваленко
Запорізький національний університет
Україна

РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

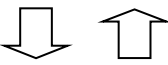
Сучасні турбулентні умови напрямку розвитку України на шляху євроінтеграційного вектору вимагають постійних змін та своєчасної реакції суспільства. Саме в таких умовах важливу роль починає відігравати запровадження реформи з децентралізації влади, яка полягає в утвердженні демократичного управління, передачі владних повноважень територіальним органам, забезпеченні широкої участі громадян в управлінні державою та суспільства в цілому. Децентралізація – це складне комплексне явище, яке включає політичну, адміністративну, економічну складові та пов'язане зі створенням можливості побудови більш ефективної моделі управління на державному, регіональному, місцевому рівнях [1]. На семантичному рівні децентралізація (від латинського *de* – протиставлення, *centralis* – центральний) трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації [2, с. 249]. Процес децентралізації повинен перерозподілити повноваження між гілками влади, змінити відносини між громадянами і владою, таким чином, щоб процес функціонування адміністративно-територіальними одиницями був максимально ефективним. Головна мета об'єднати інтереси, зусилля влади та суспільства з чітким і логічним розподілом повноважень.

Не можливо не погодитись з Василенко Л. [3], що перш ніж проводити децентралізацію влади, необхідно досягнути глибокого та усвідомленого розуміння цього процесу, тобто питання розвитку та мотивації до розвитку суб'єкту управління («керуючої ланки») даним процесом залишається відкритим. Отже, становлення, навчання та процес стимулювання особи/ групи осіб, які «покликані» створювати умови для ефективної децентралізованої системи влади, яка повинна ґрунтуватися на верховенстві права, народовладді, визнанні людини найвищою соціальною цінністю.

Необхідність у новому управлінському мисленні гостро постає в умовах постійних труднощів, які виникнуть під час перегляду меж

адміністративно-територіальних одиниць, що виражатиметься в укрупненні територіальних громад. Ефективність та оперативність таких рішень супроводжується низьким рівнем компетентності посадових осіб місцевого самоврядування та недосконалістю системи добору до депутатського корпусу. Комплекс вищенаведеного створює негативний синергетичний ефект, а за рахунок відсутності комплексної програми розвитку персоналу виконавчих комітетів громад.

Право на службу в органах місцевого самоврядування мають громадяни України незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території. Отже, наявність певної освіти не передбачена. Отже, на нашу думку, існує гостра потреба у створенні та формуванні банку вимог до осіб, які керують процесом децентралізації, як на макро-, так і на мікрорівнях. Наявність вищої освіти, постійне вдосконалення знань та навичок, підвищення рівня компетентності не можливе за рахунок безперервного процесу розвитку / саморозвитку. Фахівці HR виділяють основні форми професійного розвитку, такі як: навчання поза робочим місцем, і методом синтезу практичних ситуацій – навчання на робочому місці (рис. 1).

навчання на робочому місці	навчання поза робочим місцем
1. копіювання – працівник прикріплюється до спеціаліста, навчається, копіюючи ойго дії; 2. наставництво (коучінг) -заняття з персоналом під час щоденної роботи, допомога підказками, порадами; 3. інструктаж – роз’яснення, демонстрація роботи безпосередньо на робочому місці; 4. делегування – передача співробітникам чітко обмеженої кількості завдань з повноваженням прийняття рішень; 5. ротация – працівник переводиться на нову роботу чи посаду для отримання додаткової професійної кваліфікації.	1. ділові ігри («вправи в кошику для паперу»); 2. навчальні ситуації – реальна або придумана управлінська ситуація з питаннями для аналізу; 3. моделювання-відтворення реальних умов праці; 4. тренінг сенситивності – участь у групі з метою підвищення людського сприйняття і покращення взаємодії з іншими; 5. лекція; 7. кейс-стадіз – аналіз і групове обговорення реальної проблеми, яка існує на підприємстві і прийнятті відповідного рішення (не допускається емоційних дискусій); 6.самостійне навчання
саморозвиток.	

Самомотивація до розвитку

Рис. 1. Форми професійного розвитку

Наразі наведені форми професійного розвитку персоналу для активізації процесу децентралізації є актуальні тільки у тісній площині з процесами саморозвитку. Таким чином, для активізації децентралізації, особливо на сільських територіях, постає гостра проблема з відсутністю необхідних кваліфікованих кадрів, розв'язати яку можна за рахунок:

1. Розробити концепції сучасної кадрової політики децентралізації, зміст якої полягає у науковому обґрунтуванні можливості вирішення кадрових проблем у суспільстві.
2. Створити нормативно-правову базу кадрової політики децентралізації, що давала б змогу дістати чітке уявлення про кадровий склад, кількісно-якісні вимоги до осіб, що формують склад громад.,
3. Реалізувати програму кадрового розвитку децентралізації, вивчення європейського досвіду.
4. Створити та впровадити в процес децентралізації сучасні кадрові технології за рахунок формування замовлень до вишів щодо підготовки необхідних кадрів.

Список використаних джерел:

1. Бондар О. А. Децентралізація як основний чинник сільського розвитку. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2016. Вип. 1. С. 42–46.
2. Романенко О. Р. Фінанси. К. Центр навчальної літератури. 2003. 312 с.
3. Василенко Л., Добровінський М. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування Актуальні проблеми правознавства. 2017. Випуск 3 (11). С.100–103.

ДОВГОСТРОКОВЕ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ АГРОБІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМОК ЙОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Страховання життя в кожній галузі є індикатором його розвитку. Коли стабільність та добробут галузі досягає певного рівня, то і працівники, і роботодавці починають думати про своє майбутнє, забезпечувати свою старість, фінансувати ризики, які існують у житті кожної людини. Особливо це стосується сільського населення та агробізнесу. Стрімке старіння населення виснажує фінансову спроможність громадян, що призводить до низького рівня охорони здоров'я та пенсійного забезпечення.

Страховання життя працівників агробізнесу дає змогу забезпечити щоденний захист людини – як сьогодні, так і в майбутньому. Це призводить до виникнення двох ефектів – у держави з'являються додаткові довгострокові кошти, які забезпечують фінансування інвестиційних проєктів, що сприяє подальшому розвитку сільського господарства країни; громадяни сільських територій отримують страховий захист, накопичення на майбутні періоди, а відтак – захист інтересів людини.

Ринок страховання життя в агросфері перебуває на етапі формування. Основними перешкодами і проблемами його розвитку є нестабільна соціально-економічна ситуація на сучасному етапі та особливість культурно-історичних традицій українського суспільства. Тому, навіть при суттєвих змінах в законодавчій базі, страховання життя працівників агробізнесу займає досить слабе місце в економіці та потребує змін в державному регулюванні, а саме: посилення правових та економічних механізмів захисту інтересів страхувальника та стимулювання населення і роботодавців до укладання договорів страховання; удосконалення інвестиційно-кредитного законодавства, напрямів та сфер діяльності страховика з страховання життя працівників агробізнесу, створення засад для об'єднання страхової та пенсійної системи в Україні. Оскільки переваги накопичення страхової системи доведені в дослідженнях раніше, то в основу пропозицій ми ставимо інтереси людини, щоб задовольнити її потреби в пенсійному та страховому забезпеченні [1, с. 151].

Для роботодавців сільських територій позитивним і сприятливим є позиція, коли працівники бажають здійснювати довгострокове страхування життя, таким чином забезпечувати страховий захист від нещасних випадків, а також здійснювати накопичення коштів на майбутні періоди. Це призводить до зменшення фінансового напруження роботодавця при настанні страхових випадків під час виробництва, та економію коштів на їх покриття. Заощаджені кошти можна інвестувати у вигідні інвестиційні проекти. Що є привабливим для будь якого сектору господарювання.

Інвестиційна діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого економічного зростання, ефективної реалізації політики економічних реформ. Особливе місце в забезпеченні інвестиційного процесу належить страховим компаніям, які, мобілізуючи значну частину фінансових ресурсів юридичних і фізичних осіб та спрямовуючи їх у різні види інвестицій, виконують функції інституційних інвесторів [2, с. 110].

З позиції працівників сільського господарства виникає декілька позитивних ефектів від участі в довгостроковому страхуванні життя, а саме в інвестиційних проектах страхових компаній. по-перше, фінансовий захист при настанні страхових випадків, щодо життя та здоров'я людини; по-друге, збагачення за рахунок довгострокового вкладення коштів в інвестиційну сферу страхової компанії; по-третє, забезпечення додаткової недержавної пенсії, тощо. Актуальність інвестиційного питання не має меж, оскільки за цим стоїть прибуток та добробут компанії, довіра до неї клієнтів. Добробут компанії підтверджується рядом показників при оцінці ефективності діяльності страховика з страхування життя. Тому, варто здійснити таку оцінку та проаналізувати ефективність діяльності страховика.

Список використаних джерел:

1. Мельничук Ю.М. Теорія і практика страхування життя в Україні: Монографія / Ю. М. Мельничук. – Умань: ВПЦ «Візаві», – 2018. – 204 с.
2. Чвертко Л. А. Інвестиційний потенціал страхових компаній та його вплив на розвиток національної економіки // Економіка та управління в ХХІ ст.: виклики та перспективи розвитку: матер. Міжнародної наук.-практ. конф., 18–19 травня 2017 р., м. Умань / за ред. д.е.н., проф. О.Г. Чирви. – Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2017. – С. 110–113.

*Ю. Ю. Мороз, д. е. н., професор,
Ю. С. Цаль-Цалко, д. е. н., професор,
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

СИСТЕМА ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РОЗУМНИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Рушійною силою будь якої успішної державної реформи є громадянське суспільство, що складається з особистостей, які орієнтовані на творчу діяльність, плідні взаємовідносини і нову духовність, яка дозволяє індивіду усвідомити свою сферу відповідальності та створити ефективну модель відносин з іншими людьми. При цьому ефективне громадянське суспільство є таким, в якому спостерігається, з одного боку, неперервність здійснення публічного управління і дотримання верховенства права, а з іншого, – постійно підтримується і контролюється відповідність дій влади реальним інтересам суспільства. Тому таке суспільство неможливо побудувати без сильного місцевого самоврядування, на вдосконалення якого спрямований реформаторський рух новітніх часів, що бере свій початок з Європейської хартії місцевого самоврядування, яка є основою для перебудови системи відносин між державною владою та територіальними громадами в країнах-учасниках, у тому числі в Україні.

Реформа місцевого самоврядування на засадах децентралізації, що наразі набула нового імпульсу у зв'язку з поширенням ініціативи щодо створення об'єднаних територіальних громад відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та ряду законів, прийнятих на її виконання, є унікальною серед багатьох інших заходів державної політики і реформ у різних сферах суспільного життя. Її унікальність полягає в тому, що на теренах певної частини території країни, у тій чи іншій місцевості чи населеному пункті, зусиллями самих громадян створюється повноцінна система управління місцевими справами, здатна до самоорганізації. Місцеве самоврядування є

ефективним тоді, коли громада отримує важелі впливу на вирішення питань місцевого значення і використання ресурсів, в тому числі бюджетних коштів, та, головне, можливості реалізації потенціалу людського ресурсу на відповідній території для цілей місцевого сталого розвитку. При цьому державна влада на загальнонаціональному рівні має можливість зосередитися на питаннях національного розвитку та безпеки. Таким чином, утворюється синергія зусиль місцевих громад та держави для забезпечення добробуту усіх громадян та розвитку країни в цілому.

Саме така концепція поділу влади на засадах децентралізації, тобто передачі на місцевий рівень повноважень і відповідних їм ресурсів для вирішення всіх питань місцевого значення і обмеження втручання держави є основою демократичних та економічних перетворень в європейських країнах, відображена у Європейській хартії місцевого самоврядування.

Реальне реформування органів місцевого самоврядування в Україні розпочалося лише з прийняттям урядом 1 квітня 2014 року Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Для реалізації завдань Концепції, окрім чинного Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», було прийнято Закони України «Про співробітництво територіальних громад» (17 червня 2014 р.) та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05 лютого 2015 р.), а також внесено зміни до Бюджетного і Податкового кодексів України, які врегулювали процедури фінансової децентралізації. Ці акти склали правову основу для децентралізації влади і формування згідно з положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування дієвого і спроможного інституту врядування громад на базовому рівні через механізм їх добровільного об'єднання і створення об'єднаних територіальних громад.

На час започаткування реформи (прийняття Концепції) в Україні налічувалося близько 12 тис. територіальних громад у більш як половині з них чисельність жителів була меншою 3 тис. осіб, з них у близько 5 тисяч громад налічувалося менше тисячі жителів, а у 1129 громадах – менш як 500 осіб, у більшості з них не були утворені виконавчі органи відповідних сільських рад, відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства, що фактично унеможливлювало здійснення громадами наданих їм законом повноважень. За останніми статистичними даними у 6 тис. українських сіл

немає молоді віком 16 – 18 років, порівняно з 1990 р. зникла 461 адміністративна сільська одиниця.

Дотаційність майже 5,5 тисяч бюджетів (50 %) місцевого самоврядування сягала понад 70%, 483 територіальні громади на 90% утримувалися за рахунок коштів державного бюджету. Підтримка малочисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання з районних бюджетів стала вкрай обтяжливою для державного бюджету, стримувала розвиток малих міст і великих селищ. За офіційними даними щомісячного Моніторингу процесу децентралізації та реформування місцевого самоврядування, що ведеться Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, на початок листопада поточного року в Україні створено 865 об'єднаних територіальних громад, з них у 123 у грудні 2018 року відбудуться перші місцеві вибори. Ще 21 об'єднана територіальна громада чекає рішення Центральної виборчої комісії про призначення на їх території перших місцевих виборів.

Нині на території ОТГ проживає 8,4 млн населення, або 23,9% від загальної чисельності населення України (цей показник не враховує тимчасово окуповані території). Тільки за останній місяць кількість населення, що проживає в ОТГ, зросла на 1,3 млн, що пояснюється створенням об'єднаних громад з центрами у містах обласного значення. В Україні вже 16 міст обласного значення (із 168 таких міст загалом по країні) створили об'єднані громади, приєднавши до себе 38 довколишніх сільських та селищних рад. Крім того, в країні є 271 мале місто, які потенційно теж могли б стати адміністративними центрами новоутворених ОТГ. Це свідчить про необхідність подальшої цілеспрямованої роз'яснювальної, просвітницької роботи в регіонах щодо активізації широких добровільних ініціатив формування ОТГ урбаністичного профілю, з центром в містах, насамперед обласного значення.

Істотним стимулом для об'єднання громад є також те, що об'єднані територіальні громади мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Раніше їх мали тільки обласні та районні бюджети і бюджети міст обласного значення. Виконання делегованих державою повноважень забезпечується відповідними трансфертами: дотаціями, освітніми та медичними субвенціями, субвенціями на розвиток інфраструктури громад

тощо. Законодавчі зміни також надали право органам місцевого самоврядування затверджувати місцеві бюджети незалежно від дати прийняття закону про Державний бюджет України.

Подібна успішна практика прямих бюджетних відносин має місце, наприклад, у Німеччині, де майже всі гроші, які надходять на місцевий рівень, виплачуються в муніципалітети, а не в райони. А райони мають право збирати гроші з муніципалітетів. Таким чином, кошти не йдуть від центру до району, а з району до муніципалітету, а від центру до муніципалітетів, а потім рада на районному рівні має вирішувати, скільки грошей їм потрібно від муніципалітетів. А рада складається в основному з мерів, які й повинні вирішити, скільки вони готові передати на рівень району для вирішення регіональних проблем. Така система відносин забезпечує децентралізацію прийняття рішень і спрощує роботу Міністерства фінансів, оскільки дискусія відбувається на місцевому рівні між головою адміністрації району та всіма мерами, що до нього належать.

Процес децентралізації супроводжується деякими невирішеними проблемами, які впливають на формування і розвиток ОТГ в Україні, зокрема на такі як: формування громад, що не відповідають критеріям спроможності (за чисельністю населення, фінансово-економічним потенціалом тощо), хоча багато з них нині мають високий рівень податкоспроможності; недостатньо активна участь у процесах об'єднання міст обласного значення, а також дотаційних сільських громад; низький рівень підтримки процесу створення ОТГ з боку районних державних адміністрацій і місцевих еліт, незацікавлених у зміні керівництва селищних рад і засад їх функціонування. Крім того, існують проблеми у формуванні місцевих бюджетів як основи спроможності ОТГ, серед яких: недосконалість чинного законодавства в частині розмежування повноважень щодо розподілу коштів створених на території громади між державним та регіональним рівнем; непрозора система міжбюджетних відносин, що зорієнтована на максимальну централізацію розподілу фінансових ресурсів; невизначеність у сфері розподілу колективних виробничих і невиробничих суб'єктів власності між державними та місцевими секторами економіки й управління; неефективна система планування доходів і практичного застосування формульних розрахунків для визначення суми міжбюджетних трансфертів, які недостатньо

враховують особливості та проблеми розвитку кожної адміністративно-територіальної одиниці; надмірне фінансове навантаження на місцеві бюджети, внаслідок чого лєвова частка фінансових ресурсів спрямовується на виплату заробітної плати працівникам бюджетної соціальної сфери та управління; – недосконалість податкової системи, особливо щодо справляння й розподілу податків, які формують власну доходну базу місцевих бюджетів тощо.

Нагальними питаннями децентралізації є створення нової моделі розумних сталих об'єднаних територіальних громад щодо діяльності їх складових елементів: люди; життя; мобільність; економіка; навколишнє середовище; управління; ефективна інтеграція фізичних, цифрових і людських систем в штучному середовищі заради сталого благополучного і всебічного майбутнього для громадян. Це процес, який передбачає удосконалення різних сторін життя територіальної громади на базі інформаційних технологій. Створення розумної територіальної громади вимагає злагодженої роботи величезного числа фахівців: які розуміють, навіщо це потрібно робити; що виділяють фінансування; управлінців в області розподілу ресурсів та інфраструктури; аналітиків економічних показників. Але головне, потрібно, ще підготовлене сільське населення в сфері підприємництва.

Основу розумної сталої ОТГ формує її інноваційна економічна система, побудована на раціональному управлінні ресурсами, що створюються органами влади, бізнесом і домашніми господарствами регіону, та яка забезпечує її фінансову самодостатність. Для забезпечення бюджетної самодостатності ОТГ необхідно змінити існуючі принципи формування загальнодержавного і місцевих бюджетів (табл. 1).

За даними статистичного аналізу, наведеними в таблиці 4 можливо зробити наступні висновки:

місцеві бюджети значно залежать від коштів які перерозподіляються з державного бюджету. У 2018 році на 1 грн. власних надходжень до місцевих бюджетів з державного бюджету надходило 1,24 грн. Це свідчить, що місцеві бюджети на 55 % формуються за рахунок ручного перерозподілу державного бюджету. Статистичний аналіз показує, що у світі є низка держав, у яких місцеві фінанси наділені дуже високою фінансовою автономією, тобто не залежать або незначною мірою залежать

Таблиця 1

Оцінка стану формування місцевих бюджетів в Україні

Показники	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
На 1 грн. місцевих бюджетів міжбюджетні трансферти, грн.	1,25	1,47	1,44	1,14	1,19	1,24
На 1 грн. місцевих бюджетів формується державний бюджет, грн.	3,65	3,99	4,41	3,59	3,43	3,71
Питома вага місцевих податків і зборів в місцевих бюджетах, %	9,3	10,8	27,5	28,8	26,2	25,6
Питома вага податку на доходи фізичних осіб, який надходить до місцевих бюджетів, %	89,5	83,2	54,9	56,9	59,6	59,3
Питома вага капітальних видатків у місцевих бюджетах, %	6,5	6,2	11,5	15,0	14,8	17,0

*Примітка: показники за 2018 рік подані за 9 місяців.

Джерело: [1].

від бюджету центральної адміністрації. Це Ісландія, США, Люксембург, Австрія, Швеція. У зазначених країнах фінансова автономія місцевих бюджетів перебуває в інтервалі 75 – 99 %. Основу їх фінансової автономії становлять місцеві податки й місцеві надбавки до загальнодержавних податків на принципах податкової автономії;

в Україні існує високе співвідношення між надходженнями коштів до місцевих і державного бюджету. При надходженні 1 грн. до місцевих бюджетів в державний бюджет у 2018 році надходило 3,71 грн.;

в місцевих бюджетах місцеві податки і збори займають незначне місце, в межах 25 % з наявною в останні роки тенденцією до зменшення. Для порівняння у Франції і США частка місцевих податків складає біля 70 % доходів місцевих бюджетів;

незважаючи на проведену децентралізацію податки на доходи фізичних осіб в межах 40 % надходять до державного бюджету, хоча в 2013-2014 роках цей показник становив більше 80 %;

місцеві бюджети майже не виконують функції розвитку, більше 80 % їх коштів використовується на поточні видатки.

Аби розв'язати зазначені проблеми, потрібно здійснити не просто децентралізацію, як механічне об'єднання кількох або десятки поселень, а комплексну реформу, спрямовану на розвиток та реалізацію економічного потенціалу кожної об'єднаної територіальної громади.

Головна тенденція реформування територіальної організації влади повинна відображати майбутню економічну спроможність ОТГ. Більшість територій, що сьогодні готуються до об'єднання, йдуть за принципом «один район – одна громада».

При цьому основними критеріями досягнення поставлених цілей є:
розрахунок на власні джерела фінансових поточних потреб громади;
можливість залучення у необхідних обсягах зовнішніх фінансових ресурсів;

формування ресурсної бази при допустимому рівні ризику;
наявність інститутів, що забезпечують ефективність управління фінансами громади.

Фінансовий ресурс територіальної громади створюється за рахунок джерел, що його наповнюють. Однак для визначення фінансових можливостей територіальної громади в забезпеченні її соціально-економічного розвитку цього недостатньо. Важливо визначити її реальні і потенційні фінансові можливості.

Реальні фінансові можливості визначаються загальним обсягом всіх фінансових ресурсів, які надійшли на встановлений період часу від джерел, що його формують, і знаходяться в розпорядженні місцевих органів влади та можуть бути ними використані для забезпечення соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Потенційні фінансові можливості територіальної громади являють собою розрахункову величину загального обсягу фінансових ресурсів, які можуть бути одержані в результаті ефективного використання всіх джерел, що його наповнюють, впровадження нових технологій, інноваційних процесів вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами територіальної громади.

Сьогодні ОТГ втрачають значні доходи від тіньової оренди земельних ділянок їх власниками під обробіток товаровиробниками. Тіньовий обробіток породжує тіньовий ринок нелегально виробленої продукції, а це безмежне поле ухилення від податків та корупції. Частка землі, що перебуває у тіньовому обробітку сягнула близько 30 % всіх сільськогосподарських земель.

Інший підхід одержання доходів ОТГ – це розвиток бізнесу на сільських територіях за підтримки держави. Слід звільнити від

оподаткування прибуток, який направляється бізнесом на розвиток інфраструктури ОТГ. Податкові пільги набагато ефективніші, ніж пряме бюджетне фінансування з державного бюджету. Об'єкти інфраструктури слід звільнити від оподаткування, передбачити їм цільові безпроцентні кредити і систему пільг для користування електроенергією, газом, водою, тощо. Порівняно незначні бюджетні втрати державного бюджету внаслідок запровадження таких локальних заходів у недалекому майбутньому обернуться чималою вигодою від розвитку сільських територій.

Водночас, формування доходів ОТГ за рахунок оподаткування лісових земель призвело до зростання собівартості продукції державних лісогосподарських підприємств, а, відповідно, цін, що вплине на українських деревообробників та поставить під загрозу їхнє існування.

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що сучасний стан фінансового забезпечення розвитку громад характеризується наявністю суттєвих вад, які значно уповільнюють процеси кількісних та якісних змін в усіх сферах життєдіяльності територіальної громади та вимагають нагального бюджетного реформування з одночасним впорядкуванням адміністративно-територіального устрою, удосконаленням систем державного управління та місцевого самоврядування, податкової системи тощо.

Список використаних джерел:

1. Ціна держави — проект CASE Україна. URL: <http://cost.ua/>

*О. В. Нікішина, д. е. н., с. н. с.,
О. М. Муратов, к. е. н.
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України (м. Одеса)
Україна*

РОЛЬ АГРАРНИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ У БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

На локальному рівні аграрного ринку (на сільських територіях) обслуговуючі кооперативи можуть виконувати чотири важливі функції: соціальну, підтримка малих форм господарювання, селозберігаючу та об'єднуючу.

Соціальна функція передбачає підвищення зайнятості, рівня добробуту та якості життя сільського населення. Станом на 1 січня 2017 р. у регіонах України проживало 13,1 млн. осіб сільського населення, що складає 44,41 % від загальної кількості наявного населення (табл.). Для сільських територій темп скорочення кількості жителів (на 18 % у 2017 р. порівняно з 2001 р.) є глибшим порівняно з аналогічним показником для міського населення (на 10 %) та державного рівня (на 13%). Проблема зайнятості сільського населення є однією із актуальних проблем сьогодення. У 2017 р. кількість безробітних у сільській місцевості складала 0,56 млн. осіб (32,69 % від їх загальної кількості), при цьому темп їх зниження (на 23 % у 2017 р. порівняно з 2001 р.) є нижчим середнього рівня по країні (на 31 %).

За методологією МОП рівень безробіття у сільській місцевості досягнув у звітному періоді 9,91 %, перевищивши рівень державного показника на 0,4 %. Слід відзначити, що у 2001–2012 р. рівень безробіття для сільського населення був нижчим аналогічного показника для міського населення; у 2013–2017 рр. ситуація змінилася на протилежну (табл. 1). За досліджуваний період рівень безробіття у сільській місцевості лише у 2016–2012 рр. був у межах нормативного значення ($\leq 7,6\%$), що разом із зростаючим трендом показника у 2015–2016 рр. сигналізує про загострення проблеми безробіття. Формування мережі обслуговуючих кооперативів на локальному рівні аграрного ринку, тобто на сільських

територіях, створить додаткові робочі місця, сформує попит на нові спеціальності, зменшить рівень безробіття серед сільського населення, сприятиме зростанню його добробуту шляхом підвищення заробітних плат.

Таблиця 1

Основні показники ринку праці України за типом місцевості, млн. осіб*

Показник	2001 р.	2006 р.	2011 р.	2016 р.	2017 р.	Темп росту, пункти
1. Наявне населення	48,9	46,9	45,8	42,8	42,6	0,87
1.1. Сільське	16	15	14,2	13,2	13,1	0,82
<i>у % до всього населення</i>	<i>48,63</i>	<i>47,02</i>	<i>45,08</i>	<i>44,59</i>	<i>44,41</i>	<i>X</i>
1.2. Міське	32,9	31,9	31,5	29,6	29,5	0,90
2. Економічно активне населення (ЕАН)	22,43	22,25	22,06	17,96	17,85	0,80
2.1. Сільське	6,77	6,95	6,97	5,65	5,60	0,83
<i>у % до ЕАН</i>	<i>30,17</i>	<i>31,24</i>	<i>31,61</i>	<i>31,46</i>	<i>31,38</i>	<i>X</i>
2.2. Міське	15,66	15,30	15,09	12,31	12,25	0,78
3. Безробітні, всього	2,46	1,52	1,73	1,68	1,698	0,69
3.1. Сільське	0,72	0,40	0,52	0,55	0,56	0,77
<i>у % до безробітних</i>	<i>29,41</i>	<i>26,50</i>	<i>30,10</i>	<i>32,79</i>	<i>32,69</i>	<i>X</i>
3.2. Міське	1,73	1,11	1,21	1,13	1,14	0,66
4. Рівень безробіття (за методологією МОП), %	10,95	6,81	7,86	9,35	9,51	X
4.1. Сільське населення	10,67	5,78	7,48	9,74	9,91	X
4.2. Міське населення	11,07	7,28	8,03	9,17	9,33	X

*Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [1].

Проведений аналіз [2] свідчить, що сформована структура аграрного виробництва в регіонах, за якої агрохолдинги, спеціалізуються на виробництві високорентабельних експортоорієнтованих товарів, а індивідуальні господарства займаються виробництвом трудомісткої плодово-овочевої й молочної продукції для внутрішнього ринку, є незбалансованою. Така структура орієнтована на реалізацію економічних інтересів великих корпоративних формувань, вона не передбачає соціальний розвиток села, паритетний розподіл доходів між секторами, узгодження інтересів різних суб'єктів регіонального ринку, держави й населення. Таким чином, перед державою постає завдання ефективної

трансформації існуючої аграрної структури, одним із засобів якої є регіональна обслуговуюча кооперація.

Практика свідчить про деструктивну роль агрохолдингів у соціально-економічному розвитку регіонів. Концентрація значних земельних ресурсів в агрохолдингах обумовлює низьку частку використання земель індивідуальними господарствами. Як наслідок, користувачі великих земельних ділянок не проживають на сільських територіях, не орієнтовані на їх розвиток, що є причиною існуючої тенденції різноспрямованості сільського та аграрного розвитку.

На думку І.В. Гончарука (і ми підтримуємо цю позицію), малі і середні сільгоспвиробники є підприємствами селозберігаючого типу [3]. Відтак їх кооперативні формування, забезпечуючи ефективність діяльності індивідуальних господарств, теж виконують селозберігаючу функцію. Її головний орієнтир спрямовано на сталий розвиток сільських територій, що відповідає другій Цілі сталого розвитку, які затверджені на засіданні Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 р., а саме: подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства.

Також селозберігаюча функція обслуговуючих кооперативів корелює з восьмою Ціллю сталого розвитку, а саме: сприяння поступальному охопленню та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх. Імплементация цієї цілі в практику передбачає досягнення ефективного використання ресурсів у регіональних системах виробництва й споживання, щоб економічне зростання не супроводжувалося погіршенням стану навколишнього середовища. Сьогодні на локальному рівні аграрного ринку вимоги щодо ефективного використання природних ресурсів, зокрема, землі, правила оптимальних сівозмін постійно порушуються агрохолдингами за слабого державного контролю. Наслідком виснажливого використання сільськогосподарських угідь постає деградація ґрунтів і зниження їх родючості в регіонах; нині близько 44 % обстежених площ складають ґрунти з низьким і дуже низьким вмістом гумусу.

На відміну від великих корпоративних структур, члени індивідуальних господарств, проживаючи на сільських територіях, впроваджують екологічнобезпечені методи господарювання. У регіонах існує певна

залежність між розміром земельної ділянки агровиробників та результативністю реалізованих ними заходів з охорони родючості ґрунтів, а саме: чим меншим є земельний наділ, тим більше уваги його власник приділяє відновленню родючості угідь. Відтак, фермерські й особисті селянські господарства, а також їх кооперативи, окрім соціальної, виконують екологічну функцію в економіці регіону, формуючи селозберігаючий тип господарювання.

Об'єднуюча функція обслуговуючих кооперативів в мезосистемі впроваджується шляхом активізації механізмів самоорганізації сільських товаровиробників та населення. Практика свідчить, що територіальні громади формуються навколо діючих підприємств або інтегрованих об'єднань, діяльність яких сприяє розвитку регіону та територій громад. Проведені дослідження [2] довели, що агрохолдинги відіграють деструктивну роль у соціально-економічному розвитку регіонів і не спроможні виконувати об'єднуючу функцію в мезосистемі. Її можуть успішно реалізовувати кооперативи, враховуючи міжнародний кооперативний принцип піклування про суспільство: кооперативи працюють на розвиток тих громад, які їх оточують. Відтак, формування мережі обслуговуючих кооперативів, як об'єднуючого ядра сільських громад, стимулюватиме адміністративно-територіальну реформу в регіонах України.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 05.10.2018).
2. Нікішина О.В., Бібікова Н.О. Формування та розвиток регіональних обслуговуючих кооперативів зернового ринку: інтеграційний підхід: монографія. Одеса: ІПРЕД НАН України, 2018. 230 с.
3. Гончарук І.В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій. Економіка. Фінанси. Менеджмент. 2017. №8. С. 56-67.

РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ НА ЗАСАДАХ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Тенденції міжнародного соціально-економічного розвитку дозволяють говорити, що необхідним елементом розвитку агробізнесу на сільських територіях є реалізація корпоративної соціальної відповідальності. Саме соціально відповідальний бізнес здатний забезпечити стійкий розвиток в довготривалій перспективі, створити умови для всеохоплюючої ефективної зайнятості на селі, сформувати соціально стабільну громаду.

Концепція корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) не є новою для бізнес-середовища України. Дотримання її принципів набуває свого поширення і в агропромисловому секторі. Водночас підходи до трактування сутності КСВ та виокремлення її пріоритетних напрямів різняться (табл. 1). Таким чином, до пріоритетних напрямів реалізації соціальної відповідальності компаніями агропромислового сектору України належать: гідна оплата праці, охорона та безпека праці, професійний розвиток працівників, охорона навколишнього середовища, енергоефективність, розбудова соціальної інфраструктури територій присутності, благодійництво тощо.

Водночас необхідно відмітити, що аграрні підприємства мають специфічні, притаманні лише їм напрями соціальної відповідальності, зокрема: надання працівникам сільськогосподарської техніки для обробки їхніх приватних угідь; збереження врожаю працівників у сховищах підприємства; купівля сільськогосподарської продукції працівників; можливість використання ремонтних боксів та ветеринарної клініки підприємства у власних потребах працівників; продаж працівникам комбікормів власного виробництва за пільговими цінами; допомога в хімічній обробці угідь працівників [4]. Що стосується виокремлення агрохолдингами своїх стейкхолдерів, то топ-менеджери визначають землевласників і співробітників підприємства, а також соціальні, культурні та релігійні організації як основних адресатів своєї діяльності в сфері КСВ.

Таблиця 1

**Напрями реалізації КСВ окремими суб'єктами
господарювання в Україні**

Суб'єкт господарювання	Пріоритетні напрями корпоративної соціальної відповідальності
ТОВ СП «НІБУЛОН»	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення належних умов для здобуття базової освіти; - покращення рівня медичного обслуговування; - розбудова інфраструктури українського села; - охорона та збереження навколишнього середовища; - впровадження енергозберігаючих новітніх технологій на виробництві; - рівні можливості та найкращі умови праці.
Агропром-холдинг «АСТАРТА-КИЇВ»	<ul style="list-style-type: none"> - краща інвестиція: корпоративне управління, прозорість та підзвітність, протидія корупції; - кращий партнер: розвиток сталого сільського господарства, охорона навколишнього середовища, робота з постачальниками; - кращий роботодавець (серед агрокомпаній): формування бренду «роботодавець», професійний розвиток людей, безпека праці та охорона здоров'я людей, покращення лояльності сезонних співробітників; - кращий сусід: якість життя громади, розвиток територій.
Корпорації «Сварог Вест Груп»	<ul style="list-style-type: none"> - персонал: виробнича безпека, оплата праці, навчання персоналу та кар'єрний розвиток; - доквілля: розробка власної сільгосптехніки, пошук можливостей скорочення витрат шляхом участі в альтернативних/зелених енергетичних проектах, використання технології збереження відходів тваринництва задля скорочення викидів газів і виробництва органічних добрив та альтернативної енергетики, система точного землеробства, виважені сівоzmіни, краплинне зрошення, налагоджене виробництво органічних добрив; - соціальні ініціативи: адресна допомога, освіта, духовність, культура, медицина, спорт, підтримка військових; - «Скринька ідей»: конкурс на створення кращої технологічної розробки у всіх сферах діяльності Корпорації «Сварог Вест Груп».

Джерело: складено за даними [1–3].

Іншими важливими адресатами КСВ є місцеві органи влади та інвестори агрохолдингів, щодо яких важливим є питання комунікації про КСВ. Місцеві органи влади служать в якості проміжної ланки для донесення інформації про КСВ компаній до сільських громад, в той час як зовнішні інвестори агрохолдингів приділяють все більше уваги КСВ, оскільки вона впливає на важливі фактори акціонерної вартості (наприклад, поліпшення доступу до банківських кредитів, вищі обсяги продажу тощо). У той же час інтереси кінцевих споживачів, ймовірно,

будуть мати значення тільки для тих агрохолдингів, які, крім виробництва сільськогосподарських товарів, займаються їх переробкою. Інші зацікавлені групи, такі як неурядові організації, малі та середні підприємства і центральні органи влади виявляються менш значущими [5].

Важливою складовою реалізації КСВ агробізнесом є дотримання принципів прозорості та підзвітності. Так, представники агропромислового сектору приймають участь в розрахунку Індексу прозорості і КСВ, який щорічно з 2011 року складає Центр «Розвиток КСВ» на основі дослідження сайтів 100 найбільших українських компаній. В основі Індексу – міжнародна методика, розроблена Beyond Business (Ізраїль) та Центром «Розвиток КСВ», згідно з якою оцінюється інформація щодо політик та результатів з різних аспектів КСВ, що розміщена на корпоративних веб-сайтах, за чотирма критеріями: звітність, зміст, навігація та доступність. Презентація шостого Індексу прозорості в 2017 році продемонструвала, що веб-сайти компаній сектору «АПК» мають вищий ніж середній рівень розкриття інформації (21,5 б.). [6]. Варто також зазначити, що 19 зі 100 компаній належать саме до агропромислового сектору, що свідчить про поширення імплементації соціально відповідальних принципів в систему менеджменту провідних компаній агробізнесу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Соціально відповідальний бізнес [Електронний ресурс] / ТОВ СП «НІБУЛОН». – URL: <http://nibulon.com/data/ksv/socialno-vidpovidalnii-biznes.html>
2. КСВ [Електронний ресурс] / Агропромхолдинг «АСТАРТА-КИЇВ» . – URL: <http://www.astartaholding.com/ua/slaider-na-glavnoi/vysokaja-socialnaja-otvetstvennost.htm>
3. Відповідальність [Електронний ресурс] / Корпорації «Сварог Вест Груп». – URL: <http://www.svarog-agro.com/uk/home>
4. Колосок А. М. Становлення соціальної відповідальності в аграрному бізнесі // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 1(75). – С.231–235.
5. Галяук Т., Шафт Ф. Корпоративна соціальна відповідальність аграрного бізнесу. – Київ, 2016. – 63 с.
6. Презентовано шостий Індекс прозорості і КСВ українських компаній [Електронний ресурс] / Центр «Розвиток КСВ». – URL: <http://csr-ua.info/csr-ukraine/article/transparency-index-2016-2/>

*K. Ur. Omelchenko, Ph. D., associate Professor
National University of Food Technology
Ukraine*

INVESTMENT PROJECTS CURRENTLY IMPLEMENTED IN UKRAINIAN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

A total of 333 investment projects worth almost UAH 35 billion are currently being prepared and implemented in the Ukrainian agro-industrial complex.

«The largest number of such projects (40) is implemented in Cherkasy region. Thirty-nine projects are implemented in Poltava region, 36 – in Vinnytsia region and 36 – in Lviv region The cost of the projects varies from UAH 100,000 to UAH 9.6 billion», the press service of the Agrarian Policy and Food Ministry of Ukraine reports.

The investment projects are implemented in the following areas: development of cattle breeding (76 projects), development of pig breeding (43), development of poultry farming (25), vegetable and fruit storages (23), perennial plantations (16), irrigation (11), slaughter units (10). As reported, in January-March 2018, the investments in agriculture, hunting and related services totaled UAH 10.5 billion, which is 9.5% up than over the corresponding period last year. As of the beginning of the year 474 investment projects with a total value of almost 41.3 billion UAH have been implemented in the agro-industrial complex of Ukraine. Completion of these projects will create about 16,000 new jobs. This is reported by the press service of the Ministry of Agrarian Policy. The main source of financing of capital investments is the own means of producers (74.3%). The cost of investment projects varies from 0.1 million to 9.6 billion UAH.

The greatest activity of investment activity is observed in Vinnytsia (UAH 6.3 billion of capital investments), Kyiv (1.1 billion UAH), Poltava (0.6 billion UAH), Cherkasy (0.4 billion UAH) and Sumy (0.4 billion UAH) regions. The largest number of such projects is being implemented in Poltava (69 units), Lviv (64 units), Vinnytsia (48 units), Chernivtsi (43 units) and Cherkasy (41 units). Investment projects are implemented in the following areas: – development of cattle breeding – 112 units (23.6% of the total); – development of pig

production – 59 units (12.4%); – development of poultry farming – 27 units (5.7%); – processing, storage of grain and industrial crops – 88 units (18.6%); – vegetable and fruit storage – 58 units (12.2%); – perennial plantations – 20 units (4.2%); – irrigation – 14 units (3%).

ОБ'ЄДНАНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Реформа децентралізації є однією із найбільш тривалих реформ у новітній історії України. Формально розпочавшись у 2014 р. під назвою «Національний проект «Децентралізація», своїми витокami вона йде у 2005 р., коли в Україні активно обговорювалися проблеми адміністративно-територіального устрою і навіть була введена посада віце-прем'єра з питань адміністративно-територіальної реформи. Було розроблено низку нормативно-правових актів, зокрема, законопроекти про самоврядування громади, про самоврядування в районі, в області, про внесення змін до закону «Про місцеві державні адміністрації», про територіальний устрій. Готувався закон про внесення змін до Бюджетного кодексу щодо розподілу доходів місцевих і центральних бюджетів. Щоправда, на тому етапі до завершення справа доведеною не була, а віце-прем'єр пішов у відставку.

Нині, попри досить непогане методичне забезпечення реформи, процес її здійснення відбувається досить повільно і на даний час не може вважатися успішним. Основними перешкодами, що стримують її реалізацію, є:

- неготовність населення до реформи, що зумовлене відсутністю розуміння сутності реформи та потреби в ній;
- дана реформа проходить одночасно із цілою низкою реформ в інших сферах – судовій, медичній, освітній та ін., що робить її більш незрозумілою та пов'язаною із різного роду негативом, викликаним незадоволенням іншими реформами;
- недостатнє кадрове забезпечення як на етапі інформування, так і на етапі впровадження;
- інертність населення та низький рівень його довіри до будь-яких владних ініціатив.

Таким чином, проблем вистачає, проте, як показує світовий досвід, усі розвинені країни у свій час пройшли цей шлях. Відповідно для уникнення багатьох помилок та більш чіткого бачення вектора руху було б доцільним вивчити передовий закордонний досвід проведення подібних реформ та проаналізувати, що з нього можна було б використати в Україні.

Як правило, коли йде мова про децентралізацію, найчастіше згадують досвід Польщі. Разом з тим, при більш глибокому аналізі, можна виявити, що і в Польщі далеко не усе проходило за визначеним сценарієм. Так, однією із проблем, добре знайомою Україні стала надмірна фракціоналізація їхнього парламенту, який досить довго домовлявся щодо необхідних нормативно-правових актів, а відповідно далеко не завжди вчасно їх приймав. Цю проблему вдалося частково вирішити об'єднавши їхній національний політикум навколо ідеї патріотизму, який завжди був присутнім у польській політичній культурі. Іншим фактором стримування реформи була низька громадянська активність населення. Щоправда, на відміну від України, яка намагається його нейтралізувати широкою роз'яснювальною роботою, Польща вирішила це питання в інший спосіб, принагідно вирішивши ще декілька далеко не другорядних завдань. Зокрема, там було створено досить сприятливий клімат для дрібного та середнього бізнесу, що змусило людей більш активно цікавитися середовищем в якому вони жили та працювали.

Як і в Україні адміністративно-територіальна реформа у Польщі проходила одночасно із реформами у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Проте, якщо в Україні, як уже зазначалося, проблеми реформ в інших сферах стримують і реформу децентралізації, то в Польщі навпаки – успіхи інших реформ породжували розуміння необхідності реформи децентралізації.

Слід зазначити, що реформа децентралізації в Польщі не була винятково внутрішнім продуктом, а частково координувалася зовні. Так, важливу роль в цьому процесі відіграли висновки Дирекції з питань співробітництва заради місцевої та регіональної демократії Ради Європи. В них наполегливо рекомендувалося змінити польське законодавство щодо розмежування компетенцій та повноважень між рівнями влади, місцевими радами та державною виконавчою владою.

Якщо трохи відійти від досвіду Польщі і поглянути на ситуацію в інших країнах, то ми побачимо, що, попри спільний напрямок руху, вони мають свої особливості. Так, у країнах ЄС частка доходів місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету відповідає різній частці видатків (а в Швеції та Естонії навіть суттєво її перевищує), тоді як в Україні видатки місцевих бюджетів майже удвічі перевищують доходи. Це дозволяє зробити однозначний висновок про необхідність збільшення питомої ваги місцевих бюджетів у зведеному бюджеті.

Чимало спекуляцій навколо реформи децентралізації в Україні ведеться і з позицій сфери охорони здоров'я. Тут відразу хочемо зазначити, що, на наш погляд, жодна модель системи охорони здоров'я, що діє в країнах з високим рівнем децентралізації, на сьогоднішній день в ідеальному варіанті для України не підійде. Проте, окремі позитивні елементи запозиченими бути можуть. Також слід мати на увазі, що децентралізація влади жодним чином не означає уникнення держави обов'язків з надання медичного обслуговування населенню. До речі, єдиною країною у світі, де відсутня система державного страхування, а медична допомога надається винятково на платній основі є США. Оскільки різницю між Україною та США не треба нікому пояснювати, то і питання переходу лише на платну медицину виникати не повинні.

Ще однією соціально чутливою темою децентралізації є освіта. В Україні нерідко можна почути точку зору, що реформа призведе до масового закриття закладів освіти. Тут однозначно варто заявити, що реформа в жодному разі не має на меті такий результат, хоч, заради справедливості, слід сказати, що повноваження для таких дій у органів місцевого самоврядування будуть. І в умовах обмеженості коштів неважко передбачити, що такі рішення прийматися також будуть. Цю проблему змушені були вирішувати у свій час і більшість наших європейських сусідів. Треба сказати, що вони досить швидко відмовилися від показника кількості населення як фактора визначення інфраструктури територіальної громади, поставивши в основу ті чи інші пріоритети розвитку громади.

Стосовно децентралізації з позицій освіти, то світовий досвід виділяє три моделі делегування прав та обов'язків. Перша передбачає щось на зразок подвійного підпорядкування. Центральний орган управління освітою передає частину повноважень місцевому самоврядуванню, але

самі заклади освіти належать до сфери впливу держави. Друга – децентралізація у її прямому розумінні, коли система управління освітою на місцях формується органами місцевого самоврядування. І третя, яка являє собою вищий рівень децентралізації, коли право на управління освітою надається самим закладам освіти. На сьогоднішній день Україна взяла курс на побудову другої моделі, яка з усіх трьох несе найбільші ризики щодо можливостей закриття закладів освіти. Проте, як уже зазначалося, рішення про це буде винятково за місцевими громадами.

Говорячи про європейський досвід проведення децентралізації та формування об'єднаних територіальних громад, варто відзначити ще один суттєвий момент. У більшості країн подібні реформи проходили за принципом добровільності, як це декларується і в Україні. Разом з тим, рівень цієї добровільності насправді був не надто високим. Як правило, добровільність полягала у деталізації реалізації запропонованого владою плану адміністративно-територіального розподілу. Якщо ж компромісів щодо тих чи інших рішень досягти не вдавалося, то вони приймалися централізовано. З одного боку подібні дії ніби обмежують демократичні права та свободи людини, проте з іншого нерідко це був єдиний спосіб зрушити справу з місця.

Цікавим в даному контексті буде і той факт, що найменший ступінь добровільності проведення територіальної реформи був саме у найближчих наших сусідів – поляків. Там обґрунтування територіального розподілу на замовлення влади здійснювали науково-дослідні установи. Після розробки та всебічного узгодження плану територіального розподілу громадянам пропонували його лише схвалити і взяти до виконання.

Таким чином, як стає зрозумілим із вищевикладеного матеріалу, проблема проведення адміністративно-територіальної реформи та здійснення децентралізації є питанням непростим із великою кількістю варіантів розвитку подій. Разом з тим, слід погодитися і визнати як беззаперечний факт необхідність проведення цієї реформи, як важливого фактору розвитку нашої держави.

СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Перехідний період України від планової до ринкової, децентралізація чинної системи управління виявилися затяжними і спричинили сильний тиск на сільське господарство. Крім того, Україна взяла на себе різні міжнародні зобов'язання, вступивши до Світової організації торгівлі (СОТ), уклавши угоду про асоційоване членство з ЄС, що також вимагало серйозних змін. Все це потребує нагальних змін у аграрній політиці, насамперед, у контексті забезпечення конкурентоспроможності сільського господарства, прозорості ринків, створення умов для інвестування, реалізації принципів «вільної та неспотвореної конкуренції у торговельних відносинах, забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва» [1, с. 254, 289]. З огляду на вказане та з метою підвищення конкурентоспроможності сільського господарства України, мінімізації негативних соціально-економічних наслідків, збільшення частки зовнішніх товарних ринків, залучення прямих іноземних інвестицій в галузь, технологічного оновлення та поліпшення структури виробництва, і як результат цього досягнення високих та стабільних показників розвитку галузі, збалансованого розвитку сільських поселень доцільно розробити Стратегію підвищення конкурентоспроможності сільського господарства України (далі – Стратегія), яка включатиме сукупність принципів, організаційних впливів та заходів, економічних методів, засобів та інструментів, практична реалізація яких забезпечить досягнення зазначеної мети.

Концептуальними засадами Стратегії виступають:

- ключові положення міжнародних та вітчизняних законодавчих і нормативно-правових актів у контексті забезпечення конкурентоспроможності та протидії проявам недобросовісної конкуренції;
- положення Угоди про Асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом і його державами-членами з іншої сторони [1] у плані реалізації принципів вільної та неспотвореної конкуренції у

торговельних відносинах, забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва;

- положення Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [2], які стосуються відновлення макроекономічної стабільності, забезпечення стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності, захисту економічної конкуренції.

Метою Стратегії є підвищення конкурентоспроможності сільського господарства України та реалізація стратегічних пріоритетів його розвитку через включення до системи міжнародного поділу праці.

У перспективі Стратегія забезпечить досягнення таких цілей:

- забезпечення стабільного підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства, що здатне до динамічного розвитку в умовах посилення конкуренції на міжнародних ринках товарів і послуг;

- розширення частки світового товарного експортного ринку через більш активне включення сільського господарства України у систему міжнародного поділу праці, збільшення обсягів експорту та валютної виручки;

- активізація надходжень іноземних інвестицій в сільськогосподарське виробництво, що супроводжуватиметься впровадженням сучасних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних видів технологій, сприятиме зниженню енергоспоживання на одиницю продукції, раціональному використанню сировинної бази сільського господарства; забезпеченню конкурентоспроможності продукції підприємств з іноземними інвестиціями на міжнародних ринках;

- запобігання проявам недобросовісної конкуренції на вітчизняному та світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Пріоритетами Стратегії доцільно виокремити: забезпечення макроекономічної стабільності; удосконалення нормативно-правового забезпечення; створення дієздатного інституційного середовища; стимулювання сталого розвитку сільського господарства; удосконалення зовнішньоекономічної політики; активізація інвестиційно-інноваційної діяльності; створення сприятливого підприємницького середовища тощо.

Основними заходами в межах цих пріоритетів мають стати:

- цілеспрямована державна політика щодо розвитку і підтримки аграрної сфери, яка має бути зосереджена на гармонізації інтересів держави,

підприємств і населення; з формуванням інноваційної та водночас соціально-орієнтованої моделі розвитку;

- розблокування ринку земель, створення ефективного ринку землі;
- удосконалення механізму державного кредитування, субсидування та надання компенсаційних виплат фермерським господарствам і дрібним сільськогосподарським виробникам;

- моніторинг та попередження недобросовісної конкуренції проти вітчизняних сільгоспвиробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;

- зменшення імпортних мит на насіння, сільськогосподарську техніку, агрохімікати тощо;

- лібералізація торгівлі з країнами ЄС, що має здійснюватися асиметрично у часі. Імпорт ЄС з України повинен лібералізовуватися більш швидким темпом, а темп лібералізації імпорту України має залежати від здатності здійснювати упереджувальні заходи з підвищення конкурентоспроможності сільського господарства;

- реалізація положень Концепції розвитку сільських територій [3] у частині, що стосується забезпечення конкурентоспроможності сільського господарства, комплексного розвитку сільських територій;

- забезпечення реалізації норм Закону України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві», що стосуються дотримання обсягів мінімального фінансування розвитку сільських поселень, змін державної інвестиційної політики [4];

- розробка і впровадження довгострокових комплексних програм соціально-економічного розвитку сільських територій (державні, регіональні та місцеві), які створюють правові засади для економічно-соціального розвитку села, забезпечення умов для підвищення конкурентоспроможності сільського господарства;

- створення та сприяння розвитку спеціалізованих інститутів, на які буде покладено обов'язок проводити оцінку рівня конкурентоспроможності сільського господарства, розробку Програми підвищення конкурентоспроможності сільського господарства України, складання Звіту про рівень конкурентоспроможності сільського господарства України;

- формування зональних конкурентоспроможних ресурсо- та енергозберігаючих технологій ведення сільськогосподарського виробництва на

засадах міжгалузевої оптимізації, відтворення природно-ресурсного потенціалу;

- підтримка покращення факторної продуктивності господарств;
- розробка агротехнологій і систем ведення сільськогосподарського виробництва на принципах органічного землеробства;
- модернізація сільськогосподарського виробництва у контексті зменшення його енергоємності та трудоємності, виготовлення продукції з високою доданою вартістю та підвищення експортного потенціалу;
- створення логістичних центрів, розвиток транспортної інфраструктури, дорожнього будівництва;
- покращення системи управління сільськогосподарськими ризиками;
- забезпечення збалансованості професійної освіти та попиту на робочу силу відповідно до потреб ринку та інші.

Загалом, будь-які дії, спрямовані на вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності сільського господарства України, повинні бути інтегровані, проводитися комплексно, використовувати ефективні інструменти її реалізації.

Список використаних джерел:

1. Угода про Асоціацію між Україною з однієї сторони та Європейським Союзом і його державами-членами з іншої сторони [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – офіц. веб-сайт. – 2014. – Режим доступу: <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/doccatalog/document?id=56219>.
2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: [Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015] // Офіційний вісник України. – 2015. – 20 січ. – № 4. – С. 8. – Ст. 67
3. Концепція розвитку сільських територій, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>
4. Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/400-12>

*Х. О. Патицька, к. е. н., м. н. с.
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Долінського НАН України»
Україна*

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Основною ціллю реформування місцевого самоврядування в Україні є активізація економічного зростання в державі за принципом «знизу – вгору» за рахунок ефективного використання власних соціально-економічних ресурсів ОТГ. Першочергово зазначені зміни спрямовані саме на забезпечення спроможності сільських територіальних громад, які впродовж останніх двадцяти років характеризувалися повною фінансовою залежністю від центрального рівня. Основні напрямки активізації формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування наведені на рис. 1.

Зазначене, у свою чергу, вимагає створення спроможних територіальних громад, які зможуть нести відповідальність за економічний розвиток територій та формування повноцінного життєвого середовища для мешканців. Йдеться насамперед про зміну ментальної моделі як представників органів місцевого самоврядування базового рівня, так і кожного мешканця громади – відмови від патерналістських очікувань і розуміння власної відповідальності за громаду.

Водночас, процеси реформування адміністративно-територіального устрою, зокрема в частині створення ОТГ на основі укрупнення громад, супроводжуються низкою складних проблем, що, з одного боку, стримує зазначені процеси, розтягуючи їх в часі, з іншого – знижує соціально-економічну результативність їх функціонування.

На сьогоднішній день існує чимало невирішених проблем, які впливають на формування та розвиток ОТГ в Україні, основними з яких є:

– формування громад, які не відповідають критеріям спроможності (за чисельністю населення, фінансово-економічним потенціалом тощо), хоча деякі з них на даний час мають високий рівень податкоспроможності;

Рис. 1. Напрями активізації формування фінансово-економічного потенціалу ОТГ

Джерело: розробка автора.

– низький рівень підтримки процесу створення ОТГ з боку районних адміністрацій та місцевих еліт, незацікавлених у зміні керівництва селищних рад та принципів їх функціонування.

– відмова від об’єднання приміських сільських громад з міськими (йдеться насамперед про міста обласного значення), які значно переважають за кількістю жителів, через загрозу «вилучення» управлінських повноважень та фінансових ресурсів з сіл-периферії до міста-центру. При цьому, як правило, центри приміських ОТГ не володіють достатньою інфраструктурою для виконання покладених функцій, оскільки більшість їх мешканців користуються інфраструктурою міст і працює в містах. Виникає питання потреби у створенні такої інфраструктури у селах, що наближені до міст обласного значення, та ефективності її використання у перспективі.

Основною ціллю реформи місцевого самоврядування є не перерозподіл повноважень та фінансових ресурсів, а уміння територіальних громад ефективно розпоряджатися наявними ресурсами та можливостями для

забезпечення розвитку території. В умовах розвитку ОТГ фінансова спроможність таких громад прямо залежить від функціонування на їх території суб'єктів господарювання, які виступають основними платниками податків до місцевих бюджетів. При цьому рівень підприємницького середовища в територіальних громадах (зокрема у сільських та селищних) низький. Це стосується і більшості ОТГ, які, отримавши додаткові фінансові ресурси і повноваження, землю та об'єкти комунальної власності «в одні руки», все ж не спроможні ефективно використовувати наявні ресурси для розвитку підприємництва на своїй території.

Ключовою умовою ефективного розвитку підприємств на території громад є подолання корупції на рівні органів місцевого самоврядування та їх зацікавлення в формуванні підприємницького середовища громади. Територіальна громада, передовсім в особі органу місцевого самоврядування, маючи фінансові можливості та законодавчо визначені інструменти, має формувати підприємницьке середовище та забезпечувати підтримку розвитку підприємств для нарощення фінансово-економічного потенціалу. До ключових інструментів формування підприємницького середовища в ОТГ можна віднести п'ять груп:

- стабільна і прозора юридична та фіскальна системи, сформована в межах повноважень органів місцевого самоврядування;
- ефективне розпорядження комунальною власністю;
- землекористування, яке спрямоване на зменшення юридичних перешкод у сфері розпорядження;
- плани розвитку земель, які б точно визначали правила просторового управління, виражаючи концепцію соціально-економічного розвитку, яка була прийнята та виконується;
- правова культура органів місцевого самоврядування та посадових осіб, сприятливі наміри щодо інвесторів, ефективна та компетентна співпраця з ними.

Основними інструментами формування підприємницького середовища на території громади є встановлення (в межах законодавства) місцевих податків та зборів, а також повноваження громади в сфері управління землями. В напрямку використання цих інструментів органам місцевого самоврядування доцільно врахувати такі аспекти:

– встановлення місцевих податків та зборів має здійснюватися на певний строк (на нашу думку, не менше ніж на 3 роки) для забезпечення стабільності та надання суб'єктам господарювання можливості пристосування до відповідних умов;

– зниження ставок місцевих податків та зборів може бути лише короткотривалим заходом органів місцевого самоврядування для залучення на територію громади нових суб'єктів господарювання;

– необхідність стимулювання до підприємницької діяльності мешканців громади, їх навчання та інформування є важливим напрямком формування підприємницького середовища;

– необхідною є офіційна реєстрація ведення підприємницької діяльності на території громади, що в умовах реформи місцевого самоврядування лежить в колі інтересів передовсім органів місцевого самоврядування;

– формування планово-функціональної структури населеного пункту має здійснюватися з урахуванням стратегічних планів або програм розвитку територіальної громади для забезпечення максимально ефективного використання землі та соціально-економічного розвитку;

– оскільки суб'єкти господарювання віддають перевагу купівлі земельних ділянок перед її орендою, органи місцевого самоврядування повинні вирішувати питання продажу/оренди в кожному окремому випадку, виходячи з можливої вигоди та ризиків, які несе така угода.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Україна як європейськоорієнтовна країна має три рівні управління та врядування: держава, регіон, громада, кожен з яких має своїх представників (посадовців) з визначеними колом прав та обов'язків. Двоїстий характер зв'язків між ними (органи державної влади та самоврядування) визначає подальші перспективи формування системи управління територіями та сприяє пошуку дієвих механізмів управління їх розвитком. Визначення повноважень кожного рівня управління та надання всіх вихідних можливостей для їх реалізації дозволить посилити соціально-економічну спроможність розвитку країни через підвищення стійкості окремих громад.

Децентралізація внутрішніх процесів управління в Україні визначила структурні трансформації у адміністративній ієрархії влади (загальнодержавний, регіональний рівні та самоврядування в громадах). Специфічний характер функцій, повноважень органів влади та управління визначають умови підготовки, прийняття та реалізації ними управлінських рішень. Сучасні механізми розвитку територій обумовлені посиленням ролі та діяльністю інших учасників суспільно-економічних процесів (міжнародних інституцій, агентів змін на території, окремих громадян та їх об'єднань тощо). Підтримка ініціатив на місцях, активізація співпраці органів управління, бізнесу, громадських організацій та громади дозволить стимулювати загальні соціально-економічні результати діяльності через інструменти, закріплені за ними нормативно, з використанням практики процесного, креативного та проектного підходів. Потреба узгодження інтересів та діяльності всіх учасників визначила вибір тематики дослідження. Трансформації національної економіки доводять, що конкурентні переваги низки структур, в тому числі об'єднаних територіальних громад (ОТГ), досягаються за рахунок впливу адміністративних чинників [5, с. 420]. При цьому найвищих показників

результативності управлінської діяльності досягають громади, де сформовано засади взаємодовіри, тісної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнесу та мешканців територій як форми інтегрованого динамічного об'єднання, яке забезпечує стійке зростання. Проте, не повною мірою визначеними залишаються критерії ефективності функціонування такого утворення, механізми його управління та сфери їх застосування.

При визначенні стратегії розвитку сільських територій ОТГ слід виходити з того, що пріоритетним напрямком їх діяльності повинен стати той фактор, той напрямок який забезпечить вирішення максимального комплексу питань котрі стоять перед даною територією. І як показали дослідження Міністерства аграрної політики та продовольства України і Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (системи НААНУ), у 2013 році, такий напрямок існує і проявлений на теренах України у вигляді 100 одиниць відроджених населених пунктів (родових поселень), започаткованих на принципах родових садиб. Згідно проекту концепції Державної цільової програми «Родова садиба», яка тричі (при різних урядах) у 2009, 2014 та 2017 роках розглядалась Кабінетом Міністрів України і направлялась (за його дорученнями) на розгляд відповідним міністерствам, відомствам і НААНУ (Національній академії аграрних наук України) для розгляду і внесення пропозицій. Вказаний проект був підтриманий міністерствами і відомствами, а також аграрною наукою (НААНУ), [3, с. 120]. Міністерства і відомства проводили відповідну інформаційно-роз'яснювальну роботу у вигляді громадських слухань, круглих столів, міжнародних науково-практичних конференцій, фестивалів на різних рівнях: сільрада, райдержадміністрація і райрада, облдержадміністрація та облрада, наукові установи, ВНЗ Вищі навчальні заклади). Розвитком процесу розуміння, державними органами управління найвищого рівня та наукою і освітою, надзвичайної важливості для держави, населення нашої країни, а також розвитку сільських територій стало затвердження Міністерством науки та освіти України двох навчальних програм для аграрних ВНЗ: «Планомірний розвиток сільських територій», «Родова садиба». Для вивчення цих навчальних програм був написаний і виданий навчальний посібник «Родова садиба»,

рекомендований до друку Вченою радою Житомирського національного агроєкологічного університету у травні 2017 року [1–5].

Проектом концепції Державної цільової програми «Родова садиба» як, до речі, і проектом Закону України «Про родові садиби і родові поселення» (який вивчався в принципі ННЦ «Інститут аграрної економіки» у 2011 році і був підтриманий та досліджувався Національним університетом «Одеська юридична академія» (отримана позитивна оцінка) на предмет правильного формування даного законопроекту як юридичного документу) визначено, що кожен громадянин України має право, при бажанні, отримати 1 га землі для облаштування родової садиби. Безоплатно. В постійне або довічно успадковане користування (присутнє в попередньому Земельному кодексі). Без права продажу. З правом передачі лише в спадок. Як правило при такій постановці проблеми розвитку сільських територій виникає питання – де взяти землю? Відповідь на це питання лежить на поверхні. Щороку Верховна рада України (в кінці року) знімає своїм рішенням з мапи України населені пункти (які обезлюдніли) на які, згідно встановленого порядку, були підготовлені і подані відповідні документи місцевими органами влади. На сьогодні ця щорічна цифра становить 26 одиниць населених пунктів на рік. А це приблизно 10–13 тис. гектарів. Всього за роки незалежності знято з мапи України біля 600 населених пунктів, а за даними науки більше 200 населених пунктів обезлюдніли, але відповідні документи на зняття з мапи ще не підготовлені. Таким чином ми бачимо ми бачимо, що потенціальні можливості для відродження і розвитку сільських територій через використання механізму родових садиб в Україні є [4, с. 160]. Отже, активізація сучасних механізмів управління розвитком об'єднаних територіальних громад дозволить забезпечити загальнодержавний ефект в економічній, екологічній та соціальній сферах. На першочергову увагу, при виборі ефективних механізмів управління розвитком громади, заслуговують сфери залучення інвестицій, активізація активності підприємців, розвиток стратегічних сфер громад та підвищення їх конкурентоспроможності. Перспективи подальших досліджень у даному напрямі вбачаємо у формуванні моделі управління сучасним розвитком об'єднаних територіальних громад.

Таким чином, ставка на самоорганізацію розвитку сільських територій через поширення родових садиб та родових поселень, практику публічного управління через діяльність громадських організацій зареєстрованих на території, організацію виробничих процесів та забезпечення потреб населення через діяльність обслуговуючих кооперативів та споживчих товариств засвідчила досягнення соціально-еколого-економічного синергетичного ефекту у системній діяльності територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Nitsenko V., Nyenno I., Kryukova I., Kalyna T., Plotnikova M. Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals. *Journal Of Security And Sustainability* 2017. Issues. V 7, No 1, P. 155–166 URL [http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4\(13\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4(13))
2. Plotnikova M. Conceptual Basis for Ukrainian Rural Development // *Regional Formation and Development Studies*. 2015. №3. P. 134–144.
3. Prysiazhniuk O., Buluy O., Plotnikova M. Cluster approach in administration of rural areas // *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. 2018. №40 (2). P. 118–127.
4. Кільницька О. С., Плотнікова М. Ф. Родові поселення як соціально-екологічні рушії конкурентоспроможності в агробізнесі // *Економіка та підприємництво*. 2017. № 39. С. 155–171.
5. Walker K. D., Plotnikova M. Ecological settlement as a self-government model in rural areas // *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40. No. 3: 416–423. Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.39>.

*І. М. Постернак, к. т. н., доцент,
Одеська державна академія будівництва та архітектури,
С. О. Постернак, к. т. н., доцент,
ПП «Композит», м. Одеса
Україна*

ЕКОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОСЕЛЕНЬ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Розвиток сучасних будівельних технологій у всіх технічно передових країнах спрямований на розроблення ефективних матеріалів, використання яких є економічно доцільним, дає змогу зменшити енергетичні затрати та витрату сировинних ресурсів.

Виробнича діяльність суспільства спрямована на те, щоб одержати максимум продукту з мінімальною кількістю незворотних витрат матеріалів, енергетичних втрат і часу та повинна передусім сприяти поліпшенню екологічної ситуації. Екологічна характеристика енергозберіжних технологій охоплює: фактичну кількість використаної сировини; кількість спожитої енергії; тривалість виробничих процесів; виробництво продукту в результаті реалізації технологічних процесів, матеріальні та енергетичні витрати, витрати часу.

До пріоритетних напрямів належать технології, основані на використанні техногенної сировини. Сучасні будівельні матеріали та технології будівництва на їхній основі повинні задовольнити такі вимоги: низький коефіцієнт теплопередачі зовнішніх стін; теплова інертність стіни; конструкція стін повинна створювати можливість дифузії водяної пари; гідроізоляція має виключати ризик зволоження стін та інших елементів будинку; низька енергоємність; мала вага будинку; низька ціна і нескладний спосіб монтажу.

Вартість будівельних матеріалів і виробів становить 50...65% повного обсягу будівельно-монтажних робіт. Уміння оцінювати фізико-технічні властивості та енергоефективність будівельних матеріалів і раціональне їх використання у будівництві допомагає вибрати сучасні матеріали на основі техніко-економічного аналізу з урахування експлуатаційних вимог, зменшення матеріальних та енергетичних затрат.

Упроваджуючи будівельний енергетичний менеджмент (енерго-ефективність) – [1, 2], фахівці можуть отримувати повніші відомості, з одного боку, про енергозатрати при виготовленні будівельних виробів, а з іншого – про споживання енергії в будівлях, тобто освоюють концепцію енергетичної ефективності. Підставою для проектування енергоощадних будівельних технологій є моделювання енергоємності будівельних процесів на всіх стадіях реалізації інвестицій.

У сучасному будівництві переважає така конструкція зовнішніх стін, в якій розділено функції термічної ізоляції і несучої здатності. Такий розподіл зумовлений різними властивостями матеріалів: матеріали з добрими теплоізоляційними властивостями мають малу міцність (теплоізоляційні матеріали); матеріали з високою конструкційною міцністю і щільною структурою добре проводять тепло (стінові матеріали).

Ніздрюваті силікатні вироби (газо- та піносилікати) поділяють на:

- теплоізоляційні, середньою густиною до 500 кг/м^3 , що застосовують для утеплення будівельних конструкцій (стін, покриттів), теплових установок (печей, котлів);

- конструкційно-теплоізоляційні середньою густиною $500 \dots 900 \text{ кг/м}^3$, міцністю $2,5 \dots 7,5 \text{ МПа}$ – у конструкціях зовнішніх стін у вигляді великих стінових блоків та панелей.

Для мурування несучих стін малоповерхових будинків застосовують дрібні офактурені блоки середньою густиною $600 \dots 700 \text{ кг/м}^3$ з конструкційно-теплоізоляційного піно- та газосилікату.

Ніздрюватий бетон – це легкий бетон з великою кількістю (до 85% від загального об'єму бетону) дрібних та середніх повітряних комірок розміром до $1 \dots 1,5 \text{ мм}$. Пористість ніздрюватим бетонам надається:

- а) механічним способом, коли тісто, що складається із в'язучого, дрібного піску, води та приготованою піною; після затвердіння одержують пористий матеріал, який називають пінобетоном;

- б) хімічним способом, коли в'язуче вводять спеціальні газотворювальні добавки. В результаті цього в тісті в'язучої речовини проходить реакція газотворення, воно спучується і стає пористим. Затверділий матеріал називають газобетоном.

До основних переваг використання ніздрюватого бетону в будівництві можна зарахувати такі:

- енергоефективність неавтоклавний пінобетон або газобетон порівняно з автоклавним дає змогу досягти істотної економії електроенергії під час його виробництва й експлуатації споруд з його використанням;

- екологічна чистота нетоксичний, під час нагрівання не виділяє шкідливих речовин, що властиво пінопластам та мінеральній ваті; забезпечує сприятливий мікроклімат у приміщенні.

Зокрема, за власними дослідженнями з конструкційно-теплоізоляційним неавтоклавним пінобетоном [3...5]:

Встановлено вплив кількості мінерального наповнювача та його дисперсності на механічні характеристики пінобетону. Застосування мінерального наповнювача дозволяє змінювати ці характеристики в досить широких межах і тим самим більш повно використовувати потенційні властивості пінобетону, зокрема змінювати R до 270%, R_b до 266% і E_b до 82%. Також вивчено коефіцієнт теплопровідності і відносні деформації усадки пінобетону з урахуванням зміни наповнювача та розраховані поліноміальні залежності для їхнього обчислення, при цьому обидві характеристики перебувають у межах нормативних значень. Аналіз напружено-деформованого стану і характер руйнування пінобетонних стінових елементів показав, що спочатку руйнування носить локальний характер. Надалі, з ростом навантаження, відбувається дуже швидке об'єднання тріщин і як наслідок руйнування стінових елементів, що пояснюється високою структурно-механічною однорідністю й відносно невисокою міцністю пінобетону, які можна регулювати за допомогою зміни наповнювача. Експериментально обґрунтовано, що несуча здатність (до 75%) і коефіцієнт α (до 16%) залежать від кількості наповнювача та його дисперсності, по яких розраховані поліноміальні залежності. При цьому значення експериментальних і нормативного коефіцієнта α відрізняються до 22%. Запропоновано диференційований коефіцієнт α для розрахунку несучої здатності стінових елементів на дію стискаючої поздовжньої сили, виконаних із конструкційно-теплоізоляційного неавтоклавного пінобетону в залежності від кількості та дисперсності наповнювача.

Список використаних джерел:

1. Постернак И. М., Постернак С. А. Сохранение объектов культурного наследия Одессы с учетом энергоменеджмента. Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: матеріали III і IV Міжн. наук.-практ. конференцій, м. Одеса 2–4 грудня 2015 р. та 15–16 грудня 2016р., Одеса: Астропринт, 2016. С. 220–223.
2. Постернак И. М., Постернак С. А. Энергоменеджмент в градостроительной реконструкции исторической застройки Одессы. ОСББ: досвід, виклики, перспективи: матеріали Міжн. наук.-практ. конференції, м. Тернопіль, 30.01.2017 р.; Тернопільський нац. технічний ун-т ім. І. Пулюя. Тернопіль: ТНТУ, 2017. С. 30–31.
3. Постернак И.М., Постернак С.А. Неавтоклавный пенобетон – эффективный стеновой материал. Будівництво, реконструкція та відновлення будівель міського господарства: матеріали II Міжн. наук.-техн. інтернет – конфер. м. Харків, ХНАМГ, 2007. С. 131–134.
4. Постернак И.М. Влияние наполнителя на коэффициент α для расчета несущей способности стеновых элементов из КТ НПБ // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб., Вып.63. – К.: Техника, 2005.– С. 101 – 104.
5. Постернак И.М. Несущая способность конструкционно-теплоизоляционного неавтоклавного пенобетона с учетом изменения структуры // Ресурсоекономні матеріали, конструкції, будівлі: зб. наук. праць, №12. Рівне, УДУВГП, 2005. С. 276–279.

ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ АГРОБІЗНЕСОМ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Результативність та ефективність сучасного агробізнесу в умовах висококонкурентного середовища потребує постійного генерування та впровадження нових ідей. Аграрна сфера на сьогодні – це надзвичайно високотехнологічна галузь, яка постійно потребує нових розробок. Практичним прикладом підтримки впровадження проектного підходу в управління сучасними аграрними підприємствами може слугувати проект Agrohub, створений для пошуку і розвитку стартапів у агросекторі, який реалізується спільно з RadarTech і компанією «Миронівський хлібо-продукт» (МНР). Він передбачає фінансування на конкурсній основі цікавих ідей удосконалення агробізнесу [3]. Таким чином слід відзначити одну з дієвих можливостей активізації проектноорієнтованого управління агробізнесом за допомогою участі в зазначених проектах.

Як свідчать статистичні дані, впровадження проектів аграрними підприємствами має як економічний, так і соціальний ефект. Так, протягом січня-червня 2018 року у регіонах в агропромисловому комплексі України триває підготовка та впровадження 393 інвестиційних проектів загальною вартістю майже 41 млрд гривень. Їх соціальний ефект – створення в межах 17–19 тис. робочих місць [2]. Опосередковано це вказує на підвищення доходів місцевих жителів, які є передумовою забезпечення їх добробуту та за бажанням можуть бути спрямовані на облаштування місць відпочинку сільських жителів, дитячих майданчиків, квіткових клумб тощо. Тому можна вважати, що розвиток агробізнесу сприяє створенню ошатності та гарного вигляду певної території, що, в свою чергу, є одним із чинників приваблення молоді в село.

Відповідно до основної мети діяльності агробізнесу – максимізації прибутку, проектний підхід можна вважати одним із важливих інструментів її досягнення. Розробка та впровадження проектів дозволяє оперативно, з акцентом уваги реагувати на проблеми, що потребують вирішення. Як відомо, розробка проекту дає обґрунтовані відповіді на ключові проблеми – що потрібно зробити, хто буде виконувати необхідні

роботи, як буде розподілена відповідальність та скільки грошових коштів потрібно для досягнення проектних цілей.

Вважаємо, що поряд із позитивами запровадження проектного підходу в управлінні агробізнесом, як і в управлінні територіями, головний його недолік – це короткостроковість досягнутих ефектів [3]. Як відомо будь-які інновації в часі змінюють свій статус. Тому орієнтація на проектний підхід в управлінській діяльності потребує постійності та скоординованості в часі.

Проведені дослідження дають змогу зробити наступні висновки та визначити пропозиції щодо необхідності застосування проектного підходу в управлінні агробізнесом на сільських територіях:

1. Застосування проектного підходу в управлінні агробізнесом зумовлена насамперед високою технологічністю аграрної сфери та потребою у запровадженні у ній інновацій.

2. Поряд із економічним ефектом, впровадження проектів в умовах аграрних підприємств, що розташовані в межах сільських територій має і соціальний ефект – створення робочих місць та забезпечення добробуту жителів сіл.

3. Проведені дослідження дають змогу пропонувати активізацію проектного підходу в агробізнесі на умовах постійності та скоординованості в часі, оскільки він дає змогу оперативно реагувати на проблеми та структуровано підходити до їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Інформація про інвестиційні проекти, які реалізуються в агропромисловому комплексі станом на 1 липня 2018 року. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/monitoring?nid=20665> (дата звернення: 25.10.2018)
2. Портал всеукраїнських аграрних видань: журналу «АгроЕліта» та газети «Чим Хата Багата». 13 проектів, які покликані зробити агробізнес інноваційним і прибутковим. URL: <http://agroprod.biz/2018/04/20/13-proektiv-yaki-poklykani-zrobyty-ahrobiznes-innovatsijnym-i-prybutkovym/> (дата звернення: 30.10.2018)
3. Prysiazhniuk O., Buluy O., Plotnikova M. Cluster approach in administration of rural areas // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 2018. №40 (2). P. 118–127.

МІКРОКРЕДИТУВАННЯ ЯК ФОРМА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Стабілізація та розвиток економіки України залежить від підвищення соціальної активності населення, шляхом його залучення у сферу підприємницької діяльності. Ніша, яку займають суб'єкти малого аграрного підприємництва (малі та мікропідприємства) досить ємна. Динаміка структури доданої вартості сільськогосподарських підприємств (табл.) свідчить, що у 2012 році їх частка складала 28%, а у 2016 р. – уже 37%, а створена додана вартість зросла у 3,4 рази за цей період.

Таблиця

**Динаміка і структура доданої вартості
сільськогосподарських підприємств за формами**

Рік	Великі		Середні		Малі		з них мікро	
	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%
2012	10491,4	14	43007,4	58	20908,4	28	4910,9	6
2013	9893,1	14	34207,9	50	25568,9	36	7803,0	11
2014	15683,0	13	59846,4	47	49934,7	39	20325,2	16
2015	32361,9	17	94143,7	51	57368,8	32	15445,4	8
2016	19814,9	10	96644,4	52	70473,8	37	21871,2	12

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики

У той же час, в Європі малий бізнес є основою економіки, частка у створенні доданої вартості якого переважна. Проте, приведені дані по Україні стосуються лише підприємств, які складають фінансову звітність, фактично товарних господарств у сільській місцевості більше. Ці підприємства, а це невеликі фермерські та селянські господарства, практично залишаються поза юридичною нішею, діють стихійно і найчастіше є формою виживання сільського населення через самозайнятість.

Організація і управління процесом розвитку бізнесу на сільських територіях можлива за допомогою підтримки його фінансового забезпечення, одним з проявів якого є система мікрокредитування. Власне, мікрокредитування появилось у країнах, що розвиваються, як допомога

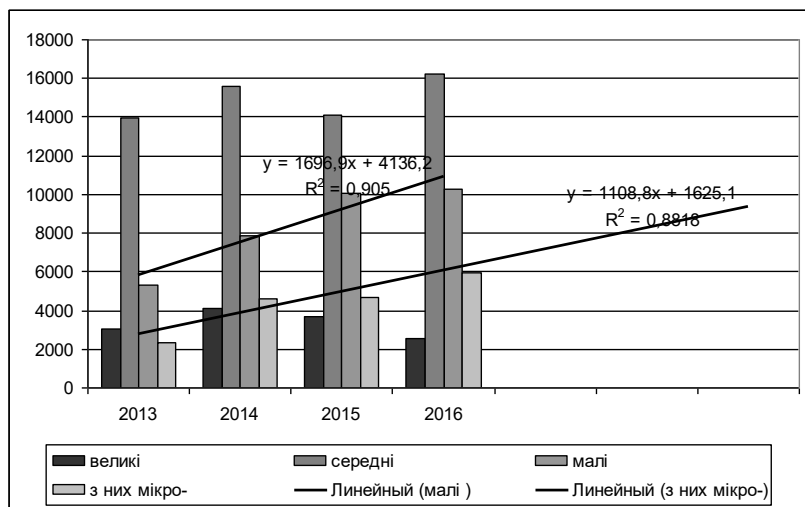
бідному сільському населенню, але на теренах СНГ мікрокредитування одразу набуло рис підтримки малого підприємництва.

В Україні ці процеси з 2010 р. супроводжувались підтримкою уряду та міжнародних кредитних організацій, але стагнація економіки звела нанівець ці зусилля. Проте, наразі економіка дійшла нового витка розвитку, і питання знову на часі. Зокрема, нещодавно створено офіс з розвитку малого та середнього бізнесу при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України за участю Forbiz і Європейської делегації, одним із завдань якого є запровадження механізму часткового гарантування кредитів; доступ до інтегрованої інформації про наявні програми фінансової та навчальної підтримки тощо.

На тлі причин, що стримують розвиток малого бізнесу, таких, як неопрацьованість законодавства, невизначений характер податкового навантаження, відсутність дієвого державного механізму сприяння розвитку малого бізнесу, особливо гостро постає питання доступу до фінансових ресурсів, у тому числі кредитних. Аналіз обсягу короткострокових кредитів у структурі фінансових ресурсів (рис. 1), свідчить, що найбільш активно їх залучають середні підприємства.

Частка малих та мікро- досить незначна. І якщо низький рівень кредитів для великих підприємств можна пояснити достатнім забезпеченням власними коштами або ж залученням довгострокових кредитів, зокрема і через зарубіжні банки, то малі та мікропідприємства стикаються з трудностю одержання банківських кредитів. Аналіз фінансового стану малих підприємств, свідчить про те, що вони, в основному, працюють за рахунок власних ресурсів, частка яких все ж недостатня для розширеного відтворення. З великою достовірністю спрогнозовано позитивну динаміку залучення кредитів малими та мікропідприємствами, навіть за наявних умов та ресурсів. Так, щорічний приріст обсягів для малих підприємств можливий у межах від 1,7 млрд грн, а для мікро- 1,1 млрд грн на найближчі три роки.

Мікрокредитування – один із елементів фінансування, який передбачає надання банком чи іншою фінансовою організацією невеликої суми у борг. Це специфічна форма кредитування суб'єктів малого підприємництва, яка: обмежена у розмірах, не потребує забезпечення заставою, надається на короткий термін (до року), підприємцям, які не мають кредитної історії.

Рис. 1. Динаміка обсягів короткострокових кредитів банків за видами аграрних підприємств у 2013-2016 рр., млн грн

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики

Для розвитку малого бізнесу на сільських територіях мікрокредитування може виступати гарантованим державною джерелом залучення кредитних ресурсів, умовами якого є невеликий розмір, одержати його можуть навіть підприємці без стартового капіталу, для нього не потрібна кредитна історія, а також забезпечення кредиту. Оскільки гарантом, як очікується, виступатиме держава, то в першу чергу кредитні кошти спрямовуються на соціально значимі проекти, підтримку певних стратегічно важливих виробництв, видів продукції, насамперед органічної, стимулювання самозайнятості, розширення мережі послуг для сільського населення, а також сприяння виходу малого бізнесу на експорт, у частині його кооперування з метою підвищення якості, сертифікації та стандартних партій продукції тощо. За таких умов мікрокредитування дає очевидні переваги серед форм фінансового регулювання, а саме: сприяє збільшенню кількості підприємств без створення юридичної особи; формує кредитну історію позичальників для подальшої співпраці з банками, сприяє розвитку аграрного підприємництва на сільських територіях, сприяє наповненню місцевих

бюджетів від діяльності малих підприємств, а значить і фінансуванню розвитку територій, оскільки значна частка податків залишаються у розпорядженні місцевих бюджетів.

Реалізація мікрокредитних програм підтримки малого бізнесу на сільських територіях може бути досягнута за рахунок розширення мережі банківських та небанківських установ, які свою діяльність будуть спрямовувати на фінансування малого бізнесу, під пряму гарантію держави, або з субсидуванням банківських кредитів (до 50% ставки).

РОЛЬ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Стан економіки сільської території, яка склалась на даний час, свідчить що у період ринкової трансформації аграрної сфери не було активовано у достатній мірі дієвих механізмів, спроможних впливати на підвищення ролі сільських громад. Наразі, потрібні сучасні важелі здійснення регулювання управління сільськими територіями, які матимуть як характер окремої складової соціальної політики, так і «вбудовуватимуться» у якості елементів в інвестиційну, кредитно-фінансову, податкову та інші напрями економічної політики забезпечення благополуччя держави. Актуальним завданням при цьому є формування відповідного мотиваційного механізму, який би спонукав економічні суб'єкти господарювання, що здійснюють свою діяльність на селі, до створення сприятливих умов проживання на селі та розширення дієвої взаємодії з громадкістю при вирішенні соціальних питань, розширюючи доступ до отримання сільськими мешканцями матеріальних і духовних благ. Політика у сфері діяльності такої взаємодії має забезпечити економічну стабільність сільських поселень, ґрунтуючись на розробці та виконанні регіональних стратегій і вироблення на їх основі цільових програм розвитку сільських територій, які формуються з урахуванням інтересів сільських громад [1]. Важливим контекстним питанням тут є забезпечення тісної взаємодії та співпраці останніх з сільськогосподарськими товаро-виробниками, що стане основою вироблення та втілення конструктивних рішень, підкріплених фінансовим забезпеченням.

Стабільний розвиток сільської території переважно залежить від організації регіональної специфіки та галузевої спеціалізації, інфраструктури, фінансової стабільності регіону. У цьому зв'язку визначальне місце в управлінні сільською територією належить наряду удосконалення наукових основ формування та діяльності місцевої громади, як органу місцевого самоврядування на основі системності. Засади системності є

одним із науково-методологічних положень економічної організації розвитку сільських територій, які виходять із положень, що кожна з таких територій сама по собі є своєрідною системою і це змушує організовувати її розвиток на відповідних принципах та підходах. У свою чергу лише системний підхід здатний надати становленню кожної окремо взятої сільської громади, всієї їх сукупності, і сільського розвитку загалом необхідну динаміку, тісний взаємозв'язок усіх її складових, орієнтацію на кінцевий результат.

Механізм розвитку сільських територій має на меті узгоджувати інтереси всіх суб'єктів (роботодавців, власників, профспілок та сільських громад). Програмні заходи, які мають реалізовуватися в рамках цього механізму, повинні врахувати поточну ситуацію на ринку праці та передбачати ймовірні прогнози розвитку, мати поступальний характер при прийнятті управлінських рішень. Моделювання аграрної політики неможливо без створення дієвого механізму розвитку сільських територій, підвищення якості життя, виступає одним з визначальних чинників формування людського і відповідно, соціального капіталу на селі.

Визначено, що основним фактором депресивної ситуації у соціальній сфері села є погіршення ресурсного і організаційного забезпечення її функціонування та перспективи розвитку. Причиною такого стану є правова нездатність на підприємницькій основі та у повній мірі забезпечувати утримання й здійснювати розширене відтворення соціальної інфраструктури органами місцевого самоврядування. З іншого боку, трансформаційні перетворення привели до самоусунення сільських бізнес структур від виконання соціальних функцій на селі. При цьому, у переважній більшості названі структури фактично є орендарями земельних і майнових паїв населення, діють тільки, враховуючи свої власні інтереси. Відправним пунктом подолання такого становища має стати перегляд статусу обов'язків орендарів, сільських бізнес структур і налагодження взаємодії із сільськими громадами з метою усунення існуючих негативних соціально-економічних наслідків на селі [2].

Бізнес-структури займають особливе місце в життєдіяльності сучасного суспільства і виступають в якості основного структурного елемента економіки. Це є поєднанням трудових, матеріальних та фінансових ресурсів для виробництва продукції та надання послуг. Вони є

джерелом задоволення потреб у товарах і послугах, а також місцем прикладання робочої сили більшості працездатного населення. Трудовий колектив підприємства виступає втіленням професійного надбання, де поєднуються індивідууми і соціум, через нього реалізуються потреби особи у виконанні суспільного призначення. Взаємодії між підприємствами в певній мірі визначають правове середовище держави і служать моделлю взаємовідносин юридичних осіб різноманітної природи. Роль підприємства як інституційного економічного суб'єкта можна оцінювати по-різному. По-перше, основне призначення підприємства полягає в забезпеченні певного доходу його власникам. По-друге, суть підприємства полягає у виробництві товарів і послуг та задоволенні матеріальних потреб суспільства. Важливим є і те, що підприємство виконує функцію забезпечення зайнятості населення. Саме через декларування положення ділової етики і добровільного внеску бізнес-структур в людський капітал, охорону навколишнього середовища і соціально-орієнтовані програми понад передбаченого мінімуму законодавством можна сформулювати основи їх взаємодії із сільськими громадами [3].

Вважаємо, що сільська громада має виступати як орган самоуправління, як представник групи населення, так і окремих індивідуумів. В їх ролі виступають: населення і його окремі групи (працівники підприємств, члени їх сімей, акціонери, інвестори, власники та ін.); інші підприємства (реальні та потенційні партнери, конкуренти, власники нових технологій, фінансових і матеріальних ресурсів тощо); банки; податкові органи; науково-дослідні та проектно-конструкторські організації; місцеві та державні органи виконавчої та законодавчої влади; навчальні заклади. Інститути громадянського суспільства також роблять свій вплив на управління сільської громади, сприяючи розвитку людської свідомості та її освітньо-кваліфікаційному рівню.

Відповідно суб'єкти очікувань можуть висувати різновекторні вимоги, критерії вирішення соціальних проблем на селі. Відповідно, тут постає завдання: винайти підходи та визначити ступінь хронологічного вирішення проблем, правильно сформулювати соціальне замовлення до виконання. Таке соціальне замовлення може бути втілене у вигляді кошторисів проектів розвитку соціальної інфраструктури на селі.

Аналіз існуючої ситуації факторів економічно-правової взаємодії дозволяє виявити і зосередити увагу на вирішені наступних проблем, що перешкоджають реалізації потенціалу співпраці бізнесу та сільських громад: відсутність законодавчих норм щодо пільгового оподаткування прибутку, які вкладають бізнес-структури у розвиток соціальної інфраструктури села, що стримує участь бізнесу у реалізації соціальних програмах; відсутність системи формування соціального замовлення з боку сільської громади; складність створення (реєстрації) громадських організацій та фондів на селі; занедбана інфраструктура підтримки та ресурсного забезпечення соціальних ініціатив сільського населення; проблема публічності, популярності, іміджу (населення недостатньо інформоване про внесок бізнесу в соціальні програми і про їх досягнення та можливості) та ін. [1].

Підвищення ролі сільських громад у соціально-економічному розвитку сільських територій має пройти через розширення їх функціональних можливостей та при встановленні і розвитку взаємодій із бізнес-структурами. У свою чергу розвиток сільських громад – це неперервний процес, який передбачає рух уперед та пошук нових форм прояву для покращення умов життя на селі.

Список використаних джерел:

1. Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект: кол. монографія / [В. І. Ткачук, А. О. Соколова, О. В. Голій та ін.]; за ред. В.І. Ткачука; видавництво ПП «Рута», 2014. 356 с.
2. Ратошнюк Т. М. Підвищення ролі сільських громад у соціально-економічному розвитку сільських територій // Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (12–13 квітня 2016 року). Ч.1. НМАУ, 2016. С. 501–506.
3. Закон України «Про державно-приватне партнерств»: № 2404-VI від 01.01.2010 р.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ, ЯК ОСНОВА ДЛЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Загальна оцінка рівня захисту права власності в Україні у 2017 році від міжнародних експертів залишається вкрай низькою. Зокрема за підсумками 2017 р. Альянс прав власності на основі дослідження 127 країн світу підготував та оприлюднив Міжнародний індекс прав власності-2017. Оцінку права та можливості громадян мати і захищати приватну власність здійснено за трьома основними компонентами: правове і політичне середовище, права матеріальної власності та права інтелектуальної власності. Порівняно з 2016 р. Україна погіршила свої показники та з оцінкою 3,424 із 10 можливих посіла 123 місце (за підсумками 2016 р. Україна посідала 115). У рейтингу економічної свободи американського аналітичного центру Heritage Foundation враховано 12 свобод – від права власності до фінансової свободи. Україна, набравши 51,9 пункта зі 100 можливих, серед 186 країн світу посіла 150 місце (між Камеруном і Сьєрра-Леоне) і останнє, 44 місце, в Європі. В основному це сталося через погіршення ситуації щодо захисту права матеріальної власності, свободи торгівлі, цілісності державного управління.

До найкорумпованішої експерти відносять сферу земельних відносин. Верховна Рада України у жовтні 2018 р. продовжила мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення, введений у 2002 р., до 1 січня 2019 р. Проте дискусія щодо того, як сформувати в Україні справедливий, некорумпований, вільний ринок землі у 2017 р. не мала свого логічного завершення. Зареєстровані протягом року законодавчі ініціативи у сфері права власності на землю містять суттєві ризики. А саме проектами законів №7118, №7118-1 та №7363 хоч і передбачено передачу управління землями, однак лише об'єднаним територіальним громадам. До того ж, в урядовому проєкті №7118 закріплено позицію щодо надання землі поза межами населених пунктів уже сформованим громадам, тоді як проєкт парламентського аграрного лобі №7118-1 – за те, щоб таке право мали й ті громади, які ще не об'єдналися. Проєкт Закону України №6269 від 31.03.2017 містить суперечливі, неузгоджені або неврегульовані питання щодо: процедури прийняття рішення стосовно приватизації земель державного або комунального сільськогосподарського підприємства та

документального оформлення такого рішення; переліку осіб, які мають право на приватизацію державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій; суб'єктів, які здійснюють обчислення розміру, вартості земельної частки (паю), визначення площ і місця розташування земель та процедури розрахунку розміру земельних часток (паїв); визначення вартості земельних часток (паїв); створення у процесі приватизації органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування резервного фонду земель для подальшого перерозподілу та використання за цільовим призначенням; використання земельних ділянок, на яких розташовані та функціонують меліоративні системи.

Рівень судового захисту права на мирне володіння своїм майном і у 2017 р. оцінюється як незадовільний. Досі не зникли серйозні проблеми, пов'язані з корупцією в судах, внаслідок чого вони оцінюються як одні з найслабших та таких, що мають найнижчий рівень довіри серед державних установ у країні. Загалом корупція у 2017 р. залишилася загрозливим викликом для України, а прогрес у підзвітності державних чиновників триває досить повільно. Не стали простішими та доступнішими й процедури судового захисту. Залишилось нерозв'язаним невиконання рішень національних судів, що стосуються захисту власності. За період з 1 січня по 31 грудня 2017 р. до Єдиного державного реєстру судових рішень було внесено 32086 ухвал на позовні заяви та скарги з приводу тяганини та невиконання рішень суду. Значну частину цих скарг і позовів з різних причин було відхилено або залишено без розгляду, а протиправна бездіяльність державних виконавців залишилась безкарною. Роками це ставало приводом для численних звернень до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Як наслідок, 12.10.2017 р. Велика палата ЄСПЛ прийняла рішення у справі «Бурмич та інші проти України», яке стосується системно невиконання державою судових рішень і, не розглядаючи аналогічних 12143 справи, передав їх до Комітету Міністрів Ради Європи з метою вироблення спільного з Урядом України вирішення цієї системної проблеми [1].

Слабкість правових інститутів в Україні активно формує тіньовий сектор економіки, що не дозволяє вітчизняному підприємницькому середовищу капіталізовуватись і активно розвиватись. Так, в Україні не прийнято домовлятися з «чужинцями» і мати бізнес-відносини на основі найкращої ринкової пропозиції; існуючі монополії, обмеження і зарегульованість сковують прогрес в поділі праці й замикають потенційних підприємців в лещатах вузької спеціалізації і малої продуктивності.

Крім того, системно впроваджується знищення фондового ринку України і міноритарних акціонерів, як класу, завдяки прийнятому орієнтованому на олігархічні групи законопроекту, що прийняла Верховна Рада України 23 березня 2017 року за №1983-VIII Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах, який набрав чинності 04 червня 2017 року (додаткова редакція відповідно до Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів від 16 листопада 2017 року № 2210-VIII). Всі ці дії характеризують економічну систему України, як замкнену для інвестицій і прозорих відносин власності, що орієнтована тільки на монополізм та олігархічно-кланові інтереси.

На відміну від України, в розвинених країнах світу система законності і порядку в регулюванні приватної власності надає інструменти для виробництва додаткових цінностей понад наявні матеріальні активи. Всі документи, що описують економічно значущі особливості активів надійно захищені від втрати і підробок. Державні інституції чітко в правовому полі захищають права власності й гарантують виконання укладених угод. Сприяє цьому те, що в розвинених країнах світу проведена інтеграція розрізненої інформації щодо прав власності на всі активи в державі: нерухомість, землю, надра, патенти, авторські права тощо. Завдяки уніфікації та інтеграції систем реєстрації, громадянам розвинених країн не потрібно виїжджати на місце, щоб отримати адекватний опис економічних і соціальних характеристик будь-якого об'єкта нерухомості чи інших активів. Крім того, уніфікована система інформації містить відомості про наявні активи і про їх потенційну прибутковість, що також впливає на зниження рівня тіньової економіки. Це полегшує оцінку об'єктів нерухомості і операції з ними, створює вигідні умови для прозорого входження в капітал зацікавлених профільних інвесторів. Важливим чинником є і те, що інтеграція й уніфікація систем реєстрації нерухомості вивела відносини власності з юрисдикції окремих районів і місцевої влади та помістила їх в рамки загального закону на всій території країни. Дії місцевих норм і законів надають їм можливість діяти лише в рамках єдиної правової системи, що підвищує ступінь відповідальності й керованості при регулюванні правовідносин власності в розвинутих країнах світу.

Відзначимо, що неупереджена, прозора і доступна система реєстрації прав власності наділила активи (нерухомість, землю тощо) в розвинених країнах світу властивістю додаткової «ліквідності» – здатності виступати в формі, що задовольняє вимогам практично будь-яких трансакцій і

трансформацій. При цьому ефективно організована система приватної власності відкриває перед власниками виняткові можливості для розщеплення, з'єднання і комбінування активів. Тому підприємливі громадяни розвинених країн світу мають можливість пристосовувати свою власність до будь-яких змін економічної ситуації, тоді як громадяни країн третього світу залишаються в пастці відсталих, неліквідних форм і відносин, що консервує подальше використання бізнес-активів в тіньовому секторі й закріплює відсталість від розвинених країн світу [2].

На наш погляд, в значній мірі результатом соціально-економічних реформ в Україні є значне домінування тіньової економіки і корупційних відносин, яке обумовлено стримуванням економічного потенціалу активів у вітчизняній економіці, за рахунок неспроможності громадянського суспільства України оцивілізувати відносини власності й відокремити олігархічні структури та корупційно-чиновницький апарат від впливу на непрозорі відносини у цій сфері (рейдерство, списування і надання активів у власність або оренду на неконкурентних умовах, використання активів безконтрольно, перешкоджання у доступі до активів тощо). Крім того, іншим важливим чинником є монополізація і олігополізація ринків, що суттєво впливає на стан інфраструктури і можливість реалізувати будь-який інвестиційний проект в нашій країні.

У вищезазначеному контексті для зниження рівня тіньової економіки, подолання корупції, монополізації, олігополізації та офшоризації вітчизняної економіки необхідно провести інтеграцію розрізної інформації щодо активів в Україні (нерухомість, земля, патенти, авторські права) в єдину доступну, зрозумілу і прозору для всіх учасників правовідносин власності й бізнес-процесів національну базу даних активів України. Наступним кроком має бути впровадження системи паспортизації стандартизованих угод на базі технології блокчейн, які на основі відкритих, конкурентних аукціонів реєструють угоду в національній базі даних активів України. Необхідною технічною умовою для функціонування такої бази даних є чітка фіксація угоди, її збереження, неможливість втрати даних, а також маніпулювання і внесення несанкціонованих змін.

Монополізація і олігополізація ринків в Україні вимагає в сучасних умовах оперативно оновити законодавство, що регулює економічну конкуренцію в Україні та захищає міноритарних акціонерів від свавілля мажоритарних акціонерів (як це спостерігається на даний момент часу). Крім того, упереджена і неефективна діяльність Антимонопольного комітету України також потребує оновлених законодавчих актів щодо більш якісного виконання функцій цим державним органом влади. На наш

погляд, доцільним є впровадження профільної технологічної спеціалізації для вітчизняних фінансово-промислових груп. Крім того, необхідно фінансово-інвестиційну (яка здійснюється на фінансових ринках) і банківську діяльність відділити від промислової, аграрної та ІТ-сфери. Засоби масової комунікації, мас-медіа, інформаційні інтернет-ресурси також мають бути відділені від профільних видів діяльності крупних підприємств і організацій. Тільки при такому підході, на наш погляд, в Україні буде суттєво зменшено вплив олігархічних структур на вітчизняну політику і економіку, що з часом приведе до суттєвого зниження рівня корупції і тіньової економіки [3].

Оптимального інструменту подолання кримінально-тіньових відносин в економіці не існує, але в країнах де функціонують партнерські, відкриті стосунки між платниками податків, державними органами влади і суспільством, де податки використовуються на користь абсолютної більшості суспільства – цей рівень низький і, навпаки, в умовах карально-кулуарної поведінки органів державної влади – це призводить до повного порушення податкової дисципліни серед підприємницького середовища, їх переорієнтації на непродуктивну для суспільства діяльність, відбуваються незворотні процеси деіндустріалізації економіки та деінтелектуалізації нації. Необхідно відзначити, що сьогоденні тіньові економічні відносини в Україні поширені в різних групах і сегментах підприємців, які в основному націлені на менші трансакційні витрати, що дають в існуючих умовах можливість отримати більші вигоди. Але потрібно розрізняти:

1. Заборонену діяльність (торгівля наркотиками, людьми, нелегальною зброєю, організація підпільних й замаскованих казино і азартних центрів тощо), рейдерство, контрабанду, яка знищує національного виробника;

2. Самозайнятість для виживання, яка або не впливає на національну економіку, або позитивно впливає на неї.

Якщо для першої категорії потрібно ввести законодавчі і регуляторні заходи й обмеження, то для другої категорії потрібно впроваджувати систему заохочень і стимулів для виходу з тіньової сфери. До таких заходів можна віднести: низькі, гарантовані державою довгострокові ставки оподаткування, персоналізація пенсійних, медичних, соціальних відрахувань з відповідними ефективними реформами в цих сферах; покращення інфраструктури; неупереджений захист прав власності на активи; деолігархізація і формування сталих економічно конкурентних відносин.

В цілому, відзначимо, що формуванню сталого економічного розвитку в Україні за європейськими стандартами заважають: олігархічний монополізм, що паразитує в основному на природних монополіях;

корупція в державних органах влади; заплутане і незрозуміле для інвесторів законодавство; системне порушення прав міноритарних акціонерів; високі ставки оподаткування та система адміністрування податків; нестабільність банківської системи, ризики девальвації гривні; невпорядкованість земельно-аграрних відносин; а також збройний конфлікт на Сході України.

Підсумовуючи відзначимо, що реформування економіки України має бути комплексним та взаємопов'язаним з іншими сферами (системна антикорупційна політика, державне управління, макроекономіка, фінанси, валютне регулювання, захист прав власності, стимулююча інвестиційна політика, формування корпоративного сектору для всіх видів акціонерів, пенсійна реформа, антимонопольна політика і управління державною власністю тощо). Тільки по справжньому захищаючи право власності, як для міноритарних акціонерів, так і для інших учасників інвестиційних, земельних, промислових, торговельних та інших процесів в Україні, можна системно реформувати економіку України, інакше епізодично-локальні дії (наприклад, епізодично-локальне мавпування деяких законодавчих актів ЄС) не принесуть очікуваних позитивних результатів [4; 5].

Список використаних джерел:

1. ПРАВО ВЛАСНОСТІ – 2017 / Українська Гельсінська група / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/pravo-vlasnosti-2017/>
2. Эрнандо де Сото Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире? М., 2004. 272 с.
3. Редзюк Є.В. Офшоризація світової економіки: перспективи для України і світу // Науковий вісник асоціації докторів філософії України // Розділ 1. Актуальні проблеми економіки та управління // APhD // №01 09.2015. – с.38-46.
4. Редзюк Є.В. Посилення глобальної нестабільності в міжнародній економіці та її вплив на Україну / Український журнал «Економіст» // рубрика: Статті, Точка зору// 31.08.2018 // №8. 2018 – с. 19–22.
5. Бережний Я.В. Перспективи забезпечення прав власності як підґрунтя для розвитку підприємницької діяльності в Україні. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/ articles/1659/>

*О. В. Родіна, старший викладач
Т. В. Савченко, к. е. н., доцент
Енергодарський інститут державного та муніципального управління
ім. Р. Г. Хеноха «Класичного приватного університету»
Україна*

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ ТВАРИННИЦТВА

Для попиту характерні динамічні зміни під впливом ряду чинників. В економічній літературі часто зустрічається поділ факторів, що впливають на формування попиту на цінові та нецінові, об'єктивні і суб'єктивні.

Теоретики визначили головну властивість попиту, яка полягає в наступному: за інших рівних умов підвищення ціни призводить до відповідного зменшення величини попиту, тобто між ціною і попитом існує обернений зв'язок, який розуміється як закон попиту [1, с. 32].

М. М. Рудий та В. В. Жебка вважають, що у ринковій системі все має ціну, яка виражає цінність товару за допомогою грошей. Ціни є мірилом, через яке люди і фірми добровільно обмінюють різні товари. Більше того, ціни є сигналом для виробників і споживачів. Ціни координують рішення виробників і споживачів на ринку. Вищі ціни призводять до зменшення споживання і стимулюють виробництво. Отже, ціни є балансовим колесом у ринковому механізмі [2, с. 52].

Отже, основним фактором, який впливає на формування попиту і пропозиції буде ціна. Іншим важливим чинником, що впливає на зміну попиту є доход. Відносно більшості товарів між доходом і попитом є пряма залежність: по мірі зростання доходів споживачі, як правило, купують більше товарів, і навпаки, зниження доходів зменшує попит.

Сукупна дія чинників формує загальний попит, який переростає в запит на ринку відповідно до платоспроможності населення. Платоспроможність населення – похідна від рівня соціально-економічного розвитку і є характеристикою рівня і якості життя населення. Враховуючи сформований стереотип життя населення та мотивацію, фактори попиту можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні. Попит на продукцію тваринництва складається з певних показників, до яких належать:

1) показники первинного попиту – обсяги закупівель в живій/забійній вазі за певний період часу (рік, квартал, місяць тощо) заготівельними організаціями і м'ясопереробними підприємствами;

2) обсяг експорту;

3) обсяг споживання продукції тваринництва – вимірюється споживанням на душу населення і виробничим споживанням; виробниче споживання вимірюється обсягом, що використовується в непродовольчих цілях: на промислові потреби і корм;

4) раціональний рівень споживання, вимірюється в натуральному виразі.

Методологічною основою для його визначення є науково обґрунтована норма споживання м'яса на душу населення. Критичний рівень споживання розраховується на основі норми фізіологічного мінімуму споживання м'яса, розробленої Інститутом гігієни харчування України. Фактичний рівень споживання – фактичне споживання на душу населення.

Істотний вплив на рівень попиту в країні залежить від природно-кліматичних чинників, у вигляді відмінностей в енергетичних витратах організму у різних регіонах та кліматичних зонах України. Так, потреба організму в калоріях в умовах холодного клімату підвищується в середньому на 20 % в порівнянні з теплим. Щоденна добова потреба в енергії для людей зайнятих малорухливою, сидячою працею складає 2500–2800 ккал, а для осіб зайнятих важкою фізичною роботою, ці величини можуть досягати 4000–5000 ккал. Якщо брати до уваги розподіл природно-кліматичних зон нашої країни, то щоденна калорійність харчування у зоні змішаних лісів буде на 400 ккал. більша ніж у інших природно-кліматичних зонах України.

Набір продуктів харчування населення розрізняється не лише по кількості калорій, але і по якісному складу. Рацион живлення, необхідний для півночі, має вищу питому вагу білків і жирів тваринного походження у зв'язку з тим, що в цих умовах знижується засвоюваність всіх харчових речовин, особливо білків. Різні по величині і якісному складу потреби в їжі приводять до диференціації попиту на тваринницьку продукцію, який збільшується в північних і центральних районах країни і зменшується в південних.

На споживчий попит продукції тваринництва впливає чисельність населення і його вікова структура. Збільшення чисельності населення за інших рівних умов веде до зростання споживчого попиту і, навпаки, зменшення чисельності населення обумовлює зниження потреби в продуктах тваринництва. Вплив вікової структури населення проявляється через різну потребу в продуктах тваринного походження, багатих білком, у людей різного віку. Для молодих людей, людей працездатного віку необхідний підвищений вміст в структурі харчування продуктів тваринництва, у людей літнього віку через їх фізіологічний стан ці потреби менші. Так, мінімальна потреба у м'ясі та м'ясопродуктах, яка закладена у споживчому кошику для працездатного українця складає 53 кг на рік, для дітей у віці від 0 до 6 років – 36,5 кг, у віці від 6 до 18 років – 57,2 кг на рік. За винятком природно-кліматичного чинника і ряду інших (таких, наприклад, як національні традиції і місцеві особливості, що обумовлюють, наприклад, низьке споживання свинини в «мусульманських» районах і високе споживання оленини в карпатських районах) вплив більшості чинників на споживчий попит на продукцію тваринництва зрештою проявляється через доходи населення і їх купівельну спроможність.

Таким чином, істотна залежність еластичності попиту від доходів робить актуальним їх як у теоретичному, так і в практичному плані розгляд питань формування і використання доходів населення, а також вплив диференціації в доходах населення на формування споживчого попиту.

Список використаних джерел:

1. Лукомська Т.В. Формування попиту м'яса свиней на продовольчому ринку // Наука й економіка. 2009. № 4 (16). С. 32–36.
2. Химич О.В. Класифікація факторів, що впливають на формування попиту на побутові послуги // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка», спецвипуск «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку». 2012. № 739. С. 51–56.

*Є. О. Романенко, д. держ. упр., професор,
Заслужений юрист України, проректор
Міжрегіональна академія управління персоналом
Україна*

СТАН ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ: ЗЕМЛІ УКРАЇНЦІВ ТА ПРОБЛЕМИ

Після смерті близько 6,5 тисячі землевласників держава отримала безкоштовно у свою власність земельні ділянки загальною площею 25 тисяч га, на які не знайшлося спадкоємців. Про це свідчать дані «Моніторингу земельних відносин», який напередодні був презентований у жовні місяці у Світовому банку [1].

За даними «Моніторингу», у 2017 році в Україні нараховувалось 6,537 тисячі земельних ділянок загальною площею 25,072 тисячі га, які визнані від умерлою спадщиною. Тобто, спадкоємці не заявили про свої права і ці землі де-юре перейшли у розпорядження місцевих органів влади за рішенням суду. Зокрема, найбільша кількість таких ділянок – 998 – була зафіксована в Сумській області. За площею лідирує Кіровоградська область – тут 2,669 тисячі га земель були визнані відумерлою спадщиною. Менше від умерлої спадщини в західних областях – в Чернівецькій – 8 га, Івано-Франківській – 26 га, Львівській – 35 га та Рівненській областях – 72 га. Проте, йдеться про офіційну статистику, надану для «Моніторингу» Держгеокадастром. За даними ЕП, де-факто землі від умерлої спадщини можуть сягати 2 млн га землі. Так, на даний момент близько 2 млн га землі, власники яких померли, не мають юридичного статусу та обробляється нелегально. Для визнання цих земель відумерлою спадщиною органи місцевої влади повинні звернутися до суду, і лише за рішенням суду ці землі передаються в управління місцевим органам влади.

Поки ситуацію юридично не розв'язано, орендарі таку землю продовжують обробляти, а коли завершується дія договору – відповідно до стандартних прикінцевих положень – він автоматично продовжується, якщо власник за 6 місяців до дати завершення не сповістив про інше. При цьому невідомо, перераховують орендарі орендну плату спадкоємцям власника, чи ні [1]. Це все сталося тому, що землевласники за життя не змогли продати землю – як відомо, вже майже 18 років в Україні існує мораторій на продаж сільськогосподарських земель. Обмеження, яке мало

стати тимчасовим і було ухвалене 2001 року, з кожним днем продовжує ускладнювати життя майже 7 мільйонів простих землевласників через обмеження їхньої економічної свободи.

22 серпня 2018 року вступило в силу рішення Європейського суду, згідно з яким мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення визнаний таким, що є порушенням права людини на приватну власність, закріпленого в статті 1 Європейської конвенції з прав людини. У випадку продовження мораторію ЄСПЛ буде присуджувати компенсацію майнових втрат для позивачів. Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», рішення ЄСПЛ стають джерелом права в Україні, з моменту, як сплине тримісячний строк від дати винесення рішення. Рішення ЄСПЛ зобов'язало українську владу внести відповідні законодавчі зміни у розумні строки і як стимул для влади [2].

Нагадаємо, чого саме коштує мораторій Україні:

- 7 мільйонів землевласників (кожен 6 українець) не може розпоряджатись своїм активом і мусить вдаватись до напівпрозорих схем. Від заниженої оренди вони втрачають близько 400 доларів оренди паю (3,6 га в середньому) в рік;

- орендатори землі виснажують її у пошуках наживи, тому якість українських чорноземів стає гіршою з кожним десятиліттям;

- земля не може бути предметом застави у банку – фінансові інструменти для розвитку агросектору не створені. Компанії не мають достатньо коштів, тож не можуть створювати переробні підприємства, потужності для зберігання тощо. Навколо сільського господарства не створюється інфраструктура, яка могла б виникнути;

- садівництво, тваринництво та інші сфери, які потребують довгострокових інвестицій, занепадають, бо інвестори не бачать змоги інвестувати в орендовану землю. Їх права просто не захищені – кожен день власник паю може забрати свою землю і фермер втратить сад, в який роками інвестував свої кошти.

Страждає і держава. Зараз активно іде реформа децентралізації, але новостворені ОТГ не можуть розвиватися так, як треба, оскільки місцеві бюджети не дотримують сотні мільйонів гривень податкових платежів через тіньовий обіг земель. Лише 25% державних підмораторних земель зареєстровані в державному земельному кадастрі, що є «корупційним

полем», де пасуться чиновники. Тобто отримати з решти податки, за рахунок яких регіони мають розвиватися, неможливо.

В Україну йде набагато менше інвестицій, ніж ми могли отримати. Давайте визнаємо, крім України є багато інших країн з гарним розташуванням, кліматом та землею, де до того ж можна вести законний та захищений бізнес [3]. Але багатьох це влаштовує, в першу чергу агрохолдинги, які контролюють сьогодні земельний банк у 6 млн га землі. Причому ситуація з кожним роком погіршується. Якщо у 2007 році агрохолдинги контролювали 7% від усіх сільгоспземель, то вже сьогодні майже 30%.

В Україні продовжує зростати кількість агрохолдингів і їх земельний банк. Земельний банк – це сукупність прав власності й користування (оренда, сервітут, емфітевзис і суперфіцій) на землю, які належать агровиробнику й надають йому можливість обробляти такі землі й збирати врожай. У 2017 році налічувалося 93 сільськогосподарських підприємства, що обробляють понад 10 тисяч гектар сільськогосподарської землі. Для порівняння, в 2012 році їх кількість дорівнювала 80», – відзначають в УКАБ. При цьому частка сільгоспземель в користуванні агрохолдингів становила в минулому році 29% від усіх сільськогосподарських підприємств, тоді як в 2012 році цей показник становив 25%. Крім того, зріс загальний земельний банк в обробці агрохолдингами за 5 років з 5,6 млн га до 5,95 млн га в 2017 році, збільшення сільгоспугідь в користуванні цією категорією сільгосппідприємств становило 6,3%.

З огляду на динаміку останніх років очікується продовження цих процесів. При цьому дослідження показало, що агрохолдинги нерівномірно представлені в областях України. Найбільша їх кількість в 2017 році знаходилася в Київській (32), Чернігівській (28) і Полтавській (26) областях, в той час як менш агрохолдингів було представлено в Закарпатській (1), Луганській (5) і Чернівецькій (5) областях [4].

Президент Петро Порошенко в вересні 2018 року у Верховній Раді заявив, що мораторій на землю не вписується в європейську систему України. Президент сказав, що розуміє, що виважене і державницьке рішення щодо створення цивілізованого ринку землі зараз буде важко провести. «Якщо кого цікавить, як цей глухий кут вписується в нашу європейську стратегію, хотів би нагадати, що Європейський суд з прав людини визнав, що мораторій на вільний ринковий обіг землі порушує права українців», – підкреслив президент [5].

В Україні є дві групи людей, яким вигідний мораторій на продаж аграрної землі. Про це заявила директор Світового банку у справах України, Білорусі та Молдови Сату Хахконен. Перша група – це люди, які орендують землю за мізерну плату. Друга група – ті, хто використовують мораторій для власної наживи. Одночасно 4,5 млн. власників земельних паїв не отримують ті кошти, які вони могли отримати при справедливою ціною на свої наділи. У Світовому банку прогнозують, що на першому етапі після відкриття ринку землі ціна буде низькою – 1–1,5 тис. доларів за гектар. Згодом, коли ринок стане більш зрілим, ціна підвищиться до 3–3,5 тис. доларів [6].

В вересні 69 народних депутатів звернулись до Конституційного Суду України з вимогою визнати мораторій на продаж-купівлю сільськогосподарських земель таким, що порушує Конституцію. Це єдиний логічний шлях після того, що Європейський суд з прав людини визнав, що мораторій порушує права землевласників.

Список використаних джерел:

1. Після смерті українців у власність держави безкоштовно перейшло 25 тис. га землі. Zik.Новини. [Назва з екрану]. – URL https://zik.ua/news/2018/10/10/pislya_smerti_ukraintsiv_u_vlasnist_derzhavy_bezkoshtovno_pereyshlo_25_tys_ga_1424153 (10.09.2018)
2. У Польщі розпочався мітинг під гаслом «Стоп міграції!». 24 канал [Назва з екрану]. – URL https://24tv.ua/ukrayina_tag1119 (10.09.2018)
3. Осінь 2018 року: час відміни земельного мораторію Економічна правда [Назва з екрану]. – URL <https://Epravda.Com.Ua/Rus/Columns/2018/09/6/640256/> (10.09.2018)
4. Агрохолдинги сконцентрували третину земель сільгосппідприємств Економічна правда [Назва з екрану]. – URL <https://Epravda.Com.Ua/News/2018/06/15/637812/> (10.09.2018)
5. Мораторій на землю не вписується в європейську систему України – Порошенко Економічна правда [Назва з екрану]. – URL <https://Epravda.Com.Ua/News/2018/09/20/640768/> (10.09.2018)
6. В ВБ рассказали, кто удерживает мораторий на продажу земли. Курс денег [Назва з екрану]. – URL <https://kurs.com.ua/novost/84571-vo-vsemirnom-banke-rasskazali-kto-uderzhivaet-moratorii-na-prodazhu-zemli/> (10.09.2018)

ПОЛІТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ БІЗНЕСУ ГРОМАДИ ЯК ІНСТИТУТ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Питання політики місцевого економічного розвитку актуалізувалися з розпочатою реформою територіальної організації влади в Україні.

Місцевий економічний розвиток є результатом співпраці місцевої влади, бізнесу та громади, спрямований на заохочення інвестицій в нові та існуючі підприємства з високим потенціалом зростання та створення робочих місць з високою продуктивністю праці. Мета політики місцевого економічного розвитку – формування конкурентних переваг території, що сприяють зростанню місцевого виробництва і покращують якість життя громади. В даній роботі політика місцевого економічного розвитку та політика збереження та розширення бізнесу громади розглядаються у вузькому розумінні (у короткостроковому періоді, як тотожні поняття).

В умовах ринкової економіки міста та регіони виступають як окремі ринки. Тому територіальні громади на базі існуючих та створюваних місцевих факторів виробництва – природних, фізичних, людських, інтелектуальних, інституційних, інфраструктурних – будують власну самоокупну конкурентну економічну систему. Громади використовують різноманітні інструменти місцевого економічного розвитку отримують конкурентні переваги у залученні зовнішніх ресурсів та високопродуктивних інвестицій. Створивши умови для розвитку підприємств та малого бізнесу, громади забезпечують зростання доданої вартості в містах, поліпшують інфраструктуру, інтегруються у регіональну і національну економіку, підвищують доходи та добробут громади.

Політика місцевого економічного розвитку або політика збереження та розширення бізнесу громади полягає в: створенні нових робочих місць, підвищенні доходів і надходжень від податків внаслідок підтримки зростання підприємств; зменшенні та / або усуненні потенційної втрати робочих місць, втрати доходів громади та втрати податкових надходжень внаслідок допомоги місцевим підприємствам, що перебувають у зоні

ризик [1, с. 56]. Політика збереження та розширення бізнесу, в короткостроковому періоді, має більший потенціал для розширеного відтворення аніж заходи зі створення нових підприємств, які сприятимуть зміцненню економічного потенціалу громади в довгостроковому періоді. Політика збереження та розширення місцевого бізнесу та пов'язані з нею заходи демонструють, що влада зацікавлена в існуючому підприємницькому потенціалі. Ефективна політика збереження та розширення бізнесу полегшує залучення додаткового капіталу в місцеву економіку.

Пріоритетами політики збереження та розширення бізнесу громади є: запровадження ефективних моделей фінансування підприємницької діяльності (стартапів). Моделі фінансування підприємницької діяльності мають надавати можливості залучення стартового капіталу як симбіоз фінансової та технічної підтримки підприємців на початкових етапах реалізації бізнес-проектів; подолання мотиваційних перешкод до підприємництва серед молоді, шляхом навчання в громаді практикам ведення бізнесу. Стимулювання ефективного молодіжного підприємництва варто починати з формування ділових навичок через залучення молоді до ефективних практик підприємництва [2].

Очевидно, що реалізацію такого навчання необхідно розпочинати із залученням кваліфікованих, креативних та успішних наставників (підприємців). Поєднання навчання з підприємницькими практиками (стажуванням) позитивно впливатиме на «імідж» підприємницької діяльності, її прибутковість, а також на само зайнятість [там само].

Інструментом політики місцевого економічного розвитку або політики збереження та розширення бізнесу громади можуть стати різні форми соціального підприємництва, що частково фінансується програмами технічної допомоги Так, Програма соціального інвестування WNISEF спрямована на забезпечення підтримки приватних підприємств та фізичних осіб-підприємців з метою досягнення соціального та екологічного впливу в Україні через створення механізму доступного кредитування спільно з банківськими установами, надання тренінгових та консультаційних послуг, коучингу і наставництва [3].

З початку Програми фондом WNISEF вже надано кредитів на суму 160794452 під 5-10% річних для соціальних підприємств у різних регіонах України, інвестовано у соціальні проекти 112195252 [там само].

Наприклад, кредит на розвиток рекреаційного бізнесу сільській місцевості, має на меті популяризацію здорового способу життя серед дітей, підлітків та молоді. Кредит, спрямований на організацію змістовного дозвілля дає поштовх до реалізації нових, креативних, спортивних і туристичних проектів місцевого рівня [4].

Ціль програми соціального інвестування фонду WNISEF полягає в тому, щоб дати можливість підприємцям і бізнесу вирішувати соціальні та екологічні проблеми через фінансові інвестиції та надійні практики ведення бізнесу.

Підхід програми фонду WNISEF соціального інвестування полягає у наданні кредитів під низький відсоток для сталих соціальних підприємств, консультування та підтримку їх в процесі реалізації та впровадження бізнес-планів.

Програма соціального інвестування WNISEF реалізується спільно з комерційними банками-партнерами Ощадбанк, KredoBank. Розроблено механізм пільгового кредитування соціальних підприємств у громадах через надання доступного капіталу, консультування і менторство. Соціальне підприємство отримує кредит, розмір якого може коливатися від 10 000 до 100 000 доларів США в гривневому еквіваленті терміном на 36 місяців. Відсоткова ставка складає від 5 до 10% [3].

У кінці кожного кварталу WNISEF вивчатиме звіт про соціальний вплив підприємства. У звіті відображаються наступні дані: кількість найнятих робітників, що представляють вразливі групи населення; обсяг коштів, направлених на вирішення соціальних проблем; кількість організованих соціальних заходів; зустрічей, проектів і т.п.

В рамках Програми соціального інвестування WNISEF фінансові ресурси можуть отримати такі підприємці: 1) на підприємстві працює більше 50% співробітників, які представляють уразливі групи населення, і велика частина прибутку реінвестується в розвиток компанії для створення нових робочих місць; 2) на підприємстві працює менше 50% співробітників, які представляють уразливі групи, і щонайменше 10% від

прибутку спрямовано на соціальну мету; 3) мінімум 20% від прибутку спрямовано на соціальну мету.

Отже, збереження та розширення форм місцевого підприємництва потребує запровадження сучасних моделей співфінансування (за участю технічної допомоги міжнародних донорів), системної роботи місцевих служб і адміністрацій з ресурсного та інформаційного забезпечення бізнесу.

Політика місцевого економічного розвитку спрямована на формування конкурентних переваг території, зростання місцевого виробництва і покращення якості життя громади. Збереження та розширення бізнесу громади є інструментом отримання конкурентних переваг у залученні зовнішніх ресурсів та високопродуктивних інвестицій для місцевого економічного розвитку. Створивши додаткові умови для розвитку існуючих підприємств та малого бізнесу, громади забезпечують зростання доданої вартості в містах, поліпшують інфраструктуру, інтегруються у регіональну і національну економіку. Запровадження сучасних моделей співфінансування (за участю технічної допомоги міжнародних донорів) на розвиток соціального підприємництва потребує системної роботи як господарюючих суб'єктів так і місцевих служб і адміністрацій.

Список використаних джерел:

1. Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади : посібник, переклад з англ. / Джордж Едвард Треллер [та ін.]. – Київ, 2014. – 124 с. <http://www.mled.org.ua/ukr/materials/publications/1037>
2. Симоненко Л. І. Децентралізація як інструмент розвитку підприємництва в регіоні / Л. І. Симоненко // Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Житомир, 24 травня 2018 року. – Житомир : ЖНАЕУ, 2018. – С. 244–249
3. Програма Соціального інвестування WNISEF. <http://wnisef.org/uk/impact-investing/>
4. Western NIS Enterprise Fund надав кредит під 5% річних ГО «Туристсько-спортивний клуб «Манівці». <http://wnisef.org/uk/medias/western-nis-enterprise-fund-nadav-kredit-pid-5-richnih-go-turistsko-sportivniy-klub-manivtsi/>

*I. Smyrnov, Doctor of Science in Geography, Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Ukraine*

LOGISTICAL MODELS OF SUSTAINABLE TOURISM REGIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT: CITIES CASE

Tourism is now one of the most dynamic sectors of regions and cities economy. The urgent problems in this regard include the task of ensuring the sustainable development of tourism industry in cities. This is especially true for the most popular destinations among tourists, i.e. metropolitan and historic cities, which attract significant tourist streams. The latter means tourist load increasing on the existing cities' resource base of tourism, as well as on the whole urban economy, population, development and nature. In this context the task of tourism sustainable development in cities requires the consolidation of efforts of various scientific and practical directions, among which the important place belongs to tourism geography and logistics [1], that studies the flows phenomena in the tourism industry, highlighting the tourist traffic (flow of tourists) as the main stream, and financial, informational, commodity, personnel, material flows as servicing (additional) ones. The task of tourism logistics in the context of travel industry sustainable development is to regulate the main flow (i.e. tourist traffic), which would ensure the conservation of the tourism resource base in cities and in rural areas in order to further development of tourism activities. This problem is now quite noticeable not only in cities – the largest tourist centers of the world, but it is also acute in many cities of Ukraine. This concerns among others Lviv, Kyiv, Odesa and other Ukrainian cities – popular tourist destinations. The problem of tourist overloading in Lviv is quite well-known recently, which was covered, in particular, in the author's publications [2, p. 195]. So there is high time for working out the complex logistics strategy of the tourism sustainable development in cities. This strategy, developed by the author uses two models. The first one is model of tourist decentralization, the second – model of reversible logistics.

The first model involves the need for an effective logistical organization of the city's tourist area (GLO CTA). The main components of GLO CTA are: 1) geoligistical identification of tourism resource base; 2) logistical planning of

tourist flows; 3) logistical design of tourism infrastructure; 4) logistical design of supply chains for tourism infrastructure objects [2, 200]. The first component covers the geographical and logistical identification of city tourist resources. Geographical identification of tourism resource base means geospatial localization of tourist objects of interest. They act as «tourist magnets», which attract tourist flows to a certain city area. So significant territorial concentration of tourist resources (objects) causes the concentration and overlap of tourist flows. These considerations should be taken into account when creating and placing new tourist objects (i.e. museums, monuments), which should not be «squeezed» to cities' central parts that are already overloaded with tourist objects. Consequently, instead of excessive spatial concentration of tourist objects in cities' downtowns, their spatial dispersion is recommended by us. Logistical identification of tourist resources means the calculation of the logistical potential of each tourist object, that is, the maximum possible tourist flow, which will not affect tourism sustainable development and tourist resources state. It should be distinguished between the concurrent number of tourists at the object, their number per day (taking into account the rotation coefficient), per month, per season, finally, per year. Geological identification is performed taking into account the division of tourist resources (objects) into: cultural-historical (monuments, museums, theaters, etc.), architectural (historical and contemporary), events (various activities of public-cultural-entertaining nature).

The second component is based on determining the size and structure of tourist flows and their corresponding needs, which can be divided into first-order needs (benches, garbage cans, bio-toilets, street food, currency exchange etc.) and second-order needs (souvenirs, informational and advertising materials, press, touristic goods etc.).

The third component involves logistical design of tourism infrastructure network to meet the needs of tourists, in particular, first order needs (tourist infrastructure objects like institutions of street food, currency exchange offices etc.), second-order needs (tourist infrastructure objects like souvenirs shops, press and informational materials booths , tourist goods stores etc.) and the relevant logistics and transport infrastructure to meet the needs of the infrastructural facilities of the first and second line, as well as collection and removal of waste.

The fourth component involves the logistic design of supply chains to provide needs of first and second-order tourism infrastructure with the logistics and transport components in their composition, taking into account the particularity of their location in the city and the needs for collection and removal of tourist waste.

These issues are very relevant for Kyiv, where the increased tourist load on the resource base of the city's tourism has already led to cases of physical destruction of some of the most visited tourist objects. As for Lviv, there are fewer such cases (perhaps, due to the quality of historical Austrian construction), but nevertheless they are also. There are many other problems in the city of Lviv, the main one now is the removal of rubbish. After the fire at Gribovychy landfill in the summer of 2016, Lviv did not know where to move out its waste, the volume of which naturally grew with the growth of tourists number. No wonder, that the tourist record of Lviv (2.6 million tourists in 2017 – the first place among the Ukraine cities) coincided with the «rubbish crisis» in this city.

So using of the second model i.e. of reverse logistics aims to provide a comprehensive recycling of the total amount of urban waste, in particular, solid household (SHW). It should be noted that there is a certain specifics of the problem of garbage collection in the city, its removal and processing. Thus, garbage collection has its peculiarities depending on the distance of the district from the center; the waste removal from the city can be carried out either to landfills, or to incineration and waste recycling plants; finally, the waste treatment at the waste processing enterprises means the location of the latter within or outside the city, as well as their belonging to specialized establishments or other industries such as pulp and paper (PPM) and card and paper mills (CPM), glass factories, etc. Knowledge of the pulp and paper and glass-making industries' geography can help in solving of the problem of waste removal from the city and garbage processing. So, near Lviv is located Zhydachiv PPM, and near Kyiv – the Obukhiv CPM and Gostomel' glass factory, which buy a significant part of raw materials (up to one third) abroad. And at that time both cities of Lviv and Kyiv have big problems with the removal and processing of solid household (including waste paper) and other (including glass containers) types of waste.

Let's note that the tourist left behind a lot of waste, especially in the city center. It is the direct waste. In addition to it, there is indirect waste, it is a waste of hotels, restaurants, cafes, which in the center of Lviv in recent years appeared a lot. This waste also requires efficient collection, removal and processing technologies – such possibility is provided by model of «reverse logistics». The daily amount of waste in the city of Lviv is 600 tons. It is possible to solve the garbage problem in Lviv on the basis of two approaches, i.e. transport and logistical. Until recently, the first approach was used in the city, which was to find transport intermediaries (companies), which were obliged (for a very decent payments) to find suitable landfills and take out urban waste from Lviv. But, as experience showed, when Lviv garbage got into almost all areas of Ukraine, it did not solve the problem of waste removal. And only recently the city leadership turned to a logistic approach, i.e. the use of «reverse» logistics, when not only input streams to the city were analyzed, but also city output streams were subject for analysis, among them waste streams. Logistical science and practice have developed proposals for efficient management of these flows and their deep processing at special enterprises (waste processing plants). Such experience is represented by Kyiv, where the waste volume is 3000 tons per day, but their storage and processing is successfully carried out, firstly, at the landfill site near Pidhirtsi village; secondly, at the Bortnychy Aeration Station (BAS); and thirdly, at the incineration plant «Energy» in Darnitsa.

References:

1. Smyrnov I. G., Tourism Logistics: Text-book/ I. G. Smyrnov. – K.: Znannia, 2009. – 444 p.
2. Smyrnov I. G. Marketing in Tourism: Text-book / I.G.Smyrnov. – K.: KNU named after Taras Shevchenko, 2016. – 251 p.

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

Нерівномірність регіонального розвитку і суттєва регіональна диференціація рівня життя населення країни створюють передумови для соціально-економічної напруги в державі, загрожують її територіальній цілісності та стримують динаміку соціально-економічного розвитку, уповільнюють та знижують ефективність ринкових перетворень. Тому нинішній етап становлення нашої країни характеризується посиленням уваги до соціально-економічних проблем прикордонних регіонів, особливо до їх сільських територій, які характеризуються кризовим становищем.

В умовах ринкової економіки актуалізується завдання наукового пошуку шляхів розв'язання нагальних проблем, пов'язаних із забезпеченням регіонального розвитку, створенням сприятливих умов для життєдіяльності населення незалежно від території проживання на основі активізації інвестиційно-інноваційної діяльності в регіонах країни. Саме тому актуальним є дослідження обраної суспільно значимої проблеми, розв'язання якої істотно вплине на стан сільських територій прикордоння нашої країни.

З поміж існуючих проблем, якими характеризуються сільські території, слід відмітити: відсутність кваліфікованих кадрів (ветеринарів, агрономів); застарілі методики вирощування і різання худоби, що унеможливає її експорт в країни ЄС; інформаційна неосвіченість мешканців з нагальних проблем; негативна санітарно-епідеміологічна ситуація територій, тощо. В даному контексті, активізація інвестиційно-інноваційних процесів, спрямована на підвищення ефективності використання наявного соціально-економічного, природно-ресурсного та людського потенціалу сільських територій прикордонних регіонів України.

Під інвестиційно-інноваційними процесами слід розуміти процеси, пов'язані з вкладенням фінансових ресурсів і залученням людського капіталу з метою реалізації інноваційних проектів, спрямованих на

розвиток економіки регіону, в тому числі прикордонного на основі принципових нововведень у його технічній, технологічній та організаційно-управлінській сферах.

Найчастіше в економічній літературі описуються такі механізми активізації інвестиційно-інноваційних процесів, як економічний, ринковий, фінансовий, інституційно-правовий, інформаційний тощо.

Економічний механізм прийнято розглядати як «сукупність економічних структур, інститутів, форм і методів господарювання, за допомогою котрих реалізуються чинні в конкретних умовах економічні закони та здійснюється погодження і коригування суспільних, групових і приватних інтересів» [1].

Під ринковим механізмом прийнято розуміти механізм взаємозв'язку і взаємодії між основними елементами ринку: попитом, пропозицією, цінами, конкуренцією і основними економічними законами [2].

Фінансовий механізм активізації інвестиційно-інноваційної діяльності охоплює комплекс фінансових методів, важелів та інструментів впливу на реалізацію інвестиційних проектів, спрямованих на інноваційний розвиток економіки регіону [3].

Інституційно-правовий механізм активізації інвестиційно-інноваційних процесів у регіоні формує сприятливе нормативно-правове середовище для захисту інвестицій, вкладених в реалізацію інноваційних проектів, охороняє права власності на винаходи тощо.

Інформаційний механізм активізації інвестиційно-інноваційних процесів у регіоні сприяє зниженню інформаційної невизначеності суб'єктів бізнесу та реалізації принципу відкритості в роботі відповідних управлінських підсистем (митної та фіскальної служб, судових інстанцій, органів місцевого самоврядування).

Розглядаючи шляхи вдосконалення існуючих механізмів активізації інвестиційно-інноваційних процесів в прикордонних регіонах, а саме на їх сільських територіях, варто відзначити, що у 2017 році Інститут громадянського суспільства ініціював прийняття Декларації «Розумне зростання в об'єднаних територіальних громадах», яка включала п'ять основних блоків: розумна освіта, розумна місцева економіка, розумна організація життєвого простору, розумне використання ресурсів та охорона довкілля, розумні люди [4]. Власне, в проєкті декларації

окреслено можливості адаптації основних складових моделі «розумного зростання» до сучасних потреб розвитку сільських територій і сільських територіальних громад, що, на наш погляд, слід враховувати розглядаючи вектори активізації інвестиційно-інноваційних процесів, зокрема.

В даному контексті вітчизняні науковці розглядають можливість поступового впровадження в межах сільських територій основних атрибутів «розумного міста» [5]:

- розумних мешканців (забезпечення високих стандартів якості людського капіталу на основі безперервної освіти, освоєння нових знань тощо);

- розумної життєдіяльності (впровадження сучасних стандартів економічної та побутової безпеки, соціального захисту населення, його медичного обслуговування);

- розумного врядування (підвищення ефективності місцевого самоврядування на основі впровадження принципів електронного врядування та електронного документообігу тощо);

- розумного господарювання (формування основ інноваційної економіки шляхом забезпечення дієвого трансферу технологій, поширення електронної комерції);

- розумної мобільності (створення інтегрованих мереж транспортного сполучення);

- розумного довкілля (створення сучасних систем безпечної утилізації твердих побутових відходів, забезпечення безперебійного моніторингу якості природних ресурсів і довкілля).

Нині в Україні розроблено програмний комплекс «Розумне село» являє собою єдину багаторівневу електронну інформаційну систему, призначену для полегшення повсякденної роботи працівників адміністрацій територіальних громад, виконавчих комітетів сільських і селищних рад. Даний програмний продукт, сьогодні ефективно використовується в низці сільських територіальних громад у різних областях України (Закарпатській, Полтавській, Чернівецькій тощо).

Впровадження системи надає можливість організувати роботу персоналу у відповідності до сучасних тенденцій у сфері інформатизації, що дозволяє скоротити затрати часу, необхідного для надання публічних послуг громадянам (виписка різноманітних довідок, швидкий пошук

даних, фіксація звернень громадян тощо). Використання нових розробок в галузі інтелектуальних технологій дозволяє органам місцевого самоврядування якісно підвищити ефективність управління територіями та сприяє спільній роботі влади і громади. Застосування у повсякденній діяльності сільських та селищних рад комп'ютерної програми «Розумне село» сприяє підвищенню оперативності управління, планування і використання всіх наявних ресурсів на території громади. Це надає можливість організувати роботу місцевої влади таким чином, щоб вчасно задовольняти всі інформаційні потреби громадян, спростити роботу старост на місцях та підвищити ефективність, керованість і координацію діяльності органів місцевого самоврядування [6].

Все зазначене обґрунтовує доцільність розширення сфер та напрямів використання принципів «розумного зростання» в адмініструванні сільських територій з метою створення можливостей для пожвавлення інвестиційно-інноваційних процесів в прикордонні нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Качан Є. (2011) Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища / Регіональна економіка: Підручник. Взято з <http://pidruchniki.com/1448010538671>
2. Ринковий механізм і його елементи. Попит, пропозиція і ціна. (2009) Взято з http://b-ko.com/book_386_glava_16_1Система_i_с_т_р_у.html/
3. Фінансовий механізм та його роль у реалізації фінансової політики. (2013) Взято з http://pidruchniki.com/12800528/finanssi/finansoviy_mehanizm_yogo_rol_realizatsiyi_finansovoyi_politiki/
4. Розумне зростання в об'єднаних територіальних громадах – проект Декларації. (2017) Взято з <http://decentralization.gov.ua/news/4378/>
5. Гончаренко І. & Богословська А. (2012) Концепція «Smart City» у забезпеченні сталого розвитку сільських поселень. Регіональна економіка, 2, 98-104.
6. Про проект «Розумне село». (2017) Взято з <https://sites.google.com/a/sv.biz.ua/promo/home/>

*Римантас Сташис, доктор, профессор,
Юлюс Раманаускас, доктор, профессор габилитованный
Клайпедский университет
Литва*

ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ КАК ТЕХНОЛОГИЯ УПРАВЛЕНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ

В 2012 г. часть созданного в Литве общего внутреннего валового продукта на душу населения достигала 72 проц. от среднего числа в странах ЕС-27. Литва значительно отстает от «старых» стран-членов ЕС по показателю производительности труда. Низкая производительность труда обуславливает и небольшую заработную плату. В стране достаточно высокий уровень безработицы (12,5 проц. за 2013 г.) и эмиграции [2]. Для того, чтобы изменить эту ситуацию, необходим технологический прогресс, благодаря которому экономика страны могла бы производить больше продукции, используя тот же объем ресурсов. Однако для технологического прорыва в Литве не хватает уровня инноваций.

Европейская комиссия ежегодно публикует сводку результатов инноваций, основанную на 25 показателях, связанных с научными исследованиями и инновациями. Упомянутые показатели разделены на 8 инновационных измерений. В сводке средних результатов инновационной деятельности за 2013 г. Литва, к сожалению, причисляется к группе только так называемым умеренных странам. Находясь на 23 месте, она опережает только Польшу, Латвию, Румынию и Болгарию [1]. Несмотря на то, что показатель инноваций в Литве среди членов этой группы растет быстрее всех, он все еще почти в два раза ниже среднего показателя европейских стран.

Основная тенденция мировой экономики заключается в превосходящей динамике высокотехнологичных отраслей, товарооборота и организации сферы услуг, в появлении новых видов экономической деятельности, внедрении ресурсосберегающих технологий. В последние годы потребность и специфика работы менеджеров в государственном и частном секторах быстро меняется, поскольку для инициирования и управления инновационными процессами необходимы квалифицированные магистры этой области. Инновационные менеджеры должны обладать

научно-техническим, экономическим и психологическим потенциалами, им необходимы знания в области инженерии и экономики. Для рыночной экономики характерна конкуренция самостоятельных, заинтересованных в обновлении продукции компаний, а также конкурирующий между собой рынок инноваций. Таким образом, происходит отбор инноваций рынка, в котором участвуют инновационные менеджеры. Поэтому в Клайпедском университете на кафедре «Управления» с 2014 года начата подготовка магистров по программе «Инновационный менеджмент и технологии». Появление такой программы стало возможным при поддержке Министерства образования и науки, а также с помощью европейских структурных фондов.

Цель осуществления такой программы – подготовка кадров, обладающих профессиональными компетенциями в вопросах инновационного менеджмента.

Вначале была выявлена потребность в выпускниках инновационного менеджмента. Для этого был проведен опрос старших и главных руководителей крупных, обладающих хорошей репутацией литовских производственных предприятий и компаний сектора услуг, коммуникационные и научно-технологические парки, ассоциации: ЗАО «Mars Lietuva», ЗАО «Švyturio» alausdarykla», ЗАО «Philip Morris Lietuva», ЗАО «VPALogistics», Клайпедский научно-технологический парк, SCWesternShipyards, ЗАО «Vakarų laivų remonto įmonė», АО «ORLENLietuva», ЗАО «NEOGROUP», ЗАО «Mestila», ассоциация «Baltijoslėnės» и др.

Результаты исследования раскрывают растущий в Литве спрос на выпускников программы обучения «Инновационный менеджмент и технологии», а также структуру профессиональных компетенций магистров этой области. По мнению работодателей, эта программа обучения обладает хорошими перспективами. Поэтому обоснованным является предположение о том, что число студентов, желающих изучать и получить квалификацию, имеющую хорошие перспективы на рынке труда, будет увеличиваться. Продолжительность обучения 1,5 года (90 кредитов), язык преподавания не только литовский, но и английский, и русский. Обучение ведут 6 профессоров, 6 доцентов и 2 ст. преподавателя (доктора социологических наук).

Программа обучения связана с:

- а) быстро развивающейся системой учреждений;
- б) индивидуальным предпринимательским влиянием на экономические, социальные и психологические процессы развития;
- с) процессом глобализации, открывшим европейский и даже мировой рынок, однако в то же время бросившим новые вызовы конкуренции;
- д) изменяющейся бизнес-структурой, процессами модернизации производства и сервиса;
- е) успешным трудоустройством и условиями дальнейшей карьеры.

В 2015 г. была выпущена первая группа магистров. Результаты внедрения программы довольно хороши – все выпускники работают по полученной специальности.

Вывод. Сформированные навыки позволяют выпускникам-магистрам, обучающимся по программе «Инновационный менеджмент и технологии», успешно и творчески выполнять экономическую, управленческую или административную работу и в частных, и в государственных структурах.

Предложения:

1. Организовать обучение студентов из Украины по программе «Инновационный менеджмент» в Клайпедском университете.
2. Разработать совместную программу «Инновационный менеджмент» с Украинскими научными учреждениями.
3. Организовать совместные курсы «Инновационный менеджмент» для Украинско-Литовских бизнес-организаций.

Список использованных источников

1. Innovation Union Scoreboard 2013. European Commission 2013.
2. Statistical yearbook of Lithuania 2013 / Lietuvosstatistikosdepartamentas. – Vilnius 2013.

АГРОПРОМИСЛОВІ КЛАСТЕРИ ЯК ФОРМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

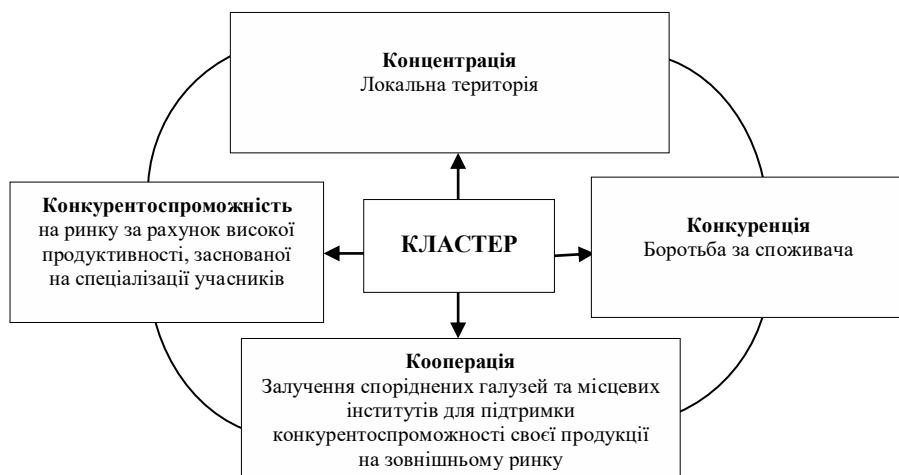
Потужним стимулом для інноваційного розвитку сільськогосподарської галузі є кластерна форма організації агропромислового комплексу. Кластер в агропромисловому комплексі є найбільш ефективним інструментом стимулювання соціального розвитку сільських територій, оскільки дає не лише додаткові робочі місця сільському населенню, але й створює умови для отримання базової і подальшої освіти, отримання професійних знань і умінь.

Кластер як одна з нових організаційно-економічних форм управління виробництвом, спричинена розвитком інноваційної діяльності, розширює доступ до інновацій, технологій і ноу-хау. Основоположником кластерної теорії вважається М. Портер, який першим звернув увагу на те, що конкурентоспроможність галузі забезпечує здатність її компаній «зливатися у згустки». За Портером, кластер – це комплекс географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній (постачальники, виробники тощо) і пов'язаних з ними організацій (освітні заклади, органи державного управління, інфраструктурні компанії), що діють у певних сферах і взаємодоповнюють один одного [2, с. 27].

З точки зору інноваційності, враховуючи дві найбільш важливі ознаки кластера (територіальна локалізація та галузевий взаємозв'язок), більшість авторів дотримуються думки, що кластер – це стійке територіально-галузеве партнерство підприємств і організацій, об'єднане інноваційною програмою впровадження передових виробничих, інжинірингових і управлінських технологій з ціллю підвищення рівня конкурентоспроможності його учасників [1, с. 107].

Виходячи з даного визначення, можна стверджувати, що інноваційний агропромисловий кластер (кластер, що спеціалізується не лише на об'єднанні сільськогосподарських виробників, переробці і зберіганні продукції, але й, головним чином, на впровадженні інновацій) – це стійке

об'єднання підприємств і організацій на певній локалізованій території, ціллю якого є створення індустріальної основи для підвищення конкурентоспроможності галузі регіону, що дозволяє впроваджувати і використовувати інноваційні методи управління, передові інжинірингові і виробничі технології з ціллю швидкого і ефективного розподілу нового знання (промислових компаній, НДІ та лабораторій, закладів вищої освіти, технопарків, бізнес-інкубаторів, банківських і небанківських кредитних установ, лізингових, факторингових, страхових компаній, венчурних фондів, органів державної влади, суспільних організацій тощо). У зв'язку з цим кластер можна розглядати як сукупність «4К»: Концентрація, Конкуренція, Кооперація, Конкурентоспроможність [1, с. 128].

Рис. 1. Кластерна модель «4К»

Одним з основних завдань при формуванні агропромислових кластерів в інноваційній економіці – це організація взаємодії значної кількості організацій, у тому числі, що представляють всі сектори науки та прикладних розробок. Нові провідні агропромислові кластери повинні мати в своїй структурі потужний науково-дослідницький сектор, що включає в себе: університети, державні наукові організації, малі наукомісткі фірми, також крупний бізнес, органи державної влади, фінансові установи, громадські організації тощо. Така мережа організацій, яка формується на принципах

соціально-економічної й інноваційно-наукової взаємодії, додасть більшої стійкості в системі генерації знань та процесів і їх дифузії.

У зв'язку з цим, на думку автора, досить цікавим є досвід США, де був створений ефективний механізм виробництва знань і їх подальшого розширеного виробництва. У його основу була покладена тісна взаємодія в ланцюзі «федеральний уряд – університети – бізнес», де з кінця XIX століття цілеспрямовано формувалась система сільськогосподарського виробництва, яка орієнтувалась на «земельні» університети, які повинні були забезпечувати галузь новітніми методами ведення фермерського господарства і підготовкою інженерно-технічних кадрів, Службу впровадження аграрних нововведень (ExtensionService) і систему опорних дослідницьких станцій. Спільна діяльність цих організацій забезпечила створення високоефективної системи впровадження нових розробок, яка в значній мірі сприяла тому, що США стали світовим лідером у виробництві продовольчих продуктів. Ці університети проводили унікальні дослідження для тих галузей, які відігравали важливу стратегічну роль для благополуччя регіону чи держави.

Кластер як інноваційна організація виробництва продукції в агропромисловому секторі економіки стає найбільш актуальною, оскільки саме за допомогою даної форми економічного об'єднання відбувається швидкий, ефективний, менш витратний і масовий рух сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача. Саме кластери повинні і можуть стати інструментом міжрегіонального співробітництва, регіональної кооперації і спеціалізації, пошуку конкурентних переваг. Все це дасть можливість істотно підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції вітчизняного виробництва як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках, і дасть реальну можливість імпортозаміщення продукції.

Кластерна організація агропромислового комплексу України, який в умовах глобальної конкуренції і вступу до СОТ мінімізує витрати на впровадження багатьох дороговартісних модернізаційних та інноваційних змін, отримує переваги перед окремою компанією агробізнесу, особливо в регіонах з несприятливими природно-кліматичними умовами, де впровадження інновацій в агробізнес може нести максимальні втрати. До переваг інноваційного агропромислового кластера можна віднести: покращення сільськогосподарського торговельного балансу регіону;

підвищення зайнятості, передусім, сільського населення; збільшення відрахувань до регіонального бюджету; концентрацію базисних нововведень в АПК регіону; розповсюдження нових агрознань і технологій; можливість використання різних джерел технологічних знань; підвищення рівня якості життя населення.

Регіональний галузевий агрокластер має своє внутрішнє і зовнішнє середовище. Внутрішнє середовище кластера утворюється з підрозділів, що забезпечують базове виробництво: система управління, постачання і логістика, інформаційна база, виробничо-технологічне забезпечення, маркетинг і збут, управління фінансами, управління виробництвом, управління персоналом. Зовнішнє середовище кластера утворюється із соціальних (статевікова структура, освіта населення, спосіб життя населення, домінуючі мотивації, рівень соціальної напруженості тощо); державно-політичних (формування політики, спрямованої на окремі сфери економіки, забезпечення субсидій і податкових пільг, юридичний контроль на регульованому ринку, регулювання надлишкового виробництва, формування правової сфери); технологічних (комп'ютеризація і автоматизація виробництва, застосування інноваційних технологій) і макроекономічних (темпи інфляції, рівень зайнятості, загальний рівень життя, темпи економічного зростання, курс національної валюти тощо) складових. Ефективна взаємодія всіх факторів кластерного середовища забезпечує в кінцевому підсумку випуск конкретної продукції.

Усі вищеперераховані фактори кластерного середовища є досить умовними, оскільки кожна територія, галузь, регіон має свої індивідуальні, унікальні адміністративні, фінансові, логістичні, організаційні, просторові можливості. І наскільки ефективно будуть взаємодіяти внутрішнє і зовнішнє середовище кластера, істотно залежить від професіоналізму регіональної влади, здатної розробити стратегію формування і реалізації кластерної форми соціально-економічного об'єднання.

Поряд з тим, ключовою проблемою розвитку АПК є низька зацікавленість сільськогосподарських товаровиробників з точки зору впровадження інновацій у виробничий процес, поступаючись закупівлям готового обладнання і технологій за кордоном. Оскільки інноваційна економіка може існувати лише в умовах, коли наука стає невід'ємною частиною виробничого процесу і безпосередньою продуктивною силою,

принципово важливо і необхідно створювати рівні можливості для людей і формувати мотивацію до інноваційного розвитку, в тому числі і в агропромисловому секторі економіки.

Світовий досвід показує, що для того, аби залучити агробізнес до інноваційної сфери, першочергово державі необхідно створити такі економічні механізми та інституціональне середовище, а також його фінансування, щоб останнє мало достатньо аргументів для стимулювання агровиrobників у бік інноваційного розвитку.

Використовуючи механізми державно-приватного партнерства та інструментів бюджетного фінансування, галузеві кластери мобілізують приватні ініціативи і ресурси у межах інноваційних проєктів, недоступних кожному учаснику окремо. Кластери спроможні забезпечити більшу динаміку щодо притоку кадрів, знань, компетенцій, технологій, комунікацій, фінансового капіталу тощо. Крім того, горизонтальна інтеграційна структура агропромислового кластера дозволяє скоротити трансакційні витрати і всі ресурси компаній, що формують кластер.

Список використаних джерел:

1. Мильнер Б.З., Орлова Т.М. Организация создания инноваций: горизонтальные связи и управление. Монография / Б.З. Мильнер, Т.М. Орлова – М.: ИНФРА-М, 2013. – 279 с.
2. Портер М. Конкуренция / М. Портер – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 487 с.

*Н. М. Ступень, д. е. н., доцент
Національний університет «Львівська політехніка»
Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сформована система об'єднаних територіальних громад утворених в рамках реформи децентралізації сьогодні піддається певній критиці з боку експертів і практиків місцевого самоврядування. Вони відзначають, що багато сільських територій виявилися, по суті, нежиттєздатними через нестачу фінансових, майнових та кадрових ресурсів. Загалом результати об'єднання сільських територіальних громад в Україні, засвідчують, що значна їх частина не змогла подолати низьку фінансову та інституційну спроможність для ефективного функціонування через неефективність системи місцевого самоврядування та управління.

Визначено, що саме територіальне розташування, наявність транспортної інфраструктури, наявність робочих місць та кваліфікованих кадрів, інвестиційна привабливість, якість управління територією визначає стійкість розвитку сільських територіальних громад. Основною тенденцією цього процесу є поглиблення диспропорцій соціально-економічного стану сільських територій. У цих умовах основною метою формування ефективних сільських територіальних громад є мінімізація негативних факторів, що впливають на сталий розвиток за допомогою формування нових підходів до його управління. Як зазначає Т. А. Заяць сучасні децентралізаційні зміни в країні та її регіонах здійснюються шляхом активізації самоврядування територіальних громад, які мають чітко усвідомити власні потреби і необхідність досягнення збалансованого розвитку поселень, бути достатньо мотивованими щодо цього як постійні мешканці цієї території та заінтересованими в економічному зростанні і соціальному піднесенні [2, с. 51].

Перед сільськими об'єднаними територіальними громадами стоїть завдання формування організаційно-економічного інструментарію ефективного використання наявного потенціалу території, для

упорядкування окремих елементів сталого розвитку в повноцінну систему. При цьому, окрім виявлених диспропорцій в соціально-економічному стані об'єднаних територіальних громад сільського типу, на наш погляд необхідно оцінити можливості і перспективи сталого розвитку сільських територій, які полягають в першу чергу в реалізації економічного потенціалу села. Наявність фінансових ресурсів дозволяє проводити більш значну бюджетну політику в селі, за допомогою якої ефективніше впливати на соціальні процеси території [1].

Реалізація завдань із підвищення спроможності сільських громад в Україні на основі їх об'єднання як один із напрямів децентралізаційних змін містить у собі не лише нові імпульси і можливості для сільського розвитку, але й створює певні ризики та загрози. Унаслідок цього виникають свосерідні «інституційні пастки» як стійкі самовідтворювані неефективні норми, спричинені конфліктом інтересів різних гілок влади, громад та бізнесу, що викликає ефект блокування, коли практично неможливо скасувати раніше прийняті управлінські рішення, а їх реалізація ускладнена через економічні негаразди або не дає очікуваних результатів [2, 3].

У таких умовах актуальним питанням є пошук інноваційних інструментів управління сталим розвитком сільських територій. При цьому рівень використання нового потенціалу сільських територіальних громад в умовах децентралізації залежить від продуктивності взаємодії та балансування інтересів державних органів влади, сільськогосподарських товаровиробників, місцевого самоврядування та громадою сільських поселень. До числа таких інноваційних інструментів варто віднести розробку і впровадження стратегії сталого розвитку об'єднаних територіальних громад. Запропонований стратегічний підхід до сталого розвитку об'єднаних територіальних громад має базуватись на розробці стратегій сталого розвитку окремих сільських територій і програмно-цільовому методі планування заходів за чотирма ключовими напрямками їх функціонування: зростання рівня інвестиційної привабливості за рахунок використання наявного потенціалу території; оптимізація бюджетного процесу; зростання ефективності аграрного виробництва; вдосконалення соціальних, економічних і екологічних умов проживання сільського населення.

Зокрема, існуюча модель інституціонального забезпечення розвитку сільських територій не дозволяє муніципалітетам ефективно використовувати свої соціально-економічні можливості, що в кінцевому підсумку негативно впливає на бюджетну систему регіону: з одного боку об'єднані територіальні громади не мають стимулів до нарощування податкової бази, з іншого нереалізовані можливі надходження в результаті зростання їх податкового потенціалу призводять до втрачених можливостей і для бюджету регіону. Таким чином, на наш погляд, доцільним є зважений перегляд нормативів відрахувань від федеральних і регіональних податків в сторону їх децентралізації. Загалом, реалізація заходів науково обґрунтованої стратегії об'єднаних територіальних громад дозволить створити умови для підвищення рівня соціально-економічного розвитку сільських територій, якості управління їх сталим розвитком, і в результаті спрямованим на підвищення якості життя сільського населення.

Список використаних джерел:

1. Агибалов А.В., Клейменов Д.С. Теоретические аспекты управления устойчивым развитием сельских территорий // Вестник Воронежского государственного аграрного университета. 2015. №3 (46). С. 235–240.
2. Заяць Т.А. Розвиток сільських поселень України в умовах децентралізації: можливості та ризики // Демографія та соціальна економіка. 2017. № 3 (31). С. 48–60.
3. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво, менеджмент) / М.Й. Малік, М.Ф. Кропивко, О.Г. Булавка [та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. К.: ІАЕ, 2012. 639 с.

*Л. А. Суліменко, к. е. н., професор,
А. В. Киян, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р, передбачено створення законодавчої бази діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади на новій територіальній основі з визначенням повноважень та їх ресурсного забезпечення [2].

В рамках реалізації Концепції прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [3], а в 2015 році стартував процес об'єднання територіальних громад та створення спроможних об'єднаних громад. В результаті виборів до місцевих рад у 2015–2016 рр. сформовано 366 об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). Для стимулювання громад до об'єднання, а також з метою забезпечення ресурсної бази бюджетів ОТГ для фінансування видаткових повноважень Бюджетним кодексом України (далі – Кодекс) визначено особливості формування бюджетів цих громад (ч. 4 ст. 67) [1].

По-перше, бюджети ОТГ мають міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Тобто, Законом про державний бюджет на плановий рік цим бюджетам затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів (базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів).

У 2016 році бюджетам ОТГ перераховано з державного бюджету 3,5 млрд. грн. міжбюджетних трансфертів, на 2017 рік було заплановано 9,6 млрд. грн. Слід зауважити, що бюджети громад, які не об'єдналися, не отримують міжбюджетні трансферти із державного бюджету [4].

По-друге, до бюджетів ОТГ, крім доходів, що отримували бюджети до їх об'єднання, зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб. Раніше

цей податок зараховувався до районного бюджету.

Перелік доходних джерел бюджетів ОТГ визначено статтями 64 (загальний фонд), 69-1 (спеціальний фонд) та 71 (бюджет розвитку) Кодексу [1]. За даними статистичної звітності, доходи бюджетів, що об'єдналися, зросли за 11 місяців 2016 року в порівнянні з відповідним періодом 2015 року більше, ніж в три рази, – з 0,9 млрд. грн. до 2,9 млрд. гривень.

По-третє, за рахунок бюджетів ОТГ, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, фінансуватимуться видатки, які делегуються державою їм на виконання, а саме: видатки на утримання закладів бюджетної сфери – освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту та соціального забезпечення (ст. 71, 89 і 91 Кодексу [1]). Отже, джерелами фінансування видатків ОТГ є як доходи, закріплені Кодексом за бюджетами ОТГ, так і міжбюджетні трансферти з державного бюджету (базова дотація, освітня та медична субвенції, інші дотації та субвенції).

Бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності. Дана система вирівнювання передбачає, що місцевим бюджетам з рівнем податкоспроможності нижче 0,9 – середнього показника по Україні для підвищення рівня їх забезпеченості надається базова дотація (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9). У 2016 році базову дотацію отримували для своїх бюджетів 125 ОТГ, у 2017 році – 293 бюджети. У разі, якщо рівень податкоспроможності бюджету ОТГ знаходиться в межах від 0,9 до 1,1 середнього показника по Україні – горизонтальне вирівнювання податкоспроможності не здійснюється.

Водночас, бюджети ОТГ (як і інші місцеві бюджети, що мають взаємовідносини з державним бюджетом), у яких рівень податкоспроможності вище 1,1 середнього показника по Україні, частину надходжень передають до державного бюджету (реверсна дотація). При цьому кошти вилучаються не в повному обсязі, як це було при системі балансування місцевих бюджетів, а лише 50 відсотків перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по Україні. У 2016 році реверсна дотація була визначена по 23 бюджетах ОТГ, на 2017 рік – по 48 бюджетах [4]. Реверсна дотація є джерелом фінансування базової дотації. Як і по

обласних, районних та міських бюджетах, вирівнювання здійснюється лише за одним податком – податком на доходи фізичних осіб (ст. 99 Кодексу [1]). Решта платежів залишаються в повному обсязі у розпорядженні місцевих органів влади.

Також ради ОТГ мають право здійснювати місцеві запозичення до бюджетів ОТГ – як місцеві, так і внутрішні, в тому числі шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій. Запозичення здійснюються до бюджету розвитку і кошти спрямовуються на реалізацію інвестиційних програм (проектів), метою яких є розвиток комунальної інфраструктури, впровадження ресурсозберігаючих технологій, створення, приріст чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, які забезпечують виконання завдань міських рад, спрямованих на задоволення інтересів населення їх громад.

За підсумками 2017 року експертами Групи фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні (за підтримки програми U-LEAD та SKL International) було проведено аналіз і надано оцінку фінансової спроможності 366-ти об'єднаних територіальних громад, які мали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом у 2017 році. Аналіз було проведено:

1) у розрізі 4-х груп ОТГ за демографічними ознаками: група 1 – чисельність населення понад 15 тис. осіб; група 2 – чисельність від 10 до 15 тис. осіб; група 3 – чисельність від 5 до 10 тис. осіб; група 4 – чисельність до 5 тис. осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Групи ОТГ за демографічними ознаками

Групи	Чисельність населення, тис. осіб	Кількість ОТГ	Загальна чисельність населення в групі ОТГ, тис. осіб	% від всього населення досліджуваних ОТГ
Група 1	понад 15 тис. осіб	54	1165,2	37,3
Група 2	від 10 до 15 тис. осіб	45	549,2	17,6
Група 3	від 5 до 10 тис. осіб	135	940,5	30,1
Група 4	до 5 тис. осіб	132	468,8	15,0
Разом	х	366	3123,7	100,0

Джерело: сформовано на основі [4].

2) у розрізі 4-х показників, які найкраще характеризують фінансові аспекти діяльності об'єднаних територіальних громад:

- власні доходи на 1-го мешканця (співвідношення обсягу власних доходів до кількості мешканців відповідної ОТГ);

- рівень дотаційності бюджетів (співвідношення обсягу базової чи реверсної дотації до загальної суми доходів ОТГ без урахування субвенцій з державного бюджету);

- питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (питома вага видатків на утримання апарату управління органів місцевого самоврядування в сумі доходів загального фонду без трансфертів);

- капітальні видатки на 1-го мешканця (співвідношення видатків розвитку до кількості мешканців відповідної ОТГ).

Таким чином, у порівнянні з даними рейтингу 366 ОТГ за 9 місяців 2017 року, у підсумковому рейтингу за рік у першій двадцятці лідерів з'явилися нові громади. За висновками координаторів з фінансової децентралізації, громади з більшою кількістю жителів мають більший фінансовий потенціал сталого розвитку, ніж ті, у яких чисельність є менше 5-ти або 10-ти тисяч осіб (за винятком окремих невеликих громад, на територіях яких функціонують суб'єкти підприємництва зі значною фіскальною спроможністю).

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.10 р. № 2456-VI.
2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р.
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.15 р. № 157-VIII.
4. Маркович Г. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад, – роз'яснення експерта. URL <https://decentralization.gov.ua/news/3958>.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ДЖЕРЕЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У економічній літературі поняття «диверсифікації» є багатограним та має велику кількість інтерпретацій. Складність у визначенні цього поняття полягає у її неординарності та неможливості дати лише одне визначення. Дослідники розглядають значення, умови, власне процес та види диверсифікації, проте найважливішим є необхідність визначити ситуацію та обставини, в умовах яких вона проходитиме.

Основні відмінності диверсифікації виробництва від диверсифікації економіки територій пов'язані з наявністю сукупності державних, приватних і комунальних господарських суб'єктів, що функціонують на одній території, вимагають нормативно-правового регулювання економічних, фінансових, організаційних відносин, беруть участь у зміні галузевої структури, зацікавлені в розширенні сфер виробництва, що призводить до змін, які стосуються структури зайнятості населення та виробництва сукупного продукту в країні [2].

З огляду на широке коло напрямів та видів диверсифікації, у контексті цього дослідження доцільно зупинитися на фінансовій диверсифікації. Під фінансовою диверсифікацією розуміють урізноманітнення фінансової діяльності, яка передбачає довго- та короткострокові вкладення в розвиток об'єктів, що не пов'язані між собою; розподіл капіталу між різними сферами діяльності; інвестування у різні напрями; використання під час формування бюджету різних джерел надходження коштів – державних, власних, кредитних, грантових тощо. Суб'єкти, які здійснюють фінансову диверсифікацію, мають вищу стійкість до мінливого ринкового середовища, менш відчутно реагують на проблему не платежів та інфляційні процеси, не відчують кризи фінансових ресурсів.

У рамках диверсифікації фінансових джерел формується державна політика щодо сталого розвитку сільських територій України, які мають багаті природні ресурси, економічний і культурний потенціал. Реалізація політики сільського розвитку повністю забезпечить населення робочими

місцями, поліпшить рівень якості життя селян та їх майбутню фінансову спроможність. Основним стратегічним завданням та ціллю сталого фінансового розвитку сільських територій є формування економічної стабільності, соціальної захищеності та екологічної безпеки селян. Проте нині спостерігається негативна ситуація щодо стійкості соціально-еколого-економічного розвитку сільських територій, яка дає змогу стверджувати про наявність кризового стану. Основними ознаками наявної системної кризи при цьому є: наявні низькі доходи селян; амортизаційні прояви щодо зношення основних фондів у транспортній, медичній, житлово-комунальній сферах; зниження якості життя на селі; загострення проблем бідності, низький рівень розвитку підприємництва; погіршення стану навколишнього природного середовища тощо.

Інтеграційні процеси щодо входження України у Європейський Союз визначають наявність проблем у розвитку сільських територій та вимагають від держави і населення системного підходу до їх вирішення. Сьогодні сучасний стан розвитку сільської місцевості Західного Полісся та України загалом визначається: частковим зниженням рівня сільськогосподарського виробництва; погіршенням рівня життя сільського населення та його деградацією; скороченням кількості утримуваних об'єктів соціально-культурної сфери на селі; недостатнім медичним забезпеченням тощо. З огляду на вищесказане, актуальним питанням, яке потребує вирішення не тільки з боку органів місцевого самоврядування та держави, але й суб'єктів господарювання та безпосередньо жителів сільських територій, залишається проблема залучення джерел фінансування і отримання необхідних обсягів коштів для розвитку.

Вітчизняні і зарубіжні дослідники, аналізуючи діяльність сільських територій та причини недостатності їх фінансування, не тільки визначили теоретичні засади наповнення місцевих бюджетів, але й розробили практичні рекомендації, які доцільно використовувати для поліпшення існуючого стану сільського розвитку України. Започаткований процес децентралізації в Україні передбачає шляхи вирішення такого актуального питання, як створення спроможних самодостатніх територіальних громад, у розпорядженні яких були б необхідні фінансові, земельні, трудові та матеріальні ресурси, а також об'єкти соціально-культурної сфери, які б поліпшували рівень життя сільського населення, забезпечували їх необхідними соціальними, медичними та адміністративними послугами,

створювали б умови для подальшого сталого розвитку територій, а також оптимізували раціональне використання фінансових джерел. Разом з цим формуватиметься дієва й ефективна система місцевого самоврядування, яка за допомогою своєї потужної бази виконуватиме покладені на неї завдання.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1] передбачає новий концептуальний шлях створення і організацію територіальної місцевості за участю громад та органів місцевого самоврядування України. Цим законом держава з допомогою громадськості, а також місцевих і державних органів влади гарантує вирішення питань щодо формування нових територіальних громад. Разом з тим, низка викладених у законі положень має високий ступінь конфліктогенності та містить суперечності, про що неодноразово наголошувалося у висновках Головного науково-експертного управління та зауваженнях Головного юридичного управління [244] ще під час проходження законопроекту у Верховній Раді України. Виходячи з вищевказаного, законодавчий акт потребує вдосконалення цього питання з урахуванням практики його імплементації. Говорячи про недоліки та позитивні сторони об'єднаних територіальних громад (ОТГ), слід зазначити різні підходи до наповнення бюджетів сільських рад та громад, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Відмінності у джерелах надходження коштів до бюджетів
об'єднаних територіальних громадам та сільських рад**

Доходи та надходження до бюджетів	Відсоток, який зараховується до бюджету, %	
	Об'єднані територіальні громади	Сільські ради
Податок на доходи фізичних осіб	60	-
Податок на прибуток підприємств	100	100
Єдиний податок	100	100
Податок на майно	100	100
Акцизний податок	100	100
Екологічний податок	25	25
Кошти від продажу земель несільськогосподарського призначення	90	90
Від обсягу продажів продукції	1,5	-

Джерело: власні дослідження.

Звідси чітко відстежується перевага у кількості джерел фінансування в ОТГ. При цьому у новостворених територіальних громадах також існують свої недоліки, які стосуються проблем управління, визначення функціональних обов'язків та відповідальності, розподілу коштів між дрібними селами і селищами, що ввійшли до ОТГ тощо, адже механізм внутрішнього розподілення коштів ще перебуває у дії розробки та практичного впровадження. Також слід зазначити необхідність передачі у користування сільських рад земельних ділянок та лісових площ, адже сільські території Західного Полісся України мають високий потенціал до створення потужної бази лісництва. І, за наявності, у представників сільських рад можливостей до використання цих земель та лісових площ – вони зможуть відтворювати сільськогосподарське та лісове виробництво, при цьому самозабезпечуючи себе коштами для розвитку у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157 – VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>. (дата звернення 31.09.2018 р.)
2. Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект: кол. монографія / Ткачук В.І. та ін.; за ред. В.І. Ткачука; Видавництво ПП. «Рута», 2014. 356 с.

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ З ГРОМАДСЬКИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

В Україні на даний час досить проблемним залишаються питання слабкої взаємодії суб'єктів антитерористичного реагування та недостатнє впровадження креативних напрямків профілактики тероризму із залученням громадських організацій. В реалізації державної антитерористичної політики не достатньо здійснюються інформаційно-пропагандистські, культурно-освітні заходи, що значною мірою обмежує участь недержавних організацій в діяльності щодо протидії тероризму. Варто також зауважити, що діяльність лише самих суб'єктів боротьби з тероризмом, як державних органів не завжди здатна повною мірою забезпечити конституційне право людини на захист. Зокрема, події після Революції гідності, агресії Росії, підтримки нею незаконних військових формувань, чітко продемонстрували самовідданість і здатність недержавних суб'єктів до ефективної діяльності щодо забезпечення безпеки держави та протидії тероризму.

Успішна протидія тероризму передбачає спільну участь в цій діяльності разом із державними структурами – суб'єктами боротьби з тероризмом також і громадянського суспільства. Неабияке значення тут відіграє тісна взаємодія всіх державних і громадських структур, що спрямована на запобігання злочинам терористичного характеру, усунення інших загроз безпеці особистості, суспільства і держави. Залучення громадян в боротьбу з тероризмом підвищує ефективність операцій, що проводяться державними службами – суб'єктами боротьби з тероризмом.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», визначені суб'єкти, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції: Служба безпеки України; Міністерство внутрішніх справ України; Національна поліція; Міністерство оборони України; центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;

Управління державної охорони України; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи [1].

Варто зазначити, що деякі аспекти взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом, органів влади з громадськістю передбачені Законами України, зокрема такими, як: «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 9 січня 2007 року № 537-V, «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 року № 2862-VI; «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI; «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572-VI та інші. Зазначимо, що у вітчизняному законодавстві застосовується термін «громадські організації», під яким розуміються об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів [2]. З окресленого випливає, що з широкого кола громадськості в аспекті побудови системи ефективної взаємодії з суб'єктами боротьби з тероризмом доцільно виділяти саме громадські організації.

Сприятиме підвищенню ефективності протидії тероризму, коли залучатимуться до цієї діяльності громадські організації, які проголошують, як одну зі своїх головних статутних цілей, захист прав та свобод громадян у цілому або в визначеній сфері діяльності, які готові допомагати правоохоронним органам щодо зміцнення законності й правопорядку. Саме така група громадських організацій має бути, перш за все, об'єктом цілеспрямованої діяльності певних підрозділів суб'єктів боротьби з тероризмом з налагодження взаємодії. Зокрема, до таких можна віднести, Українську Гельсінську спілку з прав людини, Харківську правозахисну групу, Комітет солдатських матерів, Комітет виборців України тощо. Зазначені організації загалом спеціалізуються на правових питаннях, мають у своєму штаті підготовлених юристів, експертів, психологів. Вони поширюють правозахисну літературу, проводять конференції, круглі столи й навчальні семінари з правової тематики. У зв'язку з цим виникає необхідність взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом з представниками таких громадських організацій. Донедавна існувала хибна практика ставлення до подібних організацій переважно як до об'єктів діяльності правоохоронних органів. У той же час координація зусиль у правозахисній роботі й залучення людських і матеріальних ресурсів цих громадських організацій дозволяє правоохоронним органам більш ефективно вирішувати завдання професійної діяльності.

Якщо проаналізувати аспекти взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом з громадськими інституціями, то актуальність питання удосконалення їх спільної діяльності зумовлена необхідністю протидії тероризму та збереження національної безпеки України. Зокрема, Закон України «Про Службу безпеки України» визначає, що СБ України взаємодіє з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань. Громадяни України та їх об'єднання, інші особи сприяють законній діяльності СБ України на добровільних засадах [3]. Взаємодія СБ України з органами державної влади і громадськістю у сфері протидії тероризму відбувається в різних напрямках та формах. Вони залежать від завдань, що виконуються, обставини та від суб'єктів, які вступають у взаємодію. Зокрема, успішному виконанню завдань, поставлених перед суб'єктами боротьби з тероризмом, сприяє залучення до вирішення окремих питань представників ЗМІ, суспільних об'єднань, інших недержавних формувань. При організації взаємодії із громадськими організаціями СБ України враховується специфіка статусу сторін, передбачаються складнощі погодженої діяльності не підлеглих один одному організаційно самостійних і відособлених суб'єктів, спрямованої на досягнення єдиних цілей. В основу такої взаємодії покладено форми поведінки його учасників, обумовлені взаємною підтримкою, допомогою, іншими взаємоприйнятими обставинами [4]. В такому контексті громадські організації розглядаються не як об'єкт діяльності СБУ, а як рівноправні суб'єкти (партнери) у співробітництві щодо протидії тероризму.

Для виконання завдань щодо організації та реалізації взаємодії з різноманітними структурами громадянського суспільства, затверджено Положення про Громадську раду при СБ України [5], функцій якої передбачають сприяння підвищенню ефективності й прозорості в діяльності органів державної безпеки та зміцненню довіри до них з боку суспільства.

Варто відмітити роль МВС України у взаємодії з громадськістю у сфері протидії тероризму. Зокрема, у п. 8 положення «Про Міністерство внутрішніх справ України» значено, що МВС у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців ...» [6]. Аналогічні напрямки діяльності органів внутрішніх справ відображені

також у п. 8 положення «Про Національну поліцію», яке затверджено Постановою Кабінету Міністрів України №877 від 28.10.2015 р. [7].

Останнім часом досить тісна взаємодія налагоджується між Національною гвардією та територіальними громадами. Така взаємодія витікає з положень ст. 13 Закону України «Про Національну гвардію України» відповідно до якої військовослужбовці Національної гвардії України з метою виконання покладених на них завдань мають право взаємодіяти з уповноваженими посадовими особами органів місцевого самоврядування, громадських організацій [8].

Відносини, що виникають у сфері боротьби з тероризмом та організованою злочинністю між державними органами, фізичними та юридичними особами, будуються на принципах законності, справедливості й максимального забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Оперативним підрозділам поліції законом надане право встановлювати конфіденційне співробітництво з громадськими організаціями на засадах добровільності й використовувати їх добровільну допомогу (п. 13 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [9].

Правове регулювання взаємодії Збройних сил України, як суб'єкта боротьби з тероризмом, з місцевим самоврядуванням і громадськістю здійснюється на основі законів України «Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України», «Про оборону України», «Про Збройні сили України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та багатьох інших. Правовою підставою для взаємодії ЗС України з громадськістю є також норми Законів України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» та «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави».

Взаємодія ЗСУ з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями передбачає можливість широкої участі громадськості в процесі ухвалення рішень органами військового управління, зокрема в реалізації актів управління щодо забезпечення законності, правопорядку і військової дисципліни. З цієї метою при Міністерстві оборони України створена Громадська рада як консультативно-дорадчий орган.

Якщо проаналізувати особливості взаємодії центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону з громадськими інституціями, то варто зауважити, що до охорони державного кордону України, окрім органів виконавчої влади і

органів місцевого самоврядування, залучаються громадські організації та місцеве населення, яке проживає у прикордонних регіонах.

З метою охорони державного кордону місцеве населення прикордонних регіонів, об'єднуючись в громадські формування на основі спільних інтересів – забезпечення правопорядку в місцевості їх проживання, у тому числі і на території, наближеної до державного кордону. Правовою основою діяльності такого громадського формування є Конституція України, Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інші закони України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, рішення органів публічної адміністрації з питань охорони громадського порядку та державного кордону, боротьби з тероризмом, злочинністю і адміністративними правопорушеннями, а також положення (статуту) цих формувань [10].

Функціонування установ та органів Державної кримінально-виконавчої служби України має складний характер і у повсякденній практичній діяльності зіштовхується зі значною кількістю проблем, які вирішити самостійно, без допомоги ззовні досить складно. Стаття 5 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» визначає, що ДКВС України взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями відповідно до законодавства [11].

Взаємодія органів та установ ДКВС України з органами місцевого самоврядування та громадськістю нормами Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [12] фактично не передбачена. Проте нормативно-правові акти, які визначають порядок виконання окремих видів покарань (в першу чергу, не пов'язаних з позбавленням волі), наділяють їх окремими повноваженнями в цій сфері. Органи та установи ДКВС України є складовою державного механізму, точніше частиною системи органів виконавчої влади, тому їхня діяльність є частиною як загальнодержавної політики у сфері протидії тероризму та виконання покарань, так і регіональної політики у зазначених сферах. Зважаючи на це, діяльність зазначених органів та установ здійснюється у взаємодії з місцевими органами виконавчої влади та громадськими організаціями.

Актуальним питанням забезпечення безпеки посадових осіб є взаємодія між правоохоронними органами та підрозділами Управління державної охорони України, а також громадськістю. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [4], УДО України взаємодіє з іншими органами

державної влади України, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на нього завдань. Громадяни та їх об'єднання сприяють діяльності УДО України на добровільних засадах.

Взаємодія Державної фіскальної служби України з інститутами громадянського суспільства ґрунтується на використанні різних форм громадського контролю, зокрема: громадської експертизи, громадської антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, громадського моніторингу.

Для поглиблення соціального партнерства вказане відомство також здійснює взаємодію з громадськістю через інститут дорадчої демократії. Слід відмітити, певні кроки у цьому напрямі, зокрема прийнята Постанова КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 року № 996 [13]. У цій постанові закріплено, що консультації з громадськістю проводяться з метою залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів.

В свою чергу, органи місцевого самоврядування, як специфічні органи місцевої влади відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» мають відповідні повноваження щодо протидії тероризму, забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян. Для виконання цих завдань органи місцевого самоврядування взаємодіють з правоохоронними та іншими органами, зокрема суб'єктами боротьби з тероризмом. Така взаємодія ґрунтується на нормах законодавства, так і з метою забезпечення координації дій різних органів державної влади при виконанні головного обов'язку держави.

Вагомою проблемою розвитку інституціональної бази протидії тероризму є комплекс питань щодо визначення ролі громадських організацій, підприємницьких структур у цій сфері, формування механізмів їх залучення до запобігання терористичним проявам. Варто вказати, що згідно з Законом України «Про основи національної безпеки України», неурядові, громадські організації є суб'єктами забезпечення національної безпеки, які активно впливають на ухвалення державних рішень стосовно стратегії стабільного й безпечного суспільного розвитку, що є необхідною умовою мінімізації причин поширення ідеології тероризму [14].

За останні роки посилилась співпраця суб'єктів боротьби з тероризмом та волонтерських організацій. Основними нормативними документами, які регулює їх діяльність є Закон України «Про волонтерську діяльність», «Про громадські об'єднання» та «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Проте на початку активної діяльності волонтерського руху механізмів його взаємодії з владними структурами практично не було, але пізніше значна роль та високий авторитет волонтерів підштовхнули владу до співпраці. Наразі в Україні активно функціонує «Асоціація народних волонтерів України, яка тісно співпрацює з суб'єктами боротьби з тероризмом. Структура Асоціації вибудована таким чином, щоб об'єднати зусилля членів асоціації, експертів, представників різних державних структур (в першу чергу МО, МВС, СБУ) для роботи в комітетах (робочих групах) над актуальними суспільно значущими проектами.

Говорячи про напрями волонтерської діяльності під час проведення АТО, то основними напрямками роботи цього руху є: збір і доставка в район АТО різноманітних ресурсів (продукти харчування, ліки, одяг, амуніція, автотранспорт, військові прилади), ремонт та вдосконалення техніки тощо; медична допомога постраждалим від бойових дій, оснащення госпіталів та лікарень; допомога переселенцям із Криму та зони АТО (юридична, психологічна та гуманітарна допомога, пошук житла та роботи, адаптація до нового місця проживання та в соціумі); пошук зниклих безвісти, загиблих та робота з визволення полонених. Разом з тим, активісти-волонтери прагнуть пропозицій з боку української влади щодо використання потенціалу волонтерських організацій на окупованих українських територіях.

Таким чином, взаємодія суб'єктів боротьби з тероризмом з громадськістю у сфері протидії тероризму відбувається в різних напрямках та формах. Вони залежать від завдань, що виконуються, обстановки та від суб'єктів, які вступають у взаємодію. Основні напрямки такої взаємодії знаходять вираження в нормативно-правових актах, які регулюють той чи інший напрямок роботи з протидії тероризму. Такі правові акти визначають мету, завдання та порядок дій взаємодіючих суб'єктів, їх взаємні права та обов'язки.

В подальшому роль недержаних організацій в протидії тероризму буде лише зростати. Так як на даному етапі громадянське суспільство та недержавні організації знаходяться в Україні на етапі розвитку та становлення, ресурс недержавного сектору забезпечення безпеки в нашій країні поки що не використовується в повній мірі. Варто наголосити увагу на тому, що на даний час в Україні відсутній закон, в якому були б чітко

визначені функції та права громадських організацій у сфері протидії тероризму. Тому назріла об'єктивна необхідність щодо вдосконалення взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом та громадських інституцій, формуванні нових підходів до співпраці громадського і державного секторів, удосконалення механізмів співпраці в системі забезпечення національної безпеки. Громадські організації недостатньо залучені до реалізації державної політики протидії тероризму, незважаючи на те, що вони мають значний потенціал і реально беруть участь у цьому процесі. Політичні механізми взаємодії держави й суспільства потребують удосконалення на основі систематизованої інформації про функції і діяльність громадських організацій у сфері протидії тероризму.

Виходячи з цього, на нашу думку, однією з вагомих тенденцій в протидії терористичним загрозам можна вважати консолідацію зусиль на державному та недержавному рівні щодо профілактики та боротьби з тероризмом, мінімізації або ліквідації наслідків терористичної діяльності. Для підвищення стійкості України до терористичних загроз потребує певного удосконалення антитерористичне законодавства України, оновлення моделі взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом з громадськими інституціями щодо запобігання і протидії тероризму, а також мінімізації наслідків вчинення терактів. У цих процесах має бути врахований як досвід проведення АТО та ООС на території окремих районів Донецької та Луганської областей, так і передовий іноземний досвід.

Список використаних джерел:

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
2. Про об'єднання громадян : Закон України від 16 черв. 1992 р. № 2460-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.
3. Про Службу безпеки України : Закон від 25 бер. 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 27. – Ст. 382.
4. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 4 бер. 1998 р. № 160–98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 236.
5. Положення про Громадську раду при Службі безпеки України [Електронний ресурс] : затв. наказом Служби безпеки України від 30 груд. 2009 р. – Режим доступу: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=-51889&cat_id=52170.

6. Положення про Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : затв. постановою Каб. Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2015>.
7. Положення про Національну поліцію [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. №877. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248607704>.
8. Про Національну гвардію України : Закону України 13 березня 2014 року № 876-VII – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.
9. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135- XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992.– № 22 (02.06.92). – Ст. 303.
10. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону [Електронний ресурс] : Закон України від 22 груд. 2000 року № 1835-III. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>.
11. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.черв. 2005 р. № 2713-IV // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 29. – Ст. 1697.
12. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР / / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170.
13. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 лист. 2010 р. № 996. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996>.
14. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 351.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В Україні перспективною моделлю публічного управління сільським розвитком в умовах децентралізації влади може стати публічно-приватне партнерство (ППП), яке крім економічних, екологічних і соціальних задач, вирішить й інвестиційну проблему, а саме розширення джерел інвестиційної привабливості сільських територій та країни в цілому. Однак, при умові імплементації (апробації) зарубіжного досвіду.

Мета партнерства полягає у поєднанні найкращих сторін державного і приватного секторів для обопільної вигоди, а різноманіття видів, форм і сфер застосування публічно-приватного партнерства роблять його універсальним механізмом для рішення цілого ряду довгострокових задач – від створення і розвитку інфраструктури до розробки та адаптації нових перспективних технологій. Для забезпечення участі приватного сектору в реалізації соціально важливих інфраструктурних проєктів, держава повинна створювати прийнятний для обох сторін баланс ризиків і переваг [3, с. 7].

Якщо говорити про світовий досвід публічно-приватного партнерства, то партнерська взаємодія держави та бізнесу набула поширення в Канаді, США, Мексиці, Бразилії, в Австралії, країнах Азії, Індії, Японії, Ізраїлі та Йорданії. У європейських країнах найрозвиненіше публічно-приватне партнерство у Великій Британії, Італії, Франції, Німеччині, Австралії, Шотландії, Нідерландах, Іспанії. Країни Східної Європи (Болгарія, Румунія, Польща, Хорватія, Чехія, Угорщина, Молдова, Словенія) активно ініціюють та реалізують проєкти на засадах PPP. Однак, потрібно відмітити, що кожна країна має свою секторальну структуру застосування PPP, вибір якої базується на національних пріоритетах [2, с. 2–3]. В таблиці 1 приведено сфери застосування публічно-приватного партнерства в окремих країнах світу, які стосуються публічного управління розвитком

сільських територій. Варто сказати, що механізм публічно-приватного партнерства, як одна із форм взаємодії держави та приватного сектору, більш широко застосовується в країнах з розвинутою економікою.

Таблиця 1

**Сфери застосування публічно-приватного партнерства
в окремих країнах світу**

Країна	Сфера застосування ППП
США	Природоохоронна діяльність; життєзабезпечення сільських населених пунктів; проекти з підвищення якості освіти та охорони здоров'я.
Бразилія	Будівництво, експлуатація та управління іригаційними проектами; переробка відходів сільського господарства.
Йорданія	Будівництво, обслуговування та управління ринками збуту місцевої сільськогосподарської продукції; будівництво, експлуатація та управління іригаційними проектами.
Філіппіни	Будівництво та управління мережами компанії «холодного ланцюгу»; будівництво, обслуговування та управління ринками збуту місцевої сільськогосподарської продукції
Молдова, Словенія	Переробка відходів сільського господарства

Джерело: складено з використанням джерел [1; 2].

Наприклад, за кількістю угод за проектами публічно-приватного партнерства в Європейському Союзі (ЄС) провідне місце обіймають Велика Британія, Франція, Німеччина, Іспанія та Італія, і саме на ці країни припадає приблизно 92% укладених угод ППП [3, с. 33]. При цьому, фінансування розвитку відсталих європейських регіонів у формі довготермінових кредитів здійснює державна фінансово-кредитна установа Європейського Союзу – Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), який підтримує різні сфери застосування ППП. Так, наприклад, підтримує сільську економіку – створюючи вигоди як для приватних підприємств, так і для суспільства в цілому – завдяки своєму довгостроковому фінансуванню та надання технічних консультацій та допомоги. Фінансування для інвестицій надається тим, які роблять значний внесок у більш ресурсомістке сільськогосподарське та харчове виробництво, вдосконалення або відновлення екосистеми, в інноваційні рішення для поточних та майбутніх викликів у секторі та / або продуктивне та стале використання побічних продуктів з виробництва сільськогосподарської та харчової продукції. Головною їх вимогою є те, щоб у проектах

застосовувались найкращі доступні технології, або перші в своєму роді технології та інноваційні концепції, які відповідають стандартам та пріоритетам ЄС.

Важливим фактом є те, що кредит доступний для невеликих сільськогосподарських господарств (з менш ніж 3000 безпосередніми працівниками), що працюють на середньому рівні [4, с. 2]. Крім того, підхід до інвестування полягає у охопленні всього ланцюжка вартості, починаючи від постачання матеріалів та обладнання до оптових та роздрібних мереж (рис. 1).

Рис. 1. Ланцюжок вартості Європейського інвестиційного банку

Джерело: складено з використанням джерел [4, с. 1].

Відмітимо, що в європейських країнах надається фінансування національним та регіональним урядам, які реалізують свої сільські та сільськогосподарські програми розвитку та, при необхідності, підтримують уряд у їх реалізації. Оскільки, ці інвестиції можуть сприяти підвищенню рівня життя в сільській місцевості та підвищенню ефективності використання ресурсів. А також підтримуються інвестиції в сільську інфраструктуру, де є потенційна складність для сталого розвитку сільських територій.

Враховуючи вище сказане, пріоритет державної політики щодо публічного управління розвитком сільських територій в Україні повинно базуватися на:

сталому та всебічному розвитку в сільській місцевості. Наприклад, мікропідприємства значно сприяють економіці села та виробництву робочих місць, тим самим виступаючи в якості обмеження міграції сільського населення.

інноваційному управлінні ресурсами з врахуванням зміни клімату. Наприклад, інвестування в діяльність та дослідження, які визначають пріоритетність кліматично-стійких виробництв, використання поновлюваних джерел енергії та сталого управління природними (земельними, лісовими, водними) ресурсами.

надані допомоги для задоволення зростаючого попиту на продукти харчування. Наприклад, допомога фермерам зміцнювати їхню загальну продуктивність через посилення доступу до фінансування для інвестицій у добру сільськогосподарську практику, інфраструктуру та сучасні технології.

Отже, становлення механізму публічного управління розвитком сільських територій, як пріоритет державної політики децентралізації повинно зосереджуватися на сталості та життєдіяльності сільських районів. Оскільки, у забезпеченні продовольчої безпеки, здоровому харчуванні та стійкості до кліматичних змін сприяє розумне та стале управління, зокрема управління цільовими ланцюжками сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Залознова Ю. Класифікація форм державного-приватного партнерства: узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду / Ю. Залознова, І. Петрова, Н. Трушкіна // *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. – 2016. – No. 3. – Vol. 2. – С. 88–105.
2. Захаріна О.В. Публічно-приватне партнерство як механізм розвитку інфраструктури регіону [Електронний ресурс] / О.В. Захаріна, Л.І. Симоненко, М.І. Сайкевич // *Державне управління: удосконалення та розвиток*. – Режим доступу: www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/32.pdf.
3. Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства: Практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу / С. Грищенко. – К., ФОП Москаленко О.М., 2011. – 140 с.
4. *Agriculture and Bioeconomy Programme Loan* [Електронний ресурс] / European Investment Bank. – Режим доступу: http://www.eib.org/attachments/thematic/agriculture_and_bioeconomy_factsheet_en.pdf.

*І. О. Цимбалюк, к. е. н., доцент,
Східноєвропейський національний університет ім Лесі Українки
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

За умов кризових явищ в економіці держави нагальним питанням постає здійснення заходів, спрямованих на відновлення та подальшу інтенсифікацію регіонального розвитку. Протягом періоду незалежності України регіональний розвиток носив переважно декларативний характер, хоча саме на місцях найбільше відчуються усі позитивні або негативні зміни в державі, здійснюється безпосередня реалізація механізму регіональної політики.

Незважаючи на те, що регіональний розвиток є поширеним об'єктом досліджень в економіці та державному управлінні, вказана категорія потребує оновленого бачення з огляду на активну реалізацію політики децентралізації, впровадження нових підходів до управління регіонами та глибоку зміну законодавства у сфері регіональної політики. Станом на сьогодні поняття «регіональний розвиток» закріплене у чинному законодавстві України та, відповідно до ст. 2 Закону «Про засади державної регіональної політики», є процесом соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах [1].

Починаючи з 2015 р. дослідження регіонального розвитку необхідно здійснювати крізь призму реформи децентралізації влади. У зв'язку із затвердженням Стратегії регіонального розвитку до 2020 р. та Закону «Про засади державної регіональної політики» змінилася парадигма регіонального розвитку. Відповідно до Стратегії регіонального розвитку цілями державної регіональної політики були визначені підвищення конкурентоспроможності регіонів, територіальна соціально-економічна інтеграція та просторовий розвиток, ефективне державне управління регіональним розвитком [2]. Акцент у підвищенні ефективності регіонального розвитку був перенесений саме на місцевий рівень – на рівень територіальних громад міст, сіл та селищ.

На сьогодні державне управління регіональним розвитком, передусім, спрямоване на посилення базового рівня місцевого самоврядування. Зазначена ситуація обумовлена тим, що з 12 тис. територіальних громад, які функціонували на початку 2014 р., у більш як у 6000 громадах кількість населення складала менш як 3000 осіб, з них у 4809 громадах – менш як 1 тис. осіб, а у 1129 громадах – менш як 500 осіб [3]. У більшості з них не було утворено виконавчі органи відповідних сільських рад, були відсутні бюджетні установи, комунальні підприємства, а ОМС не мали можливості виконувати покладені на них повноваження. При цьому дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування складала більше 70%, 483 територіальних громад – понад 90 %.

Фактично, із прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. №157-VIII розпочалася реформа адміністративно-територіального устрою на базовому рівні. Вказаний закон визначив умови, порядок об'єднання територіальних громад та надання їм субвенцій з держбюджету на виконання переданих повноважень.

Слід зазначити, що починаючи з 2015 р. в Україні відбувається активне формування об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). У 2015 р. в Україні було сформовано 159 ОТГ, в 2016 р. – 207 ОТГ, в 2017 р. – 299 ОТГ. У результаті розпочатої реформи, станом на 05.03.2018 р. створено 724 ОТГ, які займають 30,4% території України [3]. Найбільше ОТГ сформовано у Дніпропетровській, Житомирській, Запорізькій областях, найменше – у Київській, Луганській, Закарпатській. Кількість об'єднаних територіальних громад в тому або іншому регіоні не має територіальної прив'язки до певної частини України, а залежить передусім від політичної волі місцевих еліт та їх ставлення до реформи децентралізації.

Відповідно до ст. 64, 67 БКУ склад доходів загального фонду бюджетів ОТГ прирівнюється до бюджетів міст обласного значення та районних бюджетів. ОТГ отримують право переходу на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом України, а також доступ до фінансування проектів і програм місцевого розвитку за рахунок субвенцій та коштів Державного фонду регіонального розвитку. Зокрема, у державному бюджеті на 2018 передбачена субвенція з державного

бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад у розмірі 1,9 млрд. грн. [4, с. 3-5]. Зазначені вище особливості формування фінансових ресурсів ОТГ є одним із факторів зменшення кількості дотаційних бюджетів у бюджетній системі України з 96,3% у 2014 р. до 72,5% у 2017 р.

Показники державного моніторингу регіонального розвитку дають підстави стверджувати, що упродовж 2017 р. ОТГ продемонстрували кращі темпи зростання власних доходів, ніж по всіх інших рівнях місцевих бюджетів України. Власні доходи бюджетів 366 ОТГ, сформованих у 2015-2016 роках, у 2017 р. порівняно з 2016 р. зросли на 87 % та склали 9,3 млрд. грн. (+4,3 млрд. грн) [5].

Відповідно до оцінки фінансової спроможності ОТГ за 2017 р., проведеної Мінрегіон спільно з організацією «U-Lead» (далі – Оцінки Мінрегіону), найнижчі показники фінансової спроможності властиві для невеликих територіальних громад. Винятком є території на яких розміщені бюджетоутворюючі підприємства. Така закономірність пояснюється тим, що у великих громадах більш вигідно розвивати бізнес, оскільки там наявні достатні трудові ресурси, більш ємний ринок збуту та кращі перспективи для розвитку громади.

Разом з тим наділення ОТГ додатковими фінансовими ресурсами та повноваженнями щодо їх використання спричинила ряд негативних тенденцій, серед яких можна виділили спрямування доходів переважно на вирішення поточних потреб, а не на перспективи розвитку; нестача кваліфікованих кадрів, які можуть забезпечувати належне виконання покладених на місцеві органи обов'язків; крім ОТГ не змогли самостійно реалізувати свої повноважень, зокрема у сферах освіти та охорони здоров'я; існує значна залежність бюджетів ОТГ від цільових і нецільових міжбюджетних трансфертів [6, с. 54–55].

Таким чином, починаючи із 2015 р. в Україні відбувається активне формування ОТГ. Станом на 05.03.2018 р. було створено 724 ОТГ, які займають 30,4 % території України. Прослідковується зростання рівня фінансової децентралізації місцевих бюджетів, що обумовлене змінами до бюджетного та податкового законодавства, які набули чинності у 2015 р. та стимулювали органи місцевої влади до розширення власної дохідної бази [7]. Територіальні громади, які об'єдналися в ОТГ, отримали значні

фінансові ресурси для забезпечення виконання програм і проєктів розвитку відповідних територій. Найбільш ефективно функціонують ОТГ сходу і півдня України, найменш забезпеченими фінансовими ресурсами є ОТГ західних областей України.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. Офіційний сайт Верховної ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
2. Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2020. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. №385. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>
3. Децентралізація. Державний сайт України. URL : <http://decentralization.gov.ua>
4. Двігун А. О., Трипольська М. І. Законодавче забезпечення впровадження реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади: основні досягнення та проблемні аспекти. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/samovriaduv-e4ff2.pdf>
5. Місцеві бюджети: експерти підбили перші підсумки 2017 року. Децентралізація. URL : <http://decentralization.gov.ua/news/8053>
6. Кравців В. С. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2017. – 120 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
7. Цимбалюк І. О., Кульчицька О. В. Податкова політика у сфері фінансування об'єднаних територіальних громад. Актуальні питання публічного управління та адміністрування в контексті реалізації адміністративної реформи : збірник матеріалів конф. Умань, 2018 р. С. 174-176.

*Т. О. Чайка, к. е. н.,
І. О. Яснолоб, к. е. н.
Полтавська державна аграрна академія
Україна*

ФІНАНСОВА СКЛАДОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНО НЕЗАЛЕЖНИХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

В умовах сьогодення Україна продовжує імпортувати значні обсяги традиційних видів енергоресурсів для забезпечення необхідного рівня виробництва та споживання. Це обумовлює необхідність зниження енергозалежності країни шляхом активного пошуку нових, альтернативних джерел енергії. Особливо це стосується сільських територій, які мають достатній потенціал для використання альтернативних джерел енергії (біопаливо, вітроенергетика, геліоенергетика тощо) в зв'язку з їх більшою доступністю та незначністю інфраструктурних об'єктів, які підлягають переходу на такі джерела енергії. Проте, недолік, в першу чергу, фінансових ресурсів і досвіду впровадження інноваційних технологій, створюють завади для їх розроблення, запровадження й продуктивного функціонування на території України.

Необхідно відзначити, що проекти за принципом «енергоефективне село» активно працюють у європейських країнах, наприклад, Федеративній Республіці Німеччина, Франції, Польщі. Вони представляють довгострокову цільову програму, що складається із низки мікропроектів, метою яких є забезпечення енергетичної сталості сільських громад та зменшення витрат місцевих бюджетів на енергетичні носії. Інноваційні технології впроваджуються інвесторами, дозволяючи рекламувати їх у дії.

Отже, існуючий досвід функціонування енергоефективних сіл в Україні [1–2] та іноземний досвід [3] дозволяють розробити стратегію залучення ресурсів приватних компаній та міжнародної технічної допомоги для впровадження енергоефективних технологій на об'єктах соціальної сфери, зменшити долю витратної частини бюджету села на енергетичні носії, з наступним спрямуванням коштів на реалізацію місцевої програми еколого-соціально-економічного розвитку. Сучасні технології дозволяють будувати житло відмінного і елітного рівня якості з

мінімальними витратами на утримання, тобто енергоефективне, сучасної архітектури і довговічне.

На сьогодні зацікавленість європейської спільноти у підвищенні рівня енергоефективності сільських територій реалізується у проєкті Горизонт 2020 «Energy Village 500: Smart Local Energy Zones» [4], спрямований на посилення переходу енергії від викопного палива до розумних та відновлюваних джерел енергії шляхом застосування цілісного та системного підходу. Концепцією «Енергетичного села» передбачено забезпечити велику можливість для всіх європейських сільських регіонів створювати нові типи енергетичних ланцюгів вартості та ринкових структур, які зберігають грошові потоки в межах свого регіону, тим самим підвищуючи свою економіку та підтримуючи розвиток економіки ЄС.

Окрім того, на нашу думку, для створення й результативного функціонування енергетично незалежних сільських територій необхідно досліджувати і запроваджувати інноваційні технології та рішення, які ґрунтуються на трисдиній концепції сталого розвитку. Ця концепція забезпечує збалансовану динамічну рівновагу протягом певного проміжку часу між компонентами інтегрованої еколого-соціо-економічної системи шляхом пошуку парадигми об'єднання поліпшення стану навколишнього середовища сільських територій з їх економічним зростанням і підвищенням життєвого рівня населення. Теорія сталого розвитку ґрунтується на альтернативних цінностях, методах, переконаннях, ніж економічне зростання, який ігнорує екологічну небезпеку в наслідок розвитку по екстенсивної та інтенсивної моделям.

Саме це визначає необхідність розробки нової інноваційної еколого-економічної концепції для сільських територій, розвиток і реалізація якої на практиці законодавчими та виконавчими структурами буде сприяти «екологізації» мислення і перегляду багатьох стереотипів у процесах прийняття еколого-орієнтованих рішень.

Таким чином, сьогодні розвиток сільських територій, в першу чергу, ґрунтується на заміщенні традиційних джерел енергії альтернативними та відновлювальними з використанням інноваційних енергоефективних технологій та рішень. Їх впровадження збільшить енергонезалежність сільських територій, що полегшить вирішення багатьох гострих соціальних проблем, а також забезпечить швидкий розвиток нового

бізнесу і створить величезний ринок для новітніх вітчизняних науково-технічних розробок в різних областях.

Отже, розробка та впровадження комплексного підходу до стимулювання енергозбереження, скорочення споживання природного газу, диверсифікації енергопостачання в Україні стане відправною точкою незворотного процесу загальнодержавних змін.

Список використаних джерел:

1. Практики Енергоефективності пілотної громади с. Северинівка у Вінницькій області (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zhytlo.in.ua/ua/napryamok/energozberezhennya/praktiki_energoefektivnost_plotno_gromadi_s.severinvka_u_vnnickj_oblast.html. (дата звернення 23.10.2018 р.)
2. Енергоефективне село: від місцевої електроенергетики – до масштабних проєктів (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aew.com.ua/energoefektivne-selo-vid-mistsevoyi-elektroenergetiki-do-masshtabnih-proekti-v/> (дата звернення 23.10.2018 р.)
3. Yasnolob I., Chayka T., Gorb O., Demianenko N., Protas N., Halinska T. (2018). The Innovative Model of Energy Efficient Village under the Conditions of Sustainable Development of Ecological Territories / Journal of Environmental Management and Tourism, 2018, 3(27), 648-658. – Режим доступу: <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/2272>. (дата звернення 23.10.2018 р.)
4. ГОРИЗОНТ 2020. Рамкова програма ЄС з дослідження та інновацій (2014-2020) (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://h2020.com.ua/wp-content/uploads/2015/11/Горизонт-2020-Загальна-інформація.pdf>. (дата звернення 23.10.2018 р.)

*Л. А. Чвертко, к. е. н., доцент,
Н. А. Осадчук
Уманський державний педагогічний
університет ім. Павла Тичини
Україна*

ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Вирішення фінансових проблем державної регіональної політики є фундаментом забезпечення сталого економічного та соціального розвитку. Рух грошових коштів між рівнями влади внаслідок розподілу повноважень спонукає розвиток бюджетного регулювання, а ефективність бюджетного регулювання полягає в тому, наскільки діюча система перерозподілу фінансів сприяє реалізації принципів бюджетного федералізму [1, с. 81].

В Україні станом на початок 2016 року функціонувало 10526 сільських, селищних та міських рад. Окремі з них включали ще й по кілька сіл. Для утворення спроможних громад та консолідації їхніх ресурсів для вирішення місцевих проблем протягом першого періоду реформи було ухвалено закони: про співробітництво територіальних громад [2]; про добровільне об'єднання територіальних громад [3]; про зміни до Бюджетного кодексу [4]; про зміни до Податкового кодексу [5]. Прийняті нормативні документи регламентують особливості, вимоги і порядок об'єднання громад. Зміни до Бюджетного і Податкового кодексів були здійснені з урахуванням нової фінансової основи місцевих бюджетів і стали першим етапом бюджетної децентралізації.

Бюджетна децентралізація сприяє найбільш ефективному задоволенню суспільних потреб населення і зростанню його добробуту, підвищує відповідальність розпорядників бюджетних коштів за раціональне та обґрунтоване фінансування економічних програм на місцевому рівні, посилює громадський контроль за цільовим використанням бюджетних ресурсів [6, с. 7].

Житомирська область – лідер серед регіонів у формуванні об'єднаних територіальних громад. Зараз в області функціонують 45 об'єднаних територіальних громад.

Семенівська територіальна громада об'єдналася в 2017 році. Площа громади складає 195,8 км² з чисельністю сільського населення станом на дату об'єднання 5197 осіб. Мінімальна відстань населених пунктів до адміністративного центру складе 3,3 км, максимальна (1 населеного пункту) – 18,5 км [7].

До складу Семенівської об'єднаної територіальної громади ввійшли такі сільські ради: Великонизгірецька, Іванковецька, Закутинецька, Красівська, Терехівська та Хажинська. Адміністративний центр громади знаходиться в с. Іванківці.

У структурі бюджету Семенівської об'єднаної територіальної громади головними розпорядниками є: Семенівська сільська рада й відділ освіти, молоді та спорту. За результатами виконання планових показників за 2017 бюджетний рік цілому склалась позитивна динаміка розвитку громади. Зокрема, за 2017 рік до сільського бюджету об'єднаної територіальної громади зараховано надходжень в сумі 40775,1 тис. гривень, з них трансфертів з державного бюджету надійшло в сумі 21593,7 тис.грн.

У структурі дохідної частини сільського бюджету лівову частку займають міжбюджетні трансферти (53%) та власні надходження загального фонду (46%). Власних доходів загального фонду сільського бюджету на одного жителя громади припадає 3986 грн, що у 2,9 рази більше ніж у відповідному періоді минулого року.

З державного бюджету сільському бюджету спрямовується освітня субвенція, яка визначена ст. 103-2 Бюджетного кодексу України, на оплату праці з нарахуваннями педагогічним працівникам закладам освіти.

З 1 січня 2018 року розподіл освітньої субвенції між місцевими бюджетами здійснюється на основі нової формули, що враховує такі показники як кількість учнів та особливості території (відсоток сільського населення та щільність учнів на кв. км). На їх основі для кожної громади визначено розрахункову наповнюваність класів, тобто прогноз, яка мінімальна кількість учнів повинна навчатися у класах. Відносна відповідність фактичної (реальної) наповнюваності класів розрахунковій, на думку держави, має забезпечувати достатнє фінансування на оплату праці з нарахуваннями для педагогічних працівників у загальноосвітніх навчальних закладах.

На території Семенівської сільської ради функціонують шість загальноосвітніх закладів освіти, в яких станом на 1 вересня 2017 року навчалось 407 учнів.

З державного бюджету сільському бюджету за рахунок освітньої субвенції на 2018 рік передбачені кошти в сумі 9683,7 тис.грн. Це складає 78 % від потреби виплати заробітної плати педагогічним працівникам. Слід зазначити, що у 2017 р. всім сільським бюджетам обсяги освітньої субвенції з державного бюджету було забезпечено стовідсотково. Недостатність коштів освітньої субвенції для виплати заробітної плати педагогічним працівникам у 2018 р. склала 2706,3 тис. грн.

Відповідно до проекту Державного бюджету України на 2019 рік, обсяг коштів освітньої субвенції сільському бюджету прогнозується в сумі 10291,0 тис. грн, тобто порівняно з 2018 р. планується збільшення на 607,3 тис. грн, або на 6,3%. Проте, слід зазначити, що державою передбачений ріст мінімальної заробітної плати на 12,1%, а ріст посадових окладів (тарифних ставок) працівників 1 тарифного розряду Єдиної тарифної сітки прогнозується з збільшенням на 9%. Тому, фінансовий ресурс, доведений державою на 2019 рік, є недостатнім для забезпечення повноцінного виконання делегованих державою повноважень. За рахунок прогнозного Міністерством фінансів України показника неможливо забезпечити в повному обсязі оплату праці з нарахуваннями педагогічним працівникам шкіл.

Всі шість шкіл мають майже однакову кількість учнів. Використання у формулі розрахункової наповнюваності класів замість фактичної спонукає органи місцевого самоврядування до оптимізації шкільної мережі. Проте жителі сільської громади не схвалюють закриття шкіл або перетворення їх у філії. Це негативно впливає і на бюджет громади: необхідно за рахунок власних надходжень сільського бюджету витратити кошти на покриття незабезпеченості по заробітній платі.

Об'єднання дрібних громад у спроможні здійснюється, аби вони могли сформувати дієздатні органи місцевого самоврядування – такі, які зможуть якісно виконувати власні і делеговані державою повноваження, ефективно розпоряджатися ресурсами, котрі громадам забезпечила фінансова децентралізація, приймати якісні управлінські рішення, дбати про постійний розвиток своєї території та покращення умов для проживання своїх мешканців [8, с. 298].

У результаті адміністративно-територіальної реформи очікується, що мають утворитися спроможні сільські громади. Отже, децентралізація покликана відкрити значні перспективи для забезпечення умов соціального та економічного розвитку в сільській місцевості та в суспільстві в цілому. Сільські громади зможуть самостійно вирішувати питання щодо розвитку власної території.

Список використаних джерел:

- 1.Мацук З. А.Фіскальний федералізм як децентралізована модель формування бюджетного регулювання в Україні / З. А. Мацук // Фінанси, облік і аудит. – 2014. – Вип. 1. – С. 81–94. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2014_1_9.
2. Про співробітництво територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
4. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (в редакції від 13.02.2016 р.). – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
5. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI (в редакції 01.02.2016 р.) – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Вінницька О.А. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. А. Вінницька. – Чернівці, 2017. – 21 с.
7. Сільський бюджет Семенівської сільської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://semenivska-gromada.gov.ua/>
8. Чвертко Л.А. Доходи місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації/ Л.А.Чвертко, Н.В. Осадчук // Економіка міста та урбаністика: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (23 березня 2018 р.). – К.: КНЕУ, 2018. – С. 296–299.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СУСПІЛЬНИХ БЛАГ

Сучасна економічна наука виробила добре розвинену теорію неспроможностей ринку, зокрема, є системне розуміння сутності суспільних благ. Попри значний доробок економічної науки в дослідженні ринку суспільних благ, залишаються ще значні прогалини в розумінні шляхів визначення раціональних співвідношень між потребами споживачів суспільних благ та обсягом витрат на їх виробництво.

Формування теоретичних основ дослідження суспільних благ пов'язано з іменами таких вчених як Е. Бем-Баверк, Дж. Б'юкенен, Дж. М. Кейнс, Р. Круз, Т. Мальтус, А. Маршалл, К. Маркс, Дж. Ст. Міль, В. Нордхаус, М. Олсон, А. Пігу, У. Петті, Д. Рікардо, П. Самюелсен, Ж.-Б. Сей, А. Сміт, Й. Шумпетер. Різні теоретичні та практичні аспекти, що пов'язані з виробництвом суспільних благ, визначенням попиту на них, успішно досліджувалися такими відомими українськими економістами як В. Базелевич, В. Геєць, О. Длугопольський, І. Луніна, І. Малий, М. Мортіков, Ц. Огонь, М. Чумаченко.

Метою даної статті є аналіз існуючих наукових підходів до регулювання ринку суспільних благ. У процесі підготовки статті використовувалися методи логічного узагальнення теоретичних наробок та особистих спостережень, які дозволили систематизувати існуючі наукові підходи до регулювання ринку суспільних благ.

Основні труднощі визначення оптимального обсягу виробництва суспільних благ полягає в тому, що граничні вигоди від їх використання на ринку ніяк не проявляються. На відміну від попиту на приватні товари попит на суспільне благо безпосередньо виявити неможливо. Виробники ж ніколи не будуть зацікавлені у створенні продукції, щодо якого існує небезпека несплати її вартості. Таким чином, якщо не з'явиться спонсор-добродій, за ринкових умов чисті суспільні блага ніколи не будуть створюватися [1, с. 45].

А. Пігу визначив основні відмінності між чистими суспільними і чистими приватними продуктами і дійшов висновку, що уряд повинен самостійно за рахунок податків або державних субсидій «спрямовувати ресурси на здійснення заходів, від яких бізнес за інших рівних умов тримався би подалі» [2, с. 96]. Тому такі блага зазвичай виробляються за участю держави за рахунок обов'язкового, що не залежить від індивідуальної граничної вигоди, оподаткування фізичних і юридичних осіб.

Крім чистих суспільних благ існують інші блага, які характеризуються або невиключністю у праві користування та конкурентністю у споживанні, або, навпаки, – виключністю у праві користування та неконкурентністю у споживанні. Такі блага називаються «змішаними». До змішаних невиключних конкурентних благ належать, наприклад, громадські парки або такі обмежені природні ресурси як ліси, пасовища, запаси риби, тощо.

За умов вільного ринку може настати швидке вичерпання обмежених природних ресурсів. Хижацьке споживання природних ресурсів коїть шкоду екології, спотворює ландшафт. Хороша екологія, гарний ландшафт безумовно є суспільним благом, яке неопосередковано впливає на якість життя. З метою недопущення такого перебігу подій, держава може втручатися у функціонування ринку через встановлення обмежень на користування природним ресурсом, а у випадках крайньої необхідності, також, через запровадження заборони на його використання. У разі можливості держава може інвестувати за рахунок бюджетних коштів у його відновлення. У такий спосіб держава може дбати про збереження обмежених ресурсів. Ще однією категорією суспільних благ є змішані виключні неконкурентні блага. До них можна віднести школи, дороги, мости, медичні заклади, масові щеплення населення, кабельне телебачення, тощо.

Для ілюстрації неспроможності ринку, пов'язаної з виключними неконкурентними благами, варто розглянути проблеми, які можуть виникнути з масовим щепленням населення. Такі щеплення є суспільним благом, яке характеризується виключністю у праві користування, оскільки будь-якій особі можна відмовити у щепленні, та неконкурентністю у споживанні, оскільки вигоди від щеплення, а саме неможливість зараження від прищепленої людини, може бути одночасно спожиті багатьма особами, які з такою людиною контактують.

Головна проблема, що існує з цією категорією благ, пов'язана з визначенням ціни за ці блага. Не кожний споживач зможе чітко назвати ту ціну, яку він готовий сплатити за потенційно максимальну корисність при щепленні. Ціна, яку призначатиме виробник цих благ, може бути абсолютно неадекватною та не відповідати оцінкам споживачів.

На думку М. Олсона однорідність уподобань групи суб'єктів (осіб) може спричинити створення організації, діяльність якої може регулюватися формальними і неформальними правилами і скерована на виробництво суспільних благ [3]. Яскравим прикладом цього явища є волонтерська діяльність, що може відбуватися як у рамках формальних організацій, так і у вигляді стихійних та наполовину стихійних рухів. Географічні межі такої діяльності, направленість, кількість залучених осіб можуть бути різними. Така практика притаманна, зокрема, деяким видам волонтерських рухів Україні. Наприклад, волонтерська поміч Українським Збройним Силам. Цей рух виник на початку неочікуваної агресії Росії проти України і був націлений на подолання певної психологічної і матеріальної неготовності війська.

Ясно, що уряд не завжди ефективно і результативно виконує свої економічні функції. В ідеальному випадку рішення, що приймаються урядом, сприяють загальному добробуту або, принаймні, захищають інтереси більшості громадян. Але насправді уряд часто підтримує цілі нечисленних груп, що виражають особливі інтереси, на шкоду суспільству в цілому. До особливих інтересам відносяться цілі, програми або політичний курс, завдяки реалізації яких кожен з невеликого числа людей отримує великі вигоди за рахунок набагато більшої кількості людей, що несуть незначні індивідуальні збитки.

Більш того, схильність політичних діячів підтримувати закони, що відповідають особливим інтересам деяких груп, посилюється тим, що ці групи більш ніж готові надавати допомогу у фінансуванні виборчих компаній «своїх» політичних діячів. Тому такий політик буде підтримувати програму, що захищає особливі інтереси, навіть якщо вона небажана з економічної та соціальної точок зору.

Сучасна держава надає громадянам багато послуг, серед яких на особливому місці посідають, так звані, суспільні блага. У процесі надання державних послуг неминуче виникають питання контролю за бюджетними видатками, їх ефективністю та доцільністю. Оцінка доцільності

виробництва суспільних благ ускладняється через такі інституційні особливості як монополізм держави на виконання певних функцій, що породжує асиметрію інформації щодо прийняття та виконання рішень державних органів. Опозиція схильна принижувати позитивний вплив зовнішніх ефектів та перебільшувати вплив негативних ефектів. А провладні політика чинять навпаки – акцентують увагу суспільства на позитивних результатах своєї діяльності та замовчують свої помилки та провали.

Список використаних джерел:

1. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. Москва, 1979. 406 с.
2. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. Москва, 1985. Т.1. 512с.
3. Олсон М. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія групи. Київ, 2004. 271 с.

*S. Chugaievska, PhD in Economics, Associate Professor,
O. Pohilchenko
Zhytomyr National Agroecological University
Ukraine*

SOCIALLY-ORIENTED ECONOMIC PROJECTS OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN REGIONS

Socially-oriented economic projects are aimed at an organization of innovative forms of functioning and development of regions. They are based on market self-regulation, an effective combination of protection of competition, market economy practices with state regulation of the national economy and its social orientation. The basis of socially-oriented economic projects is requirements of social development of regions on an innovative basis, improvement of living standards of the population, while observing the controlling functions of the state and private interests of business structures [4].

A central place in an innovation development of regions belongs to enterprises. They control flows of cash, representative of business structures produce innovative products and increase competitiveness of an industry in the region as well as in whole [1, 3]. On the other hand, the enterprises themselves are most interested in socially oriented economic development projects of the regions, since their staff and administration are an integral part of the population of the region, as well as consumers of water, air resources and manufactured products.

Current publication is the report of the «Strategic project of creation of a road map for investment attraction for the reconstruction of water treatment facilities in Dubno», which was prepared by students of our university in the framework of participation in the All-Ukrainian scientific works competition of students teams of strategic business analysis «Look of New Generation». The initiator of the task formulation for this competition is the milk-processing enterprise private joint-stock company «Dubnomoloko», which is one the leaders in the Ukrainian market of dairy products and one of the largest enterprises of Rivne region. The enterprise processes about 500 tons of milk per day, has a staff of 1,500 employees and a wide network of procurement points covering the entire Western and Central part of Ukraine. Accordingly, there are

large volumes of water drains in the central drainage system of the city, the reconstruction of which was last held in the last century. The company commissioned a local project to rehabilitate the water treatment facilities of the city, which resulted in an estimate of these works (approximately \$ 10 million). It should be emphasized that this problem is actual for all regions of Ukraine, when enterprises are developing, the chemical composition of waste water from enterprises and households has changed significantly, but water treatment systems are outdated.

After the formation of the team, we received a number of tasks concerning the drawing up of a road map of the Innovation Investment attraction project for the reconstruction of water treatment facilities in Dubno. At the first stage of the research, we learned the experience of solving similar problems in Ukraine, EU countries, Belarus and Russia.

It is found out that a number of cities in Ukraine have received a long-term privileged loan for the reconstruction of water treatment facilities as part of the project «Urban Infrastructure Development Project №2». In particular, the «Zhytomyr Vodokanal» for the reconstruction of the water treatment systems of the Zhytomyr region received a \$ 40 million loan for 30 years. We also studied in detail the experience of the cities of the Polish Republic. Based on the study of the reconstruction problem of water treatment plants in other countries and separate cities of Ukraine, we identified 3 existing and proposed an innovative (partner) scenario of investment attraction for these facilities in Dubno. In particular:

1. A European scenario, when about half of the cost of a socially-oriented project for water treatment plants is funded by the International Funds, and the rest is from local budgets;
2. A classic Ukrainian scenario, when repair works and water system reconstruction are carried out at the expense of the local budget and «Vodokanal» funds. «Vodokanal» – is the main service water supply and drainage organization in Ukrainian cities;
3. A new Ukrainian scenario, which provides long-term preferential low-interest loans to the International Bank of Reconstruction and Development with the assistance of the Clean Technologies Foundation, where the city water service organization is a borrower.

We have proposed a new partnership scenario, which involves long-term preferential low-interest loans from the International Bank for Reconstruction and Development with the assistance of the Clean Technologies Foundation, where borrowers are the city water supply enterprise together with the dairy enterprise «Dubnomoloko» and the major administration of city. The normative legal principles of this Investment project were studied: Articles of the Constitution, Laws, Water Code of Ukraine and basic regulatory documents. We have clarified the interests of the participants of the investment project for the reconstruction and construction of water treatment plants in Dubno: communities, city municipality, water supply, Dubnomoloko, public administration and international organizations. Students of the scientific team studied the experience of solving the problems of the reconstruction of water treatment facilities in Zhytomyr region.

The stages of sub-lending implementation of the reconstruction of water treatment plants in Dubno according to the results of our studies require 2.5 years to start the proposed roadmap for the organization of reconstruction works. The proposed attraction of foreign capital in the form of long-term low-interest loan from the International Bank for Reconstruction and Development (USA) and the Fund for Clean Technologies (USA), with signing subcontracting agreements between the whole financial institutions. The scheme of distribution of the body of the loan is made up of 10 million dollars for the Investment Project of Reconstruction and Construction of Water Treatment Facilities in Dubno: 80% is provided by the IBRD and 20% by the FCT. The total loan repayment period is 30 years for the FCT and 25 years for the IBRD. Of these, the preferential interest-free period for the FCT is 10 years, and for the IBRD is 5 years. Thus, repayment of the body of the loan, bank interest and services of the Ministry of Finance should begin in 2025.

It became necessary to chose the most appropriate scheme for the distribution of the body of credit in order to achieve the optimal socio-economic effect. For this purpose, the structure of drains in the drainage system of the city by categories of users is considered. Thus, 65% of the loan body under the partnership scenario is proposed to be placed on the city water enterprise, 30% on dairy enterprise «Dubnomoloko» and 5% on the City municipality administration. Thus, socially-oriented projects of regional development provide

the opportunity to achieve a higher social effect, while respecting the interests of business structures and state institutions.

References:

1. Mykytiuk, V.M., Palamarchuk, T.M., Rusak, O.P. et al. (2018). *Osnovy ekonomichnoho analizu: navchalno-metodychnyi posibnyk* [Fundamentals of economic analysis: a teaching manual book]. Zhytomyr. Ruta, 346-275.
2. Petrina, N. (2006). *Bazovi umovy stvorennia innovatsiynoho proektu rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Basic conditions for the creation of an innovative project for the development of the Ukrainian economy]. *Ekonomika Ukrainy*. Vol. 8, 35-40.
3. Rassokha, V. (2006). *Innovatsiini protsesy ekonomichnoho rozvytku v konteksti instytutsiinoho zabezpechennia* [Innovative processes of economic development in the context of institutional support]. *Aktualni problemy ekonomiky*. Vol. 6, 119-129.
4. *Sotsialni proekty* [Social projects]. Retrieved from: <https://platfor.ma/magazine/text-sq/social/how-to-start-social-project/>

*S. Chugaievska, PhD in Economics, Associate Professor,
Z. Verkhovliuk
Zhytomyr National Agroecological University
Ukraine*

**THE FINANCIAL SUPPORT OF SOCIALLY-ORIENTED PROJECTS
ON A SAMPLE OF «STRATEGIC PROJECT OF ROAD MAP
CREATION FOR INVESTMENT ATTRACTION FOR
RECONSTRUCTION OF WATER TREATMENT
FACILITIES IN DUBNO»**

The financial support of socially-oriented projects involves a sustainable development of the region on the innovative-investment basis. This means creating enough cash from self-financing, lending or budget funds that should be used to finance all areas related to a particular investment project. The main objective of the financial support of innovation and investment development of the region is to identify and provide necessary amount of financial resources to cover investment needs for an activation and implementation of these projects.

Being participants of the All-Ukrainian scientific works competition of students' teams of strategic business analysis «Look of New Generation» we were asked to identify the mechanisms and steps involved in financing, key roles and objectives for the project participants with conducting financial analysis of the Investment Project for the Reconstruction of Water Treatment Facilities in Dubno. We have studied two possible scenarios for repayment of loans and services of the Ministry of Finance. The first scenario assumes that the city's water service enterprise will become the recipient of the loan. The second (partnership) scenario reflects that all main stakeholders will become borrowers: as the water enterprise, as the dairy enterprise and as well as the municipality of city.

The Schedule of the loan repayment and services of the Ministry of Finance is made, with the choice of 1-st scenario the borrower is service water enterprise. By the schedule of repayment of the body of credit and services of the Ministry of Finance according to the choice of 2d scenario, when the borrowers are all main stakeholders with such shares: 65% – water service enterprise, 30% – dairy enterprise «Dubnomoloko», 5% – major municipality of

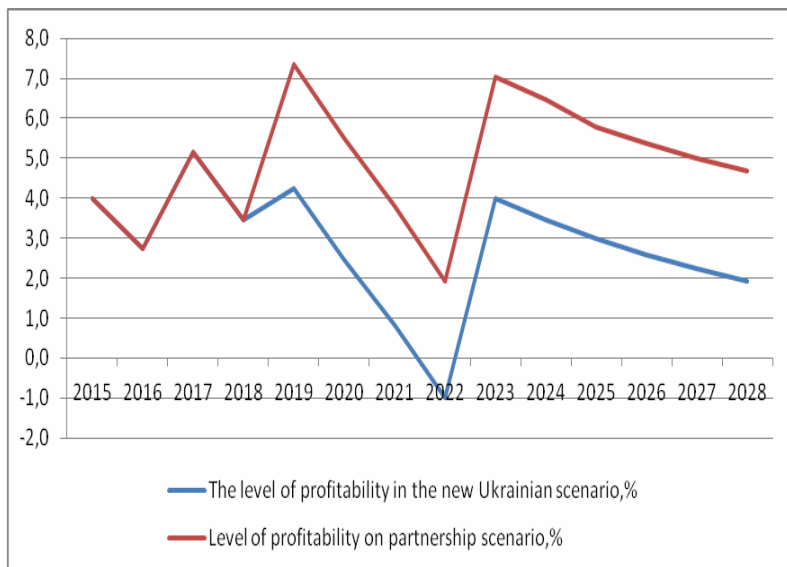
the city. As you see, we are scheduled to start paying out a loan by 2025. We propose an option to consider additional terms of the partnership scenario that the dairy enterprise has a real reason to request to be free from payment for waste water since the start of payment of the loan.

Based on the financial reports of the company, a business forecast for each of the scenarios is calculated. In particular, for the new Ukrainian scenario, it is taken into account that in 2019-2022 there are payments for the principal loan, and in 2023-2028 there are additional costs associated with the rise in price of waste water after reconstruction. In this situation the company remains a user of the water drainage systems of the city on a general basis. It is determined that after reconstruction from 2023 the estimated cost of 1 m³ (1 meter in 3-d power) of waste water will increase to 18.20 UAH, that is 70% more of the previous value. Business forecasting for the partnership scenario takes into account that in 2019-2022 there are payments on the main loan at the enterprise, in 2023-2028 there is a saving of costs connected with the absence of payment for drains, but in 2025-2028 payments for participation in a long-term loan from IBRD and FCT (30%) will begin. The cost of water supply and waste water services increases for consumers – by 47% from the previous value. The city authorities are personally responsible for monitoring the state of the quality of work. The population and enterprises of the region receive high-quality drinking water, waste water flows through modernized water treatment systems.

The business forecasting in the research is calculated in the context of attracting foreign capital as a long-term low-interest loan for 30 years from International Bank for Reconstruction and Development and Clean Technologies Foundation. Were determined production costs and the level of profitability of the realized products of the enterprise for each of the proposed scenarios. The second scenario has been found to be more profitable for the dairy enterprise and provides a higher level of profit.

Assessment of possible benefits of implementing each scenario means the actual and expected diagrams for the next 10 years were created, expectable profit as the difference between the revenue and the cost price of the sold product. It is clear from the figures that under the second scenario, when all stakeholders are partners in the Investment project for the reconstruction of water treatment plant, the profit of the enterprise from the sale of products is greater. Determining the economic effect of each of the scenarios has confirmed

the hypothesis made on the decision of a partnership approach for the formation of a loan portfolio is more appropriate when the average yield of 3% is higher (fig. 1).

Fig. 1. Comparative analysis of expectable profitable levels

Business analysis of risks and benefits from the implementation of the Investment Project for the Reconstruction of Water Treatment Facilities in Dubno for all stakeholders includes the study of expected profit areas for each scenario, SWOT analysis, the field of environmental and socio-economic outcomes. The results of the students' research team confirms the environmental and socio-economic feasibility of choosing the second (partnership) scenario.

Thus, for creating an attractive innovative and investment climate in the regions a close cooperation between all its business entities – state institutions, educational and scientific centers, enterprises of all forms of ownership as representatives of business structures with the support of international organizations and funds is required. An important role in the formation of these processes belongs to the study of best practices of the European Union and certain regions of the state.

References:

1. Mykytiuk, V.M., Palamarchuk, T.M., Rusak, O.P. et al. (2018). Osnovy ekonomichnoho analizu: navchalno-metodychnyi posibnyk [Fundamentals of economic analysis: a teaching manual book]. Zhytomyr. Ruta, 346-275.
2. Hutorov, O.I., (2014). Investytsiinyi menedzment: kurs leksii [Investment management: lecture course]. Kharkiv. KNAU, 48-62.
3. Shafranska, T.Y. Finansove zabezpechennia investytsiinoho protsesu [Financial support of the investment process]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/38_NIEK_2014/Economics/4_181892.doc.htm

ІНВЕСТИЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В АГРОБІЗНЕСІ УКРАЇНИ

Україна входить в першу десятку країн за площами сільськогосподарських земель, контрольованих іноземними інвесторами. Про це свідчать результати аналітичного звіту міжнародної незалежної ініціативи з моніторингу землі Land Matrix Initiative (landmatrix.org). Згідно зі звітом організації, під контролем іноземного капіталу в Україні перебуває 2,4 млн га при загальній площі сільськогосподарських угідь в 42,7 млн га. Згідно зі звітом Land Matrix, починаючи з 2000 року 26,7 млн га сільськогосподарських земель усього світу перейшло під контроль іноземних інвесторів. Це означає, що на їх частку припадає приблизно 2% орних земель у всьому світі. Найбільшими сільськогосподарськими підприємствами України, є агрохолдинги. Вплив цих підприємств важко недооцінити. Експорт України на 40% становить сільськогосподарська продукція, а це результати роботи агрохолдингів та інших фермерських господарств. Великі агрохолдинги майже всю свою продукцію відправляють на експорт. В структурі експорту товарів за минулий рік доля АПК стала найбільшою та сягнула 42%, обігнавши продукцію металургійного комплексу, чия частка склала 22,9%. У грошовому еквіваленті великі агропідприємства принесли країні 53,4 млрд грн доходу у валюті. Українські агрохолдинги стабільно забезпечують високі показники. Вони виробляють 38% зернових та зернобобових культур, разом із фермерами вирощують 92,5% цукрових буряків, та є основними виробниками м'яса птиці – 70,4%.

Агрохолдинги України (за станом на 2018 рік їх офіційно 100) сьогодні, це не просто підприємства з земельним банком понад 100 тис. га. Помітно знижується накопичення земельних ресурсів великими агрокорпораціями. Все більше уваги приділяється веденню ефективного самого процесу вирощування сільгосппродукції. Поліпшення та оптимізація виробництва, використання нових технологій, агрохімічних добавок робить вирощуван-

ня і реалізацію зерна набагато більш ефективним, ніж просто збільшення кількості земельних ділянок. Сьогодні важливість не в кількості, а якості. Оптимізація земельних питань пов'язана і з управлінням. Набагато простіше управляти компактно розташованими територіями та підвищити урожай і прибуток від ефективного управління

Таблиця 1

Об'єми земельного банку агрохолдингів різняться

Об'єми земельного банку агрохолдингів, тис. га	Назва адміністративних одиниць
400–650	Вінницька, Хмельницька, Чернігівська, Сумська, Полтавська
200–400	Тернопільська, Житомирська, Київська, Черкаська, Харківська, Донецька
100–200	Одеська, АР Крим, Херсонська, Миколаївська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Луганська, Львівська, Рівненська
до 100	Закарпатська, Запорізька

Якщо за визначення поняття агрохолдинги взяти кількість землі, яку обробляють аграрні компанії, то у 2017 році налічувалося 93 сільськогосподарських підприємства, що обробляють більше 10 000 га. Для порівняння, у 2012 році їхня кількість дорівнювала 80. Частка сільськогосподарських земель у користуванні агрохолдингів становила в 2017 році 29% від усіх сільгосппідприємств, тоді як у 2012 році цей показник становив 25%.

Зріс і загальний земельний банк в обробітку агрохолдингами за 5 років з 5,6 млн га до 5,95 млн га у 2017 року, збільшення сільгоспугідь у користуванні цієї категорією сільгосппідприємств склало 6,3%. Зважаючи на динаміку останніх років, варто очікувати продовження цих трендів.

Агрохолдинги нерівномірно представлені в областях України. Найбільша їх кількість у 2017 році знаходилася в Київській (32), Чернігівській (28) та Полтавській (26) областях, у той час як найменше агрохолдингів було представлено у Закарпатській (1), Луганській (5) та Чернівецькій (5) областях.

Діяльність агросектору охоплює 70,8 % від площі України (42,7 млн. га), експорт продукції АПК в 2016 році склав 42,5 % від загального обсягу експорту (15,5 млрд. грн. та 4,5% більше ніж у 2015 р). Виробництво

сільськогосподарської продукції у 2016 р склало 11,6% від ВВП у 2016 році (277 млрд грн.)

Нааявні в Україні елеватори й зернові склади спроможні забезпечити зберігання 42% валового збору зерна й насіння олійних культур. Найкраща ситуація щодо співвідношення обсягів виробництва зерна та місткості зерносховищ в Одеській області (69,3%) з урахуванням коефіцієнта обороту (1,2), Житомирській – 65,2%, Миколаївській – 63,9%, Полтавській – 60,6%, Херсонській – 57,9% областях.

Найменше зернозберігаючими потужностями забезпечені чотири області – Донецька (елеватори здатні забезпечити лише 24,3% загальної потреби), Закарпатська – 25,9%, Івано-Франківська – 27,2% і Львівська – 30,1%. В Україні цього року будують близько 90 нових елеваторів і щороку потужності зростають на 1,5 млн т. Всього в державі налічується 800 робочих сертифікованих зерносховищ. З кожним сезоном жнив конкуренція на ринку посилюється, а тому збільшуються інвестиції в автоматизацію процесів на елеваторах. Рекордний експорт зерна в 2015/16 і не менш високі обсяги зібраного врожаю зернових і олійних стали поштовхом для модернізації і розширення транспортної та логістичної інфраструктури в Україні. Так, нові елеватори, будують і маленькі агрогосподарства, і сільськогосподарські гіганти, на зразок компаній Bunge, COFCO Agri, «НІБУЛОН», «УКРПРОМІНВЕСТ АГРО». Потужності зі зберігання і перевалки в Україні в минулому маркетинговому році, за даними «УкрАгроКонсалт», виросли на 7 млн т – до 52 млн т.

Переробна сфера АПК, та харчові ритейлери – всі підраховують збитки внаслідок високої інфляції, падіння купівельної спроможності й торгових воєн з РФ. Хоча багато компаній вже давно стали бестселерами переробної галузі та мають вагу на міжнародних ринках. Чітко прослідковується довгострокова тенденція вкладення іноземних інвестицій в економіку АПК країни та створення великих підприємств і саме в областях, що наближені до кордону та портів Чорного моря.

Агрохолдинги беруть іноземні інвестиції, а малий та середній бізнес сфери АПК зважаючи на нестабільність валютного коридору та квоти на міжнародних ринках не поспішають. Використовують можливості місцевих банків та кредитів у національній валюті.

*Т. В. Швець, к. е. н., доцент,
О. В. Скидан, д. е. н., професор
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Перехідний етап розвитку сучасного українського суспільства зумовлює необхідності у зміні самої системи управління державним сектором та у професіоналах з високим рівнем компетентності у будь-якій сфері життєдіяльності, особливо в галузі управління державними і публічними організаціями. Зміна системи управління передбачає зростання значення інформаційних і комунікаційних технологій при плануванні, прогнозуванні, розвитку, контролю управлінського процесу; цільового використання досягнень науки і техніки для потреб практичної діяльності [1].

Зміст інтелектуальної економіки – підвищена увага до знань, якими володіє суспільство та потенціалу їх розвитку. Зміст же управління у публічному секторі – пошук найкращих способів використання всіх ресурсів, в тому числі і інтелектуальних, для досягнення пріоритетних цілей держави. Відповідно, роль менеджерів у публічному секторі полягає у тому, щоб «заохочувати працівників, а також представників широкої громадськості та окремих організацій, працювати разом для досягнення результатів, на які вони, можливо, мають незначний безпосередній вплив, зважаючи на децентралізацію влади» [2].

Протягом останніх десятиріч в Україні спостерігається щорічне збільшення зниження темпів розвитку підприємницької діяльності, зокрема малого та середнього бізнесу [1]. Натомість зростає загальна кількість офіційних сміттєзвалищ і полігонів (їх кількісно нараховується понад 6 тисяч одиниць, а площа під ними перевищила 9 тис. га [3]). Особливо гострою є ситуація на сільських територіях, які часто-густо стають місцем захоронення відходів, утворених у містах. Стратегічна спрямованість щодо використання відходів як вторинної сировини передбачає застосування інтегрованого підходу. Цей інструмент

розроблено в 1980-х роках голландською недержавною організацією WASTE спільно з її партнерськими організаціями. Поняття «інтегрований» відображає принцип, який закладено у цей інструмент – поводження з відходами складається з різноманітних дій, якими передбачено запобігання утворюванню відходів та їх утилізація (ресайклінг, компостування), а управління здійснюється різними зацікавленими сторонами на різних рівнях [3–5].

Водночас головною перешкодою зі створення повного циклу поводження з відходами та ресурсами – це значна вартість первинних інвестицій та суттєві операційні витрати. Одна невелика громада не має достатньої кількості фінансових ресурсів на створення цілісної системи. З огляду на ситуацію, що склалася вбачається за доцільне об'єднання зусиль і ресурсів об'єднаних територіальних громад та ОСББ з метою напрацювання спільних дій в частині поводження з відходами, в тому числі з позиції активзації підприємницького середовища. Також виходом з такої ситуації вбачається об'єднання зусиль та ресурсів сусідніх громад, що можливо шляхом співробітництва територіальних громад на кооперативних засадах. Середньостроковою метою дальших реформ у цій сфері є створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, розвитку малого і середнього підприємництва, залучення інвестицій, спрощення міжнародної торгівлі та підвищення ефективності ринку праці. Необхідно скоротити кількість документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності та видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, скасувати регуляторні акти, які ускладнюють ведення підприємницької діяльності, скоротити кількість органів державного нагляду (контролю), забезпечити надання послуг для громадян та бізнесу в електронному вигляді.

Для підтримки інвестиційної активності та захисту прав інвесторів потрібно забезпечити ефективний захист права приватної власності, у тому числі судовими органами, гармонізувати із законодавством Європейського Союзу положення законодавства України щодо захисту прав національних та іноземних інвесторів та кредиторів, захисту економічної конкуренції, запровадити стимулюючі механізми інвестиційної діяльності, виходячи із найкращої світової практики. Головна мета – формування довіри до України, спрямування її позиціонування у світі на користь політичним та

економічним інтересам нашої держави, а також на зміцнення її національної безпеки і відновлення територіальної цілісності. Ключове завдання – формування позитивного іміджу України як європейської, демократичної, конкурентоздатної держави із сприятливим бізнес-кліматом, зі своїм унікальним місцем у світовому розподілі праці та інтегрованої у глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Отже, у зв'язку з усім вищезазначеним можна констатувати, що роль та місцевого самоврядування й публічного управління в системі механізму влади та управління на місцях має значно зрости. Активізація ролі громади, реалізація нею управлінської функції на місцях, в тому числі через діяльність громадських організацій дозволяє не лише ідентифікувати локальні проблеми. Але й ефективно їх вирішувати в межах регіональних утворень.

Список використаних джерел:

1. Іванюк О.В., Плотнікова М.Ф., Ходаківський Є.І. Публічне управління в умовах інтелектуальної економіки // Економіка і суспільство. 2018. № 14. С. 188–194.
2. Глосарій Програми розвитку ООН. – Режим доступу: <http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministrationGlossary/>
3. Аналіз стану сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2016 рік: статистична інформація Міністерства регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.minregion.gov.ua>
4. Іщенко В. А. Способи поводження з твердими побутовими відходами у містах України // Екологічна безпека та природокористування. – 2015. – № 2. – С. 21-30. – URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/ebpk>
5. Планування міжмуніципальної системи інтегрованого поводження з твердими побутовими відходами : метод. посіб. / А. М. Артов, В. Є. Сороковський; за заг. ред. В. Є. Сороковського. – К.: Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO, 2017. – 104 с.

*В. О. Шпортко,
О. Г. Булуй, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ БІЗНЕС-ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Підвищення рівня ефективності використання економічного потенціалу молокопереробних підприємств відіграє провідну роль в успішному вирішенні економічних і соціальних завдань, досягненні головної мети виробництва – підвищення прибутковості.

Узагальнюючи наявний досвід у практиці діагностики, оцінку потенціалу підприємства пропонуємо проводити методом порівняльної комплексної рейтингової оцінки «Квадрат потенціалу» за допомогою системи показників за такими функціональними блоками.

1. Виробництво, розподіл та збут продукції (досліджується обсяг, структура та темпи виробництва; фонди виробництва; наявний парк обладнання і рівень його використання; місцезнаходження виробництва та наявність інфраструктури; екологія виробництва; стан продажу);

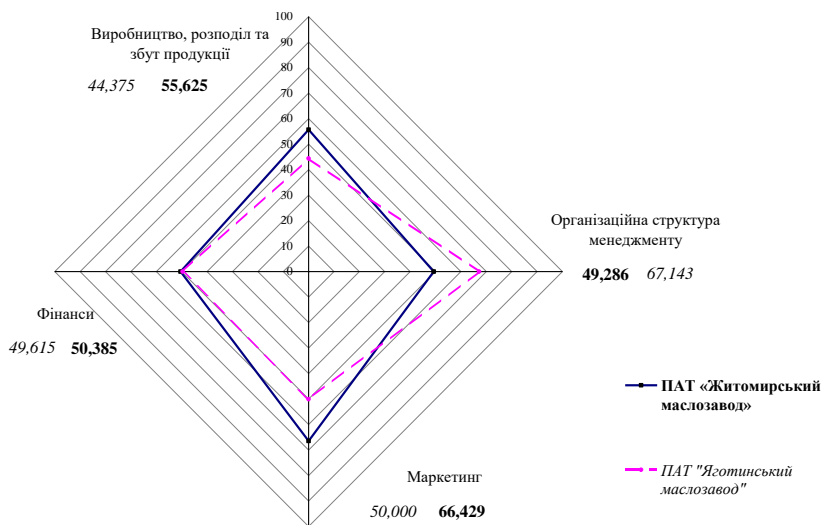
2. Організаційна структура та менеджмент (розглядається: організація і система управління; кількісний і якісний склад робітників; рівень менеджменту; фірмова культура);

3. Маркетинг (передбачає дослідження: ринку, товару та каналів збуту; нововведень; комунікаційних зв'язків, інформації та реклами; маркетингових планів і програм);

4. Фінанси (аналіз фінансового стану підприємства за допомогою коефіцієнтів рентабельності, ефективності, ділової активності, ринкової стійкості, ліквідності).

Перелік показників кожного блоку повинен задовольняти такі вимоги: якнайповніше охоплення усіх сторін виробничо-господарської, фінансової та інших видів діяльності підприємства; простота збирання показників; брак дублювання показників. Даний метод було застосовано для діагностики бізнес-потенціалу ПАТ «Житомирський маслозавод» (використано дані за 2016 рік). В основу розрахунку кінцевої рейтингової

оцінки покладалося порівнювання підприємств за кожним показником з чотирьох названих функціональних блоків з умовним еталонним підприємством або з реальним підприємством (в нашому випадку обрано ПАТ «Яготинський маслозавод»), що є одним з лідерів ринку молокопереробної продукції. Результати розрахунків дали можливість побудувати квадрат потенціалу ПАТ «Житомирський маслозавод» порівняно з ПАТ «Яготинський маслозавод» (рис. 1).

Рис. 1. Діагностика потенціалу ПАТ «Житомирський маслозавод» за графоаналітичним методом «Квадрат потенціалу»

Використання графоаналітичного методу оцінки потенціалу підприємства «Квадрат потенціалу» надало можливість переконатися, що потенціал ПАТ «Житомирський маслозавод» має середній розмір і є збалансованим. Оскільки вектор «виробництво, розподіл, збут продукції» і вектор «маркетинг» – відхиляється в більшу сторону порівняно за ПАТ «Яготинський маслозавод», а вектор «організаційна структура менеджменту» є менш розвиненим.

Графоаналітичний метод «Квадрат потенціалу» для конкретного підприємства дозволяє системно встановити кількісні та якісні зв'язки між окремими елементами потенціалу, рівень його розвитку та

конкурентоспроможності і на основі цього своєчасно обґрунтувати та реалізувати управлінські рішення щодо підвищення ефективності функціонування.

Таким чином, базою для рейтингової оцінки стану та рівня використання підприємницького потенціалу є не суб'єктивні думки експертів, притаманні більшості інших методик оцінювання, а найвищі результати, досягнуті в реальній конкурентній боротьбі. Цей підхід відповідає практиці ринкової конкуренції, де кожний самостійний товаровиробник намагається за всіма показниками діяльності бути кращим за свого конкурента.

Список використаних джерел:

1. Величко О. В. Сутність економічного потенціалу підприємства . Актуальні проблеми економіки. 2015. № 9. С. 15–20.
2. Гудзь Ю. Ф. Методичні підходи до оцінки економічного потенціалу переробних підприємств АПК. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 15. С. 52–57.

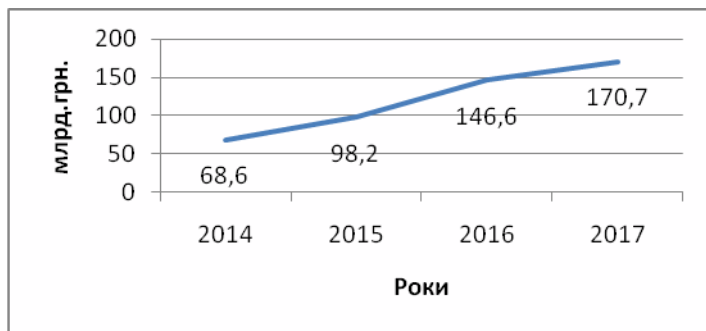
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СЕЛІ

Розвиток місцевих бюджетів у сільських місцевостях залежить від ефективності управління, формування та використання місцевих фінансових ресурсів, як запоруки сталого економічного розвитку сільських територій. Визначення місцевого бюджету міститься в ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування», за якою бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [1].

Забезпечення децентралізації управління місцевими фінансами сільських місцевостей в останні роки активно досліджується. Серед вітчизняних вчених відомі праці В. Вакуленко, Н. Гринчук, Ю. Ганущак, О. Сунцова та ін. Бюджетна децентралізація являє собою процес, що характеризує розподіл видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи, визначає особливості формування доходів місцевих бюджетів, а також описує систему міжбюджетних відносин. Тобто бюджетна децентралізація охоплює процес формування та використання фінансових ресурсів, що акумулюються в місцевих бюджетах. [2, с. 8]. Впродовж 2014 – 2017 років відбулося стрімке зростання обсягів власних ресурсів місцевих бюджетів, їх частки в структурі зведеного бюджету України (рис. 1). Забезпечення місцевих бюджетів власними ресурсами до децентралізації у 2014 році становило 68,6 млрд. грн, а після реформи в 2017 році спостерігалось їх зростання до 170,7 млрд. грн.

Основу зростання доходів місцевих бюджетів, особливо в сільських місцевостях, було закладено завдяки прийнятим у 2015 році змінам до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і закріплення стабільних джерел доходів для їх реалізації. Пріоритетами запроваджених змін визначено: розширення прав органів місцевого

самоврядування у прийнятті рішень та надання їм повної бюджетної самостійності щодо наповнення своїх бюджетів і здійснення видаткових повноважень. Як показує практика, децентралізація влади і бюджетних ресурсів найбільш ефективною є у першій її фазі.

Рис. 1. Зростання власних ресурсів місцевих бюджетів

Шляхом перетворення «проблем у можливості», залучення додаткових ресурсів справжніми господарями за допомогою історично (а не штучно, як в 1956 році в часах СРСР) сформованих центрів громад можна вже у перше півріччя після рішення сільських громад про приєднання до конкретного села чи міста, досягати результатів у ремонті та розвитку сільської інфраструктури, вкладати більше грошей у м'які проекти і не словом, а ділом змінювати життя в селі на краще.

Отже, зростання власних доходів відбувається швидкими темпами, що явно характеризує позитивний вплив бюджетної централізації на формування доходів сільських територіальних громад. «Реформа децентралізації в Україні не є велосипедом, який треба придумувати по новому. Механізм її впровадження був консультований з провідними європейськими експертами і фахівцями з регіонального розвитку. Сьогодні, коли багато секторальних реформ впираються в стіну відтягування ухвалення законів у Верховній Раді, саме децентралізація є тією квіткою, яка пробивається через асфальт, не зважаючи на перепони. Цей процес вже не спинити» [3].

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні // Закон Укрtextаїни від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Із змінами і доповненнями // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Осипенко С.О. Місцеві бюджети в умовах децентралізації фінансових ресурсів: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Осипенко Світлана Олександрівна; Донбас. держ. машинобуд. акад. – Краматорськ, 2016. – 233 с.
3. Войціцький Ю. Децентралізація очима селян / Ю. Войціцький // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/6197>

*Є. І. Ходаківський, д. е. н., професор, заслужений діяч
науки так техніки України,
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ЕКСТЕРНАЛІЇ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В інструментарії сучасних досліджень динамічних економічних категорій і, зокрема, системного розвитку, чільне місце займають метод екстерналій – виявлення найвищих рівнів ефективності динамічного функціонування економічних явищ та суб'єктів на основі виявлення кількісних та якісних змін, що найбільше рельєфно (на поверхні) відображають їх (явищ та процесів) стан. Особливе значення має застосування методу екстерналій, або як прийнято спрощено називати, виявлення поверхневих ефектів, належить реформам місцевого (локального) управління. За допомогою методу є можливість передбачати та оцінювати швидкоплинних ефектів на основі місцевого самоврядування на прикладі реформованих громад. Враховуючи цілі децентралізації влади, наближення управлінських функцій до забезпечення потреб кожного члена громади на основі застосування існуючих організаційних форм є обслуговуючі кооперативи, функціонування яких законодавчо закріплено Законом України «Про сільськогосподарську кооперацію». Одна з важливих передумов формування і успішної діяльності обслуговуючих кооперативів полягає у територіальній місцевій (локальній) концентрації сільськогосподарських товаровиробників. Важливе значення має також підтримка становлення кооперативу з боку органів державного управління та сільськогосподарських громадських об'єднань.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи Житомирського регіону у здійсненні аграрної політики регіону мають позитивні зрушення. За результатами моніторингу визначено, що впродовж 2017 року у Житомирській області із 94 зареєстрованих сільськогосподарських кооперативів проводили діяльність лише 8. Найбільш дієвими визнано СОК «Альянс Лугини» Лугинського району, СОК «Озадівка» Бердичівського району, СОК «Жубровицький» Олевського району та СОК

«Хлібороб» Ружинського району. Діючі кооперативи надавали послуги із обробітку земельних ділянок, посіву зернових, овочів, посадки картоплі, обмолоту зернових, заготівлі та реалізації сільськогосподарської продукції, ветеринарному забезпеченні та штучному осіменінні тварин за цінами собівартості. Загалом сума послуг надана кооперативними структурами, за останній рік збільшилася на 12,2% та склала 4,04 млн. грн.

З метою підтримки сільськогосподарських товаровиробників у 2017 році аграріям Житомирської області із обласного бюджету були спрямовані кошти у сумі 6,15 млн. грн. Зокрема, для господарств населення було відшкодовано вартість придбання установок індивідуального доїння корів на загальну суму 1,9 млн. грн. (для 296 господарств), що сприяло збільшенню поголів'я великої рогатої худоби, обсягів виробництва та якості молока в господарствах населення; було здійснено відшкодування часткової вартості придбання племінних телиць, нетелей та корів у сумі 20 тис. грн. для покращення породного складу корів (2 господарствам). Для сільськогосподарських підприємств виділена спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я молочного, м'ясного та комбінованого напрямків продуктивності у сумі 74,0 тис. грн. (2 господарствам), відшкодована вартість витрат на сертифікацію відповідно росту виробництва органічної продукції та частково відшкодована вартість органічного насіннєвого матеріалу, що становить, 94,7 тис. грн. (3 господарствам); спеціальна бюджетна дотація на вирощування льону і гречки становила 2 млн. грн. та 0,8 млн. грн. (17 та 46 підприємств) відповідно. На сьогоднішній день кооперативний рух поширений майже у всіх прогресивних країнах світу, адже у кінцевому результаті він дає переваги не лише учасникам об'єднання, а й економіці країни в цілому. Якість життя та добробут сільського населення безпосередньо залежить від моделі управління сільським розвитком, яка має враховувати потужний природний та людський потенціал, наявні соціально-економічні та екологічні проблеми. Світовий досвід свідчить, що сільськогосподарська обслуговуюча кооперація є ефективним інструментом економічного зростання сільських територій.

В умовах проведення політики децентралізації для сільських громад створено достатньо фінансових інструментів для свого розвитку. Набуття більшої самостійності громадами внаслідок децентралізації передбачає

створення нових робочих місць на селі та сприяти розвитку інфраструктури населених пунктів. Тобто децентралізація має на меті навчити громадян взаємодіяти між собою без посередництва влади різних рівнів і одним із таких способів є сільськогосподарська кооперація. Кооперування дрібних сільськогосподарських товаровиробників, зокрема фермерських господарств та особистих селянських господарств, сприяє їх трансформуванню в товарні господарства, а також посиленню їх конкурентоспроможності, отримання додаткових прибутків від участі у вертикальній інтеграції, протистояння спекулятивному посередництву, приєднанню до великомасштабного агробізнесу і використання професійного управлінського персоналу, поділу ризику і відповідальності.

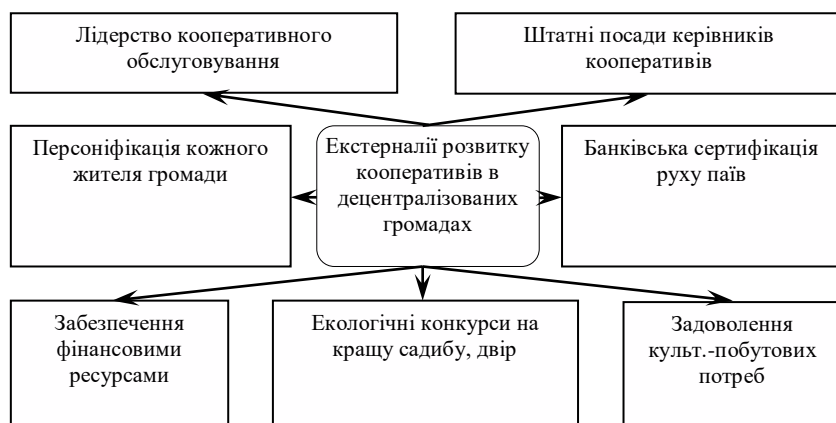
Розвиток місцевого самоврядування, створення об'єднаних територіальних громад, передача ресурсів, повноважень на місця в рамках проведення реформи з децентралізації влади сприяє насамперед підвищенню фінансової спроможності, економічної, інвестиційної привабливості територій для якісного й комфортного проживання людей на них. Відмінною рисою функціонування новостворених адміністративно-територіальних об'єднань є усвідомлення того, що територію об'єднує не лише назва, а й нове спільне бачення майбутніх перспектив, бо це не просто нові територіальні одиниці, якісно нові соціально-виробничі формування. Наразі питання підвищення рівня фінансової спроможності громади вирішують шляхом розвитку економіки на своїх територіях, забезпечення стратегічного управління розвитком територій, популяризації територій, сприяння залученню інвестицій, підтримки місцевого бізнесу та розвитку галузей. Кожна з громад визначає пріоритетні галузі на своїх територіях. Сільські території надають перевагу розвитку галузей АПК, фермерству для вирощування тих культур, які є характерними для певної території. У громадах для розвитку економічного потенціалу вагомим значення набула сільськогосподарська кооперація. Як показує практика, вона стала ефективним механізмом забезпечення конкурентоспроможності малих і середніх сільськогосподарських товаровиробників.

В Житомирській області новостворена Баранівська ОТГ розпочала проект «Молодіжний кластер органічного бізнесу Баранівської міської ОТГ». У рамках грантового проекту з Європейським Союзом Баранівська ОТГ залучить більше 760 тис. євро на створення органічного простору у

громаді, органічних виробництв та залучення молоді до розвитку ОТГ. Реалізація проекту передбачає будівництво сироварні, органічної ферми, шкільної майстерні та теплиць, торгово-тренінгового центру, проведення навчань для вчителів та жителів громади. У 2017 році Баранівська міська рада вже отримала перший транш у розмірі 600 тис. грн., які спрямувала на виготовлення проектно-кошторисної документації на будівництво торгово-тренінгового центру та органічної міні-сироварні. Було організовано кооператив «Мілکا», на базі якого буде створюватися органічна міні-сироварня. Мешканці приватних господарств, які мають корову, об'єднавшись у нові кооперативи та одержавши нові органічні виробничі потужності, збільшать вартість молока. Торгово-тренінговий центр дозволить розвивати бізнес органічної продукції та стане базою для навчання. Тут будуть продаватися сільськогосподарські продукти, вирощені на території громади, та функціонувати бізнес-інкубатор. Таким чином усі створювані кооперативи матимуть власний фірмовий пункт продажу продукції. Співзаявником проекту виступає ТОВ «Галекс-Агро». Компанія спрямує 190 тис. євро на створення органічної ферми та надаватиме власні приміщення і устаткування для проведення практичних уроків для старшокласників та студентів. Саме залучення молоді до розвитку громади є одним з ключових складових проекту. У рамках навчального плану у шкільних закладах буде створено кооперацію з деревообробки, шиття та вирощування в парниках органічних рослин. З одного боку, школярі матимуть шанс розвинути свої технічні навички, а з іншого – отримуватимуть навички для створення власного бізнесу та зможуть пройти курс підприємництва. Термін реалізації проекту становить 3 роки. Розвиток органічного кластера Баранівської міської ОТГ передбачає активну участь співробітників Житомирського національного агроєкологічного університету.

Громади, на території яких розміщено об'єкти історико-культурної спадщини, природно-рекреаційні ресурси, розвивають туристичні проекти для розвитку своїх територій. Саме до такого рішення дійшли управлінці громад, які працюють у напрямі розвитку туризму, вони розпочинають процес формування туристичних маршрутів на своїй території та проводитимуть їх маркування задля збільшення потоку туристів. ОТГ опрацьовують карти ресурсів громад, алгоритми маркування маршрутів,

ефективність монетизації ресурсів, презентували вже наявні туристичні маршрути. На сьогодні завдяки підтримці Житомирського центру туристичний актив області вже напрацював чотири нові туристичні маршрути. Зокрема, «Мілітарна Житомирщина», «Підготовка до місії «Марс-2020»», «Романтичний Житомир», «Великі мріїники Житомира». В ОТГ прагнуть забезпечувати умови для розвитку підприємництва з метою створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень у місцеві бюджети громади від малого й середнього бізнесу, залучених внутрішніх і зовнішніх інвесторів та використання їх для надання якісних послуг мешканцям. На основі дослідження загального стану розвитку кооперативного руху в регіоні та застосування методики вияву швидкодіючих ефектів нами розроблена система екстерналій у системі децентралізації інтегрованих громад (рис. 1).

Рис. 1.. Екстерналії розвитку децентралізованих громад

Конкретна робота із створенням і забезпеченням функціонування кооперативу може здійснюватись лише за наявності лідера, який може його очолити. Тому забезпечення лідерства у обслуговуючій кооперації мешканців громад є провідною у відповідних екстерналіях. В Житомирському національному агроєкологічному університеті активізується підготовка таких лідерів на основі опанування спеціальності «Публічне управління та адміністрування». Зокрема акценти на формування лідерських якостей реалізується в межах курсів «Публічні комунікації та

психологія управління», «Державне регулювання економіки та економічна політика», «Управління реформами місцевого самоврядування», а також в межах спеціалізації «Інтелектуальна власність». Ми вважаємо за доцільне заснування штатних посад керівників багатофункціональних кооперативів за рахунок збільшених бюджетів громад.

Співставлення зі змістом реформи місцевого самоврядування, головною метою якого є наближення послуг до громадянина та підвищення їх якості. Зміцнення громад реалізується на основі об'єднання ресурсів (фінансових, майнових, інтелектуальних) та за рахунок розвитку місцевої інфраструктури. Наступною екстерналією є персоніфікація стану кожного домогосподарства, забезпечення медичними, юридичними та інформаційними послугами, а також охорона їх власності, що може стати провідною функцією діяльності обслуговуючих кооперативів. На етапах зняття мораторію на ринок землі, за нашими дослідженнями, конче необхідно банківська сертифікація руху паїв, їх інформаційне та облікове забезпечення. До обов'язків кооперативу ми відносимо організацію і проведення екологічних конкурсів на кращу садибу, двір, криницю, будинок, стайні для домашніх тварин тощо та систематично відзначати кращих.

Отже, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація відіграє особливо важливу роль в економічному зростанні сільських територій в умовах здійснення політики децентралізації. Незаперечною є також велика соціальна необхідність подібних угруповань на селі, адже їх діяльність спрямована на вирішення проблем безробіття, підвищення рівня доходів та розвиток соціальної інфраструктури населених пунктів. Тобто функціонування кооперативів сприятиме покращанню якості життя населення сільських територіальних громад. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація має ознаки багатофункціональності, що визначає сталий розвиток національної соціально-економічної системи.

Список використаних джерел:

1. Nitsenko V., Nyenno I., Kryukova I., Kalyna T., Plotnikova M. Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals. Journal Of Security And Sustainability 2017. Issues. V 7, No 1, P. 155–166 URL [http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4\(13\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2017.6.4(13))

2. Prysiazniuk O., Buluy O., Plotnikova M. Cluster approach in administration of rural areas // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 2018. №40 (2). P. 118–127.
3. Кільницька О. С., Плотнікова М. Ф. Родові поселення як соціально-екологічні рушії конкурентоспроможності в агробізнесі // Економіка та підприємництво. 2017. № 39. С. 155–171.
4. Walker K. D., Plotnikova M. Ecological settlement as a self-government model in rural areas // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 2018. Vol. 40. No. 3: 416–423. Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.39>.

*А. Ю. Якимчук, д. е. н., професор,
Національний університет водного господарства та
природокористування,
Д. Б. Зайцев, начальник
Головне управління державної фіскальної служби у Рівненській області,
Ю. О. Якимчук,
Рівненський економіко-правовий ліцей
Україна*

ЛІСОВІ ТЕРИТОРІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ

Відповідно до Конвенції про збереження біорізноманіття важливим питанням сьогодення є збереження лісових екосистем, які надають екосистемні послуги, врахування інтересів та потреб місцевих громад щодо розвитку їх територій. Відповідно до процесу децентралізації, який відбувається у суспільстві, назріла необхідність формування механізму публічного управління відповідно до європейських директив [1–3].

У даній роботі на основі статистичних даних проведено аналіз запасів лісових ресурсів та розраховано продуктивність лісовими екосистемами життєво важливого елементу – кисню. Дані зведено у таблицю 1. Отже, як засвідчують проведені розрахунки, хоча Рівненська область належить до однієї із найбільше забезпеченого лісами регіонів України, проте запаси лісовими ресурсами можна вважати вкрай недостатніми. У деяких районах області їх вистачить лише на 2–5 років (Демидівському, Гощанському, Корецькому); на 7–12 років у Здолбунівському, Рівненському, Млинівському, Острозькому районах. Зважаючи на той факт, що ліс можна виростити не менше як за 30–35 років, то відновлення його можливе у таких районах як Радивилівський, Костопільський, Зарічненський, Володимирецький, Рокитнівський райони.

Отже, лісові екосистеми виснажуються і втрачають здатність до відтворення та підтримання екологічної рівноваги (продукування кисню), рекреації, забезпечення населення побічними продуктами (грибами, ягодами, лікарськими травами). Розрахуємо продуктивність кисню лісовими екосистемами Рівненської області. Оскільки, за оцінками

науковців О. Царенко та ін. [4] – один гектар лісу у рік продукує п'ять тон кисню. Норма споживання його на одну особу становить 0,406 кг.

Таблиця 1

Стан і запаси лісових ресурсів Рівненської області у 2017 році, тис. га

№ з/п	Район	Всього лісів	Площа рубок	Середнє значення площі рубок*	На скільки років вистачить запасу
1.	Березнівський	93,8	6,6	2,175*	14,2
2.	Володимирецький	101,2	3,0		33,7
3.	Гощанський	5,1	-		2,3*
4.	Демидівський	4,2	-		1,93*
5.	Дубенський	30,2	1,5		20,1
6.	Дубровицький	92,0	2,7		34,1
7.	Зарічненський	61,8	-		28,4*
8.	Здолбунівський	14,7	-		6,8*
9.	Корецький	10,3	-		4,7*
10.	Костопільський	62,4	-		28,7*
11.	Млиніський	12,0	1,2		10,0
12.	Острозький	17,8	1,4		12,7
13.	Радивилівський	12,8	0,48		26,7
14.	Рівненський	28,2	4,0		7,0
15.	Рокитнівський	155,1	3,4		45,6
16.	Сарненський	102,2	5,0		20,4
	Всього	805,8	34,8	-	23,1

*Розраховано за середнім значенням площі рубок усіх районів Рівненської області.

Джерело: розраховано на основі даних [6].

Тому, загальний обсяг продукування кисню лісовими екосистемами становить:

$$805\,800 \text{ га} \cdot 5 = 4029000 \text{ (тон)}.$$

Розраховуємо чисельність осіб, життєдіяльність яких буде забезпечена киснем у результаті продукування кисню лісовими екосистемами:

$$4029000 / 0,406 = 9923645 \text{ (осіб)}.$$

Отже, лісові екосистеми Рівненської області забезпечують киснем таку чисельність осіб, що становить близько 10 млн. осіб. Це надзвичайно високий показник, що більше ніж у п'ятеро перевищує чисельність населення Рівненської області. Це означає, що сусідні області отримують кисень від лісових екосистем Рівненщини, яка підтримує екологічну рівновагу всієї території України. Оскільки південні області не забезпечені лісовими ресурсами (у степовій зоні), або малозабезпечені (у лісостеповій

зоні), то ефект Рівненщини у загальному екологічному балансі України дуже великий.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про біологічне різноманіття: громадська обізнаність і участь / відп. ред. Т. В. Гардашук; Тов «Зелена Україна». – К.: Стилос, 1997. – 154 с.
2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підручник / за заг. ред. д. е. н., проф. Л. Г. Мельника та к. е. н., проф. М. К. Шапочки. – Суми : Університетська книга, 2005. – 759 с..
3. Бобылев С. Н. Экономика для защиты природы. Национальный форум по сохранению живой природы России / С. Н. Бобылев, А. А. Гусев, А. С. Мартынов, А. А. Тишков. – М., 2001. – С. 41–49.
4. Царенко О. М. Основи екології та економіка природокористування. Курс лекцій. Практикум : навч. посіб. / О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький. – 2-ге вид. стер. – Суми : Університетська книга, 2004. – 400 с.
5. Якимчук А. Ю. Економічне значення реалізації Кіотського протоколу в Україні // Вісник НУВГП. Економіка.: зб. наук. пр. – Рівне, 2008. – Вип. 4 (44). Ч. I. – С. 240–246.
6. Statistical Yearbook of Rivne Region. – Rivne, Department of Statistics in Rivne region, 2017. – 344 p.

*Ю. В. Ярошинська,
І. В. Шевчук, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ринок цінних паперів є найважливішою складовою, яка забезпечує ефективне функціонування всього ринкового механізму. Рівень розвитку ринку цінних паперів є індикатором і в той же час детермінантою соціально-економічного стану країни. Його стабільність підсилює інвестиційну привабливість економіки, дозволяє здійснювати ефективне довгострокове макроекономічне планування. На сьогоднішній день ринок цінних паперів в Україні ще перебуває в стадії свого становлення. Поступово розвиваючись, він виявляє низку проблем, вирішення яких призведе до удосконалення інфраструктури ринку, який сприятиме стабілізації економічного становища.

Дослідженням ринку цінних паперів займалися багато вчених, серед яких можна виділити Н. Л. Гавкалова [1], Й. Кхола, В. М. Шелудько [2], М. Фрідмана, Я. Міркіна, О. Мозгового, О. Поважного, М. Самбірського, І. Школьника та інших. Проте, з самого початку створення ринку цінних паперів в Україні гостро стоїть питання його ефективного функціонування. Сьогодні фондовий ринок не виконує своїх функцій: не сприяє залученню інвестицій і перерозподілу капіталу. Тому наукове обґрунтування функціонування ринку цінних паперів є необхідною умовою розвитку механізмів реалізації ефективної економічної політики.

Ринок цінних паперів є багатофункціональною системою, яка сприяє акумуляції капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери, структурній перебудові економіки, позитивній динаміці соціальної структури суспільства, покращенню добробуту громадян за рахунок володіння і вільного розпорядження цінними паперами, підготовленості населення до ринкових відносин. Ринок цінних паперів навіть в умовах економічного застою забезпечує економіці гнучкість й мобільність.

Історія розвитку ринку цінних паперів розпочала своє становлення у 1991 р. з прийняттям Закону України «Про цінні папери і фондову біржу». За 27 років його функціонування вдалося досягнути певних результатів. Варто зазначити, що починаючи з 1997 р. і по 2000 р. вітчизняний

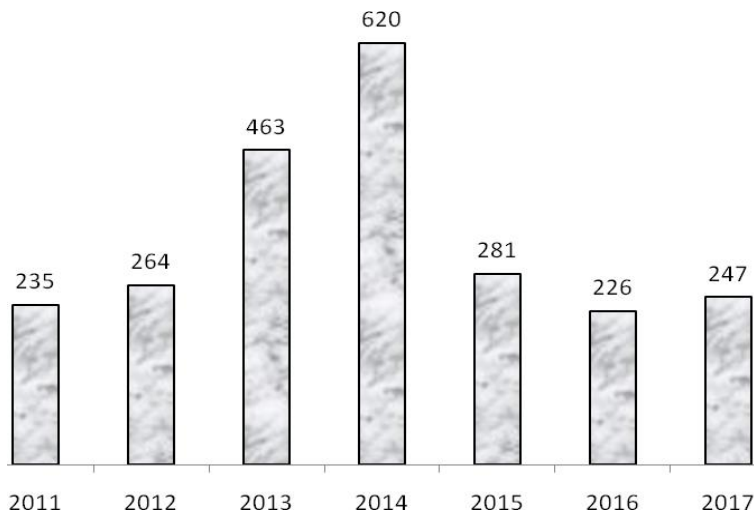
фондовий ринок характеризувався постійно зростаючою динамікою. Це свідчить про те, що вітчизняні підприємства зацікавлені у залученні інвестицій за допомогою цінних паперів. Проте починаючи з 2012 р., український фондовий ринок продемонстрував суперечливу динаміку свого розвитку. З одного боку, спостерігалось зростання загальних обсягів торгівлі цінними паперами та збільшення видів фінансових інструментів, що використовуються на фондовому ринку, з іншого боку, згорталася емісійна діяльність [5]. Наразі, ринок цінних паперів в Україні ще не став інструментом перерозподілу капіталу і поки не сприяє акумуляції коштів, таких не обхідних для інвестицій. Це пов'язано з тим, що немає великого прагнення потенційних покупців до придбання вітчизняних цінних паперів через недовіру до них, оскільки в нинішніх умовах зростання заборгованості підприємств, банкрутств не можна виключити можливість зміни фінансового становища навіть успішних підприємств [3].

Перспективи подальшого розвитку українського ринку цінних паперів багато в чому залежать від правильного визначення його ролі у відтворювальному процесі. Аналіз ринку цінних паперів в Україні засвідчує змінну динаміку його розвитку. На це вказують значення обсягів торгівлі на ринку цінних паперів в період з 2011 по 2017 р. (рис. 1).

Із проведених розрахунків видно, що починаючи з 2015 р. спостерігається зниження обсягу торгів на ринку цінних паперів. Варто звернути увагу, що з початком політичної нестабільності та початком бойових дій в кінці 2014 року в Україні виникли економічні проблеми, що відобразились в обсягах торгівлі на біржі.

Протягом останніх двох десятиліть вітчизняний фондовий ринок намагається сформуватися, беручи до уваги світовий досвід. Але існує низка перешкод, які заважають українському фондовому ринку стати на той же рівень, що й європейські фондові ринки.

Можна виділити головні проблеми розвитку фондового ринку: законодавче регулювання, повна відсутність довіри до фінансових ринків, а також вузький спектр інструментів ринку державних цінних паперів. Проте держава намагається створити умови для сприятливого функціонування ринку. А саме: відбувається вдосконалення нормативно-правової бази, посилення контролю за її функціонуванням, розвиток інфраструктури ринку, системи інформування про нього, створення короткострокових і довгострокових програм розвитку.

**Рис. 1. Обсяг торгів на ринку цінних паперів
у 2011-2017 рр., млрд грн*.**

Джерело: побудовано автором на основі річних звітів НКЦПФР за 2011–2017 рр.

Роль ринку державних цінних паперів дуже висока і для успішного зростання країни і для перерозподілу фінансових ресурсів держави. Фінансування дефіциту бюджету, розвиток і здійснення великих інвестиційних проектів — усе це дозволяє втілити в життя ринок цінних паперів, дозволяючи державі залучати грошові кошти. Сьогодні вітчизняний ринок державних цінних паперів продовжує змінюватися, без сумніву, в кращий бік, демонструючи свої позитивні якості, незважаючи на наявність низки проблемних питань, їх рішення реальне.

Отже, ринок цінних паперів є однією з найважливіших умов розвитку економіки для найбільш розвинутих світових держав. Появу ринку можна пояснити потребою товарного виробництва, для того щоб мобілізувати приватний капітал, об'єднати за допомогою випуску акцій та облігацій. Без утворення ринку цінних паперів формування і розвиток нових сфер виробництва та підприємств було б просто неможливо.

У багатьох розвинених країнах цінні папери є дієвим інструментом, здатним позитивно впливати на інвестиційні процеси в державі.

Сьогоднішній стан розвитку вітчизняного ринку цінних паперів, за результатами проведеного дослідження, демонструє, що фондовий ринок є нестабільним та потребує вдосконалення. Насамперед, це пов'язано із законодавчим регулюванням, довірою населення до фінансових ринків, а також вузьким спектром інструментів ринку державних цінних паперів. Проте в Україні є всі передумови для активного використання можливостей ринку цінних паперів.

Для відродження активного розвитку цінних паперів України слід застосувати дієві заходи, які будуть направлені на вдосконалення ринку цінних паперів, яке найбільшою мірою залежить від політики уряду і є неможливим без удосконалення законодавства України, яке повинне чітко регулювати всі види операцій з цінними паперами. Без вирішення головних проблем формування дієздатного та ефективного ринку цінних паперів неможливе.

Список використаних джерел:

1. Ринок цінних паперів: особливості та фінансове забезпечення його функціонування : монографія / Н. Л. Гавкалова, О. Ю. Шутєєва. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 184 с
2. Цінні папери : підручник / В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, Н.В. Ковтун та ін. ; за ред. В.Д. Базилевича. — К.: Знання, 2011. – 1094 с.
3. Богач Д. С.Сучасний стан фондового ринку України / Д. С. Богач // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія : Економіка і менеджмент. – 2016. – № 1. – С. 128-136. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsuem_2016_1_17
4. Річна звітність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>
5. Рекуненко І. Періодизація розвитку фондового ринку України/ І. Рекуненко// Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2015 – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekon_2015_1_5.pdf
6. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/ed20060223>.

*Nino Adamashvili, PhD student; Francesco Conto', Professor
University of Foggia
Italy*

DISTRIBUTED LEDGER TECHNOLOGY FOR AGRI-FOOD SUPPLY CHAIN MANAGEMENT

In today's constantly transforming world, agriculture management, as almost all other fields, is becoming more complex, the supply chains are getting longer as there is a need of intermediaries, and also number of documents and their copies for all parties involved in the transactions are getting enormous. It is becoming difficult to understand the provenance of the product also. A numerous transparency and efficiency issues in agricultural supply chains ultimately put farmers and consumers at a disadvantage. So, traceability becomes the crucial factor in agri-food supply chain, that means the ability to trace and follow the history of final product forward or backward in the supply chain, to have an information on all stages of production process, warehousing, distribution and trade.

Consequently, there is a need of the system that simplifies the processes, increase the efficiency of production process and reduce the risk of fraud and adulteration. DLTs (Distributed Ledger Technologies) and particularly BCT (Blockchain technology) is recognized as a significant tool to solve these problems and reduce the transaction costs as well. Thus, the aim of this paper is to look to different means and ways, how food problems can be solved by application of Blockchain technology in the agri-food supply chain.

In order to reach the purpose of the paper, recent academic literature is reviewed. Despite being a hot topic and therefore the increasing interest by different public and private parties, the BCT continues to be far away from being well understood and there is no clear or fair scale to measure its capabilities and outcomes, or to understand how blockchain technology can be used to enhance agricultural and food systems with their different categories.

Distributed ledger technologies (DLTs) have the capability to be used these systems to provide enhanced data integrity and security without the help of a third-party organization. They have the potential to advance the global food system by improving the trust, transparency and traceability, and consequently

the efficiency of agri-food supply chain. So, Blockchain can benefit consumers with minimizing the food contamination risks, and giving them the ability to track accurately the source of the products. Indeed, Blockchain technology can create accurate fixed data that is locked in time, for all needs and purposes.

On the other hand, implementation of Blockchain Technology in the field meets some difficulties. BCT hardly depends on the advances of computer sciences and commercial applications in the field as it uses merger of technologies such as cryptography, hash functions, distributed databases, consensus algorithms, and decentralized processing. In addition, application of BCT needs an internet connection which can still be a challenge in some developing countries, and it requires also the digital skills of the companies. In this regard, agri-food sector will deal with less challenges because of progresses in digitalization, already implemented and actively used ICTs (Information and Communication Technologies) and BDA (Big Data Analysis) tools, etc. So, this sector has a great potential to attempt the capability of BCT.

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ТА УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Управлінський механізм розвитку сільських територій в Україні нині зазнає істотних перетворень пов'язаних зі здійсненням державної політики децентралізації. Сільські території – це не тільки просторовий базис виробництва, а й природне середовище та місце життєдіяльності людей [1, с. 116]. Притаманні для сільських територій форми розселення та спосіб соціально-економічного життя населення, об'єктивно є найбільш наближеними до природи. Тому одним із найбільш важливих моментів реформаційних процесів, здійснюваних на сільських територіях, має бути забезпечення умов екологічної безпеки.

Екологічна безпека, виявляючись у відсутності порушень екологічного балансу, піддається загрозам зумовленими передусім антропогенними чинниками, тобто тими, які безпосередньо пов'язані з людською діяльністю. Оскільки екологічна безпека головним чином залежить від дій людини, вона являє собою об'єкт управління. Загалом, метою управління природною безпекою є досягнення збалансованого природокористування.

В цілому, збалансоване природокористування передбачає раціональне використання природного ресурсу з найменшим порушенням екологічного балансу. Однак вказана екологічна настанова природокористування очевидно вступає у протиріччя з його економічними цілями, що, як відомо, полягають у використанні природних ресурсів таким чином, щоб отримати максимальний зиск від властивостей кожного з них [2, с. 1–4]. У зв'язку із цим особливо гостро постають проблеми вибору економічних засад управління екологічною безпекою.

Вихідне засадниче положення спрямоване на розкриття економічної сутності функціонування механізмів управління екологічною безпекою полягає у тому, що будь-які значущі економічні рішення загалом

приймаються людьми діючими з позиції максимізації значення своїх функцій корисності. Тобто суб'єкти економічної діяльності зазвичай воліють експлуатувати природні (як і будь-які інші) ресурси з намаганням отримати максимальний прибуток для себе, аж до повного їх вичерпання чи деградації. Відповідно, в рамках дії ринкової економіки обґрунтованим буде підхід щодо максимально можливої приватизації природних ресурсів, оскільки таким чином вони набувають конкретного власника, який має бути зацікавлений в їх якомога більш раціональному використанні.

Проте далеко не всі природні ресурси можуть бути переведені зі спільного використання у приватне; і насамперед, це такі природні ресурси, як: атмосферне повітря, вода, ландшафтні комплекси, що забезпечують надання екосистемних послуг. І якщо суб'єкт економічного життя експлуатує, порушуючи екологічний баланс, такі природні ресурси, жодним чином не відшкодовуючи їх вартості, то витрати щодо зменшення негативних наслідків цілкомито перекладаються на інших членів соціуму. В такому разі має місце негативний зовнішній ефект, або як його ще називають – негативні екстерналії. Причому зазначена ситуація порушує не тільки екологічний баланс, але й баланс ринкових механізмів. Адже наявність екстерналій фактично руйнує ринкову рівновагу, відтак ринкові механізми перестають діяти ефективно, тобто настає так званий провал ринка [3, с. 19–20]. Вказані проблеми, що пов'язані з виникненням негативних зовнішніх ефектів, мають вирішуватись на основі неринкових механізмів через адекватне встановлення прав та відповідальності учасників економічної діяльності. На практиці це передусім досягається використанням інструментарію державного управління а саме: шляхом посилення законодавчої та контролюючої активності держави, встановленням відповідних законодавчих норм та обмежень. В контексті забезпечення екологічної безпеки, це виявляється передусім в посиленні дії природоохоронного законодавства.

Стосовно досягнення максимально можливого рівня екологічної безпеки на сільських територіях у економічно розвинених країнах напрацьовано значний досвід державного управління в аграрному секторі на основі детально розроблених інституційних механізмів. Так, в цих країнах законодавчо встановлені правила сільськогосподарської діяльності на основі науково-обґрунтованих вимог агротехніки, з якими ув'язано всі

бюджетні програми підтримки фермерських господарств та системи штрафів за завдання екологічної шкоди. Також існують кваліфікаційні вимоги щодо тих, хто планує створити фермерське господарство, згідно яких власник або орендар земельної ділянки повинен мати відповідні освіту або стаж роботи, володіти необхідними засобами виробництва та проживати в тому районі, де збирається господарювати на землі. Також з метою захисту дрібних та середніх товаровиробників сільськогосподарської продукції існують обмеження на розміри земельних ділянок та інвестованих капіталів. Всі інші економічні суб'єкти можуть вкладати свої кошти в аграрне виробництво виключно на умовах партнерства з фермерськими господарствами [4, с. 13; 5]. Внаслідок реалізації усіх цих заходів досягається, по перше: збереження робочих місць в сільськогосподарському виробництві, а отже, забезпечується соціальна стабільність на селі; й по-друге: підтримується екологічний баланс довкілля, що тим самим забезпечує дотримання вимог екологічної безпеки на сільських територіях.

Таким чином, вважається, що для найбільш оптимального управління ресурсами спільного користування, які посідають важливе місце в соціально-економічному житті на сільських територіях, можуть використовуватись лише два засадничих підходи: державне регулювання або передача цих ресурсів у приватну власність [6, с. 18]. При цьому донедавна вважалося, що альтернативний двом зазначеним підхід, який передбачає організацію процесу використання спільних ресурсів з метою отримання взаємної вигоди, потребуватиме значних витрат на його адміністрування, що значно зменшить можливу вигоду [6, с. 44–45, 88, 240]. Однак, найновіші розробки світової економічної науки, ґрунтовані на широкій емпіричній базі, яка охоплює життєві практики населення в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку, довели те, що економічна поведінка людей об'єднаних у громаду, маючи спільні ресурси, може сприяти їх раціональному використанню без встановлення жорсткого контролю над цими процесами з боку органів центральної влади різного рівня, або ж без передачі спільних ресурсів у приватну власність. Виявляється, що інколи проблеми використання спільних ресурсів вирішуються в рамках добровільних організацій без застосування повноважень до примусу з боку державної влади [6, с. 18–19]. Це

відбувається оскільки, в умовах територіальних громад, і передусім сільських, люди постійно взаємодіють один з одним у локалізованому природному середовищі. Таким чином, у справі експлуатації спільних ресурсів, для них цілком можливим є віднаходження в їх громаді тих, кому можливо довіряти, а також цілком зрозумілими є негативні наслідки, що їх дії матимуть як для названих ресурсів у разі їх надмірної експлуатації, так і для всієї громади та її кожного окремого члена. А відтак стає можливою самоорганізація членів громади з тим, щоб отримувати загальну вигоду від експлуатації ресурсів спільного користування, уникаючи загальних збитків. Отже, коли люди живуть у таких умовах достатньо тривалий час і якщо вони виробили, засновані на принципі взаємної відповідальності норми поведінки, дотримуватись яких згодні всі члени громади, тоді в їх середовищі формується соціальний капітал, за допомогою якого вони здатні створити організаційно-інституційні засади, що надають можливості для вирішення проблеми управління спільними ресурсами. [6, с. 242]. Відповідно можливо визначити чинники, які сприяють чи заважають створенню та стабільному функціонуванню, альтернативних державним і ринковим, управлінських механізмів щодо оптимального користування на рівні територіальних громад спільними ресурсами та обґрунтувати відповідні принципи експлуатації цих ресурсів [6, с. 122–139]. Названими чинниками будуть: 1) тривалий – протягом не одного покоління – період існування навколо ресурсів колективного користування відповідних суспільних інститутів-регуляторів взаємовідносин у територіальній громаді; 2) відносна стабільність населення протягом тривалого часу, коли об'єднані в громаду люди мають спільне минуле й розраховують мати спільне майбутнє; 3) Відсутність суттєвих відмінностей у статусах, а також у ментальних установках і дотримуваних традиціях членів територіальних громад, що користуються спільним ресурсом, які могли б розколоти їх спільноту

Як можна констатувати, в Україні фактично відсутня більшість зазначених чинників й передусім тих з них, які пов'язані з наявністю суспільних інститутів регулюючих взаємовідносини навколо користування спільними ресурсами. Певним чином, зачатком територіальних громад, члени яких свідомо спрямовані на використання цих суспільних інститутів, на сьогодні в нашій державі можуть бути названі родові та

екологічні поселення. Також значною мірою, в умовах українського сьогодення, виявляється послаблена стабільність контингенту населення проживаючого на території сільських громад.

Названі чинники, як впливає з їх сутності, не можуть сформуватися та набути істотної дії за короткий проміжок часу. Тому треба зазначити, що в нашій країні відсутнє сформоване інституційне середовище, яке б забезпечувало можливість управління соціально-економічним життям сільських територій, у тому числі у аспекті екологічної безпеки, на основі вироблених безпосередньо в середовищі учасників цих громад механізмів суспільно-громадської взаємодії, альтернативних державним і ринковим.

Таким чином, в сучасних українських реаліях, перелік інструментарію використовуваного в управлінні екологічною безпекою, як і щодо інших аспектів соціально-економічного життя, виявляється більш обмеженим, ніж це могло би бути, ґрунтуючись на новітніх напрацюваннях світової економічної науки. Фактично, в соціально-економічному управлінні за умов сучасної України, можливим є застосування тих управлінських інструментів, які ґрунтуються на дії ринкових механізмів та державному адмініструванні.

Однак, як це демонструє нинішня ситуація в нашій державі, й названі управлінські інструменти багато в чому працюють неналежним чином [5]. Причина існування такого становища полягає в наявності значного рівня корупції, що обумовлюється зрощенням влади і бізнесу, загрожуючи ефективності роботи адміністративних інструментів управління.

Велике значення, поряд із тим, в управлінні екологічною безпекою має підвищення рівня відповідальності територіальних громад щодо збереження належних екологічних умов власного проживання, як-то: недопущення засмічення навколишніх територій та акваторій, збереження наявних природних об'єктів як зон рекреації. Але для цього має бути належно забезпечене право місцевого самоврядування на земельні ресурси та надра прилеглих територій, а також посилені можливості контролю громадськості за тими своїми представниками, які обрані чи покликані до органів влади місцевого та вищих рівнів.

Таким чином, мають бути сформовані умови для здійснення в Україні адекватного сучасним реаліям управління екологічною безпекою на сільських територіях.

Список використаних джерел:

1. Павлов О. Сільські території: теоретико-методологічні засади дослідження / О. Павлов // Регіональна історія України. – 2009. – Вип.3. – С. 113–132. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/regions/3/5.pdf>
2. Бокови́кова Ю.В. Природокористування як сфера впливу держави / Ю.В. Бокови́кова // Теорія та практика державного управління. – 2016. – № 2(53). – С. 1–6. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-2/doc/1/105.pdf>
3. Якобсон Л.И. Экономика общественного сектора: основы теории государственных финансов: Учебник для вузов / Л.И. Якобсон. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 319 с.
4. Молдован Л.В. Форми господарювання в аграрному секторі України в умовах глобалізації / Л.В. Молдован // Економіка АПК. – 2010. – № 1. С. 13–17.
5. Гречкосій В. Україна – земля, фермерство і не тільки / В. Гречкосій [електронний ресурс] // Національний університет біоресурсів і природокористування України. Сайт. 24.11.2017. – Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/node/39845>
6. Остром Е. Керування спільним. Еволюція інституцій колективної дії / Еліонор Остром; пер з англ. Т. Монтян. –К.: Наш час, 2012. – 398 с.

ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Інтелектуальний капітал як сукупність нематеріальних активів покликаний сприяти більш інтенсивному та результативному використанню всіх інших факторів виробництва та в підсумку розвитку регіону в умовах економіки сталого розвитку. Призначенням інтелектуального капіталу є формування у внутрішньому середовищі економічної системи умов та стимулів до збільшення результативності та зменшення негативних наслідків від впливу зовнішнього середовища, що в підсумку сприяє збільшенню результатів інноваційної діяльності. Використання інтелектуального капіталу в управлінні інноваційною діяльністю в підсумку сприяє розвитку та збільшенню результатів інноваційної діяльності регіону та країни. Інтелектуальний капітал в сучасних умовах базується на потенціалі соціальних інновацій. Специфіка соціальних інновацій полягає в тому, що в центрі уваги знаходиться людина, її відношення до світу, пізнавальні здібності, духовні потреби і її ініціативи та активності. Розвиток на основі соціальних інновацій – це сукупність способів, прийомів і процедур, що дозволяють вирішувати соціальні проблеми на основі наукового підходу, знання закономірностей протікання соціальних процесів, аналітичного розрахунку і певних соціальних нормативів. У XXI столітті стратегічною перспективою і основною тенденцією сталого розвитку регіонів стає соціально-орієнтований розвиток – зміни в політиці, економіці і суспільних відносинах, орієнтовані на розширюване відтворення соціального і людського потенціалу.

Основними законами, що регламентують здійснення місцевого самоврядування, тобто права територіальних громад – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення є Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21 травня 1997 р.),

«Про місцеві державні адміністрації» (від 9 квітня 1999 р.) і «Про органи самоорганізації населення» (від 11 липня 2001 р.). Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади (Розпорядження КМУ від 1 квітня 2014 року, №333). Закон України «Про засади державної регіональної політики» (від 5 лютого 2015 року, №156-VIII). Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (від 5 лютого 2015 року, №157-VIII). Закон України «Про співробітництво територіальних громад» (від 17 червня 2014 року). Методика формування спроможних територіальних громад (Постанова КМУ від 8 квітня 2015 року).

В цілому майже всі дослідники та практики згодні, що для ефективного впровадження національних реформ на місцевому рівні потрібна організаційна, методична та технічна допомога як в загальних питаннях ефективного управління та планування власного розвитку, так і в окремих, специфічних галузях. Володіння, користування та розпорядження місцевими ресурсами створить економічне підґрунтя для розвитку територіальних громад, та стимулюватиме до ефективного управління. За результатами аналізу нормативних документів та реальних процесів створення територіальних громад в Донецькій та Луганській областях слід зазначити, що поряд зі значними позитивними досягненнями в цьому питанні, створення територіальних громад в регіонах поки ще носять характер політичний та декларативний, а організаційно-економічні механізми та інструменти управління в нових утвореннях майже не розглядаються. Одним з практичних напрямів досліджень в цій галузі є пошук шляхів відтворення інтелектуального капіталу в умовах створення територіальних громад в регіоні.

Інтелектуальний капітал (від лат. *intellectualis capitalis* – розумовий головний або головні пізнання)– це один із різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу й одночасно відтворює характерну лише йому специфіку та особливості. Економічний, соціальний і науково-технічний прогрес в світі породили цілком винятковий вид товарного виробництва, за якого об'єктом купівлі-продажу стає не звичайний, усім звичний продукт, що має матеріальну оболонку, а суто інтелектуальний продукт нематеріального характеру, що виступає у вигляді прав на товарні знаки фірми, програми або бази даних, патенти на винаходи, промислові зразки,

«ноу-хау». Вирішальне значення набувають наступні найважливіші компоненти інтелектуального капіталу, а саме: удосконалення технологій; організація і управління виробництвом; упровадження інновацій. Властивості цього нового товару вельми специфічні, а процеси розробки, виробництва, розповсюдження, використання, обслуговування дуже своєрідні, і їх пізнання вимагає проведення глибоких досліджень комплексного характеру. Інтелектуальний капітал є основою будь-якої активності та ініціативи окремих громадян та громад, але здебільшого все ж таки поняття «інтелектуальний капітал» використовується щодо підприємств, економічних систем та розглядається в контексті дослідження відносин власності.

У ринковій економіці в умовах високої конкуренції лише 6-8 % наукових досліджень перетворюються на новий продукт або процес. З цього випливає, що економічно доцільно при проведенні досліджень і розробок припиняти або профілювати ті з них, які не мають або втратили комерційний потенціал. Для цього необхідно мати методiku яка дозволяє оцінювати комерційний потенціал розробок, що знаходяться на різних стадіях інноваційного процесу. Проведене дослідження показує, що нині важливим є питання створення дієвих організаційно-економічних механізмів та інструментів управління інтелектуальним капіталом в умовах створення територіальних громад в регіоні. Волонтерський рух, який останнім часом активізувався в Україні, довів, що українці є небайдужими до того, що відбувається навколо та в державі в цілому. Це є гарним підґрунтям для подальшого становлення територіальних громад, їх саморозвитку та самоорганізації». Метою реформи місцевого самоврядування є, передусім, забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Йдеться про наділення територіальних громад більшими ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів.

Для проведення насправді добровільного об'єднання територіальних громад недостатньо пробувати зверху нав'язувати методики або плани. Адже такий радянський підхід до примусової колективізації не забезпечить якісних реформ. Першочергово потрібно активізувати і реанімувати механізми місцевої демократії та самоорганізації населення. Без можливості затвердження відповідного рішення самими людьми на

місцевих референдумах чи безпосередньої участі населення в ініціювання та обговоренні цих питань такі об'єднання залишатимуться черговою фасадною реформою, яка не приживеться до сільських, селищних і міських громад. Головне – не кошти, а людський капітал, уміння його організувати, вибудувати програму розвитку територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Бутнік-Сіверський О. Б. Інтелектуальний капітал (теоретичний аспект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ipdo.kiev.ua/files/articles>.
2. Городянська Л. В. Управління інтелектуальним капіталом і забезпечення підприємств інтелектуальними ресурсами // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №1. – С. 127-132.
3. Ілляшенко С. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 16-26.
4. Кошулько О. П. Взаємозв'язок людського й інтелектуального капіталів для економічного піднесення підприємств / О. П. Кошулько, С. В. Сладка // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – №11. – С. 6-9.
5. Орлова Т. Интеллектуальный капитал: понятие, сущность, виды // Проблемы теории і практики управління. – 2008. – №4. – С. 109-118.

НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ МОТИВУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Як відомо мотивація – це процес спонування себе та інших до дій для досягнення особистих цілей або цілей підприємства. Так як у мотиваційному процесі використовують мотив і стимул, де мотив – внутрішня спонукальна сила, що примушує людину щось робити або поводитися певним чином (орієнтація, установки, бажання, інстинкти, імпульси), а стимул – зовнішня причина, що спонукає людину діяти для досягнення мети [1].

У мотивуванні працівників державного апарату управління, значну роль відіграють такі види економічного стимулювання, як різні форми і системи заробітної плати, додаткові виплати і пільги, надбавки, доплати і премії. Їх функціями є залучення і закріплення співробітників, підвищення ефективності їх роботи. Проте, існують інші методи стимулювання працівників державного апарату управління, до них можна віднести нетрадиційні методи. Тобто інші методи і засоби, що дозволяють підвищити мотивацію працівників підприємства.

У США і Західній Європі ще в 30-і роки минулого сторіччя оплата праці перестала бути основним фактором мотивації. Працівники почали очікувати і вимагати від робочого місця чогось більшого, ніж гідний дохід. У сучасних умовах працівник обирає підприємство не тільки, а найчастіше і не стільки за рівнем оплати. До нетрадиційних методів мотивування працівників апарату державного управління відносяться:

- 1) моральні стимули – передача інформації про заслуги працівника у соціальному середовищі. корисно виділяти моральні стимули загальної дії і цільові (серед останніх – еталонні і змагальні);
- 2) патерналізм (турбота про працівника). це особливий спосіб організації атмосфери підприємства (підрозділу), при якому робиться

---

* Науковий керівник: Прокопчук Л. М., к. е. н., доцент, Подільський державний аграрно-технічний університет

акцент на неформальні відносини, широкий перелік можливостей для особистого спілкування між співробітниками, керівник стає шанованим «главою родини», що приймає на себе відповідальність за проблеми і труднощі підлеглих. широко використовуються натуральні стимули і соціальні гарантії, керівники вирощуються усередині колективу;

3) організаційні стимули – стимулювання змістом, умовами й організацією роботи (автономія у роботі, право самоконтролю, стимулювання вільним часом / гнучким графіком, контрактна форма наймання і т. д.);

4) участь в управлінні: повне і своєчасне інформування; участь у виробленні рішень; участь у прийнятті рішень;

5) участь у співволодінні: участь у прибутку; участь у капіталі;

6) кар'єра і розвиток (планування кар'єри, робота з кадровим резервом, короткострокове і довгострокове навчання, наставництво, підвищення за посадою, горизонтальна кар'єра і т. д.);

7) негативні стимули (незадоволення, покарання, загрози втрати роботи і т. д.).

При розробці систем нетрадиційної мотивації можна використовувати типологічну модель, відповідно до якої виділяється 5 базових типів мотивації: інструментальний, професійний, патріотичний, хазяйський і унікаючий (люмпенізований). Застосування перерахованих вище стимулів до кожного типу мотивації добре вивчене (табл. 1).

Таблиця 1

Типи мотивації

Види стимулювання	Типи мотивації			
	Інструментальна	Професійна	Господарська	Зникаюча
Моральні	заборонені	застосовні	нейтральні	нейтральні
Патерналізм	заборонені	заборонені	заборонені	базові
Організаційні	нейтральні	базові	застосовні	заборонені
Кар'єра, розвиток	застосовні	базові	застосовні	заборонені
Участь у співволодінні та управлінні	нейтральні	застосовні	базові	заборонені
Негативні	Застосовні в грошовій формі	заборонені	заборонені	заборонені

Ще одним не менш важливим аспектом мотивації є атмосфера на робочому місці. На прикладі опитування працівників Кульчиєвської

сільської ради, 54% респондентів вважають атмосферу у своєму колективі дружньою. Чверть учасників опитування зазначили, що вона напружена. 12% схиляються до того, що у їхній компанії панує офіційна обстановка. Про ворожість у колективі сказали лише 3% опитаних. Крім того, на думку частини респондентів, атмосфера для різних людей може бути різною: до когось ставляться нейтрально чи дружньо, а до когось – ворожо. Дехто зазначав, що стосунки у колективі занадто довірливі, а хтось характеризував обстановку як неофіційну, але водночас напружену, в тому числі через наявність пліток (рис. 1).

Як би ви охарактеризували атмосферу у вашому колективі ?

Рис. 1. Атмосфера у робочому колективі

Також поцікавився атмосферою у колективі Міжнародний кадровий портал HeadHunter Україна у користувачів свого сайту. 54% респондентів вважають атмосферу у своєму колективі дружньою. Чверть учасників опитування зазначили, що вона напружена. 12% схиляються до того, що в їхній компанії панує офіційна обстановка. Про ворожість у колективі сказали лише 3% опитаних. На запитання, що впливає на формування дружньої атмосфери у колективі, респонденти відповіли: взаємодопомога (67%), добре налагоджена комунікація (61%), робота в команді (56%). А також – терпимість до недоліків колег (35%), спільні інтереси співробітників (31%) та спільний відпочинок (14%). [3.] На нашу думку, коливань у атмосфері робочого колективу чи зміни мотивації у негативну сторону не уникнути, але всі прагнуть того, щоб вона все ж таки була сприятливою і хотілося йти на роботу. Це головний мотиваційний важіль для успішної роботи працівників апарату державного управління.

Список використаних джерел:

1. Новікова М.М, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/43914/1/2016%20репоз181Л_Адміністративний%20менеджмент_Новікова.pdf – 2016. – 98 с.
2. Новое Время «Атмосфера у робочому колективі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz.nv.ua/ukr/experts/krivorychenko_e/atmosfera-u-robochomu-kolektivi-2242271.html
3. Високий Замок Online «Яка атмосфера панує у вашому робочому колективі?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/cartoon/210732-yaka-atmosfera-panuie-u-vashomu-robochomu-kolektyvi>
4. Новіков Б.В. Основи адміністративного менеджменту : навч. посіб. / Б.В. Новіков, Г.Ф. Сініок, П.В. Круш. – Київ : Центр навч. л-ри, 2004. – 560 с.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Інтелектуальний розвиток дітей дошкільного віку в Україні в ході адміністративної реформи та посиленні процесу децентралізації потребує особливої уваги органів державного управління та місцевого самоврядування. Це потребує суттєвих змін в механізмі функціонування освітніх інституцій які опікуються вихованням дошкільнят, та значних фінансових вкладень на місцевому та державному рівнях на організацію інтелектуального та духовного розвитку дитини. Державна політика повинна враховувати, що забезпечення процесу інтелектуального розвитку дітей дошкільнят в сучасних умовах перейшло переважно в ринкову площину, залежить від ринкової кон'юнктури, потребує значного фінансового ресурсу, а тому може бути доступним тільки для забезпечених фінансово верств населення.

Публічне управління інтелектуальним розвитком дітей в Україні в умовах децентралізації передбачає посилення інтеграції української освіти та виховання в європейський освітній простор та повністю залежить від підвищення інтелектуального, творчого, креативного потенціалу юного покоління, забезпечення якого повинно гарантуватися державою, формуватись на базі демократизації, виховних процесів та модернізації системи державного управління дошкільним вихованням.

Розвиток дошкільного виховання досліджується в працях ряду українських науковців. Так сучасний стан та історію розвитку дошкільного виховання в Україні висвітлюють Л. Артемова, А. Богущ, Е. Вільчковський, Т. Поніманська, Т. Пантюк, О. Проскура. Особливості інтелектуального розвитку дошкільнят визначено в працях О. Фунтікова, Л. Проколієнко, Т. Котирло, С. Ладивір. Разом з тим, поза увагою науковців залишається аналіз досвіду організації державної підтримки розвитку інтелекту у

---

* Науковий керівник: Литвинчук І. Л., д. е. н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

дошкільнят в європейських країнах, де пріоритетною є концепція інтелектуального розвитку дітей дошкільного розвитку, організована в рамках спеціальних інституцій, що збалансовують фізичні розумові, інтелектуальні і психологічні здібності дитини.

Удосконалення публічного управління інтелектуальним розвитком дітей повинно базуватись на використанні досвіду європейських країн що прискорить можливоті його впровадження в Україні. Так в Німеччині, дошкільне виховання визначається значною різноманітністю державних та недержавних інституцій які відображають тенденцію зміни філософії сучасної освіти та виховання у напрямі посилення партисипації та широкого впровадження інтелектуальних технологій в освітній процес. При зовнішній демократичності німецька система виховання дошкільнят побудована таким чином, що забезпечує пріоритет виховання всебічно розвинутої особистості, яка повністю і свідомо відповідає за свої дії та вчинки. Ця система створює основу рівних стартових можливостей для подальшого життя та освіти. Вона вчить дитину самостійно приймати рішення, робити вибір, здобувати, систематизувати та використовувати знання, генерувати ідеї.

Європейська державна політика виховання дошкільнят спрямована на забезпечення психологічної адаптації до шкільного життя, урізноманітнення форм інституцій та методів виховання, орієнтується на безперервне індивідуальне консультування батьків, набуття у дітей важливих життєвих компетенцій, розвиток креативності та творчості, нестандартності мислення. Дошкільне виховання в Європі стало не обхідним елементом освіти, є престижним, створює умови для формування компетенцій особистості та її активну соціалізацію.

Активне використання методів публічного управління в системі європейського дошкільного виховання забезпечує реалізацію принципу дитиноцентричності та суспільно зумовлений підхід до організації інтелектуального розвитку дитини. Так, інтелектуальний розвиток дітей дошкільнят в Німеччині базується сьогодні на ситуаційно-орієнтованій концепції, яка не презентує основні галузі наук або види людської діяльності, а керується конкретними ситуаціями, що дає можливість оптимізувати поведінку в міру своїх можливостей і життєвої ситуації.

Підвищує ефективність публічного управління інтелектуальним розвитком дітей в європейській системі дошкільного виховання реалізація принципів наочності, активності, зв'язку з життям, самодіяльності, партисипації, врахування вікових та індивідуальних особливостей, послідовності, добровільності навчання тощо. Пріоритетним чинником інтелектуального та соціального розвитку дитини дошкільного віку європейські педагоги вважають формування комунікативних здібностей, спілкування, оточення та зовнішнє середовище. Так, для покращення роботи в системі дошкільного виховання Міністерством у справах культури, молоді та спорту Німеччини для кожної землі розроблено програми, які визначають пріоритетні напрями інтелектуального розвитку. У цих програмах та проектах заохочуються стихійні ідеї, фантазії, спроби оригінального оформлення діяльності, де вихователь виступає в ролі партнера та консультанта.

Європейські муніципалітети у напрямі інтелектуалізації дошкільного виховання все частіше розміщують виховні інституції в екосистемах за межами населених пунктів для безпосереднього спілкування та контакту з навколишнім середовищем та предметами навколишньої діяльності («предметна зустріч»). Цілий ряд європейських вчених (М. Тестор, П. Тітце, І. Бекер) значну увагу в своїх дослідженнях приділяють управлінню інтелектуальним розвитком дітей з особливими потребами – обдарованими дітьми, дітьми-інвалідами, дітьми з емоційними відхиленнями тощо. Вони вважають, що ця проблема носить інтердисциплінарний характер і може бути вирішена за тісної співпраці вихователя, психолога, соціального педагога, лікаря, батьків на основі організації персональних занять, де забезпечується простір свободи.

В процесі дослідження ми прийшли до висновку, що, головними напрямками публічного управління інтелектуальним розвитком дітей дошкільного віку в Україні, в умовах децентралізації, стане розробка та впровадження на місцевому та загальнодержавному рівнях проектів та програм розвитку українського дитячого інтелекту з врахуванням новітніх досягнень, європейської наукової думки, впровадження новітніх підходів до організації освітніх процесів, концепцій, методів, інструментів інтелектуального розвитку дитини максимально наближених до ментальності та традицій територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Хало З. П. Зарубіжні теорії та концепції дошкільного виховання : навч.-метод. посіб. / З. П. Хало, Т. І. Пантюк. – Дрогобич, 2007. – 75 с.
2. Литвинчук І. Л. Управління інтелектуальною власністю в системах AR4D (agricultural research for development) : монографія / І. Л. Литвинчук. – Житомир : ЖНАЕУ, 2017. – 618 с.
3. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: підручник / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – 3-тє вид., перероб. та допов. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 504 с.
4. Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій: перспективи публічно-приватного партнерства: матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. форуму, 27 черв. 2017 р. : у 2-х ч. – Житомир : ЖНАЕУ, 2017. – Ч. 1. – 202 с.

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

На сьогоднішній день українська економіка переживає найскладніший період свого розвитку. Поєднання політичної, економічної, фінансової та банківської кризи зруйнували фінансову стабільність держави, поставили під загрозу її фінансову безпеку. Негативна динаміка розвитку процесів у соціально-економічній сфері, зокрема розлад системи державних фінансів і фінансів суб'єктів господарювання, криза банківської системи та фондового ринку, падіння реальної заробітної плати, втрата довіри населення до фінансових інститутів, «втеча» вітчизняного капіталу за кордон, відмивання «брудних» грошей посилили значущість формування новітньої системи фінансової безпеки України.

Основними сферами впливу фінансової безпеки держави є: бюджетна сфера та державне регулювання фінансових ринків; страхування; фондовий ринок; небанківські фінансові установи й банківський сектор. Отже, фінансова безпека банків є частиною фінансової безпеки країни, а проблеми банківської сфери є одночасно і проблемами фінансової безпеки держави. Тому стабільність та надійність банківської системи, яка повинна акумулювати і направляти в потрібне русло внутрішні інвестиції, є основою забезпечення фінансової безпеки держави. До основних причин сучасної кризи у банківській системі України можна віднести: загальну геополітичну нестабільність у країні, військові події та громадські заворушення, кризові процеси в економіці, падіння ВВП й обсягів національного доходу, девальвацію національної валюти, значний рівень доларизації економіки, різкі коливання курсу валют, падіння довіри до банківської системи тощо. На сьогодні в банківській системі України практично кожний третій банк визнано неплатоспроможним, а 40 банківських установ перебуває у процесі ліквідації. Зважаючи на несприятливу економіко-політичну ситуацію в країні й подальше

---

* Науковий керівник: Северина С. В., к. е. н., Запорізький національний університет

виведення з ринку неплатоспроможних банків (у т.ч. тих, що порушували законодавство з питань легалізації та відмивання коштів злочинним шляхом і фінансування тероризму), кількість банківських установ протягом останніх років суттєво зменшилася. Досить критичною залишається ситуація з формуванням ресурсної бази банків. Депозити практично не залучаються банками, навпаки, відбувається щорічна до 30–40% їх втрата, навіть за наявних адміністративних обмежень на зняття вкладів. Основний показник довіри до банків у кризовий період – повернення грошей у фінансові установи після отримання населенням виплат із Фонду гарантування – сьогодні становить близько 20% (для порівняння: під час кризи 2008–2009 років він був близько 80%). Наступним індикатором кризового стану банківської системи є те, що на сьогодні банки як повноправні суб'єкти ринкової економіки не виконують своєї основної функції – кредитування економіки. А це означає, що банківська система, по суті, відмовилася від впливу на формування матеріально-технічної бази реального сектора економіки як головної передумови її успішного розвитку. Так, довгострокові кредити інвестиційного характеру (на придбання, будівництво і реконструкцію нерухомості строком понад один рік) займають мізерну частку в загальному обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям (2,1 % на кінець 2016 року). В умовах України, де фондовий ринок, по суті, відсутній, а суб'єкти господарювання реального сектора економіки можуть розраховувати лише на власні кошти і зовнішні позики, така політика банківської системи щодо фінансування їхніх інвестиційних потреб є недалекоглядною і вкрай шкідливою.

Однією зі складових створення передумов стабільного розвитку економіки України повинно стати виконання основних завдань щодо формування фінансової безпеки у банківському секторі України, що забезпечить фінансову стабільність та сталий розвиток. На цьому шляху необхідно перезавантажити банківський сектор та запровадити якісні зміни. Незважаючи на всі зовнішні і внутрішні загрози фінансовій безпеці, на сьогодні існують усі шанси очистити та оздоровити банківський сектор України, а також піднести роль банків у загальному розвитку економіки держави. Поліпшення ситуації можливе за умови втілення невідкладних заходів щодо реформування економіки, адже банківська система не є

відокремленою від загальнодержавних економічних процесів. Якщо країна не буде вдосконалюватися, то і банківський сектор теж краще не працюватиме. Тому першочерговими кроками мають стати подальше очищення банківської системи, рекапіталізація банків, виведення з ринку неплатоспроможних установ, вживання заходів щодо покращення якості управління шляхом підвищення вимог до менеджменту, посилення відповідальності керівників банків та акціонерів, захист прав кредиторів, реформування валютного ринку тощо.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення), Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. 759 с.
2. Болгар Т.М. Роль і місце фінансової безпеки банків в комплексі фінансової безпеки держави, Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля, Луганськ, 2013. С. 17–22.
3. Губський Б.В. Економічна безпека України (методологія виміру, стан і стратегія забезпечення), Наукове видання, 2011. 22 с.
4. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави (національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення), Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2011. 309 с.
5. Сухоруков А. І. Фінансова безпека держави, навч. посіб., Центр учбової літератури, 2007. 192 с.
6. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://bank.gov.ua>.

А. І. Бойко, головний спеціаліст відділу
видатків державного бюджету
Кам'янець-Подільське управління Державної
казначейської служби України Хмельницької області
Україна*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Високі соціальні стандарти життя сільських жителів і розвиток соціальної інфраструктури значною мірою визначають рівень розвитку сільських територій. Слід зазначити, що фінансову базу функціонування закладів соціальної інфраструктури на селі у 90-х рр. становили державний бюджет на обласному, районному та місцевому рівнях, добровільні кошти підприємств, кошти громадян та позабюджетні надходження. Нині основна увага у формуванні фінансових ресурсів на утримання закладів соціальної інфраструктури певної території переноситься на місцеві бюджети, від формування і використання яких залежить рівень розвитку соціальної інфраструктури. Отже, розвиток соціальної інфраструктури має передбачати адаптацію її механізмів до змін у сфері економічної політики на основі підвищення якісного надання послуг.

Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури села було зосереджене на миттєвих проблемах, відповідно короткострокові рішення перетворилися на довгострокові проблеми. У даному випадку досить важливими є рішення налаштувати управлінські моделі та інструменти на довгострокові результати, а не короткочасні вирішення питань, що виникають. Якщо ми вирішуємо проблему на певному етапі розвитку, проте якщо ми не визначаємо та усуваємо причину цієї проблеми, то вона з часом виникає знову. Нерозуміння важливості визначення стратегічних напрямів діяльності, невміння координувати оперативне планування з стратегічними завданнями може призвести не лише до значних фінансових або соціальних протиріч, але й до погіршення якості життя в суспільстві [2].

За підрахунками Mc Kinsey Global Institute до 2030 р. обсяг необхідних інвестицій на розвиток інфраструктури в світовому масштабі досягне 57

---

* Науковий керівник: Гоголь Т. В., к. е. н., доцент, Подільський державний аграрно-технічний університет

трлн. дол. США. Ця цифра більша за вартість всіх інфраструктурних об'єктів, побудованих на сьогоднішній час. За оцінками експертів інвестиції в інфраструктурні проекти у транспортному і телекомунікаційному секторах економіки на рівні 1 % від обсягу ВВП національної економіки призводять до прискорення річних темпів зростання ВВП країни в розрахунку на душу населення на 0,6 %. Кожний мільярд доларів, інвестований у розвиток інфраструктури, створює безпосередньо 15 тис. робочих місць і приблизно 30 тис. додаткових робочих місць у суміжних з інфраструктурою галузях. Ефективність інвестування у розвиток соціальної інфраструктури може проявлятися через 25-30 років. На розвиток інфраструктури в розвинених країнах світу витрачається 6-8 % від ВВП, у Китаї 8-10 % ВВП, Індії та Бразилії – 4-6 %, країнах Латинської Америки – 1-2 % [3].

Останніми роками визначились основні проблеми розвитку соціальної інфраструктури сільських територій у зазначених сферах:

1. Забезпеченість житлом та неякісні соціально-побутові умови життя сільських мешканців.
2. Низький рівень забезпеченості транспортним сполученням.
3. Значна диспропорція у рівні розвитку зв'язку.
4. Низька забезпеченість дошкільною освітою.
5. Недостатнє охоплення навчальними закладами та низька якість освітніх послуг.
6. Аграрна наука.
7. Низький рівень реалізації потреб мешканців сільських територій у культурному дозвіллі та відпочинку.
8. Неєфективна мережа лікувальних закладів.
9. Низький рівень фізкультурно-спортивного оздоровлення.
10. Погіршення доступу населення до об'єктів роздрібної торгівлі.
11. Зниження товарообороту ресторанного господарства.
12. Розвиток туризму [1].

Враховуючи основні напрями державної політики щодо розвитку соціальної інфраструктури села вважаємо, що методологічні положення ефективного функціонування об'єктів соціальної сфери, як визначального чинника результативного розвитку сільських територій, повинні базуватися на наступних основних принципах:

- створення рівних умов доступності соціально-побутового обслуговування для усіх категорій населення;

- просування якісних стратегій життєзабезпечення через збалансований соціально-економічний розвиток на основі раціонального використання природно-ресурсного потенціалу;
- планування розвитку соціальної інфраструктури села з поступовим коригуванням залежно від тенденцій, що склалися;
- ступінь забезпеченості сільських жителів послугами об'єктів соціальної інфраструктури оцінюється показниками якості і рівня життя теперішнього покоління з урахуванням їх підвищення для майбутніх поколінь.

Запобігання подальшому поглибленню руйнівних соціальних процесів на селі передбачає активізацію розробки і поступового втілення в життя комплексу нормативно-правових та організаційно-економічних заходів, які ґрунтуватимуться насамперед на реальному попиті та пропозиції соціальних послуг на мікрорівні, тобто посиленні регулюючого впливу органів місцевого самоврядування на засадах органічного поєднання функцій місцевих владних структур, регіональних і загальнодержавних органів влади у вирішенні завдань соціального розвитку сільських населених пунктів.

Список використаних джерел:

1. Гоголь Т.В. Сучасні проблеми розвитку соціальної інфраструктури сільських територій України / Т.В.Гоголь, М.К.Орлатий // Сталий розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: монографія / О.І.Павлов, М.А. Хвесик, В.В. Юрчишин; за ред. О.І. Павлова – Одеса: Астро-принт, 2012.-762 с.- С. 521-539.
2. Гоголь Т.В. Основні тенденції розвитку та регулювання соціальної інфраструктури сільських територій / Т.В. Гоголь // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України – Вип. 30 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – С.161-170.
3. Кириченко С.О. Використання світового досвіду задля розвитку соціальної інфраструктури в регіонах України / Економічний вісник НТУУ «КПІ». Збірник «Актуальні проблеми економіки і управління» – 2016. – №13.

АГРОПРОМИСЛОВІ СТАРТАПИ В УКРАЇНІ

Актуальність розвитку агропромислових стартапів для України важко переоцінити, оскільки в нашій країні знаходяться найкращі у світі ґрунти, більшість території придатна для вирощування різноманітних видів рослин, підприємства агропромислового комплексу здатні забезпечувати не лише внутрішній ринок, а й експортувати значну частину агропродукції.

Агропромислові стартапи – це один із шляхів інноваційного розвитку агропромислового підприємництва. Із моменту появи стартапів і в процесі їх розвитку, вони почали інтегруватись в різноманітні прояви людського життя, відповідно, в різні форми економічної діяльності. В даний момент, частка цієї форми підприємництва у в загальному обсязі функціонування сільського господарства та харчової промисловості незначна, але розвинуті держави все більше приділяють увагу на такі розробки та здійснюють інвестиції.

Головною перевагою стартапів є те, що вони обов'язково мають певну мету, (збільшення кількості, зміна способу, щось взагалі нове), а також практичне застосування. Будь який стартап, перед тим як його представляють загалу, проходить тести, перевіряється і т.д. Відповідно для них, у більшості випадків, характерне локальне функціонування. Тобто при застосуванні стартапів у реальному житті, на справжніх прикладах, застосовують масштабування.

В наш час, поява нових технологій в класичній сфері економічної діяльності країни має дуже важливе значення, адже зараз все більше уваги приділяють збереженню ресурсів, підвищенню екологічності, розвитку «зеленої економіки», використанню відновлювальних джерел енергії, «циркулярній» економіці (управління відходами, безвідходне виробництво і т.п.). Наприклад, у нашій державі останнім часом інтенсивно розвивається сфера відновлюваної енергетики, зокрема в Запорізькій та

---

* Науковий керівник: Венгерська Н. С., к. е. н., доцент, Запорізький національний університет

Львівській області вже збудовані чи будуються вітряні та сонячні електростанції,кладаються значні інвестиції (з 2015 року – 850\$ млн).

Аграрному комплексу України потрібні технологічні IT-рішення для ефективного планування, реалізації і моніторингу сільськогосподарських робіт, управління змінами і розвитком. Цілями, які має перед собою ставити профільне міністерство є: пошук і супроводження сучасних технологічних ідей, відбір перспективних проєктів, які дозволять як малим аграріям, так і крупним агрохолдингам отримати прості, ефективні й актуальні інструменти для рішення їх поточних і стратегічних задач [1].

Проте зараз в Україні функціонують переважно застарілі підходи до вирощування, екстенсивність і т.д. Тому важливо почати інвестування на державному рівні та підтримку «стартаперів» (адже вони у нас є), щоб в майбутньому продавати власний досвід в даній сфері.

Список використаних джерел:

1. Перспективи агропромислових стартапів. URL: <http://a7d.com.ua/novini/35692-u-agrarnih-startapv-v-ukrayin-ye-perspektivi.html>
2. Стартапи для АПК України. URL: <https://tripoli.land/news/agrokrayinape rspektivniy-it-startap-dlya-apk-ukrayini>
- 3/ Аграрні стартапи. URL: <https://agropolit.com/news/2599-gordiychuk-pidtri mka-agrarnih-startapiv-dopomoje-zbilshiti-vvp-krayin>

ПІДХОДИ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ РІВНЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Регулювання відносин щодо стандартизації у сфері соціального захисту здійснюється багатьма нормативно-правовими актами. Найважливішими серед них є Закони України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про прожитковий мінімум», «Про соціальні послуги»; Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів, Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг основних соціальних і демографічних груп населення» [1].

Державні соціальні стандарти та нормативи мають на меті ефективну реалізацію соціальної політики, одним із основних пріоритетів якої є забезпечення продовольчої безпеки в країні. Європейський вектор інтеграції України потребує обов'язкового забезпечення рівня та якості системи соціальних стандартів на основі базового соціального стандарту прожиткового мінімуму, що гарантовано ст. 46 Конституції України. Застосування системи соціальних стандартів дає змогу здійснювати регулювання рівня життя населення, запобігати значній диференціації за рівнем доходів, відтворювати здатність трудящих до праці [2].

Встановлення рівня прожиткового мінімуму, що забезпечував би купівельну спроможність населення на рівні не нижчому за попередні роки, має відбуватися із урахуванням динаміки споживчих цін (табл.) для підтримки продовольчої безпеки в країні. Дані таблиці свідчать про перевищення темпів приросту споживчих цін над темпами приросту прожиткового мінімуму в Україні за досліджуваний період (з 2010 по 2017 роки), що мало негативний вплив на купівельну спроможність населення. В останні роки (із 2014 р. по 2017 р.), що характеризуються кризовими явищами в політичній та економічній сфері держави, спостерігається переважання темпів приросту споживчих цін над темпами приросту прожиткового мінімуму більш ніж у 2 рази. Враховуючі середні темпи

приросту споживчих цін, можна обчислити індикативний розмір прожиткового мінімуму у 2017 році, що включав би повну індексацію доходів, враховуючи інфляційні тенденції, та відповідав би рівню купівельної спроможності населення у базисному (2010) році, за формулою майбутньої вартості грошей:

$$FV = PV * (1 + r)^n,$$

де FV – майбутня вартість грошей;

PV – теперішня вартість грошей;

r – ставка проценту, %.

n – множник нарачування [8].

Таблиця

**Динаміка прожиткового мінімуму та споживчих
цін в Україні у 2010-2017 роках**

Рік	Показники		
	Прожитковий мінімум, грн	Темп приросту прожиткового мінімуму у співвідношенні до попереднього року, %	Темп приросту споживчих цін у співвідношенні до попереднього року, %
2010	849	21,1	9,4
2011	923	8,7	8
2012	1051	13,9	0,6
2013	1142	8,7	-0,3
2014	1176	3,0	12,1
2015	1253	6,5	48,7
2016	1434	14,4	13,9
2017	1623	13,2	14,4
Середнє значення 2010–2017 р., в. п.		11,2	13,4
Середнє значення 2014–2017 р., в. п.		9,3	22,3

Джерело: розраховано автором на основі [6–7].

Отже, індикативний розмір прожиткового мінімуму у 2017 році, що враховував би у повній мірі існуючі інфляційні тенденції за період з 2010 по 2017 роки, мав би становити $849 * (1 + 0,134)^7 = 2047,38$ грн.

Якщо привести прожитковий мінімум у відповідність із реаліями сучасності за структурою і вартістю споживання, то він, по-перше, значно підвищиться; по-друге, буде реальним показником рівня життя населення; по-третє, буде тією метою, досягнення якої забезпечить соціальну стабільність у державі [3].

Важливим кроком у реалізації бюджетної політики держави повинне стати встановлення державних мінімальних стандартів, які мають визначати той рівень, нижче якого показники обсягу та якості соціальних послуг і гарантій, що надаються населенню державною, не повинні опускатися. Якісна система соціальних стандартів, зокрема прожиткового мінімуму як основи для визначення мінімальної заробітної плати та надання соціальної допомоги, буде можливою в разі чіткого визначення та співвідношення понятійно-категоріального апарату і науково-методичних обґрунтованих підходів до розрахунків споживчого кошика прожиткового мінімуму та інших соціальних гарантій [4].

Особливо актуальним це питання є для України, яка прагне до євроінтеграції, оскільки її законодавство щодо соціальної політики теж має відповідати європейським соціальним цінностям. За таких обставин чинна система державних соціальних стандартів та гарантій потребує перегляду та адаптації до сучасних умов існування [5].

Таким чином, забезпечення продовольчої безпеки в Україні має базуватися на системі ефективно діючих соціальних стандартів та виваженій політиці Уряду щодо дотримання достатності забезпечення повноцінного життя та розвитку населення у відповідності до практик розвинених країн світу.

Список використаних джерел:

1. Група В. Р. Удосконалення теоретико-методологічних підходів до встановлення державних соціальних стандартів в Україні // Ефективна економіка. 2013 р. №12. С. 27–35.
2. Бикова А. Л., Лобза А. В., Семенова Л. Ю. Прожитковий мінімум як базовий соціальний стандарт в Україні: реалії та проблеми вдосконалення // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016 р. №7. С. 108–114.
3. Надточій А. О. Напрями вдосконалення методики розрахунку прожиткового мінімуму в сучасних умовах розвитку суспільства // Теорія та практика державного управління. 2012 р. №4(39). С. 231–241.
4. Трубіна М. В. Теоретичні та нормативні аспекти розрахунку прожиткового мінімуму в Україні // Порівняльно-аналітичне право. 2016. №4. С. 127–130.

5. Новосільська Т. В. Прожитковий мінімум як базовий державний соціальний стандарт // Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. №3(50). С. 175–181.
6. Прожитковий мінімум в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/> (дата звернення 24.09.2018)
7. Індеси споживчих цін на товари і послуги у 2002–2017 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Майбутня та теперішня вартість грошей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1308/42/1/2/> (дата звернення 24.09.2018)

АКТИВІЗАЦІЯ УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Однією з проблем місцевого самоврядування в Україні є низький рівень участі членів територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення. Спільна участь мешканців населеного пункту в розв'язанні локальних проблем, реалізація ними спільних інтересів є однією з передумов формування територіальних громад. Так, В. Кравченко цілком слушно зауважує, що «...значною мірою територіальні громади в Україні сьогодні існують лише на папері, вони ще не стали спільнотами людей, об'єднаних не лише спільним проживанням, а й спільними інтересами та спільною участю у вирішенні питань місцевого значення, спільною відповідальністю за розвиток села, селища, міста, а в суспільній свідомості місцеве самоврядування ще ототожнюється з місцевими органами влади та їхніми посадовими особами» [3]. О. Батанов відзначає, що в сучасній Україні існують лише деякі передумови для формування територіальних громад, самі ж вони відсутні. Учений наголошує на необхідності усвідомлення населенням своїх місцевих (індивідуальних та корпоративних інтересів), досягнення ним певного ступеня соціальної зрілості, який і визначається як місцеві спільноти. «Формування повноцінних (реальних) територіальних громад пов'язане з подоланням багатьох негативних наслідків попереднього централізованого керівництва країною» [2]. Подібних поглядів дотримуються й інші дослідники. Питання участі територіальних громад у місцевому самоврядуванні досліджуються в працях О. Батанова, М. Баймуратова, В. Борденюка, В. Григор'єва, В. Кравченка, М. Орзіха, В. Погорілка, М. Пухтинського, А. Чемериса та інших учених.

Головною метою децентралізації в Україні проголошено посилення ролі місцевого самоврядування, наділення представницьких органів територіальних громад більшим обсягом повноважень щодо управління

---

* Науковий керівник: Якобчук В. П., к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

місцевими справами, позбавлення місцевих органів державної влади повноважень щодо підготовки та виконання районних і обласних бюджетів. Проведення реформи децентралізації влади в Україні супроводжується передачею значних повноважень і фінансових ресурсів від органів державної влади до органів місцевого самоврядування.

Гарантія територіальної цілісності України є базовою передумовою децентралізації державної влади на користь збільшення прав регіонів в особі територіальних громад. Сутність реформи децентралізації влади в Україні полягає в тому, щоб створити виконавчі органи місцевого самоврядування на всіх рівнях – громади, районів, області; закріпити принцип субсидіарності під час розподілу повноважень у системі органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів різних рівнів; передати органам місцевого самоврядування різних рівнів саме ті повноваження, які найбільш ефективно можуть бути виконані на даному рівні, для чого мають бути надані необхідні фінансові, матеріальні та інші ресурси під власну відповідальність.

На початковій фазі реформи децентралізації влади Кабінетом Міністрів України було затверджено низку стратегічно важливих документів, а саме: Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року та ін. Зокрема, Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначено кінцеві цілі реформи децентралізації влади: створення та підтримка належного життєвого середовища для громадян; надання високоякісних і доступних послуг; поява установ прямого народовладдя; задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєзабезпечення на відповідній території; узгодженість інтересів держави та територіальних громад.

Державною стратегією регіонального розвитку визначено такі пріоритети державної регіональної політики: підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток; ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку. У контексті децентралізації влади було ухвалено низку законодавчих актів, спрямованих на демократизацію розвитку громад. Так, було прийнято Закони України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та «Про співробітництво територіальних громад», а згодом Кабінетом Міністрів України було затверджено «Методику

формування спроможних територіальних громад», яка містить практичні положення, що деталізують процес об'єднання територіальних громад. Ці нормативні документи дали старт розвитку громад в бік їх укрупнення. До початку реформи децентралізації влади в Україні нараховувалося близько 12 тисяч територіальних громад, з яких більше 6 тисяч громад мали чисельність населення до 3 тисяч (50 % від загальної кількості), у тому числі 4,8 тисячі громад (40 %) мали чисельність до 1 тисячі жителів, а 1,1 тисячі громад (9 %) – до 500 осіб. Більшість таких громад не мали власних органів виконавчої влади, на їхньому балансі не знаходилося жодної бюджетної установи чи комунального підприємства. Тобто органи місцевого самоврядування не виконували повноважень, що їм було надано законом. І вже до кінця 2015 року було створено 159 об'єднаних громад (це приблизно 10 % від прогнозованої кількості), які взяли участь у місцевих виборах в Україні 25 жовтня 2015 року.

Важливий напрям децентралізації влади в Україні – це надання фінансової автономії регіонам і місцевостям. З цією метою у частині фінансової децентралізації були внесені зміни до Бюджетного кодексу (у частині розподілу міжбюджетних трансфертів) і до Податкового кодексу (у частині податкової реформи). Цими змінами було збільшено повноваження територіальних громад, розширено базу доходів місцевих бюджетів шляхом закріплення (або збільшення відсотка зарахування) податків і зборів, запроваджено бюджетну автономію. По суті, відбувся перерозподіл сплачених податків і зборів між бюджетами районного і місцевого рівнів [5].

Відбулися зміни і в реєстраційно-дозвільній системі. Так, було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства», яким було розширено повноваження на рівні громад, спрощено дозвільні процедури, здійснено передачу на місцевий рівень функцій контролю.

Прорив у цій сфері відбувся 26 листопада 2015 року, коли в українському парламенті було ухвалено низку децентралізаційних законів. Так, було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», яким було передано функції з державної

реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень виконавчим комітетам міських рад міст обласного значення, районним, районним у містах, містах Києві та Севастополі державним адміністраціям, банкам, які пройшли акредитацію у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України та Національним банком України, а також нотаріусам. Прогресивність цього нововведення полягає насамперед в тому, що у суб'єкта, що матиме намір зареєструвати своє речове право, буде вільний вибір того, послугами якого реєстратора скористатись. Разом з тим виникає загроза втрати контролю держави за цим процесом (що зараз і спостерігається). Також нотаріуси за Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» були наділені повноваженнями проведення реєстраційних дій юридичних та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Також було ухвалено Закон України «Про внесення змін до статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо поіменних голосувань». Цим законом встановлювалося відкрите поіменне голосування у всіх місцевих радах, а результати голосувань стали загальнодоступними. Таким чином, утверджується принцип гласності як одна з основних засад, на яких здійснюється місцеве самоврядування в Україні.

Всі окреслені вище кроки спрямовані на зміцнення самостійності інституту місцевого самоврядування. Справа в тому, що органи місцевого самоврядування структурно не входять до системи органів державної влади. Державою визнається і захищається комунальна власність, зокрема власність на землю й інші природні ресурси. Дані конституційні положення належать до основ конституційного ладу України й спрямовані на забезпечення політичної, правової та економічної стабільності місцевого самоврядування у системі публічної влади. Тобто держава визнає місцеве самоврядування як самостійний рівень здійснення народом належної йому влади, що, у свою чергу, означає організаційну відокремленість місцевого самоврядування від державної влади [6].

Отже, від створення засад місцевого самоврядування в Україні питання щодо системи місцевого самоврядування знаходиться в центрі уваги дослідників та практиків публічного управління. Виділення окремих елементів зазначеної системи мало свої особливості на різних етапах

розвитку української державності. Так, була спроба до елементів цієї системи віднести форми безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення. З ухваленням нової Конституції закріпилося наступне бачення системи місцевого самоврядування в Україні: територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради; органи самоорганізації населення. Процес децентралізації влади в Україні привів до перегляду бачення зазначеного питання.

В системі місцевого самоврядування з'явилося поняття «староста», нового змісту набуло поняття «територіальна громада». На порядку денному розв'язання питання щодо таких елементів, як «районна, обласна рада», «районна у місті рада», поглиблення поняття «територіальна громада» з урахуванням можливості добровільного об'єднання територіальних громад. Подальшого наукового дослідження потребують перспективи розвитку окремих елементів системи місцевого самоврядування в контексті адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр>.
2. Батанов О.В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: моног. / за заг. ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Ін Юре, 2003. – 512 с.
3. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навчальний посібник. – 3-тє вид. , виправл. та доповн. – К. : Атіка, 2004. – 512 с.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 трав. 1997 р. № 280/97 – ВР // ВВР України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
5. Залучення громадян до участі в місцевому самоврядуванні: Навчально-методичний посібник / А.О. Чемерис, М.Д. Лесечко, Р.М. Рудніцька та ін. ; за заг. ред. А.О. Чемериса. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 96 с.
7. Про схвалення концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333–р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p.publish/article?art_id=248081369&cat_id=244274160.

ПРИЗНАЧЕННЯ І ВАЖЛИВІСТЬ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Рекреаційно-туристичні ресурси у розвитку сільських територій мають особливе значення серед природних умов, необхідних для життя людей, відіграє не тільки економічну, а й соціальну і політичну роль у розвитку суспільства, і від її раціонального та ефективного використання залежить добробут сільського населення. Поняття «рекреаційно-туристичні ресурси» в сучасній економічній науці демонструє широкий спектр трактувань (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «рекреаційно-туристичні ресурси»

Автори	Визначення
Н. Реймерс [7, с. 459]	частина природних та культурно-історичних ресурсів, що виступають засобом підтримки та відновлення працездатності і здоров'я людей.
О. Бейдик [1, с. 42]	об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів, їх спеціалізацію та економічну ефективність.
В. Новожилів [6, с. 12]	компоненти географічного середовища і об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значимість, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційних занять.
О. Клапчук [4, с. 4]	це природні, культурно-історичні та соціально-економічні об'єкти, процеси та явища, що слугують матеріальною основою для організації відпочинку, розвитку туристичної інфраструктури на певній території.

Джерело: систематизовано автором на основі опрацювання [1; 4; 6-7]

Враховуючи точки зору науковців, запропоновано авторське розуміння рекреаційно-туристичних ресурсів, які трактуються як фундаментальна одиниця рекреаційно-туристичного потенціалу регіону, яка дає можливість його аналізувати як ресурс-діяльність-результат. Існують три види рекреаційно-туристичних ресурсів регіону є:

природні рекреаційно-туристичні ресурси – природні та природно-технічні геосистеми, тіла, явища природи, які мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності і їх можна використати для її організації протягом певного часу [8, с. 121]. До них відносяться бальнеологічні ресурси (джерела мінеральних вод, родовища лікувальних грязей, родовища озокериту), ресурси природно-заповідних територій та об'єктів (природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідні урочища, заказники, пам'ятки садово-паркового мистецтва, зоопарки, ботанічні сади, пам'ятки природи), ландшафтно-рекреаційні ресурси (кліматичні, лісові, гідрологічні ресурси, ресурси ландшафтного різноманіття);

культурно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси – культурні об'єкти, пам'ятки історії, архітектури, археології (городища, кургани), етнографічні особливості території, що є важливим засобом задоволення потреб пізнавально-культурної рекреації [8, с. 121];

соціально-економічні (інфраструктурні) рекреаційно-туристичні ресурси – ресурси, які включають матеріально-технічну базу рекреації, частину матеріального виробництва, яка забезпечує відвідувачів, об'єкти рекреаційної інфраструктури, зайняті в рекреаційному господарстві трудові ресурси [4; 68, с. 22].

До них відносяться колективні засоби розміщення (санаторії, пансіонати з лікуванням, профілакторії, готелі та інші заклади для тимчасового проживання), об'єкти ресторанного господарства, транспортна інфраструктура, туристичні агентства, екскурсійні бюро. Основна частка земель рекреаційного призначення регіону припадає на землі природоохоронного призначення – 9,26% площі Західного регіону. Лідерами за частками земель рекреаційного призначення у загальній площі є Івано-Франківська (17,6%) та Закарпатська (11,4%) області. Оздоровчі землі займають 0,11% земель Західного регіону. Найбільша їх частка припадає на Рівненську обл. (0,554% – площі області).

Рекреаційні землі займають 0,26 % території Західного регіону. До регіонів з високим відсотком рекреаційних земель відносяться Івано-Франківська (0,83%) та Закарпатська (0,66%) області. Найбільші площі земель історико-культурного призначення зосереджені у Львівській (0,050% від площі) та Івано-Франківській (0,014 %) обл. Загалом, у Західному регіоні вони становлять 0,016% [8, с. 138-140].

Лісові ресурси є основою розвитку різних видів відпочинку, оздоровлення, лікування та туризму. Найбільша частка лісів для відпочинку у загальній площі лісів мають Чернівецька (4,9 %), Рівненська

(2,37 %), Львівська (1,8 %), Закарпатська (1,2 %), Івано-Франківська (1,1%), а найменші – Волинська (0,4%) та Тернопільська (0,1%) області.

Водні ресурси Західного регіону займають 422,6 тис. га території. Найбільша площа водних ресурсів у Волинській (91,2 тис. га), Львівській (85,4 тис. га) та Рівненській (85,2 тис. га) областях. До областей Західного регіону з незначною площею водних ресурсів належать Івано-Франківська (47,6 тис. га), Тернопільська (39 тис. га), Чернівецька (37,2 тис. га) та Закарпатська (37 тис. га).

Отже, раціональне і ефективне використання рекреаційно-туристичних ресурсів і земель рекреаційного призначення є одним із основних напрямків багатofункціональності розвитку сільських територій, які позитивно вплинуть на добробут сільського населення.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. – 395 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. – К. : Перун, 2001. – 1440 с.
3. Горин Г. В. Особливості використання рекреаційно-туристичного потенціалу Західного регіону України / Г. В. Горин // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональні проблеми управління природокористування : [зб. наук. праць] / НАН України. Інститут регіональних досліджень; редкол.: Є. І. Бойко (відп. ред.). – Львів, 2010. – Вип. 2 (82). – С. 172-1787.
4. Клапчук О. О. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області : Територіальна диференціація, оцінка, напрямки використання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. географ. наук. : спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / О. О. Клапчук. – Львів, 2011. – 20 с.
5. Лобода М. С. Курортні ресурси України / Під ред. М.С. Лободи. – Київ: ЗАТ «Укрпрофоздоровниця», ТАМЕД, 1999. – 344 с.
6. Новожилов В. В. Проблема измерения затрат и результатов при оптимальном планировании / В. В. Новожилов. – М.: Наука, 1972. – 352 с.
7. Реймерс Н. Ф. Природопользование: Словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
8. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України : [підручник у 3-х част.] / В. П. Руденко. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2010. – 552 с.

*О. Д. Гуденко,
Державна навчально-наукова установа «Академія
фінансового управління» (м. Київ)
Україна*

ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ СЕКТОР ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Природно-ресурсний сектор є частиною національного господарства, яка побудована на господарській акумуляції й освоєнні природно-ресурсного потенціалу і де біо-сировина виступає фундаментальним базисом матеріально-речової субстанції архітектоніки доданої вартості. В цілому сектор охоплює крім природоексплуатаційної (видобуток та освоєння природних ресурсів і їх залучення у відтворювальний процес) також природооблаштувальну (здійснення комплексу меліоративних та агротехнічних заходів) та природоохоронну (створення природно-заповідних територій та захисних природо-охоронних об'єктів з метою упередження екологодеструктивних та природоруйнівних процесів) діяльність [5]. У зв'язку з поглибленням у глобальному просторі відносин, які передбачають укладання та реалізацію численних міжнародних природоохоронних конвенцій, роль природно-ресурсного сектору у системі суспільного відтворення значно зросла, що вимагає модернізації та реконструкції виробничо-технічної бази суб'єктів природоексплуатаційного, природооблаштувального та природоохоронного підприємництва. На ряду з господарським освоєнням природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує видобуток природної сировини як основної складової матеріальних ресурсів у виробничому процесі, актуалізується потреба в продукуванні природними та штучними еколого-економічними системами комплексу екосистемних послуг, які мають забезпечити посилення середовище захисних, відтворювальних та природозберігаючих функцій біогеоценозів. Одночасні забезпечення потреб національної економіки у природній сировині та максимізація продукування екосистемних послуг стануть можливими за умови розбудови природогосподарської та природоохоронної інфраструктури, а також виробничо-технічної бази підприємницьких ланок природно-ресурсного сектора, що, зокрема

вимагає креативності джерел фінансування реалізації проєктів збереження, відтворення, охорони та нарощення маси природно-ресурсного потенціалу.

У працях В. Голяна, Б. Данилишина, Т. Єфіменко, М. Хвесика та інших обґрунтовуються перспективні напрями інституціоналізації сучасних форм фінансового забезпечення інваріації інституціональних форм природо-підприємництва, виокремлюються регуляторні обмеження стосовно залучення природних активів в систему товарно-грошових відносин тощо. Але водночас залишаються недостатньо конкретизованими пріоритетні напрями фінансування в т.ч. інвестиційного забезпечення підприємств природно-ресурсного сектора, що фактично виступає регуляторним й інституціональним блокатором сталого розвитку сектору на національному рівні.

Провайдером подальших економічних поступів Житомирської області виступає унікальний природно-ресурсний потенціал, а саме [2–3]: 1) областю забезпечується 85 % загальноукраїнських обсягів видобування виробів з граніту та каменю, 80 % – запасів титанових руд і кварцитів, 90 % – лабрадориту та габро; 2) розвідано 187 родовищ торфу з яких розробляється лише три; 3) область займає четверте місце в Україні по запасах лісових ресурсів; 4) родючі чорноземи створюють унікальні можливості для креативізації агропродовольчих ланцюгів створення доданої вартості в т.ч. і змотуванням в них елементів органічного землеробства.

Інституціонально-регуляторними бар'єрами сталого розвитку природно-ресурсного сектору в межах агропродовольчих ланцюгів створення доданої вартості в Житомирській області є [1; 3–4]: 1) для фермерських господарств (недостатня забезпеченість матеріально-технічними ресурсами, виробничими та тваринницькими приміщеннями; відсутність надання державної фінансової підтримки на безповоротній основі; нерегульованість ринку збуту продукції агросектора; недосконалість механізму довгострокового кредитування та оподаткування; значні труднощі з отриманням кредитних ресурсів через відсутність ліквідного забезпечення кредитів; проблеми з реєстрацією договорів оренди земель); 2) для особистих селянських господарств (обмежена кількість матеріально-технічних ресурсів, технологічні процеси базуються переважно на ручній праці і засобах малої механізації, що не дає можливості використовувати прогресивні агротехнології; обмежений доступ до фінансових ресурсів,

необхідних для покращення технології ведення землеробства і тваринництва з використанням нових й більш продуктивних сортів рослин та порід тварин; відсутність стабільних і надійних каналів реалізації виробленої продукції; складність самостійно адаптуватися до вимог аграрних ринків щодо виробництва високоякісної сільгосппродукції); 3) сільгоспобслуговуючих кооперативів (відсутність фінансової підтримки їх розвитку державою; зношеність матеріально-технічних ресурсів з надання послуг членам кооперативу; відсутність стабільних і надійних каналів реалізації продукції; недосконалість правової складової діяльності кооперативів, низький рівень кваліфікації персоналу, що знижує ефективність їх діяльності як важливих засобів недержавного регулювання агросектора та призводить до значних ускладнень під час діяльності; недостатнє фінансування за рахунок місцевих бюджетів).

Глобальні Цілі Сталого Розвитку ООН до 2030 р., Угода про асоціацію України з ЄС, національні пріоритети та Стратегія розвитку Житомирської області, з урахуванням того, що для Житомирського села, особливо поліської його зони, лісове господарство, зелений туризм, рибне та мисливське господарство є базовими ланками економіки на рівні з сільським господарством, вимагають нового методологічного обґрунтування механізмів через, які сільське господарство області із використанням інваріації й комбінації елементів кооперації та кластеризації стало б локомотивом сталого розвитку природно-ресурсного сектору та підприємницької діяльності у названих видах економічної діяльності Житомирської області. Особливої уваги заслуговує розробка та форматування пропозицій щодо комбінації підприємницьких форм, які здатні забезпечити ефективну інтеграцію в регуляторні механізми сільського та лісового господарства Житомирської області, що вимагає, зокрема Спільна аграрна політика ЄС.

Список використаних джерел:

1. Голян В. А. Фіскальне регулювання природокористування в умовах поглиблення інституціональних перетворень: вибір пріоритетів та інструментів [Електронний ресурс] / В. А. Голян, В. М. Бардась // Економічні науки. Сер. : Економічна теорія та економічна історія. – 2013. –

- Вип. 10. – С. 55–64. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnet_2013_10_8.
2. Державна служба статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Житомирська обласна державна адміністрація: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.zt.gov.ua>.
4. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: вектори реального поступу : національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. – 864 с.
5. Хвесик М. Рационалізація природокористування як вагомий чинник соціально-економічного піднесення та зміцнення енергетичної самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / М. Хвесик, В. Голян, С. Князев // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2015. – С. 8–21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epod_2015_2015_4.

Г. О. Дзядук

*Харківський регіональний інститут державного управління Національної
академії державного управління при Президентові України
Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ АГРОПІДПРИЄМСТВ

Сучасний розвиток аграрного виробництва в Україні характеризується його концентрацією. В першу чергу це пов'язано з появою вертикально інтегрованих підприємств, які в вітчизняній практиці прийнято називати агрохолдингами. Найбільші з них, контролюють сотні тисяч гектарів землі. Так, за станом на 2015 рік UkrLandFarming мав земельний банк у розмірі 653 тис га, група «Агропросперіс» (головний інвестор NCH Capital) – 800 тис га, «Кернел Груп» – 390 тис га, «Миронівський хлібопродукт» – 380 тис га, «Українські аграрні інвестиції» – 261 тис га [1].

Подібні підприємства не існують в європейських країнах та мають дуже незначний земельний банк в США та Канаді. Фактично дана тенденція притаманна лише пострадянським країнам, а саме Україні та Росії. Виникає питання чому дані процеси відбуваються і в якій мірі вони мають вплив на формування та розвиток малих та середніх підприємств в аграрній сфері. Слід відмітити, що дана проблема має кілька вимірів, перший це чисто економічний, тобто про конкурентоспроможність невеликих аграрних підприємств та агрохолдингів. Справа в тім, що з економічної теорії добре відомо, що великі за розміром підприємства мають низку переваг перед дрібними. Це в першу чергу так звана економія на масштабі, коли зменшується питома вага постійних витрат та відповідно збільшується питома вага змінних витрат, що позитивно впливає на розмір прибутку. Крім того, великі підприємства мають і інші переваги серед яких можна відмітити:

- можливість формувати великі партії товарної продукції та продавати їх за більш прийнятною ціною;
- можливість закуповувати великі партії сировини та матеріалів за більш низькою ціною та з більшою відстрочкою платежів;
- можливість отримувати банківський кредит за меншою ставкою;

– доступ до передових технологій та інвестицій, в тому числі через проведення ІРО.

Питання визначення малих та середніх підприємств в Україні знаходиться в законодавчому полі. Так, Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» (від 21.12.2000 р.) передбачав, що до суб'єктів малого підприємництва належать, крім фізичних осіб, також юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми й форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих на календарний рік не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не більше 500 тис. євро [2].

Також дане питання регулюється Господарським кодексом України, зокрема пунктом 7 ст. 63. Дана стаття визначає критерії віднесення до малих підприємств, виходячи з обсягів валового доходу від реалізації продукції за рік, та чисельності працюючих. Зокрема, малими підприємствами визнавалися підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищувала 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищував 70 млн грн. Великими визнавалися підприємства, в яких дані параметри становили відповідно понад 250 осіб і більше 100 млн грн, а всі інші – середніми.

У 2012 році був прийнятий Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [3]. Даний закон зазначає, що «суб'єктами мікропідприємництва можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, середня чисельність працівників за звітний період (календарний рік) якого не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності – суму, еквівалентну 2 млн євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. Суб'єктами малого підприємництва визначаються ті, в яких середня чисельність працівників не перевищує 50 осіб і річний дохід – суму, еквівалентну 10 млн євро.

Слід відмітити, що 5 жовтня 2017 року Верховною Радою України, був прийнятий Закон «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень». У відповідності до даного Закону виділені критерії поділу підприємств на: мікропідприємства, малі, середні та великі [4].

Таким чином в Україні діють різні нормативні документи, що регулюють питання класифікації підприємств за розмірами. Разом з тим, це дає можливість вибору комплексу критеріїв для поділу підприємств з метою аналітичної обробки інформації. Нами, в якості критеріїв поділу підприємств на малі та середні було вирішено взяти три показника: площа сільськогосподарських угідь, чисельність працівників, величина доходу.

Список використаних джерел:

1. 5 найбільших агрокомпаній України за розміром земельного банку [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/economics/2016/01/13/325366_5_naybilshih_agrokompaniy_ukraini.html.
2. Про державну підтримку малого підприємництва [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>.
3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст. 23) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
4. Закон «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>.

МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗА КАТЕГОРІЯМИ

Усе більшої ваги набувають дослідження розвитку сільських територіальних громад в умовах децентралізації. Така необхідність проявляється у активності громадян у здійсненні місцевого самоврядування, що відіграє значну роль у процесах громадянського суспільства та правової держави в Україні. Під сільськими територіальними громадами розуміють спільноту мешканців села чи селища, які мають можливість впливати на вирішення питань розвитку території [2]. Коли мова йде про сільську територіальну громаду варто говорити не лише про вирішення питань певної території землі, а розглядати її як певне об'єднання жителів обмежених територією села чи селища, які виявляють ініціативу спільного вирішення проблем громади з врахуванням особливостей території, інфраструктури, економічного розвитку, стану сільського господарства та культурних традицій. З метою забезпечення сталого розвитку сільських територій, ми пропонуємо моделі їх розвитку, у відповідності з категорією, до яких вони належать (табл. 1).

Таблиця 1

Можливі моделі сталого розвитку сільських територіальних громад (СТГ) за категоріями

Категорії СТГ	Моделі сталого розвитку СТГ		
	галузева	перерозподільна	територіальна
Аграрні міста	+	-	-
Території з особливим функціонуванням	-	-	+
Агро-території	-	+	-

Джерело: розроблено автором на основі [6].

Ми вважаємо, що для аграрних міст оптимальним шляхом для сталого розвитку території буде використання галузевої моделі. Вона містити наступні інструменти:

1) політика з метою вирівнювання доходів між сферами регіону, зростання кількості підприємств, інтенсифікація виробництва, залучення інвестиційних ресурсів;

2) ресурсний потенціал території, як максимальне використання ресурсів регіону у сільському господарстві з метою забезпечення найближчих ринків у містах;

3) сектори економіки для розширення діяльності сільськогосподарських підприємств та інтеграція на ринки ЄС;

4) соціальні структури мають на меті формування професійних організацій та спілок виробників;

5) Інституційні структури. Управління територіями концентрується адміністрацією галузі.

Для територій з особливим режимом функціонування ми пропонуємо використання територіальної моделі розвитку, яка включає інструменти:

1) політика використання внутрішніх ресурсів території, на основі яких формуються види діяльності відмінні від сільського господарства (туризм, рекреація, послуги оздоровчого характеру); підтримка розвитку інфраструктури і послуг для місцевого населення;

2) ресурсний потенціал території, як обережне ставлення до ресурсів регіону; зменшення диспропорцій в порівнянні з іншими регіонами внаслідок використання ресурсного потенціалу;

3) сектори економіки мають на меті розвиток галузей економіки відмінних від сільського господарства і прибуткових саме для цієї території;

4) соціальні структури впроваджують концепції партнерства; розвиток соціальної інфраструктури;

5) інституційні структури формують форми місцевого та децентралізованого уряду та багаторівневе управління політиками і напрямками розвитку.

Для агротериторій ми пропонуємо використовувати перерозподільну модель сталого розвитку сільських територій представлений інструментами:

1) політика – це є дотаційні виплати; підтримка інвестицій у розвиток сільськогосподарського підприємства; пошук нових джерело отримання доходів агропідприємств;

2) ресурсний потенціал території, як використання наявних природних ресурсів для розвитку сільського господарства;

- 3) сектори економіки мають на меті розвиток сільського господарства;
- 4) соціальні структури. Розвиток соціальних інституцій з метою надання якісних соціальних послуг;
- 5) інституційні структури поширюють форми кооперації та / або інтеграції з адміністрацією інших галузей.

Моделі сталого розвитку сільських територіальних громад здійснюються з дотриманням таких принципів: 1) конституційності та законності; 2) добровільності; 3) ефективності економічної діяльності; 4) підтримки з боку держави; 5) повсюдності місцевого самоврядування; 6) прозорості та відкритості; 7) відповідальності [3, 4].

Отже, розвиток сільської територіальної громади буде залежати від правильності вибору напрямків розвитку території та можливих шляхів додаткового фінансування в залежності від її особливостей. Відтак мова йде про визначення приналежності території до однієї з вищезазначених категорій та розвиток відповідних галузей економіки. Водночас, використання запропонованих моделей сталого розвитку для СТГ в залежності від категорії, дасть можливість пришвидшити їх розвиток.

Список використаних джерел:

1. Громада / Он-лайн енциклопедія Вікіпедія: [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення: 29.09.2016).
2. Добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України за станом на 05.02.2015. № 157-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>. (дата звернення: 29.09.2016).
3. Мороз О. Ю. Територіальна громада: сутність становлення та сучасні українські реалії // Демократичне врядування: електрон. Наук. Фах. Видання. 2008. Вип. 2. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>. (дата звернення: 2.10.2016).
4. Сурмін Ю. Концептуальні основи створення системи взаємодії органів державної влади із суб'єктами громадянського суспільства в контексті інтеграційних процесів. 2006. № 2 (8). С. 29.
5. Територія / Он-лайн енциклопедія Вікіпедія: [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення: 29.09.2016).
6. Сторонянська І., Пелехатий А. Фінансове забезпечення розвитку сільських територіальних громад: монографія. – Львів: ДУ «ІРД ім. М. І. Долишнього НАН України», 2014. – 190 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні однією з найуспішніших реформ в Україні по праву вважають реформу децентралізації. Наявні результати дають можливість стверджувати, що ми спостерігаємо підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування в збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, у пошуку резервів їх наповнення, покращення ефективності адміністрування податків і зборів. Об'єднанні територіальні громади демонструють динамічні темпи приросту власних доходів.

Децентралізація влади – це політична стабільність та економічний розвиток держави [1, с. 94]. Децентралізація є головною реформою, від успіху якої буде залежати успіх усіх інших галузевих реформ.

Реформа дала поштовх до повноцінного розвитку громад, можливість поліпшити життя у кожному населеному пункті та у країні в цілому і дозволяє громадянам – усім – самостійно господарювати там, де вони живуть. Реформа децентралізації дала поштовх до формування шляхом збільшення територіальних громад дієздатного найбільш наближеного до громадянина інституту влади – місцевого самоврядування. Дані зміни ефективні тим, що дають громадам самостійно вирішувати, яка сфера потребує більшої уваги та розвитку незалежно від диктатури вищих центральних органів, адже кожна громада індивідуальна та потреби в видатках можуть різнитися.

Добровільне об'єднання територіальних громад дозволило новоутвореним органам місцевого самоврядування дістати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення.

Інтереси громадян, які мешкають на території об'єднаної громади, тепер представляють обраний голова, депутатський корпус та виконавчі органи ради громади, що забезпечують реалізацію наданих законом

---

* Науковий керівник: Дацій Н. В., д. держ.упр., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

повноважень в інтересах громади. У населених пунктах, що увійшли до складу об'єднаної громади, право жителів на місцеве самоврядування та надання послуг громадянам забезпечують обрані ними старости.

Держава стимулює процес добровільного об'єднання шляхом фінансової підтримки формування необхідної інфраструктури для об'єднаної територіальної громади. Місцеві бюджети зараз володіють ресурсною базою, яка була значно збільшена, і це стосується не лише об'єднаних громад. Робиться все можливе, щоб нові можливості були максимально ефективно реалізовані. У об'єднаних громад є низка преференцій і додаткових можливостей, якими важливо скористатися, але попри все є певні проблеми даної реформи [2, с. 176].

До проблемних питань місцевого самоврядування, що потребують нагального вирішення варто віднести такі:

- визначення територіальної основи для повноцінної діяльності органів місцевого самоврядування, що здатні забезпечити належну якість та доступність публічних послуг, що за Законом надаються органами самоврядування, і, звичайно, необхідної ресурсної бази для цього;

- забезпечення гідних матеріальних, організаційних та фінансових умов для здійснення місцевим самоврядуванням власних та делегованих повноважень ;

- чітке розмежування повноважень органів місцевого самоврядування і органів виконавчої влади за принципом субсидіарності на різних рівнях адміністративно-територіального устрою;

- запровадити механізм державного контролю щодо дотримання у діяльності органів місцевого самоврядування засад Конституції та законів України.

Немає проблем які не можна вирішити. Перспективним напрямом є вирішення проблем децентралізації шляхом впровадження єдиного системного підходу на базі узгодження законодавчої бази та подолання корупційних явищ. Необхідною передумовою децентралізації є реалізація єдиної державної стратегії.

Об'єднуючись, долаючи певні перешкоди на початку, громади, тим не менше, закладають важливі основи для свого економічного розвитку в перспективі, бо отримують територіальні, земельні, демографічні ресурси, мають змогу облаштувати інфраструктуру. Фінансова децентралізація має позитивний вплив на забезпечення громад фінансовими ресурсами та

можливість їх ефективного використання. А об'єднання територіальних громад є об'єктивно позитивним процесом для забезпечення їх сталого розвитку.

Одержані в результаті децентралізації повноваження та ресурси надали органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку територій, створення сучасної освітньої та медичної [3, с. 166].

Місцева влада тепер зацікавлена в розвитку інвестиційної привабливості своїх територій на благо громади, адже сплачені тут податки підуть на підвищення якості життя мешканців цієї території. Різноманітні дозволи та реєстраційні документи для ведення бізнесу можна буде отримувати на місцях, громади зможуть самостійно залучати інвестиції, сприяючи соціально-економічному розвитку.

Отже, місцеве самоврядування для України це шлях до еволюції свідомості українців, коли громада має зрозуміти, що власний добробут та благоустрій лежить на її плечах. Необхідна загальна мобілізація та публічна підтримка реформи децентралізації не тільки з боку усіх політичних сил, а також пересічних громадян України. Така консолідація позитивно вплине на розвиток місцевого самоврядування. Разом з тим, попри важку фінансово-економічну ситуацію, стан неоголошеної війни, внутрішні конфлікти, застарілу нормативно-правову базу, вдаль проведення реформ, а це в, першу чергу, якісні зміни в системі місцевого самоврядування, може дати нашій державі необхідний поштовх до справді якісних змін і перетворень.

Список використаних джерел:

1. Романов В. Ф. Особливості децентралізації та деконцентрації влади: теоретичний аспект // Ефективність державного управління. – 2017. – № 38 – С. 92–98.
2. Пасічник М. В. Еволюція та характерні ознаки децентралізації публічного управління // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2016. – № 4. – С. 175–182.
3. Мельтюхова Н. П. Реалізація принципу відкритості як інструмент практичного здійснення децентралізації влади // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2018. – № 14. – С. 165–174.

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МАРКЕТИНГОВОГО ОБОСНОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНОГО НАЛОГА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Имплементация маркетингового инструментария рыночных отношений в агробизнесе в условиях цифровой экономики предполагает и создание адекватной системы земельных взаимодействий субъектов рынка земли. Ключевым инструментами выполнения указанного выше требования являются следующие: кадастровая и рыночная цена земли, арендная плата, налог на землю, ипотека, наличие земельного банка и т. д.

В процессе исследований установлено, что указанные инструменты земельных взаимодействий субъектов рынка земли в республике находятся на различных стадиях как научного, так экспертного конструирования. Так, их институциональное и маркетинговое практикоприменение дифференцированно: одни уже в значительной мере применяются, а отдельные из них находятся еще на этапе исследования, научного обоснования и разработки.

К актуальным инструментам полноформатного функционирования рынка земли в Республике Беларусь следует отнести практикоприменение земельного налога, которым согласно статье 193 Налогового кодекса, облагаются расположенные на ее территории земли, включая: а) принадлежащие на правах частной собственности, пожизненного наследуемого владения или временного пользования физическим лицам, а также принятые ими по наследству; б) принадлежащие организациям на правах частной собственности, постоянного или временного пользования. Плательщиками земельного налога признаются физические и юридические лица, перечисленные в статье 192 Налогового кодекса Республики Беларусь, которые в рамках своего правового статуса могут иметь основания для освобождения от него. Алгоритм исчисления и уплаты земельного налога регулируется статьями Налогового кодекса Республики

Беларусь. В качестве налогового периода для расчета суммы земельного налога принимается календарный год.

Институционально-маркетинговая цель практикоприменения земельного налога заключается в регулировании экономическими инструментами рационального использования земельных ресурсов, накопления средств, для проведения мероприятий по землеустройству, повышению качества и охране земель, территориальному развитию.

Величина земельного налога при этом дифференцирована. Так, ставки земельного налога в 2017 году для жилой усадебной зоны основаны в значительной мере на институте государственной собственности и строго установлены для физических лиц за год: 20,72 белорусских рублей за гектар – если кадастровая стоимость земельного участка меньше 20 720 бел.руб. за гектар; 0,1% от кадастровой стоимости участка – если кадастровая стоимость земельного участка 20 720 бел. руб. за гектар и больше.

В то же время для юридических лиц алгоритм расчета земельного налога сложнее, в нем учитываются многие факторы, в том числе стоимость участка, вид производимой на нем деятельности и другие условия владения, распоряжения и пользования земельным участком. Тем не менее, налоговой базой для определения размера земельного налога и арендной платы за земельные участки, находящиеся и в государственной собственности, является кадастровая стоимость земельных участков.

В ходе выполненных исследований установлено, что отсутствие полноформатного института частной собственности на землю и особенно на земли сельскохозяйственного назначения является существенным отличием белорусской социально-экономической земельной политики. И, как следствие, это условие не позволяет в полной мере применять на практике основные институционально-маркетинговые макроэкономические и микроэкономические инструменты землепользования. Так, отсутствие полноформатного института частной собственности на землю затрудняет объединение земельного налога и налога на недвижимость посредством исчисления единого налога на имущество от кадастровой стоимости, который выступает своего рода индикатором определения цены земли. Применяемая в республике система платежей за пользование земельными ресурсами, в основе определения которых положена методика

кадастровой оценки земли исходя из учета ее продуктивности и в какой-то мере фактора месторасположения участка, не учитывает такой важный и самый главный атрибут их рынка, как формирование цен на землю на базе взвешенного баланса спроса и предложения.

В целях более точного и обстоятельного проведения исследований рассматриваемой проблемы была выполнена оценка использования земельных угодий Горецкого района Могилевской области. Оценка динамики структуры земельных угодий Горецкого района позволяет констатировать рельефно просматриваемые следующие тенденции: во-первых, наблюдается увеличение практически всех тех видов земельных угодий, использование которых в соответствующем бизнесе позволяет получить больший доход, создавать необходимую производственную и социальную инфраструктуру. Во-вторых, определенная активизация в использовании земли под постройки, дворы, дачи, приусадебные участки.

Результаты исследований эффективности использования сельскохозяйственных угодий в Горецком районе за последние годы позволили установить явную тенденцию сокращения, как объемов производства аграрной продукции, так и снижения уровня его интенсивности и эффективности. Во многом схожая практика использования земельных угодий характерна и в целом для республики. Среди многих причин такого положения на селе огромную роль играет механизм государственного регулирования использования земли, призванный обеспечивать положительный эквивалент между объективной необходимостью в выводе из сельскохозяйственного оборота земли под реализацию различных целей несельскохозяйственного профиля и наращиванием объемов продовольствия, т.е. своего рода разумного сбалансированного стратегического ее использования. Так, нетрудно заметить отчетливо проявляющуюся негативную тенденцию в механизме платежей за землю. Данный вывод подтверждается оценкой удельного их веса в структуре всех видов налогов и выручки от реализации соответствующих видов товарной продукции и услуг.

Удельный вес платежей за землю для сельскохозяйственных предприятий в структуре налогов составляет в среднем за последние годы около 10%, а в структуре выручки от реализации их продукции соответственно около 1%. В то же время его удельный вес в структуре реа-

лизации товаров и услуг перерабатывающими предприятиями составляет менее одного процента. Тем самым для них он остается еще более «льготным», чем для аграрных предприятий.

В то же время в тех постсоциалистических государствах, где реализован институт частной собственности на землю, указанные проблемы практически не существуют. Например, в Польше нетрудно установить теснейшую связь между уровнем доходности национальной экономики в целом, аграрного его сектора в частности, и ценой земли.

Обобщая сказанное, нужно согласиться с тем, что национальные ставки налога на землю существенно отличаются от их действительного значения в условиях цифровой экономики. В результате доходная часть республиканского и местных бюджетов не получает очень определенную сумму поступлений, а коммерческие операции с ней не сопровождаются адекватной экономической логикой их исполнении.

Список использованных источников:

1. Жудро, И. Н. Методические проблемы практикоприменения кадастровых цен на землю в бизнесе /И.Н. Жудро // Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития: матер. XVIII междунар. науч. конф. (Минск, 19-20 окт. 2017 г.). В 3 т. Т.3 / редкол.: В.В. Пинигин [и др.]. – Минск: НИЭИ М-ва экономики Республики Беларусь, 2017. – С.92–93.
2. Жудро, И. Н. Эффективные инструменты развития рынка недвижимости /И.Н. Жудро // Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития: матер. XVII Междунар. науч. конф. (Минск, 20-21 окт. 2016 г.). В 3 т. Т.2 / редкол.: А.В. Червяков [и др.]. – Минск: НИЭИ М-ва экономики Республики Беларусь, 2016. – С.231–232.

**ПРОЕКТ АДАПТАТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ЖИТОМИРСЬКОЇ ВОДОНАПІРНОЇ ВЕЖІ ЯК КЕЙС
ДЛЯ ВІДДІЛІВ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ ОТГ**

У зв'язку з адміністративно-територіальною реформою в Україні перед об'єднаними територіальними громадами постала проблема не тільки збереження, а й використання та популяризації об'єктів культурної спадщини. На території Житомирської області, яка є одним із лідерів за кількістю новоутворених об'єднаних територіальних громад, на державному обліку перебувають 6604 пам'ятки, з них: 1924 – пам'ятки археології, 4641 – пам'ятки історії, 39 – монументального мистецтва [1]. Зокрема, до Державного реєстру нерухомих пам'яток України внесено 52 пам'ятки культурної спадщини місцевого значення, 16 – національного значення [2].

Більшість із них знаходиться на території сільських і селищних об'єднаних територіальних громад, які не мають досвіду адаптивного використання пам'яток архітектури чи монументального мистецтва. Хоча саме туризм і креативні індустрії можуть стати імпульсом для розвитку багатьох ОТГ.

Натомість необхідний досвід із перетворення об'єктів культурної спадщини на громадські простори чи туристичні атракції за умов дотримання Закону України «Про охорону культурної спадщини» мають міста. Тому проект перетворення житомирської Водонапірної вежі на привабливий об'єкт туристичної інфраструктури, відкритий для мешканців і гостей міста, один із осередків культурного життя, може стати кейсом для відділів культури і туризму, які формуються в ОТГ.

Водонапірна вежа (1899 р.), має статус пам'ятки архітектури місцевого значення (охоронний номер 17) відповідно до розпорядження голови Житомирської обласної державної адміністрації «Про взяття на облік і

---

* Науковий керівник: Якобчук В. П., к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

охорону пам'яток архітектури місцевого значення» від 04.03.1996. А отже підпадає під дію Закону України «Про охорону культурної спадщини» як об'єкт культурної спадщини [3].

Крім того, споруда, що протягом 1988–2017 років перебувала на балансі Житомирводоканалу – комунального підприємства Житомирської міської ради, – як пам'ятка архітектури місцевого значення підлягає юрисдикції Управління культури та туризму Житомирської ОДА.

Із ініціативою надати новий статус Водонапірній вежі, що останніми роками не використовувалася ані функціонально, ані з будь-якою іншою метою, 2017 року виступила Житомирська міська рада спільно з Німецьким товариством міжнародного співробітництва GIZ, яке впроваджує в Житомирі проект «Інтегрований розвиток міст в Україні».

Процес «ревіталізації» Водонапірної вежі, який усе ще триває й остаточно завершиться у 2023 році, складається з низки етапів:

1. Водонапірна вежа як проект школи урбаністики CANactions

У 2017 р. потенційна «ревіталізація» Водонапірної вежі стала об'єктом вивчення командою випускників школи урбаністики CANactions, яка за підтримки Житомирської міської ради розробила проект з перетворення споруди на громадський простір для культурних подій. Вивчення громадської думки щодо майбутнього Водонапірної вежі було здійснене в рамках Вечора відкритих дверей 19 травня 2017 року, коли близько тисячі житомирян мали унікальну нагоду не тільки відвідати пам'ятку, а й оцінити запропоновані сценарії її повернення до життя [4].

2. Водонапірна вежа як демонстраційний проект у рамках проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні»

Влітку 2017 року Водонапірну вежу було обрано в якості одного з трьох демонстраційних проектів у рамках впровадження концепції «Інтегрованого розвитку міст в Україні». Свій вибір демонстраційного проекту житомиряни могли здійснити протягом 7–10 вересня 2017 року в ході онлайн-голосування на сайті міської ради та протягом 9–10 вересня на шести локаціях міста. Загальна кількість учасників голосування склала близько 2862 особи, майже половина з яких віддали свої голоси проекту «Водонапірна вежа» [5].

Реалізація демонстраційного проекту з самого початку передбачала співфінансування: 50 тисяч євро виділили уряди Німеччини та Швейцарії,

не менше 51 тисячі євро має виділити Житомирська міська рада. Терміном реалізації демонстраційного проекту було обрано 2018 рік [6].

3. Вирішення долі та функціонального призначення Водонапірної вежі в ході partecipативних практик

Подальша доля Водонапірної вежі вирішувалася в процесі комунікації з громадськістю під час Форумів інтегрованого розвитку, регулярних робочих груп у складі експертів у галузі містобудування, архітектури й культури, фокус-груп за участі представників туристичного бізнесу, громадських організацій, архітекторів, художників тощо.

4. Всеукраїнський архітектурний бліц-конкурс на найкращу пропозицію щодо дизайну Водонапірної вежі

20 лютого 2018 року виконавчим комітетом Житомирської міської ради спільно з GIZ був оголошений всеукраїнський архітектурний бліц-конкурс на найкращу пропозицію щодо дизайну внутрішнього простору будівлі Водонапірної вежі та розвитку прилеглої території. Переможцем конкурсу став авторський колектив студії «Формографія» (Проектна пропозиція 921VZH).

5. Фіналізація проекту

Фінальний етап реалізації проекту переноситься з 2018 на 2019 рік. Департамент містобудування та земельних відносин Житомирської міської ради розробляє науково-проектну документацію, спрямовану на збереження пам'ятки архітектури, а також робочий проект, який буде узгоджено та затверджено в установленому законом порядку.

Подальші кроки реалізації проекту пов'язані з ремонтно-реставраційними роботами у Водонапірній вежі, оновленням прилеглої до Водонапірної вежі території на перехресті вул. Пушкінської і вул. Дмитра Донцова. Остаточне завершення проекту планується 2023 року.

Сьогодні за майбутнє демо-проекту відповідає новостворена комунальна установа Житомирської міської ради «Агенція розвитку міста», на баланс якої й було передано будівлю Водонапірної вежі згідно з рішенням виконкому Житомирської міської ради № 34 від 17.01.2018 р.

Як бачимо навіть на прикладі однієї споруди, процес «ревіталізації» й подальшого адаптативного використання об'єктів культурної спадщини, які перебувають у власності муніципального утворення, складний і

тривалий. Він передбачає як діалог між міською й обласною владою, різні форми партиципації з метою дізнатися думку громадян, так і залучення зарубіжних інвестицій.

Список використаних джерел:

Управління культури та туризму Житомирської ОДА / Пам'ятки культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukt.zhitomir-region.gov.ua/index.php?pamyat>

Державний реєстр нерухомих пам'яток України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244910406.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.

На дві години водонапірну вежу в Житомирі відкриють для відвідувачів і познайомлять зі сценаріями її відродження [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://www.zhitomir.info/news_165823.html.

Водонапірна вежа перемогла у голосуванні за вибір демонстраційного проекту «Інтегрований розвиток міст в Україні» [Електронний ресурс] // Прес-центр Житомирської міської ради. – Режим доступу до ресурсу: <http://zt-rada.gov.ua/?3398%5B0%5D=1482>

У Житомирі визначають демонстраційний проект «Інтегрований розвиток міст в Україні» [Електронний ресурс] // Прес-центр Житомирської міської ради. – Режим доступу до ресурсу: <http://zt-rada.gov.ua/?3398%5B0%5D=1462>

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ РОСЛИННИЦТВА

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи в Україні визначає П(С)БО 30 [1].

Поточні біологічні активи рослинництва – це рослини, які в процесі поточних біологічних перетворень здатні давати сільськогосподарську продукцію або додаткові біологічні активи, а також в інший спосіб приносити економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців [1].

Об'єктом бухгалтерського обліку поточних біологічних активів рослинництва можуть бути види рослин або однорідні групи біологічних активів, які складаються з певних технологічних груп відповідно до стадії завершеності вирощування.

Поточні біологічні активи рослинництва як специфічний об'єкт обліку сільськогосподарських підприємств мають ряд особливостей, що пов'язано з їх біологічними властивостями, які необхідно враховувати у процесі здійснення контролю:

- у процесі перетворень відбувається зростання маси рослин;
- мають здатність давати сільськогосподарську продукцію;
- вибуття поточних біологічних активів рослинництва відбувається після збирання врожаю.

Оцінка поточних біологічних активів здійснюється на дату надходження, дату балансу та дату вибуття з використанням методів: справедлива вартість, первісна вартість, виробнича собівартість.

Приріст сільськогосподарських культур з моменту посадки визнається поточними біологічними активами рослинництва та оприбутковується за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. Первісне визнання додаткових біологічних активів відображається в

---

* Науковий керівник: Рибалко О. М., к. е. н., професор, Запорізький національний університет

тому звітному періоді, у якому вони відокремлені від біологічного активу [2]. Незавершене виробництво в рослинництві є об'єктом обліку по рахунку 23 »Рослинництво.

Підставою для оприбуткування є Акт на оприбуткування поточних біологічних активів, оцінених за справедливою вартістю (ф. № ПБАСГ-1, наказ Мінагрополітики від 21.02.2008 № 73). Придбання поточних біологічних активів рослинництва здійснюється на підставі Акта приймання-передачі. Підставою для списання є Акт на списання поточних біологічних активів, оцінених за справедливою вартістю (ф. № ПБАСГ-2, наказ Мінагрополітики від 21.02.2008 № 73).

Отже, поточні біологічні активи є специфічним об'єктом обліку та мають ряд особливостей у методології їх обліку, вдосконалення яких набуває особливої актуальності.

Список використаних джерел:

1. Біологічні активи: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05> (дата звернення: 10.11.2018).
2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF06097.html (дата звернення: 12.11.2018).

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ З ДОПОМОГОЮ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Актуальність вивчення теми щодо електронних послуг пояснюється тим, що у сучасних умовах розвитку інформаційних технологій та їх практичного застосування в системі державного управління населення має можливість отримувати якісно, оперативно та прозоро широкий спектр послуг, що надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Важливим кроком у напрямі розвитку електронних послуг стало ухвалення Концепції розвитку системи електронних послуг, яка визначає основні напрями, механізми та етапи формування ефективної системи надання адміністративних та інших публічних послуг в електронній формі в Україні. Протягом 2016-2019 рр. Концепцією передбачено, зокрема, проведення оптимізації процедур надання адміністративних послуг, а також реалізацію пілотних проєктів із запровадження надання пріоритетних послуг в електронній формі.

Електронна адміністративна послуга – адміністративна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Статтею 17 Закону України «Про адміністративні послуги» визначено, що адміністративні послуги в електронній формі надаються через Єдиний державний портал адміністративних послуг (далі – Портал), у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування. Портал ведеться з метою забезпечення доступу суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги з використанням Інтернету і є офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг. Також, інформація про адміністративні послуги та їх електронний спосіб отримання у більш повній та, інколи, зручній

---

* Науковий керівник: Якобчук В. П., к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

формі представлена на Інтернет-ресурсах можна отримати, наприклад, Міністерством юстиції України. Наразі кількість електронних сервісів, які надаються Міністерством юстиції України, є найбільшою у порівнянні з іншими міністерствами та центральними органами виконавчої влади. Через Кабінет електронних сервісів Міністерства юстиції України (кар.minjust.gov.ua) відвідувачам пропонується:

- отримання документів з державних реєстрів Міністерства юстиції України в режимі он-лайн;
- реєстраційні дії у державних реєстрах України в електронному вигляді;
- пошук інформації у державних реєстрах України;
- користування електронними системами звітності для тих осіб, які здійснюють спеціалізовану професійну діяльність;
- участь в електронних торгах арештованим майном тощо.

Одним з он-лайн сервісів в контексті децентралізації є автоматизована система «Он-лайн будинок юстиції». Дана система була запущена у якості пілотного проекту 7 квітня 2016 у місті Києві, наразі даний проект вийшов на національний рівень. Це повністю прозора автоматизована система, яка дає можливість спростити життя пересічного українця, зменшити кількість бюрократичних процедур і запобігти корупції. Користуватися «Он-лайн будинком юстиції» можуть всі без винятку громадяни з будь-якої точки світу, адже сервіс діє за принципом екстериторіальності. Єдина необхідна умова – наявність Інтернету.

«Он-лайн будинок юстиції» – це можливість не виходячи з власного дому :

- повторно отримати документи у сфері реєстрації актів цивільного стану;
- зареєструвати або ліквідувати фізичну особа підприємця;
- зареєструвати громадське об'єднання або засіб масової інформації;
- отримати дані про електронний цифровий підпис;
- отримати інформацію з усіх реєстрів Мін'юсту.

Ще одна послуга – соціальний ліфт. Бажаючи влаштуватись на роботу в органи юстиції, можуть залишити свою анкету, і вона буде автоматично вноситися в пропозиції із заповнення вільних вакансій в системі юстиції.

Також «Он-лайн будинок юстиції» надає можливість скористатися послугою «СМС-Маяк», яка інформує українських громадян через СМС про будь-які реєстраційні дії, які вчиняються з їхньою нерухомістю, а

також сповіщає власників про те, хто з користувачів реєстру цікавився їхнім майном. Завдяки СМС-інформуванню кожен громадянин може в режимі реального часу контролювати своє нерухоме майно. Задля зручності користувачів на порталі сервісу розміщена інструкція з отримання кожної запропонованої послуги, а також є опція «залишити відгук». Щоб скористатись бажаною послугою на веб-порталі необхідно перейти зареєструватись на порталі обравши логін, вказавши e-mail та ПІБ. Після реєстрації громадянину необхідно обрати бажану послугу передбачену веб-порталом та скористатись нею.

«Онлайн будинок юстиції» – платформа, яка дійсно ефективно працює та користується великою популярністю. Тому Мін'юст планує у подальшому ще більш розширити перелік електронних послуг.

Міністерство юстиції виходить в лідери серед державних органів, де запроваджуються електронні технології. Таким чином, громадяни отримали змогу «наблизитись» до адміністративних послуг без складних бюрократичних процедур. Також, для забезпечення максимального доступу до інформації та послуг у сферах державної реєстрації Міністерством юстиції запроваджено електронні онлайн-сервіси, які дають можливість швидко та зручно отримати всі необхідні документи.

Список використаних джерел:

1. Електронне урядування: опорний конспект лекцій / Дзюба С.В., Жиляєв І.Б., Полумієнко С.К., Рубан І.А., Семенченко А.І.; за ред. А.І. Семенченка. – 2012. С.– 264
2. Єдиний державний портал електронних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poslugy.gov.ua/>
3. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://online.minjust.gov.ua/information/>.
4. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kap.minjust.gov.ua/login/index/>.
5. Про адміністративні послуги : Закон України від 06 вересня 2013 р. № 5203-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
6. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного portalу адміністративних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 03 січня 2013 р. № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-2013-%D0%BF>.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ПОГЛИБЛЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Враховуючи актуальність питання сільського розвитку прикордонних територій України, залишається дискусійним питання стосовно оптимізації напрямів їх розвитку в контексті забезпечення ефективності транс кордонного співробітництва. Результати дослідження показують, що основними ознаками комплексного соціально-економічного розвитку сільських територій прикордонних регіонів України є:

- оптимальне економічне та екологічно оправдане використання наявних ресурсів регіону;
- раціональна галузева і територіальна структура сільського господарства на цих територіях, яка повинна відповідати соціальним та екологічним умовам;
- тісний взаємозв'язок із суміжними територіями сусідніх держав та необхідність координації програм їх соціально-економічного розвитку.

Практика доводить, що основною рисою прикордонних сільських територій є спрямованість їх виробничо-господарської діяльності на експортно-імпортні операції в режимі прикордонної торгівлі з домінуванням імпортної складової. Що стосується трудових ресурсів цих територій, то значна їх частина вимивається за кордон шляхом трудової міграції та човникової торгівлі.

Погоджуємося з думкою науковців д. е. н., проф. Т. Г. Васильціва, к. е. н., доц. В. В. Бойка, що «соціально-економічний розвиток будь-якої території об'єктивно унеможливлений, якщо немає фінансово-економічного ресурсу, на який він буде опиратися» [1].

Дослідники О. Я. Гримак та І.К. Кравців [2] підкреслюють «наявність трьох ключових пріоритетів сільського розвитку в країнах-членах ЄС, задекларованих у Стратегії «Європа 2020», а саме: розумний розвиток (підтримка інновацій і «зелених технологій»), сталий розвиток (підвищення ефективності використання ресурсів для стимулювання базових рівнів

виробництва продуктів харчування, а також скорочення викидів і розвиток біоенергетики), всеохоплюючий розвиток (реалізація місцевого потенціалу, диверсифікація сільської економіки та створення нових робочих місць, реструктуризація сільського господарства)» [3].

Тому, на основі проведеного дослідження вважаємо, що пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку сільських територій в контексті забезпечення ефективності транскордонного співробітництва можна вважати наступне:

- активізація регіональної фінансової політики з метою ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва та інших видів господарської діяльності на прикордонних сільських територіях з використанням наявного трудового потенціалу.

- підвищення функціональної спроможності системи маркетингових досліджень та їх диверсифікація з метою зростання обсягів залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток прикордонної інфраструктури сільських територій;

- облаштування в достатній кількості майданчиків для стоянки транспортних засобів, приміщень для відпочинку, пунктів технічного обслуговування, приймання їжі, кемпінгів, технічних станцій і тощо на автошляхах між населеними пунктами Львівської області (крім тих, які приналежні до ділянок, відремонтованих до Євро-2012 автодоріг загального користування – Львів-Рава-Руська, Львів-Краковець, Львів-Шегині, Київ-Чоп);

- подальший розвиток виставково-ярмаркових центрів на шляхах сполучення з державним кордоном України;

- інтенсифікація інформаційних потоків між прикордонними сільськими територіями України і сусідніх держав, розвиток інформаційної інфраструктури, зокрема Інтернет-комунікацій і мобільного зв'язку та формування нових засобів і технологій просування інтересів сільських територіальних громад у межах транскордонних територій;

- в межах під'їзних шляхів до сіл встановити спеціальні споруди та засоби, призначені для забезпечення безпечних та зручних умов руху (належного освітлення, примусового зниження швидкості);

- створення сприятливого середовища для розвитку конкурентоспроможного малого і середнього підприємництва, у т. ч. з використанням

наявного природно-ресурсного потенціалу гірських сільських територій Українських Карпат, а саме: надання оздоровчо-відпочинкових послуг, туристичних послуг, розвиток «зеленої» економіки, створення агроосель, творчих індустрій з виготовлення екологічно чистої сільськогосподарської продукції, використання потенціалу культурних ресурсів та народної творчості місцевих народних умільців на основі відновлення традиційних місцевих промислів, продукція яких може користуватися значним попитом не лише на Україні, а й за кордоном;

- забезпечити підвищення рівня якості функціонування пасажирського автомобільного транспорту та його інфраструктури в межах прикордонного простору;

- впроваджувати досвід та виконання норм щодо розбудови об'єктів дорожнього сервісу, зокрема, практики планування розміщення об'єктів сервісу вздовж автомобільних доріг, подолання перешкод в отриманні дозволів суб'єктами підприємницької діяльності на розміщення, будівництво та реконструкцію, урегулювання неузгодженості окремих правових питань у сфері розподілу землі в сільській місцевості на прикордонних територіях;

- реалізації нових навчально-освітніх та інноваційно-інвестиційних програм, що забезпечить необхідний розвиток сільської освіти;

- впровадження сучасних механізмів агроконсалтингу та дорадництва, що сприятиме активізації процесів сільськогосподарської кооперації, а також дозволить мінімізувати рівень ілєгалізації сільської економіки та сприятиме подоланню песимістичних очікувань селян;

- створення розгалуженої системи транспортно-логістичних центрів, оскільки на розташованих поблизу кордону територіях сільських поселень Волинської, Львівської та Закарпатської областей практично немає жодного логістичного центру європейського зразка;

- впровадження у діяльність органів місцевого самоврядування сільських територіальних громад у прикордонних регіонах України сучасних маркетингових технологій з метою забезпечення розвитку та диверсифікації економіки відповідних сільських територій;

- активізація транскордонних комунікаційних заходів при сприянні ЄС з метою об'єднання зусиль органів державної влади та місцевого

самоврядування щодо вирішення міграційних проблем, у т.ч. на основі інноваційного розвитку прикордонних сільських територій;

- створення транскордонних комунікаційних мереж з високим рівнем захисту інформації, що використовується для просування інтересів сільських територій прикордонних регіонів з метою залучення потенційних іноземних інвесторів;

- формування пріоритетних напрямів трансферу технологій регіонального маркетингу, поширених у країнах-членах ЄС, та розробка пропозицій щодо адаптації їх на вітчизняний ґрунт у межах сільських територій прикордонних регіонів України.

Список використаних джерел:

1. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України: [монографія] / За ред. д.е.н., проф. Т. Г. Васильціва, к. е. н., доц. В. В. Бойка. Львів: Ліга-Прес, 2016. 260 с.
2. Гримак О. Я., Кравців І. К. Роль маркетингу в розвитку сільських територій прикордонного регіону: євроінтеграційний контекст // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького, 2016. т. 18. № 2 (69). С. 35.
3. Большевський В. Вплив інституційних дисфункцій на ефективність використання соціально-економічного потенціалу розвитку сільських територій // Регіональна економіка. 2014. №7. С. 149–161.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Питання сільських територій і розвитку села та пошуку шляхів їх вирішення присвячено чимало праць таких вчених як В. Борщевського, І. Гнибіденка, С. Гудзинського, М. Маліка, А. Малиновського, Х. Притули та інших. Але існує ряд дискусійних питань щодо таких категорій як «село», «сільська територія», «сільська місцевість», «сільська територіальна громада». В багатьох європейських країнах поняття «сільська територія» має давні традиції [9, с. 109], а в Україні це поняття є доволі новим. В міжнародній практиці вживається термін «сільська місцевість» або «сільський регіон (район)» [7, с. 8], визначення якого співпадає з вітчизняним поняттям «сільська територія». Тому під сільською місцевістю вони розуміють територію, що знаходиться під юрисдикцією сільських рад [2, с. 257].

Термін «територія» (від лат. *territorium* – область, територія) – це регіон, обмежена природною, державною чи адміністративною межами [6]. У словнику-довіднику цей термін розглядається як «частина земної поверхні у визначених межах (кордонах) з властивими їй географічним положенням, природними та створеними діяльністю людей умовами та ресурсами, а також з повітряним простором та розташованим під нею надрами» [5, с. 270]. У підсумок цього, В.В. Юрчишин вважає, що сільська територія включає в свою орбіту все те, що на ній у тій чи іншій формі функціонує або є її складовою [8, с. 28–35]. Осередком сільської території є сільський населений пункт (село), хоч окремі об'єкти можуть розташовуватись поза його межами, наприклад дороги.

Село – це населений пункт з специфічними соціально-культурними процесами, частина жителів якого займається сільським господарством. До складових сільської території відносять: населення як системоутворюючий елемент; сільське поселення як виробничий, соціальний та адміністратив-

ний осередок; земельні ресурси поза межами сільських поселень; об'єкти виробничої і соціальної інфраструктури; органи місцевого самоврядування. Окрім вище перерахованих сфер, слід віднести сфери обміну, розподілу та споживання, становлення яких в селі дасть змогу селянам не тільки виробляти продукцію, але й більш ефективно розпоряджатися нею.

Враховуючи вищевикладене під сільською територією слід розуміти систему, що поєднує економічну, соціальну та управлінську складові, яка використовуючи природні ресурси, має на меті підвищення рівня життя сільського населення.

В Україні за роки її незалежності в цій системі відбулись зміни. З прийняттям низки нормативно-правових актів ключовим суб'єктом управління сільськими територіями стали органи місцевого самоврядування, яким було передано значну частину функцій щодо забезпечення життєдіяльності населених пунктів. Відповідно до цього появилася низка понять, а саме сільська територіальна громада.

Поняття «сільська територіальна громада» ввійшло в науковий обіг відносно недавно, але вже існує безліч спроб його тлумачення. Розкриття його змісту доцільно виходити, перш за все, із термінів «громада» і «територіальна громада». Термін «громада» (від лат. *politia* – община) – це група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів, що ставить перед собою певні спільні завдання [3].

Термін «територіальна громада» – це «жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр» [1].

Поняття «громада» започатковане із Княжих часів і пройшла декілька етапів свого саморозвитку. На Закарпатті громади ототожнювались із селом, у межах якого користувалася самоврядуванням з виборним старостою. Від тоді започаткувалося формування поняття «сільська територіальна громада».

Під сільськими територіальними громадами розуміють спільноту мешканців села чи селища, які мають можливість впливати на вирішення питань розвитку сільських територій [1]. Коли мова йде про сільську територіальну громаду варто говорити не лише про вирішення питань певної території землі, а розглядати її як певне об'єднання жителів

обмежених територією села чи селища, які виявляють ініціативу спільного вирішення проблем громади з врахуванням особливостей території, інфраструктури, економічного розвитку, стану сільського господарства та культурних традицій.

Отже, визначення сутності понять «село», «сільська територія», і «сільська територіальна громада» поглиблюють та розвивають методологічні основи наукових досліджень регіональної економіки.

Список використаних джерел:

1. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: монографія; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К.: [Б. В.], 2001. – 260 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. – К. : Перун, 2001. – 1440 с.
3. Громада / Онлайн енциклопедія Вікіпедія : [Електронний ресурс]. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення: 29.09.2018).
4. Економічний і соціальний стан аграрного сектора України: Наукова статистико-аналітична розробка / [П.Т. Саблук, О.А. Бугуцький, М.К. Орлатий, Ю.О. Бугуцький, О.Г. Булавка]. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1997. – 372 с.
5. Регіональна економіка: Словник-довідник / [Богорад О.Д., Невелєв О.М., Падалка В.М., Підмогильний М.В.]; за ред. М.В. Підмогильного. – К.: НДІСЕП, 2004. – 346 с.
6. Територія / Онлайн енциклопедія Вікіпедія : [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. (дата звернення: 29.09.2016).
7. Шайкин В.В. Развитие сельской местности. Теория и практика. Учеб. пособие / В.В. Шайкин, Р.Г. Ахметов. – М.: Издательство МСХА, 2001. – 54 с.
8. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 28-35.
9. Jonassen C. T. Community Typology – Community Structure and Analysis [Text] / C. T. Jonassen. – N.-Y.: Kluges, 1959. 195 p.

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ АПАРАТУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

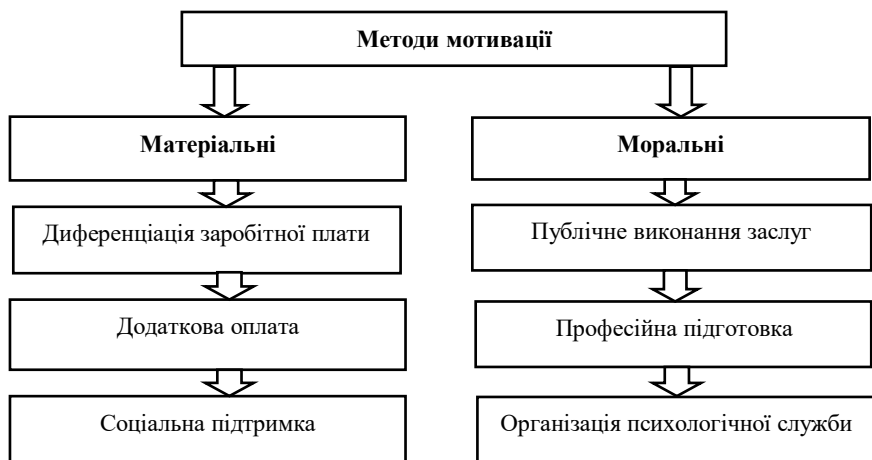
Найголовнішою проблемою в сучасному світі працівника державної служби, є його можливості у підвищенні результативності праці і як результат заробітної плати, що є основним видом матеріального стимулювання та основною матеріальною потребою за свідченням більшості опитаних робітників [2, с. 103]. Мотивація працівників апарату публічного управління в сьогоdnішніх умовах є однією з найактуальніших проблем. Особливо гостро стоїть питання підготовки та залучення молоді до державної служби в органах місцевого самоврядування, та в органах виконавчої влади, а також створення умов для професійного зростання перспективних молодих державних службовців. Саме тому мотивація працівників займає одне з найголовніших місць в управлінні персоналу, оскільки вона є важливою причиною їхньої поведінки. Найголовнішим завданням керівництва є орієнтація працівників на досягнення цілей організації. Це можливо досягти за допомогою таких чинників: потрібно встановити безпосередній зв'язок між обсягом, результативністю та якістю праці державних службовців і розміром грошової винагороди за цю працю; єдиний підхід до оплати праці «за ідентичну роботу – однакова оплата», перейти від розрізненості оплати праці в різних органах влади; підвищення мінімальної заробітної; зміна пріоритетів при формуванні оплати праці; соціальна захищеність, зокрема, забезпеченість житлом через програму кредитування державних службовців; можливість вивчення іноземних мов, для подальшого просування по службі та змоги ефективного обміну досвідом; можливість участі в управлінні та участі у прийнятті рішень; кар'єра і розвиток [1]. Впровадження в життя таких механізмів в теперішніх умовах, позитивно вплине на престиж державної служби та очікувані результати і відповідно зацікавить молодь в службі в органах

---

* Науковий керівник: Прокопчук Л. М., к. е. н., доцент, Подільський державний аграрно-технічний університет

державної влади, особливо в органах місцевого самоврядування. Для того щоб були реалізовані ці завдання потрібно запропонувати новий підхід у підборі кадрів на державні посади. Кожен керівник має переконати працівників працювати якнайкраще, підтримувати зацікавленість у праці, ініціювати переживання задоволення від отриманих результатів. Важливим також є те, щоб працівники домагалися досягнення цілей організації творчо та добровільно. Здебільшого на практиці часто спостерігається картина невмілого застосування системи мотивації, і в результаті цього низькі результати діяльності. Тому потрібно застосовувати не лише матеріальну, а й моральну мотивацію (рис. 1).

Рис. 1. Методи мотивації

Джерело: [2].

Як відомо матеріальне забезпечення відіграє важливу роль в системі мотивації державних службовців в розвинених країнах. Сформована система мотивації для працівників державної служби складається з:

- основної винагороди, передбаченої для даної посади;
- надбавка за багаторічну працю, тобто надбавка за стаж, які призначаються працівникам згідно Кодексу законів про працю;
- надбавка державної служби з визначеним титулом заслуженого службового рівня.

Враховуючи те, що вище перераховано пропонуємо основні напрями створення ефективної системи мотивації в Україні:

- залучити найбільш талановитих громадян до роботи в державному апараті;
- забезпечити заробітну плату в державному секторі на одному рівні із зарплатою із приватним сектором;
- встановити суворі покарання за корупцію, належність до якої визначилась завдяки побічним явищам;
- мінімізувати повноваження органів державної влади;
- побудувати основу для нематеріальної мотивації державних службовців, на ідеї того, що саме від них залежить добробут на майбутнє всього українського суспільства.

Таким чином, використання запропонованих методів призведе до підвищення мотивації, а як наслідок до налагодженої роботи органів державного управління та підвищення економічного розвитку країни в цілому.

Які б прекрасні не були ідеї, інноваційні технології, найсприятливіші зовнішні умови, без добре підготовленого та мотивованого персоналу високої ефективності роботи досягнути неможливо. Вкладення в людські ресурси стає довгостроковим чинником і як результат ефективність роботи органів місцевого самоврядування і не тільки. Сучасний працівник повинен враховувати всі фактори, щоб забезпечити успішну роботу організації. При формуванні оптимальної системи мотивації сучасним працівникам державної служби необхідно використовувати класичні теорії мотивації і враховувати менталітет народу.

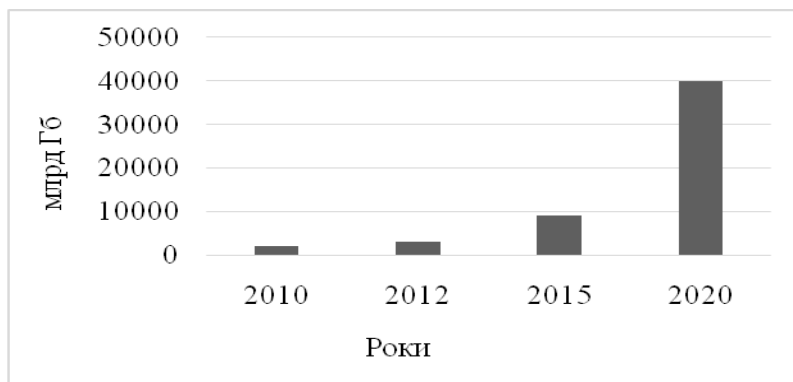
Список використаних джерел:

1. Поліщук, Н. Актуальні питання щодо діагностики факторів мотивації державних службовців [Текст] // Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць. – Одеса, 2006. – Вип. 3 (27). – С. 250.
2. Артеменко, Л. В. Мотиваційний механізм у державному управлінні: поняття та структура [Текст] // Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2004. – № 1. – С. 98–109.

BIGDATA: ІННОВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ АГРОБІЗНЕСУ

Внаслідок розвитку ІТ-технологій та «Інтернету речей» аграрії отримують великі масиви даних, які важко проаналізувати в повній мірі. Наразі дана інформація є цінним економічним ресурсом для аграрних підприємств при її правильному використанні.

Всезростаючий обсяг даних, що надходить з різних джерел, призвів до значних змін у системах їх зберігання та аналізу. Даний фактор може стати важливим резервом підвищення конкурентоздатності агробізнесу, особливо враховуючи, що за даними аналітиків компанії IDC, до 2020 р. загальний обсяг цифрової інформації буде 40000 млрд. Гб (рис. 1).

Рис. 1. Загальний обсяг цифрової інформації у світі
Джерело: [2].

Термін «bigdata» з англійської мови перекладається як великі дані. Даний напрям демонструє глобальне прогресуюче зростання потоків різноманітної інформації в усіх галузях господарської діяльності [1]. Не

---

* Науковий керівник: Садовник О. В., к. е. н., доцент, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,

став винятком і агропромисловий комплекс. Так, наразі в агробізнесі відбувається автоматизація та роботизація процесів виробництва продукції. На підприємствах запроваджуються системи точного землеробства і «smartfarm». Таким чином, технологія «bigdata» є перспективним напрямом для покращення функціонування діяльності та зростання прибутковості АПК. В сільськогосподарському виробництві основними джерелами отримання потрібних даних є: системи GPS навігації; сенсорні датчики і прилади; системи контролю технологічних процесів.

Цифрові технології аналізу і обробки «bigdata» застосовують в різноманітних сферах аграрного виробництва. Наприклад, у рослинництві – це системи точного внесення добрив, засобів захисту рослин, у тваринництві – системи обслуговування обладнання для тваринницьких ферм. Поруч з інформаційною технологією «bigdata» розвивається інший, не менш перспективний напрям в даній сфері – «Інтернет речей» [3]. Цей термін означає глобальну мережу підключених до Інтернету фізичних пристроїв – так званих «речей», які оснащені спеціальними приладами. За допомогою різних датчиків та сенсорів забезпечується моніторинг сільськогосподарських угідь.

Точне землеробство є одним з найбільших напрямів застосування цифрових технологій «bigdata» в агропромисловому комплексі [4]. Основною ідеєю даної системи є те, що територія оброблювальних земель є неоднорідною і кожна ділянка вимагає індивідуального догляду. Завдяки інформації яка надходить зі спеціальних датчиків аграрії мінімізують витрати основних виробничих ресурсів. Наприклад, проаналізувавши стан агрохімічного стану ґрунту, ми можемо побачити які саме ділянки потребують внесення добрив. Таким чином, забезпечується економія на гектар сільськогосподарських угідь і, відповідно, зростає прибутковість господарства.

У тваринництві набули поширення технології роботизованого доїння молочних корів. Вони дають змогу ефективно керувати ресурсами і товарними потоками. В даній сфері широко використовуються технології «bigdata», за допомогою яких відбувається моніторинг виробничих процесів у режимі реального часу.

Для якісного та ефективного управління технологічними операціями розробляють спеціалізовані комп'ютеризовані платформи. Прикладом може бути система Delaval Delpro™ Farm Management, галуззю

використання якої є молочне виробництво. Дана платформа є одним із напрямів використання цифрових технологій «bigdata» у сільському господарстві для зростання його рентабельності.

Отже, агробізнес є потенційно перспективною сферою для використання технологій «bigdata», яка може стати одним із чинників збільшення доданої вартості для сільськогосподарських підприємств. В той же час, створення спеціальних платформ дозволяють ефективно обробляти та аналізувати великі обсяги інформації. Варто розуміти, що зібрати великі масиви даних є недостатньо, їх потрібно правильно інтерпретувати, проаналізувати і структурувати в належній формі для потреб агробізнесу.

При цьому традиційні технології організації ведення рослинництва і тваринництва вже є не досить актуальними і ефективними. Якщо раніше вони приносили суттєвий прибуток, то наразі є низько конкурентними порівняно з сучасною цифровою системою «bigdata» [5]. Тому в подальшому найбільший економічний ефект будуть отримувати ті аграрії, які використовуватимуть новітні інформаційні технології для отримання та аналізу даних про власні операційні витрати і виробничі процеси.

Список використаних джерел:

1. Big Data and the History of Information Storage [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.winshuttle.com/big-data-timeline/>
2. Аналитический обзор рынка Больших Данных [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ipoboard.ru/files/cms/5e3af134b9942559eb802ea93a1c9050>
3. Майер-Шенбергер В., Кукьер К. Большиеданные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим / Виктор Майер-Шенбергер, Кеннет Кукьер; пер. с англ. Инны Гайдюк. — Москва.: Манн, Иванов и Фербер, 2014 — 240с.
4. Пучков Ю. Щодо тенденцій розвитку українського ІТ-ринку / Ю. Пучков [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://yasnogroup.com/ua/проекти/думка_експерту/український_іт-ринок/
5. Руденко Александр О том, как с помощью Big Data повысить эффективность агробизнеса / А. Руденко [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://landlord.ua/neizbezhnaya-ekonomiya/>

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР СИСТЕМИ АГРОБІЗНЕСУ

Вплив зовнішніх факторів кризи має здебільшого стратегічний характер. Вони зумовлюють фінансову кризу на підприємстві, якщо менеджмент неправильно або несвоєчасно реагує на них, тобто якщо відсутня або недосконало функціонує система раннього попередження та реагування, одним із завдань якої є прогнозування банкрутства. Необхідно зазначити, що наслідком фінансової кризи можуть бути такі зміни:

фінансові – пов'язані з рухом і структурою капіталу підприємства;
адміністративні – пов'язані зі структурою менеджменту підприємства;
маркетингові – пов'язані з реорганізацією інфраструктури ринку;
виробничо-технологічні – пов'язані з організацією виробництва.

Кожному підприємству притаманні специфічні темпи розвитку. Перехід від однієї стадії до іншої може супроводжуватися кризами різного типу, зумовленими впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Тому для керівників підприємства виявлення можливих проявів кризових явищ, визначення кризових факторів можуть бути основою для розроблення антикризових заходів на кожній фазі життєвого циклу підприємства. На практиці, як правило, реалізація комплексу антикризових процедур починається на стадії занепаду, коли підприємство неплатоспроможне і для відновлення його платоспроможності необхідно застосувати процедуру банкрутства.

Спільним для різних організаційно-правових форм господарювання є алгоритм (послідовність) реагування на кризові явища, який включає їх попередження (прогнозування), здійснення антикризових процедур, розробку програми фінансового оздоровлення, вироблення і прийняття управлінських рішень, координування і організацію їх виконання, запровадження стимулів, облік і контроль результатів. Поряд з об'єктивними

---

* Науковий керівник: Ходаківський Є. І., д. е. н. професор, Житомирський національний агроекологічний університет

чинниками виникнення кризових ситуацій, сільськогосподарські суб'єкти господарювання не володіють достатньою мірою досвідом антикризового управління. Для них характерна низька обізнаність щодо методології і практики здійснення антикризових заходів, відсутність професійного кадрового забезпечення та комплексної операційної системи антикризового управління, недооцінка почуття соціальної відповідальності тощо.

Проведене соціологічне опитування керівників сільськогосподарських підприємств Житомирської області свідчить, що переважна більшість підприємств (83%) вибірки здійснює переважно оперативне управління, не приділяючи уваги антикризовому управлінню. Програму антикризових заходів мають 52% досліджуваних підприємств. Серед антикризових заходів, які реалізовувалися або плануються в антикризових програмах, — завоювання лояльності нових покупців (16% опитуваних), збільшення виробництва / обігу для витіснення конкурентів з ринку (15%), залучення коштів акціонерів (власників) (13%), зниження цін на продукцію / послуги (10%) та інші. Для перелічених заходів реагування на кризу характерна розмитість цілей, епізодичність здійснення, відсутність поєднання стратегічних, тактичних і оперативних заходів щодо підтримки ефективного функціонування підприємств [1, с. 13].

У результаті проведеної діагностики та аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств Житомирщини виявлено недостатню ліквідність, платоспроможність та неефективне використання наявних ресурсів у таких суб'єктах господарювання, як ТОВ «Укрзернопром», ТОВ «Житомирнасінтрав», СТОВ «Ліщинське», СВК «Світоч», СТОВ «Украгротехтрейд», ФГ «Царіцино», СФГ «Ставрів» та СФГ «Миколай». Ліквідність цих підприємств знаходяться на критичному рівні — у діапазоні від 0,18 до 0,44 за коефіцієнтом швидкої ліквідності, при цьому значення вважається достатнім, якщо воно перевищує 0,6. Платоспроможність у межах від 0,42 до 0,89 за коефіцієнтом фінансової стабільності, нормативне значення якого більше 1. Про неефективне використання ресурсів свідчать показники оборотності активів та капіталу підприємств.

Як показує практика, уніфікованих методик підготовки до можливих глобальних кризових явищ, а також розвитку підприємства в цей період без істотних втрат не існує, але є досвід, придбаний у попередніх кризах. Вихід з кризового стану може супроводжуватись як позитивними, так і

негативними наслідками; можливе виникнення наступної, ще більш руйнівної кризи, а також консервація кризових явищ на достатньо тривалий час.

Деякі спеціалісти в науці про організаційну поведінку підкреслюють стимулюючу роль кризової ситуації в сприйнятті інформації людиною, яка приймає рішення. Дослідження показують, що процес сприйняття рішень, який проходить в умовах стресу, може бути утруднений; але якщо людина, яка приймає рішення, сприймає кризову ситуацію як виклик її здібностям і волі, то вона наповнюється додатковою енергією і справляється з проблемою. Проте, сприймати кризову ситуацію можна по-різному. Очевидним є те, що рішення, які приймаються в кризовій ситуації, частіше є значно гіршими від тих рішень, які виробляються в нормальних умовах. Що ж робити в умовах гострого дефіциту часу на реагування і граничного обмеження строків подолання кризи, особливо на її перших етапах.

В будь-якому випадку можливість подолання кризової ситуації безпосередньо залежить від наявності і ступеня дієвості механізму антикризового управління, що дозволяє не тільки здійснити вибір вдалих управлінських рішень по виходу з кризи, але й забезпечує існування і ефективне використання інструментарію попередження та виявлення симптомів настання кризового стану.

Основними екзогенними факторами економічної (фінансової) кризи на підприємствах України є:

- спад кон'юнктури в економіці в цілому;
- значний рівень інфляції;
- неефективна система регулювання суспільного виробництва;
- зменшення купівельної спроможності населення;
- нестабільність господарського і податкового законодавства;
- нестабільність фінансового, фондового і валютного ринків;
- посилення конкуренції в галузі та криза окремих галузей;
- посилення монополізму на ринку; – політична нестабільність в країні,

що визначає рівень ефективності зовнішньоекономічних відносин.

Внутрішні ж фактори пов'язані із:

- неефективним менеджментом керівництва;
- низьким рівнем кваліфікації працівників;

нездатності керівництва вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища тощо.

Таким чином, для виходу із кризи підприємству необхідно вирішити дві проблеми: 1) усунути наслідки кризи – відновити платоспроможність і стабілізувати фінансовий стан підприємства; 2) усунути причини кризи – розробити стратегію розвитку і здійснити на її основі реструктуризацію підприємства з ціллю недопущення в майбутньому повтору кризових явищ.

Список використаних джерел:

1. Василенко В.О. Антикризовеуправлінняпідприємством / В.О. Василенко – К.: ЦУЛ, 2003. – 504 с.
2. Іванюта С.М. Антикризове управління. – К.: ЦУЛ, 2007. – 288 с.
3. Татарников Е.А. Антикризисное управления: учеб. пособие. – М.: РИОР, 2005. – 95 с.

В. О. Культенко,

Н. Павлик*

Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

Україна

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

В нас час можна побачити тенденцію використання вітчизняними агропромисловими підприємствами застарілого та зношеного обладнання, відсутність інноваційної складової та достатнього інформаційно-аналітичного забезпечення, нестачу фінансових та трудових ресурсів для розширення виробництва. Переважаюча кількість підприємств є відсталими технологічно, енергоємними та недостатньо ефективними через відсутність систематизованого розвитку інноваційної діяльності. Не обійшли дані тенденції й аграрний сектор. Ставка уряду на розвиток аграрного сектора, з одного боку, і низький рівень матеріально-технічної бази багатьох сільськогосподарських підприємств та застосування ним застарілих технологій діяльності – з іншого, свідчать про необхідність кардинальних змін і в тому числі в позиції держави по відношенню до галузі. На сучасному етапі економічного розвитку агропромисловий сектор України є однією з провідних ланок для країн світу з ринковою економікою.

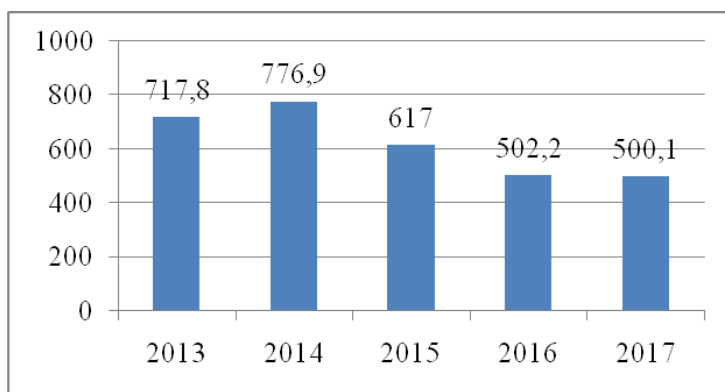
Дослідженню проблем інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки присвячено роботи таких вчених О. Амосова, Є. Бузовського, В. Воротіна, В. Гейця, Б. Губського, Л. Євчук, І. Іртищевої, С. Кваши, А. Костусева, Т. Лозинської, Ю. Лузана, С. Майстра, О. Макєвої, П. Макаренка, О. Маслака, М. Мельника, О. Могильного, Б. Пасхавера та ін.

Найголовнішою проблемою розвитку сільських територій України протягом останніх років є низький рівень інновацій та інвестицій, які використовують суб'єкти господарювання у своїй діяльності в аграрній сфері. З огляду на це виникає проблема, яка полягає в тому, що наші вітчизняні виробники не можуть конкурувати з іноземними суб'єктами господарю-

---

* Науковий керівник: Гмиря В. П., к. е. н. доцент, Черкаський інститут ДВНЗ "Університет банківської справи"

вання, які мають більш розвинені технології. Забезпечити конкурентоспроможність і сталий розвиток будь-якої галузі в умовах прискорення глобалізації та інтеграції до Європейського простору можна лише в тому випадку, коли цей розвиток здійснюватиметься на інноваційно-інвестиційній основі. Посадження інвестиційної та інноваційної діяльності, вкладення значних коштів у сучасні інноваційні технології та виробництво інноваційних продуктів слід розглядати як найважливішу передумову ефективного функціонування вітчизняного сільського господарства та інших галузей агропродовольчої сфери у відкритому конкурентному середовищі [1, с. 344]. Для формування конкурентного сільського господарства, яке постійно потребує вдосконалень, активної участі в зовнішньоекономічній діяльності потрібно залучати іноземні інвестиції. Іноземний досвід свідчить, що іноземні інвестиції забезпечують доступ до сучасних технологій, сприяють вдосконаленню, а також роблять продукцію конкурентоспроможною і стимулюють її просування на зовнішні ринки. Ці всі перспективи мають позитивний вплив на сільське господарство та дають змогу виробникові отримувати більший прибуток. Розглянемо надходження прямих іноземних інвестицій у сільське господарство України (рис. 1).

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) у сільському господарстві України, млн. дол. США

До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 28,1 %, Нідерланди – 20,6%, Велика Британія – 6,1%, Німеччина – 5,5 %, Австрія – 3,4%, Віргінські Острови (Брит.) – 4,1%, і Швейцарія – 4,7%.

За період 2013-2017рр. обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в сільське господарство України мав спадний характер починаючи з 2015 року. У 2015 році порівняно з 2014 обсяг скоротився на 8,23% і протягом всього аналізованого періоду мав спадний характер. Станом на 2017 рік порівнюючи з 2014 роком даний обсяг скоротився 35,63%. Обсяги ПІІ у сільське господарство України були дуже незначними, їх частка в загальних обсягах ПІІ в Україні становила 1,52–1,33% [2].

Відтоку іноземного капіталу сприяють високі інвестиційні ризики для інвестора, недостатня прибутковість, несприятливий інвестиційний клімат в цілому та політична та економічна нестабільність на території нашої країни протягом останніх років. Ці всі фактори призводять до невпевненості інвесторів у подальшій співпраці з Україною. Іноземні інвестиції в агропромисловий комплекс України в умовах обмеженості внутрішніх ресурсів є найпривабливішим джерелом матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Однак їх обсяг і рівень ефективності залишаються вкрай недостатніми через наявність цілої низки гальмуючих чинників [3, с. 106].

Серед вагомих перешкод називають нестабільність, непрозорість законодавчої бази, судова незахищеність підприємницької діяльності, макроекономічний дефіцит в управлінні сільським господарством, низький рівень фахової освіти, особливо у сфері області макроекономічного регулювання, низький рівень державної підтримки сільського господарства, недостатній розвиток інфраструктури аграрного ринку тощо [4]. Тому прозора та послідовна внутрішня політика є визначальним фактором до розвитку агропромислового комплексу й залучення іноземних інвестицій.

Отже, лібералізація зовнішньоторговельних відносин і входження України до європейського і світового ринкового простору вимагають відповідального підходу до формування технологічної і технічної політики не тільки в масштабах країни, ай у кожного окремого сільськогосподарського підприємства. У сучасних умовах конкурентоспроможними будуть тільки ті товаровиробники, які швидко опанують нові технології, а також технічні засоби для їх реалізації. За інших умов продукція вітчизняного аграрного сектора за всіма показниками (перш за все економічними) виявиться неконкурентоспроможною як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках гостро постане пряма загроза залежності від

імпорту багатьох видів продуктів харчування і продовольчій безпеці держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Іртіщева І. О. Стан та особливості інноваційних процесів в агропродовольчій сфері // Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: матеріали Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників, (Київ, 25–26 лют. 2010 р.); ННЦ «Ін-т аграр. екон-ки». – К.: Ін-т аграр. екон-ки, 2010. – С. 342–347.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Черевко Г. В. Державне регулювання економіки в АПК / Г. В. Черевко. – К.: Знання, 2006. – 339 с.
4. Потенциал Украины позволяет производить продукцию высокого качества с низкими затратами – посольство Германии [Электронный ресурс] /АПК-Информ. 2011.07.18. – Режим доступа: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/opinion/109956#.UMOXhHeDrIU>.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В ОБЛАСТІ

Питанням децентралізації в Україні останні роки приділяється підвищена увага. Централізація і децентралізація є взаємодоповнювальними процесами управління соціальними системами: збільшення ступеня централізації призводить до зменшення ступеня децентралізації навпаки. Але визначити найбільш прийнятне співвідношення централізації та децентралізації окремі країни намагаються досягнути десятиліттями. Так, наприклад, в Данії пошук оптимального рівня децентралізації розпочато було у 1958 р. і продовжувався до 2007-го, коли набув чинності новий розподіл повноважень у новій структурі і визначені були напрями подальшого удосконалення децентралізованого управління поряд зі стимулюванням інтеграційних процесів щодо укрупнення муніципалітетів. Латвія розпочала цей процес у 1990-ті рр. і завершила у 2009-му, Франція має 25-річний досвід з реалізації децентралізації, Італія активно запроваджує заходи з децентралізації влади в країні з 2000 р. За даними Світового банку, 63 із 75 великих країн, що розвиваються, у середині 1990-х рр. здійснили кроки в напрямі децентралізації.

В одних країнах ці процеси відбувались повільніше ніж в інших, це було пов'язано з наявністю передумов, різною чисельністю населення і його підтримкою планів уряду щодо децентралізації та зміни адміністративно-територіального устрою країни, досягнутим рівнем розвитку місцевого самоврядування на даний момент ухвалення рішення щодо збільшення рівня децентралізації.

Децентралізація – це передача повноважень та надходження бюджетних коштів від державних органів до органів місцевого самоврядування. Головним завданням даної реформи місцевого самоврядування є, передусім, забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів та коштів, вирішувати питання місцевого значення. Йдеться про наділення місцевих територіальних громад більшими ресурсами та їх мобілізацію внутрішніх резервів.

Реформа органів місцевого самоврядування зазначає об'єднання територіальних громад. Це здійснюється через те, що значна частина ресурсів громадах і далі витрачатиметься на утримання управлінського апарату, а для реалізації більш масштабних проєктів місцевого розвитку коштів не вистачатиме. І навіть виділення додаткових ресурсів переважної більшості наявних дрібних територіальних громад, їхньої спроможності не забезпечить. Тому дана реформа місцевого самоврядування, враховуючи європейський, і власний історичний досвід, зазначає обов'язкове об'єднання (укрупнення) територіальних громад. Укрупнення території громад не може здійснюватись довільним, воно має свої логічні, певні межі. Відстань від центру громади до її найдалшого населеного пункту має бути такою, щоб у екстрених випадках її не довше ніж за 30 хвилин могли подолати пожежна команда, швидка допомога, поліцейський патруль. Допомога, що надається через більший проміжок часу, не має ефективності. Питання визначення нових меж об'єднаних громад вирішується органами влади обласного рівня з урахуванням об'єктивних критеріїв, і думки самих громадян. Після консолідації громад села, які не матимуть власних сільрад, будуть представлені в місцевій раді своїми депутатами, а у виконкомі – сільськими старостами. Старости та депутати здійснюють зв'язок між односельцями і владою громади, та вирішують різні проблеми своїх жителів у раді та виконкомі. Повноваження старости будуть зазначатись додатково в спеціальному законі «До центрів спроможних громад» (тобто ближче до громадян, що живуть поза райцентрами) будуть перенесені з районних центрів місця надання низки важливих послуг – адміністративних, соціальної допомоги через територіальні центри, пожежні, правоохоронні, санітарно-епідеміологічної служби тощо. У разі нестачі приміщень, обладнання, техніки, інвентаря та інших елементів інфраструктури для надання всіх необхідних послуг громадам надаватиметься допомога з державного бюджету на їх придбання чи побудову. Крім того, створюються виконавчі органи районних і обласних рад. Їм буде належати реальна влада в регіонах.

Це значно зміцнює місцеве самоврядування, робить дану систему влади в регіонах більш демократичною – управляти регіонами будуть суб'єкти, обрані в ході місцевих виборів. Головна суть реформи органів

місцевого самоврядування (децентралізації). Місцеві держадміністрації будуть ліквідовані, натомість на їх місці постануть префекти. Зазначені для них повноваження передбачають, передусім, контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування з огляду на дотримання прав і законів Конституції. Префекту надається право зупинити дію рішення обласної або районної ради при умові, якщо воно протирічить Конституції або законодавству, і звертається до суду. Якщо ж мова йде про серйозне порушення Конституції (наприклад, обласна рада вирішить створити якусь «республіку»), зупиняє таке рішення президент і обов'язково звертається до Конституційного суду. Президент також надається можливість тимчасово зупинити повноваження органу місцевого самоврядування, а після визнання акту цього органу неконституційним – достроково припинити його повноваження. Дана модель влади в регіонах набуде завершеності не раніше, ніж через два роки.

У квітні 2014 року Кабінетом Міністрів України було затверджено концепцію реформування місцевого самоврядування, яка включає в себе три напрямки: Перший – базовий: формування об'єднаних громад базового рівня адміністративно-територіального устрою України. Другий – передбачає створення нових районів, які вирішуватимуть лише те питання, що відносяться до компетенції району: комунальна власність, вторинна медицина, школи-інтернати і т.д. Решта інших повноважень районів перейде до компетенції об'єднаних громад. Третій напрямок – заключний, головний, це області. Межі областей мінятися не будуть. Області перейменують в регіони. Тобто кількість обласних центрів залишиться без змін. Змін зазнає лише форма управління. Основною територіальною одиницею стає громада. Громада має свого голову та виконком, який виконує всі функції з управління громадою. Села, які ввійшли до об'єднаної територіальної громади обирають старост, які входять до виконкому об'єднаної громади і виконують ті ж функції, якібули в сільраді. Тобто, вже за простою довідкою не потрібно їхати в новий центр громади – планується що її зможе видавати місцевий староста. Наступний рівень – це район і область. І там і там будуть обиратися рай- та облради, які мають створити виконкоми замість рай- та обладміністрацій.

Об'єднані територіальні громади зможуть здійснювати зовнішні запозичення, самостійно обирати установи для обслуговування коштів

місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ. З прийняттям закону щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства, органам місцевого самоврядування надається право самостійно визначати та взяти містобудівну політику. Громадам буде надано право розпоряджатись землями за межами населених пунктів. Уже відбулися перші читання законопроектів, які дозволять децентралізувати надання базових адміністративних послуг, повернути органам місцевого самоврядування повноваження, що їм належали, наприклад реєстрацію нерухомості, бізнесу, передати на місця повноваження із реєстрації місця проживання особи. Готовий законопроект про муніципальну варту, завдяки якому органам місцевого самоврядування буде надано дієвий інструмент для наведення порядку на підлеглий території. Муніципальна варта – це структура, яка має слідкувати за питаннями дотримання правопорядку, благоустрою, незаконних звалищ, місць для паркування тощо. Вона ні в якому разі не може займатися кримінальними справами – це компетенція поліції за новим законопроектом. Розглядаються законопроекти, які необхідні для чіткого розмежування повноважень у сфері освіти, охорони здоров'я, дозвілля, соціально-економічного розвитку, інфраструктури між різними рівнями місцевого самоврядування. Новою прописана процедура відкликання депутата. Це дуже важлива особливість закону – загальна кількість депутатів місцевих рад істотно скорочується.

СТАН УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нині вітчизняні сільськогосподарські підприємства перебувають у складних умовах мінливої ринкової ситуації, що вимагає концентрувати увагу не тільки на основному виді діяльності, але й на управлінні кадрами, розробці оптимальної кадрової стратегії. Нині кадри є ключовим чинником, який визначає успіх будь-якого підприємства. Стратегія управління кадрами надає трудовий ресурс, який необхідний для ефективної роботи підприємницької структури та має враховувати велику кількість факторів: ситуацією на глобальному ринку та місцевому ринку праці; очікування працівників; законодавчі зміни, динаміку розвитку економіки в цілому та окремих галузей тощо. Враховуючи це, особливої актуальності набуває вивчення можливостей ефективного управління персоналом підприємств, що зумовлює необхідність формування системи стратегічного управління персоналом та формування кадрової стратегії, яка б забезпечувала конкурентоспроможність та життєздатність конкретної організації.

Формування і використання трудових ресурсів у сільському господарстві має свої особливості. З розвитком продуктивних сил абсолютно зменшується чисельність працівників у галузі, що супроводжується якісним удосконаленням їх структури. Ця загальноекономічна тенденція не стала остронь і вітчизняної економіки. Проте мала свої особливості. Традиційно в аграрному секторі країни було зайнято практично все сільське населення. Фактично нестача технічних засобів була компенсована надмірними трудовими ресурсами, що відображалось на низькій ефективності виробництва. Перехід та формування економіки відкритого типу в Україні відобразила глибину та недосконалість кадрової роботи в агробізнесі країни. Нині стає все більш зрозуміло, що ефективність

---

* Науковий керівник: Копитова І. В., к. е. н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від рівня забезпеченості його трудовими ресурсами, рівномірного і раціонального їх використання. У 2017 р. в сільському, лісовому та рибному господарстві було зайнято 8,3 % найманих працівників (табл. 1). Позитивна динаміка розвитку агробізнесу в останні роки зумовила поліпшення роботи з кадрами, що відобразилося на зростанні кількості найманих працівників.

Таблиця 1

**Кількість найманих працівників підприємств, установ,
організацій за видами економічної діяльності**

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2015 р., %
Сільське, лісове та рибне господарство	22,8	22,6	23,1	101,3
Промисловість	65,8	63,3	64,1	97,4
Будівництво	4,2	3,5	3,7	88,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	20,6	18,2	18,8	91,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	18,2	16,4	16,6	91,2
Державне управління та оборона; обов'язкове соціальне страхування	42,2	42,9	41,0	97,2
Освіта	50,7	49,3	47,1	92,9
Охорона здоров'я	35,9	34,9	34,1	95,0
Інші	35,9	31,6	29,7	82,7
Усього	296,3	282,7	278,2	93,9

Джерело: розраховано за даними статистичної звітності [1–3].

Разом з тим у сільському господарстві області зайнято майже 15 % працюючих усіх сфер економічної діяльності (табл. 2). В сільському господарстві під трудовими ресурсами слід розуміти не тільки ту їх частину, що працює за договорами трудового найму, а й ту, яка зайнята в особистому підсобному господарстві. Таким чином, трудові ресурси сільського господарства складаються з фактично працюючих у суспільному виробництві, зайнятих в особистому підсобному господарстві, і тих, що проходять професійну підготовку. Праця в підсобному господарстві хоч і характеризується низькою продуктивністю та ефективністю проте задовольняє потреби сільського населення в продуктах харчування. Індивідуальний сектор нині виступає частковою альтернативою суспільному виробництву щодо забезпечення продовольством населення області. Крім того, трудова діяльність у власному господарстві забезпечує зайнятість сільського населення та надходження додаткових коштів до бюджетів сільських жителів.

Таблиця 2

Зайнятість населення за видами економічної діяльності

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2015 р., %
Сільське, лісове та рибне господарство	76,8	75,1	73,6	95,8
Промисловість	71,9	71,3	72,5	100,8
Будівництво	20,4	20,0	20,1	98,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	119,4	117,9	123,9	103,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	37,8	36,6	37,3	98,7
Державне управління та оборона; обов'язкове соціальне страхування	42,2	42,9	41,0	97,2
Освіта	50,8	49,4	47,3	93,1
Охорона здоров'я	36,1	35,2	34,6	95,8
Інші	59,4	58,2	57,3	96,5
Усього	514,8	506,6	507,6	98,6

Джерело: розраховано за даними статистичної звітності [1– 3].

Найбільший частка самозайнятих працівників у 2017 р. була у оптовій та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів. Високим був також цей показник і в будівництві (81,6 %). У сільському, лісовому та рибному господарстві питома вага самозайнятих становила 68,6 % (табл. 3).

Таблиця 3

Питома вага самозайнятого населення за видами економічної діяльності

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2015 р., %
Сільське, лісове та рибне господарство	70,3	69,9	68,6	-1,7
Промисловість	8,5	11,2	11,6	3,1
Будівництво	79,4	82,5	81,6	2,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	82,7	84,6	84,8	2,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	51,9	55,2	55,5	3,6
Державне управління та оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,0	0,0	0,0	0,0
Освіта	0,2	0,2	0,4	0,2
Охорона здоров'я	0,6	0,9	1,4	0,9
Інші	39,6	45,7	48,2	8,6
Усього	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: розраховано за даними статистичної звітності [3].

Ведення особистого селянського господарства не є повноцінною формою зайнятості. Проте і інші галузі економіки не спроможні забезпечити роботою вивільнених із сільськогосподарських підприємств працівників. Тому напруження на аграрному ринку праці залишається надто складним.

Отже, тенденції, що мають місце у розвитку трудового потенціалу аграрного сектора характеризуються переважно як негативні. В аграрному секторі зайнята велика кількість працівників, що до певної міри є об'єктивним процесом, адже для виробництва продукції за низької продуктивності праці потрібна вища зайнятість.

Стримують процеси зміцненню трудового потенціалу не престижність селянської праці, незадовільні житлові умови, нерозвиненість інфраструктури. Окрім того зазначені проблеми впливають і на вибір майбутньої сфери діяльності сільської молоді та не бажання шукати роботу в сільському господарстві після навчання у вищих аграрних навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник Житомирської області за 2015 рік / [за ред. Л. О. Рижкової]. – Житомир: Головне управління статистики у Житомирській області, 2015. – 492 с.
2. Статистичний щорічник Житомирської області за 2016 рік / [за ред. Л. О. Рижкової]. – Житомир: Головне управління статистики у Житомирській області, 2016. – 598 с.
3. Статистичний щорічник Житомирської області за 2017 рік [Електронний ресурс] / [за ред. Л. О. Рижкової]. – Дані і прогн. – Житомир: Головне управління статистики у Житомирській області, 2017. – 1 електрон. оптич. диск (CD-ROM). – Назва з етикетки диска.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Ключові проблеми лісового та мисливського господарства України полягають у: 1) необхідності забезпечення балансу між екологічними, економічними та соціальними функціями сталого ведення лісового господарства, що ускладнене загальною економічною ситуацією в країні, проявами корупції, низькою поінформованістю суспільства та його упередженням ставленням до лісової галузі, слабкою міжгалузевою взаємодією; 2) недосконалості розподілу функцій управління, що призводить в окремих випадках до дублювання функцій або втрати ефективності їх виконання. Зокрема, це стосується втрати функції забезпечення повноцінного контролю за додержанням лісового та мисливського законодавства в лісах різних відомств та форм власності.

Дисбаланс фінансового забезпечення лісгосподарської діяльності; відсутності фінансування заходів з ведення лісового господарства Півдня і Сходу країни та дефіцит відповідних фахівців в цих регіонах; наявність незаконних рубок та обігу незаконно добутої деревини, високому рівні браконьєрства ускладнює реалізацію прав власності (користування) на ліси, оформлення лісокористувачами державної форми власності речових прав на земельні ділянки, зайняті лісом. Відсутності законодавчого підґрунтя та механізмів управління і контролю за лісами комунальної власності в умовах децентралізації влади визначає поотребу нормативного врегулювання зміни цільового призначення сільськогосподарських земель, що вийшли із користування і на яких відбулося природне поновлення. Необхідності удосконалення системи ведення лісового господарства, зокрема щодо розвитку захисного лісорозведення та агролісомеліорації; удосконалення системи протидії лісовим пожежам; комплексного використання лісосічних відходів; підвищення якості та доступності

---

* Науковий керівник: Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

інформації про ліси і лісове господарство тощо визначає вектор громадської діяльності сектору, зокрема через підвищення якості та доступності інформації про ліси і лісове господарство. Неєфективний механізм притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконні рубки та браконьєрство, недостатній рівень наукової підтримки розвитку лісового та мисливського господарства посилює загальний рівень озбалансованості загальнодержавного ринку деревини. На наш погляд, у сучасних ринкових відносинах нагромадження лісомисливських господарств є могутньою інвестиційною базою для національної економіки, які можуть бути мобілізовані за допомогою фінансово-кредитної системи держави у формі заощаджень. Тому важливим є проведення ефективної державної фінансової політики у цьому напрямі для активізації інвестиційної діяльності. Вагомим чинником збільшення капітальних інвестицій у лісогосподарське та деревообробне виробництво стало б спрощення механізму використання лізингу, що б прискорило процеси оновлення парку виробничого устаткування та лісоексплуатаційної техніки і забезпечило б поступове зниження рівня фізичного спрацювання основних засобів державних лісогосподарських підприємств.

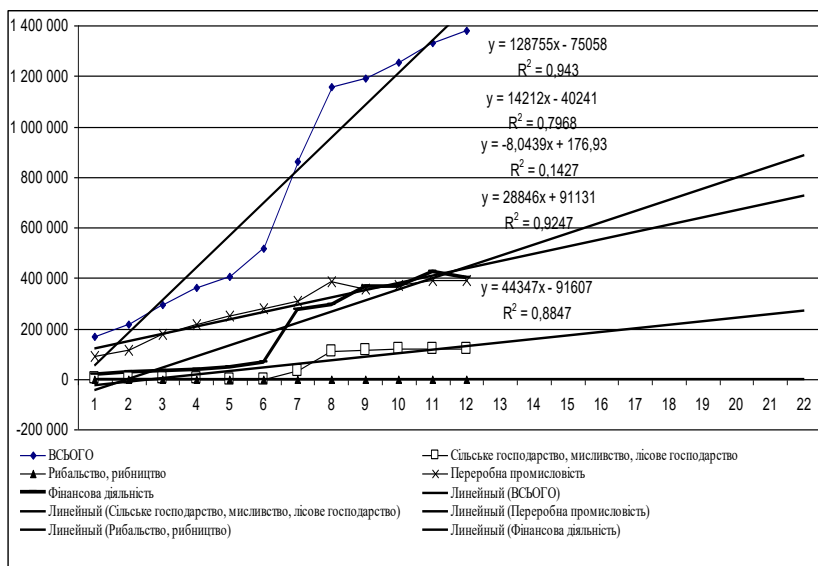
Проведення опитувань підтвердило попит на подібні екскурсії тож необхідно знайти хто з працівників найкраще відповідає якостям гіда і ще більше підвищити його кваліфікацію з допомогою тренінгів та семінарів. Провести навчання персоналу з проведення майстер-класів, закупити відповідні матеріали для пробної екскурсії. Розмістити афішу на сайті ДП МГ «Стир». Нами було розроблено модель адаптації лісомисливського господарства для здійснення туристичних послуг (табл. 1). Ми розробили три основні категорії послуг, відповідно базовий стандарт та преміум, для задоволення потреб різних клієнтів. Пошук оптимальної структури фінансових ресурсів є головним та складним завданням, яке вирішують у процесі управління суб'єктом господарювання. Оптимальною вважаємо таку структуру джерел фінансування (співвідношення використання власного і залученого капіталу), за якої значення фінансового ризику перебувають у допустимих межах, середньозважена вартість фінансових ресурсів є мінімальною, показники економічної рентабельності й прибутковості реалізації досягають запланованих рівнів, платоспроможність,

ліквідність та коефіцієнт самофінансування підприємства знаходяться у межах норми.

Таблиця 1

Диверсифікація діяльності ДП МГ «Стир» Львівської області

Статті витрат, грн	Базовий	Стандарт	Преміум
Переобладнання будинку (панорама, колекція рослин тварин та каміння, зона відпочинку та wifi)		8320	7680
Навчання персоналу	6000	6000	6000
Оплата праці екскурсовода	1800	1800	1800
Майстер-клас			2700
Матеріали на майстер-клас			3600
Інструменти на майстер-клас			260
Пікнік на природі / мангал від лісника			500
Чай та глінтвейн в лісі	3600	3600	3600
Фотограф	6000	6000	6000
Кількість послуг, од.	12	12	12
Всього витрат	17400	25720	32140
Собівартість 1 послуги	1450,0	2143,3	2678,3

Рис. 1. Прогноз прямих іноземних інвестицій у 2001–2022 рр. у економіку лісомисливських господарств Львівської області, тис. дол. США

Отже, при розробці моделі диверсифікації послуг ДП МГ «Стир» необхідно враховувати сезонність, можливі додаткові витрати та необхідність здійснення реклами. Однією із можливих є маркетингова стратегія з хештеками. Ідея полягає в тому, що кожен з відвідувачів Стирського лісу матиме чудові фото, зроблені професійним фотографом і має можливість розмістити їх у соц. мережах з хештеком stylis або з відміткою нашої сторінки. Це дасть змогу пошити інформацію про надання лісомисливським господарством «Стир» туристичних послуг а також можливості проведення пікніків. У подальшому можливе проведення корпоративів та днів народження.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Інтелектуальний ресурс – основний фактор забезпечення сталого розвитку регіонів України в умовах децентралізації. Визначено сутність і роль інтелектуальних ресурсів у розбудові регіонів у напрямі реалізації реформи децентралізації. Розглянуто досвід країн-членів ЄС щодо реалізації регіональних інноваційних стратегій і заходів у напрямі підтримки та популяризації інституту інтелектуальної власності як основного фактора сталого розвитку регіонів. На основі статистичного аналізу виявлено стан інтелектуальної власності у розрізі регіонів України та проаналізовано проблеми її формування та захисту у контексті загальнонаціональних проблем науково-технологічного розвитку.

Формування та реалізація інтелектуальних ресурсів в Україні має ґрунтуватися насамперед на становленні й посиленні ролі регіонального управління інноваційними процесами, що, в свою чергу, має стати одним з головних напрямів Суттєвий теоретичний внесок у розробку питань теорії й практики використання інтелектуальних ресурсів внесли такі закордонні вчені, як Е. Брукінг, П. Друкер, Л. Едвінсон, Д. Тіс та інші. Дослідження показують, що в останні десятиліття теорія і практика у сфері регіонального розвитку спрямовані на вивчення питань створення інтелектуальних і навчальних регіонів, найважливіша функція яких стосовно макрорегіону, країни загалом, інтеграційних міжнародних угруповань і світового ринку полягає у створенні й поширенні нових знань і методів їхнього ефективного використання.

Для України при інтеграції з європейськими регіонами та здійсненні реформи децентралізації важливо враховувати, що в ЄС регіони – це «регіони знань», «інноваційні регіони», «регіони та підприємства, що самонавчаються», «креативні регіони». Тому перед регіонами України

---

* Науковий керівник: Якобчук В. П., к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

постає завдання утримати масовий відтік робочої сили та направити зусилля на формування креативного й талановитого молодого покоління, навчитися використовувати глобальні потоки талантів. У перспективі (з врахуванням завдань і цілей європейської інтеграції) українські міста й регіони повинні мати статус міст світового класу, здатних залучати кваліфікованих професіоналів з-за кордону й утримувати місцеві інтелектуальні ресурси. Проблемним питанням при цьому залишається створення інституту інтелектуальної власності як інтегрального чинника залучення інтелектуальних ресурсів у господарську практику та перетворення його в інтелектуальний капітал.

Аналогічно, Європейське патентне відомство (ЄПВ) спрямоване на підвищення обізнаності про економічну та соціальну значущість системи промислової власності. Зокрема, було встановлено, що так звані ПІВ-інтенсивні галузі промисловості (IPR-intensive industries), – такі, які мають використання прав інтелектуальної власності на одного працівника на рівні вище за середній, показані такими, що генерували майже 26% усіх робочих місць у ЄС в період 2008–2010 рр., при цьому майже 12% у промислово-зразковоінтенсивних галузях, 10% – у патентно-інтенсивних галузях промисловості. У середньому за цей період 56,5 млн європейців були найняті ПІВ-інтенсивними галузями промисловості, із загального числа зайнятих близько 218 млн. Крім того, ще 20 млн робочих місць були створені в галузях, що постачають товари та послуги з ПІВ-інтенсивних галузей. Беручи до уваги непрямі робочі місця, загальна кількість ПІВ-залежних робочих місць зростає до 77 млн (35,1%). Нагальна потреба розвитку та формування інтелектуальних ресурсів, особливо в частині ефективної охорони та захисту інтелектуальної власності, (ІВ) для України зумовлюється обраною державною політикою розбудови інтеграційних ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки та інноваційного сталого розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

Попри дещо нестабільну динаміку, високою залишається активність заявників Харківської, Дніпропетровської областей і м. Києва. Загалом від заявників з цих регіонів подано понад 5,8 тис. заявок, або понад 54% від загальної кількості заявок на винаходи і корисні моделі, поданих національними заявниками у 2015 р. Загалом можна визначити такі

проблеми формування системи управління ІВ в Україні, що стали вже тенденціями й характерні для регіонів: наявність одностороннього підходу до розв'язання проблеми – через призму правового захисту інтелектуальної власності: формування потужного блоку юридичного спрямування на протидію економічному підходу; проблема вибору стратегічних пріоритетів щодо формування системи управління інтелектуальною власністю з врахуванням світових тенденцій і викликів зовнішнього середовища; проблема комерціалізації розробок науково-технологічної сфери і вибору ефективних засобів капіталізації інтелектуального потенціалу; відсутність механізму формування рентних відносин у сфері застосування інтелектуального капіталу. Зазначене суттєво впливає на динаміку наукомісткості регіонів, яка свідчить про її поступове зниження у традиційно промислових регіонах, які акумулювали інтелектуальний ресурс.

Таким чином, характеристики інтелектуального ресурсу регіону, з одного боку, залежать від стану соціально-економічного розвитку й стану розвитку регіональних інноваційних систем, а з іншого боку, – прямо впливають на функціонування регіонів в умовах децентралізації, оскільки в умовах постіндустріальної економіки є основною характеристикою їхньої суб'єктності й головним драйвером реалізації стратегічних завдань і формування соціальної згуртованості. Для активізації роботи в цьому напрямі найбільш сприятливі умови, можуть виникнути при реалізації організаційного ресурсу регіональної влади у напрямі концентрації та координації інтелектуальних ресурсів, що дозволить створити на рівні регіонів адекватну світовим тенденціям і національним науковим, технологічним і освітнім традиціям регіональну інноваційну екосистему. Удосконалення механізмів реалізації регіональної економічної політики у напрямі сталого розвитку регіонів на основі принципів децентралізації може відбутися за допомогою реалізації заходів щодо формування нових високотехнологічних компаній у сферах креативних індустрій, моніторинг і оцінка ступеня креативності регіональної економіки для розробки програми дій у цьому секторі, просування експорту високотехнологічної продукції, стимулювання креативної діяльності, аутсорсинг високотехнологічної продукції та послуг, впровадження інноваційних інклюзивних бізнес-моделей.

ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ТА ЗАХИСТОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНІСТЮ

Роль інтелектуальних ресурсів з огляду на сучасні реалії посилюється з кожним днем, цьому сприяє рух України в напрямку ЄС та здійснення політики децентралізації. Не секрет що успіх сильної та процвітаючої держави це міцна економіка яка працює на благо громадян даної держави. Економіку будують люди, тобто «еліта» (насамперед влада, учені і підприємці), а тому успіх державної економічної політики у напрямі децентралізації багато в чому залежить від того, наскільки нові знання формуються залежно від характеру завдань при реалізації планів соціально-економічного розвитку регіону і наскільки тісно взаємодіють. Визначальним фактором при ідентифікації інтелектуальних ресурсів і формування їх сукупності на різних рівнях кожного регіону має стати стратегічним завданням для влади як державного так і місцевого рівня для того щоб політика централізації реально працювала саме там де це потрібно.

Важливий внесок в розвиток та поглиблення питань вивчення теорії та практики зробили такі всесвітньовідомі вчені як: Л. Едвінсон, Д. Тіс, Е. Брукінг, П. Друкер [1]. Дослідження показують, що в останні роки політика у сфері регіонального розвитку спрямована на створення інтелектуальних і навчальних регіонів основна функція яких полягає у створенні й поширенні нових знань і методів їхнього ефективного використання. Такі центри допоможуть формуванню знань і суспільства в цілому. Але у науковому товаристві існують деякі дискусії щодо створення в частині вибору необхідних ресурсів розвитку, зокрема встановлення співвідношення між природними та інтелектуальними ресурсами. Потребує уточнення значення та місце при формуванні та реалізації регіональної економічної політики в умовах децентралізації.

Роль інтелектуальних ресурсів займає особливо важливе значення при реалізації економічного розвитку, а саме при обраному сталому розвитку

економіки особливостями якого є науковомістність, запровадження нових технологій, збереження ресурсів які мають здатність закінчуватися.

На перший план висуваються знання та навички працівників, їх креативність та професіоналізм, з одного боку, та використання інтелектуальних ресурсів, – з іншого.

Дослідження та статистика яка здійснюється науковцями показують, що сталий інноваційний розвиток в умовах децентралізації може ефективно здійснюватися при підтримці держави та всіх інших учасників інноваційної екосистеми: висококваліфікованих фахівців, працівників які здатні розробляти та адаптувати новітні технології до існуючого ринку та потреб суспільства, інтелектуальний капітал який повинен працювати належним чином.

Наразі на місцевому рівні в Україні активно завершується проведення реформи місцевого самоврядування мета якої полягає у створенні умов для активізації територіальних громад і мобілізації ними своїх внутрішніх ресурсів для сталого розвитку. Сучасні європейські цінності замагають все важливіше місце при здійсненні інтеграції та інтелектуалізації, тому для України слід при інтеграції з європейськими регіонами та здійсненні реформи децентралізації важливо враховувати, що в ЄС регіони – це «регіони знань», «інноваційні регіони», «регіони та підприємства, що самонавчаються», «креативні регіони». Тому перед регіонами України постає завдання утримати масовий відтік робочої сили та направити зусилля на формування креативного й талановитого молодого покоління, навчитися використовувати глобальні потоки талантів [1].

Нагальна потреба розвитку та формування інтелектуальних ресурсів, особливо в частині ефективної охорони та захисту інтелектуальної власності, для України зумовлюється обраною державною політикою розбудови інтеграційних ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки та інноваційного сталого розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального потенціалу. Особливу увагу суб'єктів господарської діяльності на регіональному рівні необхідно звернути на підвищення капіталізації прав на об'єкти інтелектуальної власності та постановки їх на баланси підприємств у ролі нематеріальних активів, що дозволить сформувати статутний капітал без

відволікання коштів, які можуть слугувати предметом застави, привабливим об'єктом інвестування.

Статистика показує що в Україні нестабільна ситуація в таких сферах як захист патентів, боротьба з он-лайн-піратством, правильний і збалансований підхід до застосування виключень до об'єктів авторського права, захист торгових марок.

Стосовно України, офіційні статистичні дані показують, що якщо у 2014 р. активність у поданні заявок на всі об'єкти промислової власності (ОПВ) дещо зменшилася, порівняно з 2013 р., то в 2015 р. збільшилася на 8,3% за рахунок значного зростання кількості заявок на знаки для товарів і послуг за національною процедурою, яка була найбільшою за всі роки функціонування державної системи охорони інтелектуальної власності. Проте із загальної кількості заявок лише 9,4% становили заявки на винаходи, що свідчить про низький рівень розвитку науки і поступову втрату наукового потенціалу [3].

Загалом можна сказати в Україні існує маса невирішених проблем в сфері інтелектуальної власності, а саме наявність одностороннього підходу до розв'язання проблеми – через призму правового захисту інтелектуальної власності: формування потужного блоку юридичного спрямування на протипагу економічному підходу; проблема вибору стратегічних пріоритетів щодо формування системи управління інтелектуальною власністю з врахуванням світових тенденцій і викликів зовнішнього середовища; проблема комерціалізації розробок науково-технологічної сфери і вибору ефективних засобів капіталізації інтелектуального потенціалу; відсутність механізму формування рентних відносин у сфері застосування інтелектуального капіталу. Зазначене суттєво впливає на динаміку наукомісткості регіонів, яка свідчить про її поступове зниження у традиційно промислових регіонах, які акумулювали інтелектуальний ресурс [4].

Також сумна статистика свідчить про низький рейтинг України, так, за підсумками The International Property Right Index 2016, вона зайняла 116 місце (між Нікарагуа й Мадагаскаром). Індекс рівня захисту прав власності України залишається вкрай низьким: усього 3,93 з 10 можливих (у 2014 р. він складав 4,2 з 10 можливих). Також важливим показником є звіт «Розвиток і захист інтелектуальної власності в Україні» (2014 р.),

підготовлений Бізнес-ініціативою Міжнародної торгової палати щодо зупинення підробок і піратства та Національним комітетом Міжнародної торгової палати), [2]. Ці дві організації об'єднують та мобілізують підприємства з різних секторів економіки. Мають завданням залучення органів державної влади до застосування більш активних заходів і до виділення ресурсів задля посилення охорони прав інтелектуальної власності, а також мають на меті призвести до змін які потягнуть за собою повагу до охорони прав інтелектуальної власності та їх належний захист. Попри все вище сказане ця організація є головним об'єднанням, яке озвучує позицію міжнародного бізнесу в Україні щодо широкого спектра актуальних питань ведення бізнесу або можливостей будувати бізнес в Україні. Враховуючи те, що сфера технологій і послуг швидко наздоганяє галузь виробництва, виступаючи рушієм надходження прямих іноземних інвестицій, для повної реалізації країною свого потенціалу прямих іноземних інвестицій Україні потрібно забезпечити надійну законодавчу базу у сфері ІВ та ефективний захист прав ІВ [1].

Список використаних джерел:

1. Регіональна політика і територіальний розвиток// С. А. Давимука, Л. І. Федулова// ISSN 1562-0905 Регіональна економіка 2017, №1 с 1-12. – Режим доступу: http://re.gov.ua/re201701/re201701_005_DavymukaSA,FedulovaLI.pdf
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році : [стат. зб.] / відп. за вип. О. О. Кармазіна ; Державна служба статистики України. – К. : Держстат України, 2015. – 255 с. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2015/zb/09/zb_nayka_14.zip
- 3.Регіони України за 2014 рік : стат. зб. / [відп. за вип. Г. М. Тимошенко]. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – Ч. 2. – 681 с. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb/12/zb_reg2_pdf.zip
4. Аналітичний звіт за підсумками міжрегіонального дослідження і участі громадськості у процесах об'єднання і розвитку територіальних громад / Одеський інститут соціальних технологій. – Одеса, 2016. – 104 с. – Режим доступу: <http://www.irf.ua/content/files/analitichniy-zvit->

**МЕХАНІЗМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО СЕКТОРУ
В УМОВАХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ**

Розвиток економіки України супроводжується поглибленням її інтеграції у глобальний економічний простір, у т.ч. в світову продовольчу систему. Членство України в СОТ, яка є однією з провідних організацій у сфері міжнародної торгівлі та інвестиційного розвитку, можна розглядати як необхідну передумову лібералізації режиму торгівлі між Україною і ЄС, створення зони вільної торгівлі та забезпечення поступової інтеграції України до Євросоюзу. Як зазначає Міщенко Д.А., аналіз переваг і ризиків для аграрного сектору від участі України в СОТ дає змогу сформулювати напрями державної політики, здатні знизити ризики, нейтралізувати можливі негативні наслідки і прискорити реалізацію переваг від лібералізації торговельних режимів. Йдеться, зокрема, про сприяння експорту з метою розширення зовнішніх ринків збуту; стимулювання внутрішнього попиту на продовольство; підвищення конкурентоспроможності національних виробників за рахунок поліпшення якості і безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості. Членство в СОТ дає змогу нашій державі не тільки стати повноцінним гравцем на світовому ринку, а й взяти участь у формуванні якісно нових параметрів світової торгівлі на найближчі роки, стане стимулом для створення стабільного законодавства, привабливого інвестиційного клімату, сприятиме проведенню структурної модернізації економіки в цілому [1].

Коливання умов зовнішнього конкурентного середовища в умовах СОТ призводить до того, що перед системою управління аграрного сектору стоїть завдання оперативного моніторингу, що дозволяє своєчасно здійснювати управлінські дії щодо внесення та доповнення необхідних коригувань в досягненні конкурентоспроможності країни, що визначає

---

* Науковий керівник: Прокопчук Л. М., к. е. н., доцент, Подільський державний аграрно-технічний університет

необхідність розробки постійно діючого механізму управління розвитком аграрного сектору в нових умовах господарювання [3]. Удосконалення управління розвитком аграрного сектору в умовах Світової організації торгівлі передбачає організацію постійно діючого моніторингу натуральних і вартісних показників імпортованої на територію країни продукції, особливо з потенційно конкурентоспроможною товарною продукцією (м'ясо-молочна продукція, корми, картопля), що дозволяє оперативне прийняття управлінських рішень щодо захисту аграрного ринку, а також реалізації відповідних попереджувальних заходів [1]. Досягнення необхідного рівня розвитку аграрного сектору зумовило необхідність розробки відповідного механізму вдосконалення управління ним в умовах СОТ, який представлений на рисунку.

Механізм вдосконалення управління розвитком аграрного сектору економіки в умовах Світової організації торгівлі є структурований та впорядкований взаємозв'язок організаційно-економічних та нормативно-правових елементів, а також інструментів, методів і цілей їх комунікаційної взаємодії, які в цілому складають сукупність управління, спрямованого на адаптацію аграрного сектору до умов СОТ [2].

Практика застосування механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора свідчить про те, що вплив органів державної влади на економічні процеси в сільському господарстві не завжди є об'єктивним і обґрунтованим. Відсутність збалансування інтересів усіх суб'єктів державного управління та детальних обрахунків ефективності прийнятих регуляторних актів досить часто ускладнює соціально-економічну ситуацію у країні в цілому, призводить до нестабільності законодавства, зниження інвестиційної привабливості аграрного сектора та зменшення ділової активності в сільському господарстві.

Однією із функцій державного механізму регулювання повинно стати підтримка динаміки, ефективності, стабільності та справедливості розвитку аграрного сектора економіки. При цьому підтримка динаміки розвитку аграрного сектора економіки повинна включати використання інструментів державного регулювання для досягнення позитивних значень таких індикаторів, як темпи приросту валової продукції, валової доданої вартості, середньої заробітної плати, а також обсягів біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Рис. 1. Механізм вдосконалення державного управління розвитком аграрного сектору в умовах міжнародних стандартів

Отже, впровадження механізму вдосконалення управління розвитком аграрного сектору в умовах СОТ, оволодіння вдосконаленими технологіями управління, що забезпечують інтеграцію та адаптацію сільськогосподарського виробництва до сучасних умов, стає невід'ємною складовою досягнення стійкості аграрної економіки і соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Амбросов В.Я., Онегіна В.М. Державна підтримка сільського господарства в СОТ, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://book.net/index.php?bid+13943&chapter=1&p=achapter>
2. Міщенко Д.А. Державне регулювання аграрного сектору економіки України в умовах Світової організації торгівлі. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 17. С. 89–91.
3. Осташко Т. Вступ у СОТ: Переваги і ризики для сільськогосподарських виробників і сільської місцевості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://icp.org.ua/aspekt/economy>

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Ефективне функціонування економіки держави в цілому пов'язано з посиленням процесів глобалізації, яке у свою чергу характеризується розвитком інвестиційно-інноваційного напрямку. Інвестиції виступають головним важелем регулювання та забезпечення безперервного руху капіталів, з метою розширення обсягу діяльності на реальному секторі економіки. Інновації виступають рушійною силою як технічного так і технологічного процесу, створюючи передові технології, які в першу чергу залучають інвестиції у певну галузь або сферу економіки.

Зазначимо, інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [1].

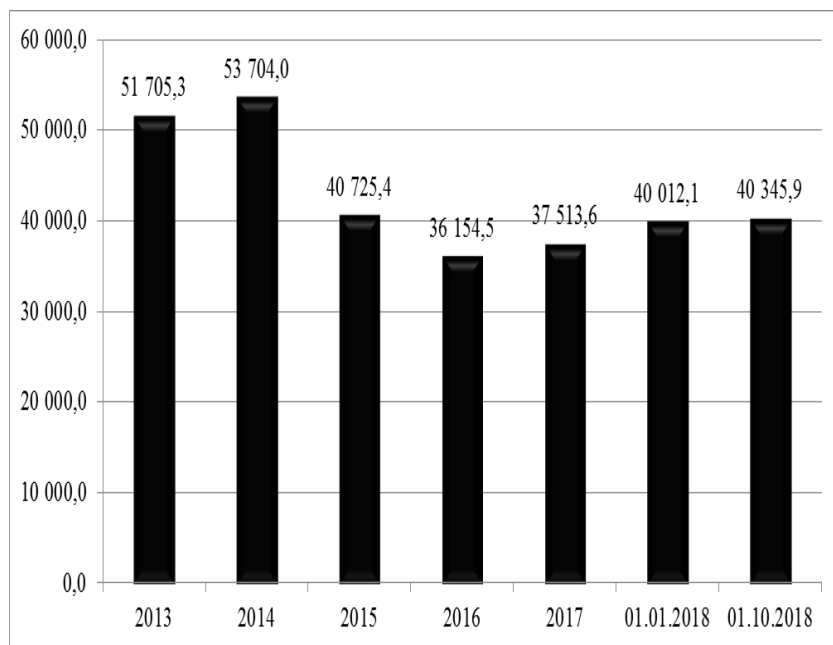
Інновації – це введення новацій і нововведень різного ступеня новизни і радіусу дії у вигляді продуктів, технологій, ринків, галузей господарств, сфер застосування [2].

На сьогоднішній час, рівень інвестиційної активності в Україні перебуває у залежності від політичної та економічної ситуації в державі в цілому, ефективного функціонування фінансово-кредитної системи, прибуткової діяльності підприємств. Надходження прямих інвестицій в Україну за період з 2013 до 01.10.2018 рік представлені на рисунку. Як видно з рисунку прямі інвестиції в Україну з 2013 по 2014 рік мали тенденцію до зростання на 3,7%, але з 2014 до 2016 рік існує стійкий даунтренд до зменшення рівня прямого інвестування в Україну, що спричинено як економічними так і політичними причинами та зменшення рівня довіри інвесторів. Починаючи з 2016 до 01.10.2018 року рівень прямого інвестування мав тенденцію до поступового зростання за період з

---

* Науковий керівник: Гмиря В.П., к.е.н., доцент, ДВНЗ «Університет банківської справи» Черкаський навчально-науковий інститут

2016 до 2017 рік на 3,6%, з 2017 до 01.10.2018 рік на 7,0%, що спричинено частковим поверненням довіри до інвесторів, з покращенням показників економіки, які показують інвестору про сприятливий інвестиційний клімат у державі.

Рис. 1. Прямі інвестиції в Україну за період з 2013 по 01.10.2018 рік, млн. дол. США

Джерело: складено автором на основі даних [3]

Надходження прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну за основними країнами-інвесторами, за період з 2016 по січень-червень 2018 року представлені у табл. 1. Аналізуючи дані Державної служби статистики щодо надходження прямих інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами існує стійка тенденція за період з 2016 по січень-червень 2018 року зменшення частки прямих інвестицій в Україну, яка становить у 2017 році на 57,5%, у січні-червні 2018 року на 71,4% у порівнянні з 2016 роком. До основних країн-інвесторів, на які припадає

близько 70% загального обсягу прямих інвестицій, належить: Російська Федерація, Кіпр, Нідерланди, Велика Британія.

Таблиця 1

Надходження прямих інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами, за період з 2016 по січень-червень 2018 року

Країна	2016		2017		січень-червень 2018	
	млн. дол. США	у % до загального підсумку	млн. дол. США	у % до загального підсумку	млн. дол. США	у % до загального підсумку
Російська Федерація	1667,0	37,8	395,9	21,20	436,0	34,6
Кіпр	427,7	9,7	506,0	27,00	219,0	17,4
Нідерланди	255,0	5,8	262,5	14,00	207,7	16,5
Велика Британія	403,9	9,2	211,7	11,30	43,4	3,4
Інші країни	1652,2	37,5	495,1	26,50	353,1	28,1
Усього	4405,8	100,0	1871,2	100,0	1259,2	100,0

Джерело: складено автором на основі даних [3]

В умовах інтеграції України до світового економічного простору, агропромисловий комплекс є базовою та рушійною складовою розвитку сільського господарства, формує продовольчу та, у визначених межах, економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку. Такий елемент агропромислового комплексу як сільське господарство є однією з пріоритетних галузей розвитку як економіки держави, так і розвитку бізнесу на сільських територіях. Надходження прямих інвестицій в Україну у агропромисловий комплекс України складає близько 5,5% від загального розміру інвестицій за період з 2016 до 2018 (III квартали). Надходження прямих інвестицій в Україну у агропромисловий комплекс за період січень-червень 2018 рік представлено у табл. 2. Лідерами агропромислового комплексу у надходженні прямих інвестицій є сільське, лісове та рибне господарство (1,8% від загальної кількості прямих інвестицій); сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг (1,8% від загальної кількості прямих інвестицій); вирощування однорічних і дворічних культур (0,9% від загальної кількості прямих інвестицій). Аутсайдерами є рибальство (197,4 тис. дол. США від загальної кількості прямих інвестицій); збирання дикорослих недревних продуктів (211,6 тис. дол. США від загальної кількості прямих інвестицій); надання допоміжних послуг у лісовому господарстві (348,3 тис. дол. США

від загальної кількості прямих інвестицій). Такий рівень прямих інвестицій спричинено економічними, політичними та соціальними дисбалансами в державі.

Таблиця 2

Прямі інвестиції в економіці України у агропромисловий комплекс за період січень-червень 2018 рік

Показники	Обсяги станом на			
	01.01.2018		01.07.2018	
	тис. дол. США	у % до загального підсумку	тис. дол. США	у % до загального підсумку
Сільське, лісове та рибне господарство	578 644,7	1,8	580 311,1	1,8
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	575 918,9	1,8	577 327,0	1,8
Вирощування однорічних і дворічних культур	295 688,4	0,9	300 754,1	0,9
Вирощування багаторічних культур	19 517,8	0,1	21 036,9	0,1
Відтворення рослин	566,2	-	575,2	-
Тваринництво	173 483,6	0,5	176 086,5	0,5
Змішане сільське господарство	8 343,9		8 259,0	
Допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність	77 192,0	0,2	69 439,3	0,2
Мисливство, відловлювання тварин і надання пов'язаних із ними послуг	1 127,0	-	1 176,0	-
Лісове господарство та лісозаготівлі	2 059,2	-	2 269,5	-
Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві	651,9	-	642,9	-
Лісозаготівлі	847,4	-	1 055,9	-
Збирання дикорослих недеревних продуктів	211,6	-	203,7	-
Надання допоміжних послуг у лісовому господарстві	348,3	-	367,0	-
Рибне господарство	666,6	-	714,6	-
Рибальство	197,4	-	211,7	-
Рибництво (аквакультура)	469,2	-	502,9	-

Джерело: складено автором на основі даних [3]

Обмежуючим чинником для стрімкого поширення інновацій та інвестицій на сільських територіях є загальноекономічний розвиток держави, нормативно-правова база, податкове законодавство, політичні та економічні процеси в цілому.

Одним із перспективних напрямів розвитку сільських територій є один з головних елементів агропромислового комплексу як аграрний сектор економіки. Аграрному сектору економіки є також значна залежність від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва та випадкових обставин (наприклад, урожайних і неурожайних років), що спричиняє відтік іноземних інвестицій.

На жаль, відсутність помітних інноваційних зрушень та припливу інвестицій на сільські території України, в першу чергу у сферу сільського господарства та суміжних із ним видах економічної діяльності носить негативний характер. На даний час відбувається активна міграція з сільської місцевості до міст та активна трудова міграція за кордон, що, у свою чергу, ще більше знижує потенціал інвестиційно-інноваційного розвитку сільських територій через вимивання людського капіталу та зумовлене цим погіршення його якості та ефективності.

Однак Україна має важливі природні ресурси – ліси та родючі землі, придатні для землеробства. Ці ресурси є головним потенціалом для майбутнього розвитку села. Основне завдання для України – виявити методи для стабільного довготривалого інвестиційно-інноваційного використання цих ресурсів. Такі методи повинні включати децентралізоване їх використання, правовий захист різних форм землеволодіння та підтримку збалансованого розвитку економічного, соціального та екологічного компонентів [4].

Враховуючи складну ситуацію, яка склалась на інвестиційному ринку України пропонується зробити наступне:

- активація роботи влади з бізнесом;
- проведення інвестиційних форумів;
- ефективне подолання корупції;
- легалізація тіньової зайнятості;
- розширення доступу до фондів технічної підтримки та міжнародних грантів для подальшого розвитку економіки;
- залучення інвестицій і створення робочих місць.

Отже, основними критеріями ефективності інвестицій в агропромисловий комплекс та у економіку України та на сьогоднішній день є стабільність економічної ситуації, нормативно-правове регулювання прав інвесторів, стабільне функціонування банківської системи, розвинена інфраструктура і логістика.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Буковецька Ю.І. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації інновацій / Ю.І. Буковецька // Економічний аналіз. – 2014. – Том 17. – Вип. №1. – С. 32-37.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційне інтернет представництво «Міністерства аграрної політики та продовольства України» Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загального доступу до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками. Держава в галузі публічного управління бібліотечною діяльністю:

- підтримує бібліотечну справу та її розвиток шляхом гарантованого фінансування бібліотек, пільгової податкової, кредитної та цінової політики;

- фінансує створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження у світові глобальні комп'ютерні мережі, об'єднання та забезпечення доступності розподілених бібліотечних ресурсів;

- стимулює взаємовикористання бібліотечних ресурсів через систему міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів, депозитаріїв, обмінних бібліотечних фондів, інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір;

- координує діяльність бібліотек усіх форм власності, регулює діяльність бібліотек, що є в державній і комунальній власності;

- забезпечує розвиток бібліотечного обслуговування соціально незахищених верств населення;

- розробляє програми розвитку бібліотечної справи та забезпечує їх цільове фінансування;

- створює умови для міжнародного співробітництва бібліотек.

Безпосередньо державну політику в галузі бібліотечної справи реалізує Міністерство культури України, яке: здійснює загальне методичне керівництво бібліотеками та координацію їх роботи; забезпечує формування державної політики щодо бібліотечної справи в Україні; координує роботи щодо об'єднання бібліотек в єдину бібліотечно-інформаційну систему; сприяє централізованому комплектуванню і

використанню бібліотечних фондів; проводить атестацію бібліотечних кадрів та визначає порядок її проведення; здійснює розроблення державних бібліотечних стандартів, інструкцій, положень, інших нормативних документів; розробляє та реалізує державні програми в межах своєї компетенції та програми розвитку бібліотечної справи; організовує підготовку та перепідготовку бібліотечних кадрів, підвищення їх кваліфікації; здійснює контроль за діяльністю бібліотек, що є в державній і комунальній власності, збереженням ними бібліотечного фонду України; сприяє проведенню наукових досліджень, методичному забезпеченню бібліотечної справи; заохочує працівників бібліотечних закладів відповідно до законів. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні бібліотеки, здійснюють керівництво цими бібліотеками, реалізують державну політику в галузі бібліотечної справи, визначають систему управління мережею підпорядкованих їм бібліотек, забезпечують координацію їх діяльності з бібліотеками сфери впливу Міністерства культури України.

Сучасні бібліотеки, як інформаційні, культурні, освітні заклади активно сприймають і реагують на нові тенденції в житті держави. Місія бібліотеки реалізується в конкретних соціальних функціях, відповідно її трансформація спричинить зміну соціальних функцій бібліотеки. Організуючи доступ до знань, необхідним для різних видів діяльності, бібліотека тим самим сприяє зростанню матеріального добробуту суспільства. У березні 2016 року підписано розпорядження КМУ від 23.03.16 № 219-р, яким схвалено Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». В даному документі зафіксовано «Створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи держави на основі універсального доступу та економічної доцільності». Рік 2015 представив виклик для публічних бібліотек України реформою місцевого самоврядування та створенням ОТГ. Метою якої є забезпечення спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Йдеться про наділення територіальних громад більшими ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів.

Одним із критеріїв визначення спроможної територіальної громади є її здатність забезпечити належний рівень надання послуг у сфері культури.

Саме цим завданням необхідно керуватися у процесі організації надання бібліотечних послуг населенню в новостворених об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). Сьогодні бібліотека є складовою частиною громади як центр задоволення потреб громадян у публічній інформації, як інформаційний посередник між владою та громадою, як центр формування інформаційних мотивів для громади, як соціокультурний центр тощо. Разом з тим, децентралізація створює нові виклики і ризики для публічних бібліотек, впливає як на їх внутрішню організацію, так і організацію надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад, дає можливість створити бібліотеки, які б повністю відповідали потребам громади, адже мережа бібліотек в населених пунктах спроможної територіальної громади буде розвиватись так, як вирішить сама громада, вони фінансуватимуться з місцевого бюджету, а водночас громада нестиме відповідальність за їх організацію та діяльність.

Процес упровадження реформи децентралізації, створення ОТГ потребує модернізації та осучаснення існуючої мережі бібліотек для підвищення якості бібліотечно-інформаційних послуг у місцевих громадах. І в той же час при утворенні диференційованої моделі функціонування закладів культури в кожній ОТГ необхідно максимально зберегти функції бібліотек як суспільного інституту, що забезпечує доступ громадян до знань, інформації, культурних цінностей, активно сприяє розвитку громади, розповсюдженню української мови та вивченню інших мов світу, просуванню читання та збереженню книги як виду друкованої продукції тощо.

Реформа децентралізації, котра охоплює дедалі більше громад, кардинально впливає на мережу публічних бібліотек. З огляду на це одним із особливо актуальних питань є перспективи подальшого функціонування районних бібліотек, адже вже непоодинокими стали випадки передачі їх до комунальної власності об'єднаних територіальних громад (ОТГ) із втратою статусу та функцій. Такі дії органів місцевого самоврядування негативно впливають на діяльність публічних бібліотек району, адже саме районні бібліотеки здійснюють процеси оброблення та каталогізування фондів, координують роботу бібліотек відповідного району, надають їм методичну допомогу, збирають та узагальнюють статистичні дані щодо діяльності цих закладів, дають про професійний розвиток бібліотекарів.

Саме в районних бібліотеках зосереджено найдосвідченіші кадри. Збереження потенціалу районних бібліотек дасть змогу ефективно організувати бібліотечне обслуговування в ОТГ. Тому пропонується кілька варіантів розв'язання цього питання. По-перше, у разі об'єднання всіх територіальних громад одного району в одну ОТГ районна бібліотека, відповідно до частини третьої статті 8 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», переходить у комунальну власність об'єднаної громади. При цьому відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про культуру» виключення районної бібліотеки з базової мережі закладів культури районного рівня можливе лише за погодженням із Міністерством культури України. Оскільки в цьому випадку всі публічні бібліотеки району матимуть одного власника, доцільно на їх базі створити публічну бібліотеку ОТГ із філіями. За публічною бібліотекою ОТГ зберуться всі функції районної бібліотеки. По-друге, складнішим є випадок, коли не всі, а лише кілька громад району об'єднуються в ОТГ із адміністративним центром у райцентрі. Відповідно до частини третьої статті 8 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» ОТГ є правонаступником усього майна, прав та обов'язків територіальних громад, що об'єдналися, з дня набуття повноважень сільською, селищною, міською радою, обраною такою ОТГ. Оскільки районна бібліотека перебуває в спільній комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст району, задовольняє потреби жителів усіх громад району, вона не набуває статусу комунальної власності ОТГ.

Однак насправді вже фіксуються непоодинокі факти передачі районних бібліотек до комунальної власності однієї з ОТГ району. Обґрунтовуються такі рішення відсутністю коштів у районних бюджетах. При цьому погодження Міністерства культури України, відповідно до статті 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», не потрібно, якщо не відбувається реорганізація чи ліквідація бібліотеки. Але оскільки районна бібліотека виключається із базової мережі закладів культури районного рівня, то таке виключення, відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про культуру», як уже зазначалося, може відбуватися лише за погодженням із Міністерством культури України. Алгоритм передачі районної бібліотеки до комунальної власності однієї з ОТГ району має бути таким:

1) орган місцевого самоврядування ОТГ (міська, селищна, сільська рада) звертається до районної ради з пропозицією передати до комунальної власності ОТГ, районну бібліотеку – об'єкт спільної комунальної власності територіальних громад сіл, селищ, міст району. При цьому необхідно враховувати, що відповідно до абзацу третього пункту 10 перехідних та прикінцевих положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» районні ради за пропозиціями сільських, селищних, міських рад повинні приймати рішення про передачу до комунальної власності відповідних територіальних громад окремих об'єктів спільної власності територіальних громад, які розташовані на їх території і задовольняють колективні потреби виключно цих територіальних громад (у нашому випадку – це філії ЦБС). Тобто районна рада не зобов'язана передавати районну бібліотеку до комунальної власності якоїсь однієї ОТГ. Але якщо виникла така необхідність через відсутність бюджетних ресурсів, тоді, районна рада може це зробити, погодивши своє рішення з органами місцевого самоврядування інших громад району, потреби жителів яких задовольняє районна бібліотека;

2) районна рада приймає поитивне рішення щодо передачі районної бібліотеки до комунальної власності однієї з ОТГ району;

3) районна рада звертається до Міністерства культури України за отриманням погодження на виключення районної бібліотеки з базової мережі закладів культури районного рівня відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про культуру»;

4) після отримання погодження Міністерства культури України відбувається процедура передачі районної бібліотеки до комунальної власності однієї з ОТГ району.

Орган місцевого самоврядування ОТГ (міська, селищна чи сільська рада) на базі переданих йому бібліотек (районна та публічні бібліотеки, які були в комунальній власності громад, що об'єдналися в ОТГ) утворює публічну бібліотеку ОТГ. Утім, якщо прийнято рішення про ліквідацію чи реорганізацію (у цьому випадку можливі такі форми реорганізації, як злиття, приєднання) якоїсь із цих, бібліотек, орган місцевого самоврядування ОТГ повинен погодити зазначене рішення з Міністерством культури відповідно до статті 15 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

Орган місцевого самоврядування ОТГ та інші сільські, селищні, міські ради району, відповідно до статті 4 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», укладають між собою договір про спільне фінансування (утримання) публічної бібліотеки ОТГ у частині здійснення нею окремих функцій, які поширюються на всі публічні бібліотеки району (оброблення та каталогізування фондів, методичне забезпечення, збирання та оброблення статистичних звітів тощо).

Примірну форму такого договору затверджено наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.08.2014 № 233. Органи місцевого самоврядування, котрі укладають цей договір, узгоджують функції публічної бібліотеки ОТГ, що поширюються на всі публічні бібліотеки району, та розмір коштів, які спрямовує кожна сільська, селищна, міська рада району на забезпечення виконання публічною бібліотекою ОТГ цих функцій.

По-третє, відомі також випадки, коли територія району повністю покривається ОТГ (один район – кілька ОТГ). Тоді районну бібліотеку передають до комунальної власності лише однієї ОТГ. У цьому разі для забезпечення належного рівня бібліотечного обслуговування населення всіх громад району можна рекомендувати такі варіанти організації бібліотечної мережі:

- у першій ОТГ, до комунальної власності якої передали районну бібліотеку, та в інших ОТГ району на базі всіх публічних бібліотек відповідної комунальної власності утворюються публічні бібліотеки ОТГ за алгоритмом, описаним вище. Далі органи місцевого самоврядування всіх ОТГ району, відповідно до статті 4 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», укладають із першою ОТГ договір про спільне фінансування (утримання) публічної бібліотеки першої ОТГ у частині здійснення нею окремих функцій, які поширюються на всі публічні бібліотеки району. Тобто публічна бібліотека першої ОТГ буде для бібліотек усіх ОТГ району виконувати функції оброблення і каталогізування фондів, методичного забезпечення, збирання та оброблення статистичних звітів тощо.

- Існує й інша можливість зберегти потенціал районної бібліотеки: органи місцевого самоврядування ОТГ району, відповідно до статті 4 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», створюють

спільний комунальний заклад – публічну бібліотеку (на базі публічних бібліотек усіх ОТГ району) [22]. У цьому разі збережеться координація між усіма публічними бібліотеками району, буде досягнуто найоптимальнішого використання матеріальних та кадрових ресурсів. Пряміну форму договору про співробітництво територіальних громад у формі утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій затверджено наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27.08.2014 № 233.

Отже, реформування бібліотечної системи держави є стратегічно важливим напрямком державної регіональної політики. Доведено, що вкладання коштів у розвиток бібліотечної мережі в перспективі приносить кількаразову віддачу, має безпосередній вплив на зростання валового регіонального продукту, створення нових робочих місць та зростання середньої заробітної плати. Особливу роль публічні бібліотеки відіграють в умовах економічної, соціальної, політичної та психологічної кризи в суспільстві, адже залишаються доступним та безкоштовним джерелом отримання достовірної інформації, майданчиком, що об'єднує суспільство, виховує терпимість, місцем, де підприємці-початківці можуть отримати знання, необхідні для започаткування власної справи, де вимушені переселенці можуть отримати необхідну юридичну інформацію тощо.

У ключових суб'єктів реформування бібліотечної галузі відсутнє кінцеве бачення шляхів реформування бібліотечної системи України. Ця проблема викликана кількома причинами: невідповідність законодавства щодо публічних бібліотек вимогам децентралізації; декларативний характер стратегічних документів; низька спроможність державних і регіональних програм підтримки публічних бібліотек. Можна сформулювати три можливі моделі реформування української бібліотечної системи у сільській місцевості в умовах реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування: мережа публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах функціонує у власному праві і не об'єднується з іншими інституціями громади (будинки культури, шкільні бібліотеки тощо). При цьому громади на свій розсуд оптимізують мережу бібліотек на своїй території, дотримуючись визначених стандартів, зокрема наявності у кожній громаді принаймні однієї публічної бібліотеки;

публічні бібліотеки об'єднуються із освітянськими (шкільними) бібліотеками; публічні бібліотеки об'єднуються із народними домами в так звані «центри культури». Одним із критеріїв визначення спроможної територіальної громади є її здатність забезпечити належний рівень надання послуг у сфері культури. Саме цим завданням необхідно керуватися бібліотекам у процесі адвокаційної діяльності, спрямованої на захист прав користувачів на бібліотечне обслуговування та доступ до інформації. Задля допомоги бібліотекам в адвокаційній діяльності Національна парламентська бібліотека України розробила Рекомендації щодо організації надання бібліотечних послуг в умовах об'єднаних територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Бережна К. С. Організаційні трансформації публічних бібліотек України [Електронний ресурс] / К. С. Бережна. – Харків, 2016. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/43166/1/Бережна_ОРГАНІЗАЦІЙНІ%20ТРАНСФОРМАЦІЇ%20ПУБЛІЧНИХ%20БІБЛІОТЕК%20УКРАЇНИ.pdf
2. Бібліотека – інформаційний центр розвитку громади: метод.-практ. Поради [Електронний ресурс] / Упр. культури, національностей та релігій Хмельницьк. облдержадмін.; ХОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2014. – 28 с. – Режим доступу: <http://ounbkm.l6mb.com/vidanya/2014/bcg.pdf>
3. Вилегжаніна Т. Трансформація функцій публічних бібліотек у реаліях сьогодення / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2018. – № 1(79). – С. 4–6.
4. Зніщенко М. Об'єднані територіальні громади та їх вплив на формування інноваційних бібліотечних процесів в Україні (за матеріалами Х науково-практичної конференції «Бібліотека і книга в контексті часу») / М. Зніщенко, Н. Острікова // Бібліотечний форум. – 2017. – № 3(9). – С. 43–46.
5. Розколупа Н. Районні бібліотеки і реформа децентралізації / Н. Розколупа // Бібліотечна планета. – 2017. – № 4(78). – С. 6–8.
6. Салата Г. В. Державна політика України у галузі бібліотечної справи: асиметрія реформування [Електронний ресурс] // Г. В. Салата. – Режим доступу: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2016/16.pdf

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ЧЕРКАСЬКОГО РЕГІОНУ

Важливою складовою економічного потенціалу сільськогосподарської галузі регіону є фінансово-інвестиційний потенціал, основою якого є фінансові ресурси. Враховуючи ресурсоємність та сезонність сільськогосподарського виробництва, фінансове забезпечення є важливим фактором зростання економічного потенціалу галузі.

Сільськогосподарська діяльність Черкаської обл. характеризується низькою рентабельністю виробництва через його сезонність; часовий розрив у витратах на операційну діяльність та надходженнях від реалізації виготовленої продукції; неспроможністю реалізаційних цін покрити повну собівартість виробництва. Так, за підсумками 2017 р. 16,4% сільськогосподарських підприємств області отримали збитки [1]. Важливою передумовою розвитку сільського господарства є державна підтримка. Однак, розмір державного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств Черкаської обл. є несуттєвим, оскільки частка державної підтримки у повній собівартості виготовлення продукції сільськогосподарського виробництва регіону за 2016 р. складає близько 11% [2].

Для прикладу, на території Євросоюзу, країни-учасники якого володіють високими показниками соціально-економічного розвитку, державна підтримка сільського господарства здійснюється через забезпечення діяльності сільськогосподарських виробників дешевими кредитами, підтримання цін, здійснення безпосередніх виплат і т. д. При цьому, через високу вартість засобів виробництва близько 90% цін на сільськогосподарську продукцію регулюється у вигляді субсидій [3].

Проаналізувавши особливості державної фінансової підтримки сільськогосподарських виробників Черкаської обл., було досліджено особливості використання такого інструменту, як здешевлення кредитування, який реалізується шляхом часткової компенсації відсоткової ставки. Так, у 2016 р. відповідно до бюджетної програми «Фінансова підтримка заходів агропромислового комплексу шляхом здешевлення кредитів» наказом

Міністерства аграрної політики та продовольства України для Черкаської обл. було затверджено 25,87 млн. грн. бюджетних призначень, з яких серед 47 сільськогосподарських підприємств області розподілено 19,1 млн.грн. Це на 9% менше порівняно з 2015 р., коли з загального фонду держбюджету було виділено 28,45 млн.грн. на здешевлення кредитів сільськогосподарських підприємств області та на 27% менше фактично розподілених ресурсів (26,32 млн. грн.) [2]. Тобто, спостерігається негативна тенденція до зниження як передбаченої бюджетом, так і фактично компенсованої вартості кредитування сільськогосподарського виробництва. Низький рівень обізнаності більшої частини сільськогосподарських виробників щодо умов отримання державної допомоги, складний механізм та непрозорість процедури одержання ресурсів стримує розвиток підприємств даної галузі.

Зменшення обсягів бюджетних призначень має наступні негативні наслідки для сільськогосподарських підприємств, а саме: зниження рівня техніко-технологічного оснащення господарської діяльності, зменшення обсягів виробництва через відсутність відповідного ресурсного забезпечення (зокрема, поголів'я худоби), зниження родючості ґрунтів без внесення необхідного обсягу добрив.

Станом на 01.04.2018 р. кошторисна вартість інвестиційних проєктів аграрного сектору Черкаської обл. склала 644,4 млн. грн. При цьому, Черкаська обл. посіла третє місце серед інших регіонів України за обсягом освоєних інвестицій у галузі (755,4 млн. грн. або 43% загального обсягу у регіоні), [1]. Важливим критерієм ефективності реалізації фінансово-інвестиційного потенціалу досліджуваної галузі області є значення обсягу валової продукції сільського господарства, яке з метою оцінювання рівня віддачі від інвестованого капіталу, доцільно порівнювати із обсягом освоєних капітальних інвестицій у даній галузі (рис. 1). Простежується пряма залежність між динамікою зміни обсягу капітальних інвестицій, освоєних сільськогосподарськими підприємствами, та виготовленою ними валовою продукцією: при більш стрімкому зростанні обсягу освоєних інвестицій (2016 рік), величина валової сільськогосподарської продукції також зростає. При цьому, обсяг валової сільськогосподарської продукції за цінами базового (2010) року, зростає порівняно з попередніми роками лише у 2013 р. на 7,2% та у 2016 р. на 3,5%. Перш за все, це пояснюється погіршенням соціально-економічної ситуації в країні, скороченням державних видатків на фінансування галузі, втратою ринків збуту продукції.

Рис. 1. Динаміка обсягів капітального інвестування галузі та реалізації сільськогосподарської продукції Черкаської області
Джерело: складено автором за даними [1; 4]

Отже, своєчасне та ефективне інвестування фінансових ресурсів у господарську діяльність суб'єкта господарювання відіграє важливу роль для його подальшого розвитку. Особливо це важливо для сільськогосподарської галузі, яка, з одного боку, є важливою галуззю народного господарства на національному та міжнародному рівнях. З іншого боку, дана галузь, зважаючи на сезонність її здійснення та високі ризики потребує реалізації зваженої фінансово-інвестиційної політики, що забезпечить подальший розвиток як галузі, так регіону в цілому.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Черкаській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ck.ukrstat.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Управління агропромислового розвитку Черкаської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dapr.ck.ua>.
3. OECD (2016), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2016, OECD Publishing, Paris. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tarim.gov.tr>.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО КАДАСТРУ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ

В Україні існує проблема створення кадастру нерухомого майна – формування єдиного інформаційного простору використання, розпорядження і володіння об'єктами нерухомості в цілях управління розвитком міста, області як складною динамічною системою. Необхідною умовою створення єдиного інформаційного простору є вимога просторової і часової прив'язки інформації про всі об'єкти нерухомості та землі міста.

Сьогодні кадастр нерухомості в Україні функціонує роздільно та ґрунтується на основних положеннях Земельного кодексу України [6], Закону України «Про Державний земельний кадастр» [7], Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [1]. Наведені нормативно-правові акти регламентують ведення різних кадастрів, зокрема земельного, містобудівного, лісового, водного, територій об'єктів природно-заповідного фонду тощо.

Земельний Кодекс надає визначення Державного земельного кадастру, як єдиної державної геоінформаційної системи відомостей про землі, розташовані в межах кордонів України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами [6]. Містобудівний кадастр являє собою державну систему зберігання та виконання геопросторових даних про територію, адміністративно-територіальні одиниці, екологічні, інженерно-геологічні умови, інформаційних ресурсів будівельних норм, державних стандартів і правил для задоволення інформаційних потреб у плануванні територій та будівництві, формування галузевої складової державних геоінформаційних ресурсів [2].

Державний лісовий кадастр включає системні відомості про розподіл лісового фонду між власниками лісів і постійними лісокористувачами, поділ усіх лісів за категоріями залежно від виконуваних ними основних функцій, грошову оцінку та інші дані, що характеризують кількісний і якісний стан лісів [3]. Державний водний кадастр [4] ведеться з метою систематизації даних державного обліку вод та визначення наявних для

використання водних ресурсів та являє собою систематизований звіт відомостей про поверхневі, підземні, внутрішні морські води та територіальне море а також обсяги, режим, якість і використання водних об'єктів чи водокористувачів.

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду ведеться з метою оцінки складу та перспектив розвитку природно-заповідного фонду, стану територій та об'єктів, що входять до нього, організації їх охорони й ефективного використання, планування наукових досліджень, а також забезпечення державних органів, заінтересованих підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил та в інших цілях, передбачених законодавством України [5].

Функціонування бази єдиного кадастру нерухомості створить передумови для сталого розвитку ринкових відносин, а саме вирішення питання щодо гарантування прав власності на нерухоме майно, в тому числі й на земельні ділянки, оцінювання нерухомості для фіскальних та регуляторних цілей.

Список використаних джерел:

1. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 25.12.2015 р. № 1127. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
2. Про містобудівний кадастр: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2017 р. № 354-2017-п. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2011-%D0%BF>.
3. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 р. № 848. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2007-%D0%BF>.
4. Порядок ведення державного водного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 8.04.1996 р. № 413. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-96-%D0%BF>.
5. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.92 р. №2456-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
6. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-14. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
7. Про державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р. № 3613-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ АГРОБІЗНЕСОВИХ СТРУКТУР В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

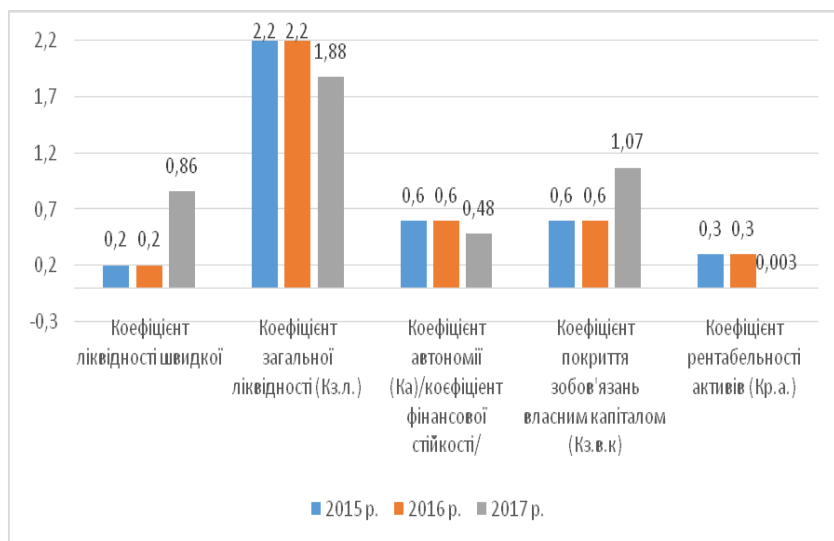
Фінансовий стан підприємства – це сукупність економічних параметрів, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан підприємства характеризує забезпеченість власними оборотними коштами, оптимальне співвідношення запасів товарно-матеріальних цінностей з потребами виробництва, своєчасне проведення розрахункових операцій, платоспроможність [1]. Відносні показники оцінки фінансового стану підприємства необхідно порівнювати з: аналогічними даними за попередній період; аналогічними даними інших підприємств; загальновизнаними нормами; кращими зразками.

Першочергові завдання аналізу фінансового стану: виявлення забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами і перевірка їх цільового використання; оцінка ступеня виконання планових фінансових заходів, програм, плану фінансових показників; визначення платоспроможності підприємства і ліквідності балансу; оцінка дотримання фінансової, розрахункової і кредитної дисципліни; оцінка ефективності використання капіталу; оцінка оборотності капіталу; оцінка ділової активності підприємства; своєчасне виявлення і усунення недоліків у фінансовій діяльності, пошук резервів і можливостей економного, раціонального використання фінансових ресурсів та розробка конкретних заходів щодо втілення їх у виробничий процес [2]. Крім фінансової звітності нами оцінено інформацію з інших джерел, – оцінки та очікування персоналу підприємства, а також планово-нормативна (фінансовий план, нормативи), конструкторсько-технологічна інформація, позаоблікова інформація (маркетингові дослідження, закони, інструкції, експертна інформація та ін.) суб'єкта підприємницької діяльності тощо. У ході нашого дослідження для проведення оцінки фінансового стану було обране підприємство ПРАТ «Аграрний дім» (рис. 1).

---

* Науковий керівник: Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент, Житомирський національний агроєкологічний університет

Рис. 1. Фінансовий стан ПрАТ «Аграрний дім» у 2015–2017 рр.
Джерело: сформовано за даними фінансової звітності підприємства.

Коефіцієнт фінансової незалежності або автономії свідчить, про те що в 2017 в порівнянні з попереднім роком, незалежність підприємства незначно погіршилась, але залишилась в оптимальному значенні. Такі значення розрахунків можуть бути викликані змінами у стані економіки. Коефіцієнт фінансової залежності в 2017 в порівнянні до 2016-15 рр. трохи погіршився, що свідчить про збільшення залучених коштів в активах підприємства, але залишився в оптимальних межах. Коефіцієнт заборгованості в 2017 проти 2016-15 рр. відповідно зріс, що свідчить про збільшення частки заборгованості до власного капіталу, але залишився в оптимальних межах.

Коефіцієнт довгострокових кредитів до власного капіталу залишився не змінним у 2017 порівняно з 2016-15 рр., що свідчить, про те що не було збільшено заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями. Відношення заборгованості до власного капіталу в 2017 у відношенні до 2016-15 рр. значно погіршився, але залишився у допустимому діапазоні. Таким чином, фінансовий стан досліджуваного підприємства у 2017 році знаходиться на межі стійкості, але не є кризовим, так як залучений капітал хоч і перевищує власний капітал, але за рахунок короткострокового зобов'язан-

ня, що дало можливість підприємству покрити в 2017 році свої господарські потреби та вийти на кінець року на прибуток, за що свідчить «Звіт про фінансові результати». Коефіцієнт абсолютної ліквідності в 2017 порівняно з 2016-15 рр. погіршився і вказує на те, що підприємство не має можливості покрити поточне зобов'язання за рахунок готівкових коштів. Коефіцієнт загальної ліквідності хоч і погіршився у 2017 році в порівнянні до 2016-15 рр. року, але показує, що підприємство може з залишком покрити поточне зобов'язання за рахунок оборотних коштів, що є позитивним моментом при співпраці з контрагентами та інвесторами. Власний оборотний капітал в 2017 році зменшився на 4574 тис. грн.

Товариство не має абсолютної ліквідності, але загальна ліквідність вказує, що підприємство здатне розрахуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок наявних активів. Рентабельність активів ПрАТ «Аграрний дім» в 2017 році проти 2015 року впала на 0,01 і є надзвичайно мала, але якщо брати до уваги обсяги 1% є досить непоганою сумою. Рентабельність власного капіталу господарства знаходиться трохи в кращому стані, ніж рентабельність активів. В 2017 році у цього показника проти 2016-15 рр. році також сама тенденція до зниження і складає 1.8%. Фондовіддача в 2017 році складає 114, 15 грн – це та сума яку отримують при затраті 1 грн. Продуктивність праці в 2017 році в порівнянні з 2015 роком знизилась, за рахунок зростання кількості працівників. Виробіток склав 21188.54 грн продукції на одного працівника за рік. ПрАТ «Аграрний дім» працює рентабельно, має значні показники продуктивності праці та фондовіддачі. Наведені показники вказують на ефективність використання ресурсів.

Аналітичний баланс корисний тим, що зводить воедино і систематизує ті розрахунки, які зазвичай здійснює аналітик при ознайомленні з балансом. Проаналізувавши порівняльний аналітичний баланс за 2017 та 2016 можна зробити висновок, що в 2017 проти 2016 в активній частині балансу були такі основні зміни в статтях балансу: необоротні активи зросли на 5688 тис. грн.; оборотні активи збільшились на 30750 тис. грн., за рахунок, в основному, запасів, які зросли на 24138 тис. грн.; інші активи зазнали зменшення на 164 тис. грн. За цей же період в пасивній частині зміни в статтях були такі: власний капітал збільшився на 5 тис. грн.; довгострокові зобов'язання та забезпечення не зазнали змін, поточне зобов'язання зросло на 35294 тис. грн.; а поточне заборгованість за довгостроковим зобов'язанням зменшилась на 4 тис. грн.; інші пасиви не змінились. Роблячи висновки, потрібно відмітити, що підприємство

зменшило певні довгострокові зобов'язання та збільшила короткострокові, а також зменшення готівки в касі, що обумовлено збільшенням дебіторської заборгованості, що негативно вплинуло на платіжний баланс і змушує підприємство брати короткострокові позики. При цьому відбувається оновлення необоротних та оборотних активів, що є доволі позитивним моментом в такі часи.

Необоротні активи зростають в основному за рахунок запасів: з одного боку це наші запаси які ми реалізуємо рано чи пізно, а з іншого боку, відсутність вільних ресурсів сприяє зменшенню ділової активності, але краще ніж безнадійна дебіторська заборгованість. Із аналітичного звіту про фінансовий аналіз ПрАТ «Аграрний дім» випливає, що в 2017 році проти 2016 року в доходній частині відбулись такі зміни: виручка зменшилась на 14102 тис. грн.; інші операційні доходи зменшились на 3403 тис. грн.; фінансові доходи зменшились на 5 тис. грн.; інші доходи втратили 21 тис. грн. За цей же період витратна частина аналітичного звіту про фінансовий аналіз зазнала змін в таких напрямках: собівартість зменшилась на 12567 тис. грн.; операційні витрати зменшились на 4760 тис. грн.; інші витрати зменшились на 205 тис. грн. Якщо розглядати зміни за елементами операційних витрат, то були такі зміни: матеріальні витрати зменшились на 1447 тис. грн.; витрати на оплату праці зменшились на 7 тис. грн.; відрахування на соціальні заходи зросли на 124 тис. грн.; амортизація зросла на 34 тис. грн.; інші операційні витрати зменшились на 5138 тис. грн. Таким чином, загальний фінансовий стан у 2015–2017 рр. ПрАТ «Аграрний дім» можна характеризувати як відносно стійкий і вірогідність його безперервного функціонування в подальшому. Зміни показників в сторону зменшення обумовлені зменшенням ділової активності, яка у свою чергу обумовлюється хитким станом економіки в країні та іншим впливом зі сторони макросередовища, а також збільшення запасів, які потрібно реалізувати.

Список використаних джерел:

1. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 117–128.
2. Лазаришина І.Д. Удосконалення інституційних підходів до методики фінансового аналізу // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 44–47.
3. Бень Т.Г., Довбня С.Б. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України., 2002. 53с.

ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ

З урахуванням активного розвитку процесу глобалізації світогосподарських зв'язків, сучасне суспільство все частіше стикається із великою кількістю глобальних проблем, що в свою чергу спричиняють виникнення все нових ризиків використання природних ресурсів. Згідно даних Організації Об'єднаних Націй (ООН), в даний час відбувається збільшення попиту на обмежені природні ресурси, зростає нерівність розподілу доходів у суспільстві, а чисельність населення нашої планети прагне до зростання з 7 до 9 млрд. вже до 2050 р [1].

Згідно доповіді Всесвітнього Фонду Дикої Природи видно, що глобальне біорізноманіття знизилося на 40 % з 1970 р. до 2018 року, рівень споживання природних ресурсів подвоївся з 1966 року по теперішній час, а екологічний слід (збиток, яку завдають навколишньому середовищу діяльністю людини) країн з високим рівнем доходів перевищує в 5 разів цей же показник країн з низьким рівнем доходів населення. Першорядне місце відводиться проблемі споживання населенням планети і виробництва життєзабезпечуючого екологічно чистого продовольства, безпечного для здоров'я людини і довкілля. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я – ВООЗ (World Health Organization (WHO)), в розвинених країнах до 30 % населення щорічно страждає від захворювань, пов'язаних з неякісним харчуванням [2 с. 91].

Вище названі проблеми є потенційними ризиками та вимагають термінового пошуку їх вирішень, довгострокової ефективної стратегії розвитку суспільства і природи, бо вже в 2030 р. людству знадобиться еквівалент вже двох планет. Такою стратегією стала концепція сталого розвитку, що передбачає рівнозначність трьох головних складових – економічної, соціальної та екологічної, що отримала назву «зеленої» економіки на основі органічного сільського господарства.

Концепція «зеленої» економіки включає в себе ідеї багатьох інших напрямків в економічній науці і філософії, пов'язаних з вирішенням

завдань сталого розвитку. Сучасна економічна система недосконала і викликає значні негативні наслідки, зокрема, екологічні проблеми (зміна клімату, опустелення, втрата біорізноманіття), виснаження природного капіталу, широкомасштабну бідність, дефіцит прісної води, продовольства, енергії, нерівність людей і країн [3].

Даний напрям є досить новий та спрямовується на «зелену» економіку, що заснований на наступних напрямках:

- чиста енергетика і чисті технології, включаючи переробку;
- сільськогосподарська енергетика, включаючи використання біомаси та інших видів ВДЕ;
- стале сільське господарство, включаючи органічне сільське господарство;
- екосистемна інфраструктура;
- скорочення емісій внаслідок збезлісення і деградації лісів;
- стійкі міста, включаючи планування, транспорт і «зелене» будівництво [3, 4].

Відповідно до рішень Конференції ООН «Ріо+20» продовольча безпека, харчування і стійке ведення сільського господарства є пріоритетними сферами діяльності для розвитку «зеленої» економіки. Забезпечення продовольчої безпеки з точки зору фізичної та економічної доступності високоякісних продуктів харчування в свою чергу неможливо без стійкого розвитку первинної виробничої бази – сільського господарства [4].

Головними проблемами переходу до «зеленої» економіки та екологізації аграрного виробництва слід виділити в якості необхідних умов цих процесів:

- розробку і прийняття необхідних нормативно-правових і законодавчих актів;
- пріоритетність державних інвестицій і витрат, стимулюючих перехід секторів економіки і товаровиробників в категорію «зелені»;
- навпаки, обмеження витрат в сферах і виробництвах, що виснажують природний капітал;
- застосування податків і ринкових інструментів для зміни переваг виробників і споживачів, стимулювання «зелених» інвестицій і інновацій;
- інвестування в підвищення компетентності, науку та освіту;
- зміцнення міжнародного співробітництва.

Особливе, на наш погляд, головне значення має бути відведено науковим дослідженням в напрямку формування стратегії переходу до

екологізації аграрного виробництва та органічний спосіб ведення господарства. При цьому, дослідження в області екологізації аграрного виробництва набувають комплексного характеру, необхідно вирішити всі питання, пов'язані як з ґрунтовою родючістю, якістю та сертифікацією органічної продукції, так і з економічною ефективністю даного напрямку аграрного виробництва.

В умовах ринкової економіки питання розробки стратегії екологізації агровиробництва, базуються на організаційно-економічному, ресурсному, соціальному та екологічному потенціалі народно-господарського комплексу країни.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org/ru/>.
2. Кундиус В.А. Проблемы и перспективы развития «зеленой» экономики на основе органического сельского хозяйства на территориях Большого Алтая / В. А. Кундиус, О. Ю. Воронкова // Переход к зеленой экономике и устойчивому развитию в Алтайском крае: перспективы, механизмы, ключевые направления : матер. Межрег. конф. с междунар. участием, 22–24 октября 2015 г., г. Барнаул / отв. ред. М.Ю. Шишин. – Барнаул : Изд-во АлтГТУ, 2015. – С. 91–103.
3. Алтай трансграничный: пути международной интеграции и устойчивого развития (под ред. М.Ю. Шишина). – М.: Ин-т устойчивого развития Общественной палаты РФ / Центр экологической политики России, 2013. – 86 с.
4. Порфирьев Б. Н. «Зеленая» экономика: реалии, перспективы и пределы роста / Б. Н. Порфирьев; Московский Центр Карнеги. – М.: Московский центр Карнеги, 2013. – 31 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Прагнення України інтегруватися в міжнародні економічні структури зобов'язують вітчизняних виробників прискорено адаптуватися до жорстких умов світових ринків, що може бути досягнуто тільки через застосування сучасних інструментів управління якістю. В контексті перспектив євроінтеграції проблема якості постає на перше місце і суттєво впливає на формування ринкової стратегії розвитку виробництва. Впродовж останніх чотирьох років Україна нарощує виробництво та експорт продукції виробничого сектору. Незважаючи на позитивні тенденції експорту аграрної продукції до країн ЄС, залишається низка проблем, пов'язаних з її якістю. Одними із головних показників, які виражають сутність ринкових відносин є конкурентоспроможність та конкуренція на ринку між підприємствами.

Підприємство виступає основною системою ринкової економіки, звідси рівень конкурентоспроможності підприємства має змогу сформувати конкурентну економіку регіону, галузі та країни загалі [1].

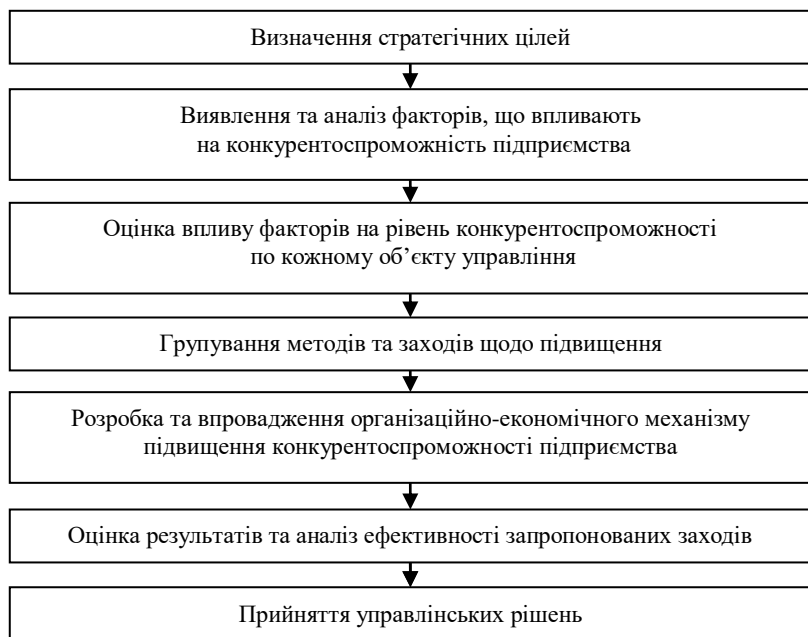
Необхідність формування ефективного механізму підвищення конкурентоспроможності виробничого підприємства очевидна і повинна враховувати велику кількість факторів, що впливають на стан і розвиток виробничої системи адміністративного району. Серед них слід назвати кваліфікацію кадрів, фізичне та моральне старіння технологій, зниження швидкості адаптації підприємства до нових умов господарювання, зниження внутрішньої конкуренції. Нами визначено основні причини виникнення цих проблем в умовах добровільного об'єднання територіальних громад [2, с. 47]:

1) невідповідність програм реформування економіки і результатів їх виконання визначеним техніко-економічним та соціальним пріоритетам; 2) невизнання під час формування державної політики об'єктивної нерівності умов відтворення виробництва різних адміністративних районів; 3) недостатній рівень фінансової підтримки виробництва та

---

* Науковий керівник: Дугієнко Н. О., к. е. н., доцент, Запорізький національний університет

соціальної сфери окремих населених пунктів як складової добровільного об'єднання територіальних громад; 4) відсутність практичних програм стимулювання та впровадження інноваційних технологій та інвестицій в агропромислове виробництво; 5) недостатній рівень державної підтримки облаштування сільських територій; 6) відсутність умов для підвищення рівня продуктивності праці, створення нових робочих місць та підвищення рівня доходів тощо. Оскільки основним завданням будь-якого підприємства є утримання кращої конкурентної позиції на ринку, стратегічними цілями підвищення конкурентоспроможності підприємства є формування, підтримка та розвиток стратегічних конкурентних переваг. Розглянемо алгоритм формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм управління конкурентоспроможністю підприємства

Для прийняття управлінських рішень з підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно здійснити декілька кроків, а саме спочатку визначити основну мету, виявити та оцінити фактори, які впливають на ефективність підприємства, оцінити ефективність

розроблених заходів та прийняти рішення щодо реалізації заходів для підвищення рівня конкурентоспроможності відповідного підприємства. Тому впровадження організаційно-економічного механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств повинно проходити три етапи. На першому етапі необхідно забезпечити:

- проведення організаційної та інформаційно-роз'яснювальної роботи із забезпечення виконання програми реформ [3];
- удосконалення організаційно-правового механізму ефективного функціонування підприємств в умовах об'єднаної територіальної громади;
- підвищення стандартів якості на основні види до міжнародних вимог.

На другому етапі забезпечуються підготовка та виконання науково-технічної програми, виконання передбачених соціальних і виробничих показників.

На третьому етапі передбачаються:

- забезпечення виконання визначених заходів за кожним напрямом розвитку виробничого сектору та територіальних громад;
- створення соціальних, економічних та інших передумов для забезпечення необхідних умов проживання та праці населення об'єднання територіальних громад.

Таким чином, створюються передумови для стабільного соціально-економічного розвитку підприємств, адміністративних районів, держави, зростання міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві, створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення в національну економіку зарубіжних інвестицій, створення спільних підприємств та конкурентоспроможної продукції.

Список використаних джерел:

1. Гудзинський О., Судомир С., Гуренко Т. Управління формуванням конкурентного потенціалу підприємств (теоретично-методологічний аспект): монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.
2. Данилевич О., Кашаріна П. Методичні підходи до оцінювання стратегічного потенціалу для забезпечення конкурентних позицій підприємства на ринку. Європейський вектор економічного розвитку. 2015. № 1. С. 66–73.
3. Туницька Ю. М. Проблеми експорту вітчизняних товарів до ЄС. Економічний простір. 2016. № 108. С. 47–60.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Підприємницьке середовище сільських територій формується завдяки взаємодії різних економічних агентів, результатами якої є економічне зростання, що сприяє формуванню соціо-економіко-еколого-просторової основи продовольчого забезпечення країн, підтримки здоров'я і життя населення, потенціалу інноваційних механізмів розвитку національних соціумів. Підприємницька діяльність на сільських територіях забезпечує ефективне перетворення всіх видів ресурсів, сприяє відтворенню циклів економічного розвитку, покращенню якості життя сільського соціуму.

Основними проблемами розвитку підприємницького середовища сільських територій України є нерозвиненість ринкової інфраструктури та інституціонального середовища, низький рівень фінансового забезпечення активних агентів підприємницької діяльності (фермерів, голів особистих селянських господарств, керівників сільськогосподарських підприємств та інших бізнес-організацій), відсутність у них знань і досвіду щодо формування маркетингових каналів та логістичних мереж, неналежний стан системи консалтингу локального агробізнесу, зростання темпів міграції сільського населення, низький рівень (порівняно із містами) житлового будівництва, побутового, соціально-культурного забезпечення на селі.

Проблемам розвитку сільського підприємництва, підприємницької активності сільського соціуму, соціального, інтелектуального та інноваційного потенціалу сільських територій присвячені дослідження вітчизняних й зарубіжних економістів О. Бородіної, Ю. Губені, О. Попової, В. Геєця, І. Прокопи, І. Кравчук, Ю. Лупенка, Д. Лонга, Х. фон Меєра, Т. Марсденома, Л. Михайлової. П. Саблука, О. Сологуба, Потребують подальшого методологічного й прикладного обґрунтування механізми розвитку підприємницького середовища сільських територій.

За класичним визначенням підприємницьке середовище – це соціально-економічна система, елементами якої є підприємницька діяльність, наявність необхідних ресурсів, економічна свобода, ринок [1, с. 44]. До основних особливостей розвитку підприємницького середовища на сільських територіях відносяться: 1) специфіка аграрного виду діяльності, що полягає у використанні земельних ресурсів і живих

організмів у господарській діяльності, сезонності виробництва, залежності від кліматичних умов, просторовому розосередженні засобів виробництва; 2) багатоаспектність векторів розвитку не аграрних видів діяльності, що зумовлена наявністю територіальних локальних ресурсів (природних копалин, сприятливих рекреаційних умов, близькості / віддаленості від магістральних автомобільних доріг); 3) вплив великих підприємств, що формують територіальний підприємницький простір (промислові підприємства, видобувні та переробні підприємства, зерносховища, логістичні центри); 4) демографо-економічний потенціал сільського соціуму (чисельність молоді, молодих сімей, місцеве працевлаштування, структура доходів і витрат); 5) наявність ефективних лідерів громад (голови об'єднаної територіальної громади, місцевого підприємця, групи розвитку громади тощо). Виділення цих особливостей зумовлює необхідність використання інноваційних механізмів при розробці стратегій розвитку сільських територій.

Дослідження підприємницького середовища сільських територій слід здійснювати, охоплюючи аналітичним виміром вище означені елементи в «конкретних межах» певної території зокрема, оцінювати: результати підприємницької діяльності організацій на сільських територіях, ефективність використання територіальних ресурсів (насамперед, земельних), ступінь залучення сільського населення у підприємницьку діяльність, рівень організації ринкової інфраструктури, стан інституціонального локального середовища. Аспекти ендегенного потенціалу, просторово-територіальної локалізації, "полюсів зростання" натеper є ключовими в обґрунтуванні сталого розвитку територіальних систем економічних систем, основними передумовами якого є ефективне використання ендегенного потенціалу сільських територій, сприятливе інституціональне середовище, ефективне управління. Одним з чинників розвитку ендегенного потенціалу сільських територій є ефективне сільськогосподарське виробництво. [2, с. 42; 3, с. 89]. Досягнення ефективності залежить й від інституціонального забезпечення, одним з дієвих важелів якого є державна підтримка. Серед пріоритетів Уряду та Мінагрополітики натеper є стимулювання фермерського руху та створення успішної моделі господарювання в Україні – формування ефективного та соціально відповідального власника на селі. Для розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018 рік передбачається суттєва державна підтримка у розмірі 1 млрд. грн. Обов'язкові вимоги для фермерських господарств – отримувачів бюджетних коштів: зареєстровані права на власність та/або користування земельною

ділянкою; наявність до 500 га с/г угідь в обробітку та до 15 млн. гривень річного обороту; ідентифікація та реєстрація сільськогосподарських тварин [4]. Виконання вимог, (розміщених на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України) є важливим аспектом отримання реальної підтримки, однак для цього необхідно підготувати пакет документів щодо підтвердження відповідності підприємства цих умовам. Як свідчить практика, процес підготовки такого пакету документів потребує відповідних знань і навичок, що зумовлює для суб'єктів підприємницької діяльності на сільських територіях необхідність посиленої самоорганізації і інтелектуального зростання, навчання, прийняття рішення про звернення до консалтингових організацій з питань документального супроводу. Це вбачається черговим доказом необхідності посилення інтелектуальної складової у розвитку підприємницького середовища на сільських територіях.

Ознаками сприятливого інституціонального середовища як передумови сталого розвитку локальних економічних систем, вбачаються: удосконалення законодавчого забезпечення розвитку підприємництва та механізмів його реалізації, прозорість і конкретизація вимог до потенційних реципієнтів – підприємців на сільських територіях щодо можливостей участі у різних програмах підтримки, фінансового (зокрема, кредитного) та інформаційно-консультаційного забезпечення розвитку.

Для реалізації цих передумов необхідне отримання офіційного статусу фермера громадянам, які живуть і працюють на своїй землі (згідно Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств», № 2497-VIII від 10.07.2018 р.), [5]. У свою чергу, це зумовлює реальну можливість використання різних інструментів фінансового забезпечення (банківського кредитування, участі у галузевих програмах страхування ризиків та міжнародних програмах і грантах).

Ознаками ефективного управління як передумови сталого розвитку локальних економічних систем, є здатність керівників використовувати сучасні механізми координації підприємницької діяльності на сільських територіях. Для керівників фермерських господарств, сільськогосподарських підприємств, інших підприємницьких структур на сільських територіях важливими аспектами взаємодії у розвитку підприємницького середовища є удосконалення власного управлінського ресурсу (навчання, креативне мислення, формування соціально-економічної свідомості), посилення локальної взаємодії (співфінансування проектів, фінансового та

кредитного забезпечення, взаємодії з керівництвом об'єднаних територіальних громад).

Для керівників органів місцевого самоврядування та регіонального управління завданнями у цій сфері є забезпечення інтегрованого управління на основі публічно-приватного партнерства та використання принципів публічного менеджменту в управлінні територіальним розвитком. Публічний менеджмент є моделлю державного управління, в якій використовуються методи корпоративного управління, що застосовуються в бізнесових організаціях [6, с. 74]. Основною перевагою такої моделі є максимізація економічного обґрунтування управлінських рішень. Це зумовить мотивацію керівників підприємницьких структур до формування локального потенціалу ефективних управлінських рішень, що стане основою розвитку підприємницького середовища сільських територій.

У перспективі необхідними вбачається обґрунтування прикладних та практичних аспектів формування локальної моделі підприємницького середовища сільських територій, що дозволить сформулювати принципи локального управління підприємницьким потенціалом сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики : монографія. [3-тє вид.]. – К. : Т-во «Знання»: КОО, 2005. – 302 с.
2. Вахович І. М., Забедюк М. С. Зміст та структура ендегенного потенціалу регіону // Економіка та держава. №11. 2010. С. 41-43
3. Ліщинський І. Еволюція парадигми полюсів зростання // Проблеми глобалізації та регіоналізації світової економіки: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студ. та молод. вчених (м. Тернопіль, 14-15 квіт. 2016 р.) – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – С. 87-90.
4. Урядові програми 2018. Надаємо підтримку малим та середнім товаровиробникам. URL: <http://dotacii.minagro.gov.ua/ua> (Дата звернення 27.11.2018 р.).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств: Закон України від 10.07.2018 р. № 2497-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19> (дата звернення: 17.09.2018 р.).
6. Криштанович С. Публічний менеджмент соціально-економічного розвитку гірських територій Карпатського регіону. Львів: ЛДУФК, 2017. 208 с

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНОМУ РИНКУ

В період відновлення країни після кризових, інфляційних процесів та інших несприятливих економічно-політичних явищ важливим є регенерація інвестиційного потенціалу у секторі недержавного пенсійного забезпечення. Забезпечення результативного розвитку економіки неможливе без створення ефективних механізмів і інститутів, які б обслуговували мобілізацію вільних грошових ресурсів, їх розподіл та перерозподіл на комерційних засадах між різними суб'єктами ринку. В умовах ринкової економіки, серед великої маси фінансових інститутів, які виконують трансформаційну роль в заощадженнях населення, не останнє місце займають недержавні пенсійні фонди.

Теоретичні та методологічні засади функціонування недержавного пенсійного забезпечення в Україні розглядаються багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими, такими як О. Бачинська, О. Гаманкова, Б. Зайчук, Н. Ковальова, С. Кропельницька, А. Кузнєцова, Е. Лібанова, О. Макаренко, І. Новіков, С. Рибак, М. Ріппа, Т. Солоджук, О. Туманова, О. Цуприк та ін. Проте, незважаючи на вагомі напрацювання науковців з цієї проблематики, існує потреба подальшого її дослідженні. Це пов'язано з тим, що в умовах політичної та економічної нестабільності в Україні значно зростає роль недержавних пенсійних фондів у соціальному забезпеченні громадян.

Основний матеріал. Пенсійна система України функціонує на трьох рівнях, а саме: обов'язкове загальнодержавне пенсійне забезпечення (так звана солідарна пенсійна система); накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та система недержавного пенсійного забезпечення. Законодавством України визначено, що недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, яка має

---

* Науковий керівник: Шевчук І. В., к. е. н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному законами України порядку [3]. Завдяки впровадженню нормативно-правового регулювання в систему приватного пенсійного забезпечення, вдалося надати право на діяльність і юридичну захищеність такому суб'єкту фінансового ринку як недержавний пенсійний фонд. Досвід провідних європейських країн свідчить про те, що функціонування недержавного пенсійного забезпечення в економічному аспекті країни має високу ефективність, відповідає цілям розвитку суспільства і позитивно сприймається населенням. В країнах з розвинутою економікою НПФ мають велике значення, адже обсяг активів недержавних фондів з орієнтацією на приватних вкладників складає 10-20% ВВП, а частка домогосподарств із заощадженнями у різних формах колективного інвестування – 50 % [1].

Пенсійні реформи в країнах Європи і світу, перехід від однорівневих солідарних систем до трирівневих, а пізніше – до чотирирівневих і п'ятирівневих моделей пенсійного забезпечення, почалися недавно, з другої половини 1990-х років. У Польщі, де реформа почалася, як і в Україні, у 1998 році, вона стала ключовим фактором зростання. Це дозволило полякам безболісно подолати світову кризу 2008 року, будувати успішну економіку, накопичити понад 100 млрд. дол. внутрішніх інвестиційних ресурсів, підвищити середню пенсію до 820 дол. на місяць [1]. Важливим є дослідження діяльності системи недержавного пенсійного забезпечення, яке наглядно видно в таблиці 1, де проаналізовано основні показники діяльності НПФ, згідно з поданими звітними даними, та темпи їх приросту на відповідні дати.

У 2018 році адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 61,0 тис. шт. пенсійних контрактів, що менше на 5,4% (3,5 тис. шт.) порівняно зі станом на 31.03.2017. Аналіз основних показників демонструє, що порівняно з попередніми роками значно зростають темпи приросту майже всіх показників. Зокрема, значне покращення видно по сумі інвестиційного доходу, який збільшився на майже 570 млн. грн.;

також прибутки від інвестування активів недержавного пенсійного фонду збільшилися майже в 2 рази.

Таблиця 1

**Динаміка показників діяльності вітчизняних
недержавних пенсійних фондів**

Показники	2016	2017	2018*	Темпи приросту, %	
				2017/2016	2018*/2017
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	60,0	64,5	61,0	7,5%	-5,4%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	830,2	836,2	843,2	0,7%	0,8%
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн	1992,1	2206,3	2485,2	10,8%	12,6%
Пенсійні внески, всього, млн. грн	1851,0	1918,5	1910,4	3,6%	-0,4%
у тому числі:					
- від фізичних осіб	80,1	100,3	134,4	25,2%	34,0%
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0%	0,0%
- від юридичних осіб	1770,4	1817,2	1775,3	2,6%	-2,3%
Пенсійні виплати, млн. грн	562,9	655,4	723,2	16,4%	10,3%
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	80,3	82,0	79,4	2,1%	-3,2%
Сума інвестиційного доходу, млн. грн	899,5	1157,8	1468,5	28,7%	26,8%
Прибуток від інвестування активів НПФ, млн. грн	686,4	899,2	1185,1	31,0%	31,8%
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн	213,1	258,6	283,4	21,4%	9,6%

*станом на 31.03.2018.

Джерело: [2].

Можна зробити висновки, що населення України все більше вкладають коштів в недержавні пенсійні фонди. Проте, не менш важливим питанням є довіра населення до приватної частини пенсійної системи, на що дуже негативно відображаються постійні кризові явища, які в свою чергу негативно впливають на стабільність економіки країни в цілому.

Загалом НПФ функціонують як неприбуткові організації (непідприємницькі товариства), оскільки їх безпосередні засновники не отримують

доходу або прибутку від власної діяльності, крім покриття витрат на її організацію. Тобто отримання прибутку від інвестиційної діяльності засновниками НПФ не передбачається. Проте, дохід від діяльності недержавного пенсійного фонду розподіляється між учасниками фонду, що й дає змогу зрівноважити рівень інфляції, а також збільшувати загальний обсяг активів. Інвестиційна політика недержавного пенсійного фонду визначається як комплекс рішень, які узагальнюють основні напрями джерела та обсяги використання капітальних вкладень в різні сегменти економіки. Під впливом економічних, політичних і суспільних умов, інвестиційна політика визначається головними завданнями у виробництві, науково-технічному й соціальному розвитку країни. Успіх інвестиційної діяльності будь-якого фонду залежить від виваженості інвестиційної політики та ефективності сформованого ним інвестиційного портфеля, тобто сукупності фінансових інструментів, придбаних із метою отримання інвестиційного доходу.

Основні положення інвестиційної політики НПФ ґрунтуються на необхідності оптимізації портфеля інвестицій при дотриманні вимог надійності й платоспроможності фонду. Це досягається завдяки дотриманню принципів: диверсифікованості, прибутковості, ліквідності й зворотності; достатності коштів фонду для покриття взятих зобов'язань; обмеження ризику вкладень [4].

Отже, можна зазначити, що сфера недержавного пенсійного забезпечення є досить перспективною галуззю інвестиційної діяльності, проте, слід зважати на відсутність надійних видів фінансових інструментів, які дали б змогу забезпечити належну диверсифікацію пенсійних активів недержавних пенсійних фондів. Структура активів НПФ, що склалась на сьогодні, не є раціональною, і представлена в основному банківськими депозитами. Проведене дослідження показало, що система недержавного пенсійного забезпечення повинна бути реформована як законодавчо, так і збоку менталітету і довіри населення. Юридично необхідно виокремити чіткі вимоги до напрямів інвестування, встановити кількісні обмеження вкладень у різні фінансові інструменти. Також, не зайвим є проведення ознайомчої роботи серед населення про умови і переваги вкладання заощаджень в систему недержавного пенсійного забезпечення, що

призведе до збільшення рівня ВВП в країні і стабілізуватиме економіку загалом.

Список використаних джерел:

1. Мельничук В. «Пенсійна реформа: спроба №4» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/07/11/626962/>.
2. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/OsnPokazn/NPF_I_kv%202018.pdf.
3. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 22 груд. 2011 р. №4225. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
4. Туманова О. А. Інвестиційна діяльність недержавних пенсійних фондів / О.А. Туманова // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 2. – С. 8–10.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розвинені аграрні країни Світу завершують перехід від економіки фізичного і фінансового капіталу до економіки знань. Дійсно, тільки знання аграрних наук стають джерелом високопродуктивних інновацій. Підготовка кадрів для формування економіки знань – це актуальна проблема в сучасному соціально-економічному розвитку. Нині в системі аграрної освіти назріла необхідність розробки проекту навчання студентів основам інтелектуальної власності і комерціалізації результатів науково-технічної діяльності. Ефективність результатів навчання інтелектуальній власності тим вище, чим раніше у майбутнього фахівця буде закладено розуміння значимості культивування інтелектуального ресурсу України, що стає одним із ресурсів розвитку вітчизняної економіки [1].

Із введенням інтелектуальної власності в обов'язкову освітню програму згідно із Наказом Міністерства освіти і науки України №811 від 20.10.2004 року, в Україні розпочався процес виховання молоді нової генерації, сама інтелектуальна власність стала стимулюючим фактором в формуванні та підготовці креативно-мислячих конкурентоздатних фахівців, готових до умов інтелектуальної економіки. Креативність визначається як творчі здібності індивіда, що характеризують готовність створювати принципово нові ідеї, які відрізняються від традиційних прийнятих систем мислення, а також здатність вирішувати протиріччя в статичних та динамічних системах [2].

Потреба економіки в креативності зумовила виникнення нового шару суспільства, який Ричард Флорида називає «креативним класом». До нього належать інженери, науковці, освітяни, дизайнери, митці, фінансисти, тобто, тих хто здатні до незалежного мислення та достатній рівень знань для його втілення [3]. Відмітимо функції навчального закладу в

---

* Науковий керівник: Якобчук В. П., к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

інноваційному розвитку АПК: а) створення інтелектуального продукту; б) підготовка фахівців до умов інтелектуальної економіки; в) використання інноваційних технологій в науковій діяльності та навчальному процесі [4]. Зрозуміло, що творча діяльність – основа інновацій і її розвиток повинен мати пріоритетний характер на сучасному етапі розвитку У країни.

Наразі економіка перейшла до активного використання інформації та знань, які тісно пов'язані з формуванням індивідуального і соціального компонентів. Це пояснюється тим, що сьогодні відбувається швидка технологізація економіки і на передній план виходить отримання результату, спрямованого на економічний ефект. Вважаємо, що нині слід зосередити увагу на розробках, які необхідні в аграрному виробництві. Застосування принципів інтелектуальної власності в інноваційному педагогічному підході в підготовці креативно-мислячих спеціалістів-аграріїв підтверджує ефективність. Молодий фахівець, виходячи на виробництво, здатен генерувати життєздатні ідеї, визначити їх охороноспроможність, попереджувати від порушення прав власності, вміти оцінювати економічну ефективність розробок і відстоювати права інтелектуальної власності. Одним із дієвих механізмів інформаційно-рекламної діяльності науково-освітніх закладів є участь у виставках винаходів і нових технологій, чим стимулюється винахідницька діяльність, а у перспективі забезпечення сільськогосподарського виробництва вітчизняними інноваціями [5].

Інноваційна діяльність в науковій та навчальній діяльності у академії підвищується та розвивється завдяки ініціативних, творчих, працьовитих та талановитих студентів і компетентних наставників. Це створює умови для розвитку сільськогосподарського виробництва, популяризації аграрної науки та гідної презентації України на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Браженко С.А., Прасолов Є.Я. Соціально-економічне значення інтелектуальної власності в агропромисловому секторі // «Роль і значення інтелектуальної власності в інноваційному розвитку економіки» Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – К.: Інститут інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія» в м. Києві, 2012, с.371 – 380.

2. Браженко С.А., Галич О.А., Прасолов Є.Я. Роль інтелектуальної власності в інноваційній педагогіці аграрних навчальних закладів / Проблеми підготовки фахівців з питань інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні / Матеріали XI Всеукраїнської науково-методичної конференції. – К.: Інститут інтелектуальної власності Одеської національної юридичної академії в м. Києві, 2011, с.30 – 37
3. Гуржій А.М., Каракай Ю.В., Петренко З.О. та ін. Інноваційна діяльність в Україні. Монографія. – К.: Укр ЦНТЕІ, 2006. – 152с.
4. Ричард Флорида. Креативный класс: люди, которые меняют будущее. М.: «Классика XXI», 2007, с.23-24.
5. Оцінювання та вибір педагогічних інновацій: теоретико-практичний аспект / за ред. Л.І. Даниленко. К.: Логос, 2001, с.185.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

На сьогодні розвиток сільських територій супроводжується рядом негативних проблем, до яких можна віднести: відсутність робочих місць; бідність сільського населення; занепад соціально-економічної, дорожньої, транспортної, телекомунікаційної та побутової інфраструктури; міграція сільського населення та погіршення людського капіталу; низький рівень прояву місцевих ініціатив; інертність сільських громад тощо. Вирішення вищезгаданих проблем розвитку сільських територій потребує комплексного підходу. Пріоритетним напрямком забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій є активізація їх інноваційного характеру розвитку, що потребує розробки відповідних механізмів у межах державної економічної політики.

Одним із важливих моментів здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарського підприємства являється розробка його інноваційної політики. Це необхідно не тільки для покращення якості продукції та ефективності виробництва, що призведе до збільшення доходів, але й зміцнення інноваційного потенціалу підприємств

Згідно Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» інноваційний потенціал визначається як сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних та культурно-освітніх можливостей, необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [3]. Від величини інноваційного потенціалу залежить вибір стратегії інноваційного розвитку. Тобто, якщо у підприємства є всі необхідні ресурси, воно має можливість діяти за стратегією лідера, розробляючи й впроваджуючи принципово нові або базисні інновації. Якщо ж інноваційні можливості обмежені, то необхідно їх нарощувати і обирати стратегію послідовника, тобто реалізовувати поліпшуючі технології. [1, с. 87]

Одним із важливих моментів реалізації інноваційного процесу являється вплив місцевих органів влади на здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарськими підприємствами. Відповідальність регіональних представників влади за соціальний розвиток, фінансова незалежність сільських територій, право на розпоряджання місцевими ресурсами створюють умови для інноваційно-інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств.

Інноваційна привабливість сільських територій – це комплекс умов, що формують сприятливе середовище для інноваційних процесів у регіоні, зокрема: можливість впровадження наукових і науково-технічних розробок у виробництво, ефективність освоєння інноваційних проєктів, рівень фінансового забезпечення інноваційної діяльності, ступінь розвитку інноваційної інфраструктури [2, с. 188]. Проте, для ефективного формування інноваційної політики на сільській території, необхідно звернути увагу на інноваційний потенціал сільськогосподарських підприємств. Реалізація інноваційної політики сільських територій здійснюється через комплексне забезпечення інноваційних процесів, які покликані підвищити ефективність фінансового, організаційного, технічного та іншого потенціалів.

Регіональна політика з розвитку сільських територій являється складовою державної політики у сфері економіки. Впровадження та успішний результат реалізації інновацій у сільськогосподарських підприємств дозволяє отримати більші прибутки сільськогосподарським підприємствам, і, у свою чергу, більші відрахування податкових навантажень у місцевий бюджет. Тому місцеві органи влади повинні бути зацікавлені у сприянні інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств. До основних принципів інноваційної політики регіону можна віднести:

- перевагу потрібно віддавати не традиційному виробництву, а з використанням інновацій;
- розробка та реалізація прав інтелектуальної власності для інноваційних розробок;
- сприяння конкурентних відносин в інноваційній сфері;
- гнучкість інноваційної політики, інтеграція науки, освіти і підприємницької діяльності;

- сприяння розвитку аграрного інноваційного виробництва;
- забезпечення міжрегіонального і міжнародного наукового співробітництва [2, с. 188].

Для результативної інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, органам самоврядування варто розробити:

1. Території з спеціальним режимом інвестиційно-інноваційної діяльності з метою освоєння випуску нових видів інноваційної продукції.
2. Високотехнологічне виробництво і нові робочі місця.
3. Науково-технічні зони, де діє офіційний правовий режим, орієнтований на розвиток наукового і виробничого потенціалу сільських територій шляхом стимулювання фундаментальних досліджень з подальшим впровадженням наукових розробок у виробництво.

Додатково, варто сформувати механізми позабюджетного стимулювання інноваційної діяльності, насамперед, механізми довгострокового кредитування Національним банком реконструкції і розвитку, а також державну іпотечну банківську установу.

Список використаних джерел:

1. Ільків Л. А. Інноваційний потенціал аграрного підприємства: сутність та стратегія використання. Інноваційна економіка, 2013. № 8. С. 86–88.
2. Ксьонжик І. В., Волович Ю. О. Реалізація інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств як основа розвитку сільських територій. Науковий вісник НУБіП. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес, 2013. Вип. 181, Ч. 2. С. 186–191.
3. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності: Закон України від 5.12.2012 № 3715-17 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> (дата звернення: 25.11.2018)
4. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (22 грудня 2016 р.) У 2 ч. Ч. 1. Харків: ХНАУ, 2016. – 318 с.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Зміни структурного, техніко-технологічного та організаційно-економічного характеру, які відбуваються у виробничій діяльності є результатом реалізації інноваційних, наукових та технічних розробок, що уособлюють у собі новітні знання в аграрній науці та виробництві. Планомірний розвиток підприємств аграрного сектору України можливий лише на основі здійснення інноваційної діяльності. Наразі відомо два напрями інноваційного розвитку: традиційний, що сприяє запобіганню негативних наслідків інновацій, пов'язаних з погіршенням екосистем, здоров'я людей, техногенними катастрофами; випереджальний, який забезпечує задоволення зростаючих по масштабах і диференціації потреб людини й суспільства в новій техніці, товарах і послугах.

Інноваційний розвиток підприємств аграрного сектору вивчається на взаємозалежності трьох рівнів: локального, галузевого, національного. Інноваційний розвиток підприємств аграрного сектору слід розглядати як сукупність взаємодоповнюючих інституційних інструментів, що забезпечують інноваційні процеси, охоплюють дослідження, виробництво і впровадження нової продукції, техніки і технологій, організаційних змін в аграрному секторі. Сільське господарство повинно забезпечити технологічну й економічну ефективність, тобто оптимально їх поєднати для раціонального використання власних внутрішніх можливостей.

До інноваційних підприємств відносять сільськогосподарські підприємства, які використовують: нові технології вирощування продукції рослинництва, виведення нових видів продукції тваринного походження, нову техніку, нові форми організації виробництва, праці та управління, нові способи збуту продукції; поєднують виробництво сільськогосподарської продукції з іншими видами діяльності, у тому числі переробкою сировини, торгівлею, обслуговуванням, створюючи в результаті нові продукти, послуги, відкриваючи нові ринки; вступають у різні форми

інтеграції підприємств з метою запровадження інновацій на основі концентрації капіталу; поглиблюють диференціацію виробництва.

Для активізації підприємств інноваційного типу середовища в аграрному секторі необхідно розробити стратегію інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору; розробити місцеві (на рівні області, району) програми інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору; сформувати інтегровані структури з метою узгодження інтересів всіх учасників різних технологічних стадій процесу виробництва і реалізації інноваційної продукції.

Упродовж 2017 року наукові дослідження і розробки (далі – НДР) в Україні виконували 963 організації, 45,8% з яких відносилися до державного сектору економіки, 39,0% – підприємницького, 15,2% – вищої освіти. На підприємствах та в організаціях, які здійснювали НДР, кількість виконавців таких робіт на кінець 2017 року становила 94,3 тис. осіб (з урахуванням сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру), з яких 63,0% – дослідники, 9,7% – техніки, 27,3% – допоміжний персонал. Порівняно за 2015 роком показники значно зменшились. Враховуючи, що у 2015 році чисельність організацій, що виконували наукові дослідження і розробки становила 978, то порівняно з базисним роком цей показник зменшився на 1,53%. Це говорить про негативну тенденцію розвитку інновацій. У 2017 році загальний обсяг витрат на виконання НДР власними силами організацій становив 13379,3 млн.грн, у тому числі витрати на оплату праці – 7152,9 млн.грн, інші поточні витрати – 5444,6 млн.грн, капітальні витрати – 781,8 млн.грн, з них витрати на придбання устаткування – 659,1 млн.грн. У 2015 загальний обсяг витрат на використання НДР становив 11001,9 млн.грн. Порівняно з 2015 роком у базисному році витрати на використання НДР зросли. Значно зросли витрати з державного бюджету з 3915,5 млн.грн. до 4740,1 млн.грн. та підприємницького сектору з 1713,4 млн.грн. до 3007,8.

Отже, перспективи для інноваційного розвитку передусім визначаються досягненнями й відкриттями науки і техніки, від наукового відкриття до його впровадження у практику. Інноваційний розвиток підприємств аграрного сектору формується під впливом багатьох об'єктивних факторів, включаючи його розміри, наявність природних ресурсів, географічне положення, особливості історичного розвитку галузі та форм підприєм-

ницької діяльності. До підприємств інноваційного типу запропоновано відносити сільськогосподарські підприємства, які: запроваджують нові технології вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби й птиці, нові породи і сорти, нову техніку, нові форми залучення фінансових ресурсів, нові форми організації підприємства, виробництва, збуту продукції; поєднують виробництво сільськогосподарської продукції з іншими видами діяльності, освоюючи нові ринки збуту.

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник [Електронний ресурс] // Держстат України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Витвицька О. Д. Інноваційний розвиток підприємств аграрного сектора: Теорія, методологія, стратегія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ек. наук. – Херсон, 2011. 36 с.

ПОБУДОВА МОРАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Для розбудови України як повноцінного члена європейської та міжнародної спільноти надзвичайно актуальним та пріоритетним є формування адекватної існуючій у нашій державі монолітній системі корупції чіткої мети діяльності суб'єктів протидії корупції. І в цьому аспекті почати треба із розробки загально визначених правових засад, на яких має базуватися діяльність з протидії корупції, і відповідати міжнародним стандартам у цій сфері. Забезпечити цю умову можна лише за визначеного переліку основоположних засад антикорупційної діяльності, тобто принципів подолання корупції та їх неухильного дотримання. Це створить підґрунтя для координування дій усіх суб'єктів, відповідальних за боротьбу з корупцією, контролю за ними, послідовності виконання запланованих в процесі подолання корупції заходів.

Дослідженню причин, умов, особливостей попередження та засобів протидії різним видам корупційної діяльності були присвячені наукові праці таких українських та російських авторів, як: Л.В. Багрій-Шахматов, М.В. Буроменський, А.В. Гайдук, В.І. Гладких, Л.Д. Гаухман, А.І. Долгова, О.О. Дудоров, Д.Г. Заброда, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, М.І. Камлик, В.В. Лунєєв, В.Д. Малков, М.І. Мельник, Є.В. Невмержицький, С.С. Рогульський та ін. Водночас не дивлячись на значний проміжок часу протягом якого введений в дію Закон України «Про запобігання корупції» вітчизняними науковцями не приділено достатньої уваги кардинальному новому переосмисленню принципів діяльності суб'єктів протидії корупції. Крім того виокремлення принципів протидії корупції потребує детального дослідження і значущих аспектів даного питання досі повноцінно не розроблено. З огляду на це, метою даної статті є обґрунтування принципів протидії корупційним явищам в Україні на основі дослідження зарубіжного досвіду.

---

* Науковий керівник: Іванюк О. В. П., к. е. н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

Хабарі, комерційні підкупи, відкати та інші корупційні дії приватного бізнесу щодо посадових осіб державної і муніципальної служб стали настільки масовим явищем, що для багатьох категорій державних і муніципальних службовців стали істотними джерелами доходів, природно, нелегальних. У сучасній Україні сформувалися мережі постійних неформальних і нелегальних взаємодій посадових осіб і бізнесменів, пов'язаних взаємними зобов'язаннями. Ці мережі взаємодій формуються між державними і муніципальними службовцями по вертикалі управління в одному органі влади, а також по горизонталі на різних рівнях управління між органами різних гілок влади і приватним бізнесом. Особливість сучасного періоду розвитку України в тому, що через такі мережі неформальних і нелегальних взаємодій, а не через нормативні контрактні відносини між різними органами влади, включаючи суди і правоохоронні органи, між органами влади та приватним бізнесом, проходить значно більша частка валового національного продукту (ВНП), ніж у розвинених державах світу.

Внаслідок участі в діяльності таких мереж неформальних і нелегальних взаємодій, а не тільки внаслідок хабарництва, реальні доходи, а особливо витрати багатьох державних і муніципальних службовців, які беруть участь у прийнятті рішень, що значно перевищують їх легальні доходи. Більш того, для високопоставлених українських державних і муніципальних службовців, їх тіньові доходи, одержувані від таких мереж, стали основною частиною їх реальних доходів. Навіть відносно чесні чиновники, не беруть хабарів ні за які послуги, через мережі неформальних і нелегальних взаємодій отримують настільки значні частки своїх доходів, що не зможуть існувати поза цих мереж і, відповідно, протистояти реалізації їх корпоративних інтересів. В результаті державні і муніципальні службовці у своїй роботі керуються своїми зобов'язаннями перед мережами неформальних і нелегальних взаємодій не менше, ніж інтересами держави і місцевих громад. У цьому основна причина неефективності державного і муніципального управління, роботи правоохоронних органів і судів, і ця неефективність постійно прогресує. При цьому хабарництво перестало бути основною формою корупції в Україні, оскільки воно карається законом і набагато менш ефективно, ніж отримання нелегальних доходів через участь у неформальних мережах і нелегальних взаємодій. Ці мережі стали настільки розвиненими, що звільнення навіть високопоставлених державних або муніципальних

службовців, навіть супроводжується повною зміною всіх їх підлеглих, навряд чи приведе до зниження рівня корупції у відповідних сферах діяльності. З високою ймовірністю нові посадові особи встановлять неформальні і нелегальні взаємодії з іншими учасниками цих мереж і продовжать здійснювати корупційні дії, можливо, вже дещо іншими способами. У результаті в сучасній Україні не залишилося ніяких органів влади, які були б настільки вільні від корупції, щоб з їх допомогою можна було б істотно знизити рівень корупції в системах державного і муніципального управління, зокрема, в їх взаємодіях з приватними бізнесами, некомерційними та громадськими організаціями і громадянами.

На основі зарубіжного досвіду протидії корупції можна описати найважливіші принципи, істотно підвищують ефективність антикорупційної діяльності і цілком застосовні в нашій країні. Ці принципи необхідно дотримуватися одночасно, в комплексі, порушення хоча б одного з них може привести не до зниження рівня корупції, а до його зростання. Так, до осново принципу у зарубіжному досвіді відносять публічність органів влади. У сучасній державі органи влади повинні бути публічними в двох сенсах одночасно. По-перше, органи влади повинні бути публічні в тому сенсі, що вони повинні діяти в інтересах суспільства, вирішувати його проблеми, сприяти його розвитку. По-друге, органи влади повинні бути публічними в сенсі інформаційної відкритості для суспільства усієї своєї діяльності за винятком дуже вузьких сфер секретних, які визначаються виключно необхідністю забезпечення безпеки суспільства і держави. Публічними повинні бути всі органи влади, включаючи виконавчу, законодавчу і судову владу, не повинно робитися виняток для правоохоронних органів і спеціальних служб. У більшості випадків навіть секретні відомості повинні через визначені законодавством періоди після того, як вони перестають бути актуальними, ставати доступними для вивчення дослідникам, зацікавленим громадянам і організаціям.

Підконтрольність органів влади суспільству можлива тільки при здійсненні їх відкритості. У таких умовах відомості про всі підготовлювані рішення органів влади, процедури їх прийняття і виконання, повинні бути доступні організаціям громадянського суспільства і всім зацікавленим громадянам. Зокрема, будь-які організації та громадяни повинні мати можливість доступу до детальних описів виконання та планування бюджетів діяльності будь-яких органів влади. В узагальненому вигляді

статті їх бюджетів подаються організаціям і громадянам лише в тих випадках, коли деталізація цих бюджетів може зашкодити безпеці суспільства або держави.

Всепроникний характер корупції передбачає не ієрархічний, як в органах влади, а мережевий принцип протидії їй. Тому найважливішим ресурсом реальної протидії корупції відповідно до світового досвіду визнається діяльність громадянського суспільства, адже саме воно здатне протиставити мережевому і всепроникаючому характеру корупції свої мережеві та присутні в усіх сферах діяльності ресурси об'єднань громадян.

Реальне забезпечення прав і захисту приватної власності, полягає в тому, що легальна приватна власність має бути захищена органами влади від будь-яких посягань, приватні підприємці повинні володіти усіма правами на володіння і розпорядження своєю легально отриманою власністю. В таких умовах стає неможливим для органів влади або кримінальних організацій відібрати у підприємців приватну власність, здійснити незаконну рейдерську операцію з передачі приватної власності іншим особам, змусити приватних підприємців здійснювати незаконні платежі або давати хабара за продовження користування своєю власністю.

Для забезпечення ефективності протидії корупції визнана необхідність здійснення невідворотності покарання за вчинення корупційних дій. Невідворотність покарання за вчинення корупційних дій повинна означати, по-перше, що корупціонери практично ніколи не зможуть піти від справедливого покарання, інакше може статися тільки випадково. По-друге, невідворотність покарання означає, що справедливо будуть покарані будь-які корупціонери, незалежно від їх посад в системі органів влади, приватного бізнесу, некомерційної або громадської сфери. Невідворотність покарань за вчинення корупційних дій не є єдиною умовою, що забезпечує зниження рівня корупції в країні. Але відсутність невідворотності покарань за вчинення корупційних дій завжди сприяє зростанню корупції.

Причина в тому, що відсутність невідворотності покарань за вчинення корупційних дій сприймається корупціонерами як надання їм органами влади можливостей здійснювати такі дії. При високому рівні скритності корупційних дій і відсутності невідворотності покарань за їх вчинення більшість корупціонерів залишається без покарання. Це покаже всім іншим посадовим особам, які мають можливості вчинення корупційних дій, що такі дії можна здійснювати безкарно, для цього їм необхідно лише бути

досить скритними і володіти необхідними зв'язками в правоохоронних органах, судах та інших органах влади.

Презумпція вини чиновників у корупції означає, що, по-перше, кожен із них постійно підозрюється у вчиненні корупційних дій, а, по-друге, що при виявленні фактів корупції звинувачення в участі в корупційних діях, перш за все, пред'являються чиновникам, а не громадянам і не бізнесменам, які могли брати участь у таких діях. В обох цих випадках чиновники повинні самостійно знаходити і пред'являти докази їх невинності у вчиненні корупційних дій. Ще однією особливістю реалізації презумпції винності чиновників у корупції є те, що правоохоронні органи і суди довіряють свідченням громадян і ЗМІ про вчинення корупційних дій чиновниками, а тому завжди перевіряють такі свідчення, незалежно від особистостей тих, хто їх представив навіть без повного набору доказів.

Наслідком презумпції винуватості чиновників у корупції є необхідність публічних подань ними декларацій доходів і витрат, як своїх, так і своїх родичів. При реалізації презумпції винності чиновників у корупції такі публічні декларації доходів і витрат при їх відповідності рівню легальних доходів чиновників є для них обґрунтуваннями їх непричетності до корупції. Ця обставина підтримує мотивацію чиновників публічно подавати декларації про свої доходи і витрати.

Презумпція вини чиновників у корупції застосовується в Китаї та в деяких інших країнах, не будучи обов'язковим принципом протидії корупції. Але в сучасній Україні реалізація цього принципу в комплексі з іншими суттєво сприяла б зниженню рівня корупції.

Принцип необхідності захисту свідків у кримінальних і цивільних судових розглядах проти корупціонерів свідчить про те, що успіхів у протидії корупції, як показує досвід різних країн світу, можна досягти тільки при використанні свідчень учасників та потерпілих від корупційних дій. Причина в тому, що такі дії завжди вчиняються таємно, тому багато факти і обставини, які необхідні для винесення судових рішень про кримінальні покарання за корупційні дії, є відомими тільки учасникам цих дій та потерпілим від корупції. Але, оскільки корупційні дії, особливо, завдають великі збитки державі і суспільству, найчастіше здійснюються узгодженими діями кількох осіб, будь-свідки фактів і обставин корупції знаходяться під загрозою застосування насильства до них з боку співучасників корупційних злочинів в процесі їх розслідування, проведення судових процесів і навіть після їх закінчення. Оскільки

свідчення учасників та потерпілих від корупційних дій необхідні для обґрунтування звинувачень корупціонерів, необхідно забезпечити захист таких свідків від насильства по відношенню до них з боку співучасників корупційних злочинів.

Найважливіші принципи захисту свідків, вироблені у відповідності зі світовим досвідом, представлені в нормах прийнятої 29 листопада 1985 року Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про основні принципи правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою. До цих принципів, зокрема, належать вимоги державам вжити заходів для зведення до мінімуму незручностей для жертв, при необхідності охорони їх особистого життя, забезпечення захисту від залякування та помсти, а також безпеки їх самих, їхніх сімей та свідків з їх боку. Крім того, необхідно ставитися до жертв злочинів із співчуттям та поважати їх гідність, забезпечувати їх право на доступ до правосуддя і на якнайшвидшу компенсацію без невинуватених затримок за заподіяну їм шкоду. Ці ж принципи необхідно застосовувати і до жертв корупційних дій, коли самі ці дії не кваліфікуються як злочини, а також до будь-яких свідкам фактів корупції. Вони описані в статті 32 Конвенції ООН проти корупції: «Кожна держава-учасниця вживає належних заходів, відповідно до своєї внутрішньої правової системи та в межах своїх можливостей, з тим, щоб забезпечити ефективного захисту від ймовірної помсти або залякування свідків та експертів, які свідчать у справах за злочинами, що визнані такими цією Конвенцією, та, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб».

Тільки при здійсненні реального захисту свідків у них можуть виникнути досить сильні мотиви співпрацювати зі слідством і судами для формування обґрунтованих звинувачень учасників корупційних дій. Захист свідків можуть здійснювати як органи влади, так і громадські та некомерційні організації, що визначається національними законодавствами. У тих випадках, коли такими свідками є учасники корупційних дій, що повідомляють про факти, що підтверджують залученість в них інших осіб, цим свідкам потрібен не тільки захист, а й зниження рівня їх покарань. Профілактика вчинення корупційних дій визнається необхідною тому, що корупція приносить високі втрати для суспільства, економіки та держави, а в силу їх таємного характеру збирати юридичні докази вчинення корупційних дій завжди дуже складно. Активна та ефективна профілактика корупції дозволяє запобігати скоєнню корупційних дій,

знижує втрати від корупції, сприяє підвищенню шансів виявлення фактів корупції правоохоронними органами за рахунок зниження навантаження на кожного з їх співробітників. Профілактика вчинення корупційних дій передбачає цілеспрямоване зміна свідомості чиновників, бізнесменів і громадян, формування у них негативного ставлення і негативних оцінок корупції.

В різних країнах світу застосовують і багато інші принципи протидії корупції, до яких найчастіше відносять: необхідність незалежної судової влади, забезпечення верховенства закону, незалежності ЗМІ та наявності реальної політичної конкуренції. Реалізація цих принципів в комплексі з іншими може істотно сприяти зниженню рівня корупції, що використовувалося в багатьох країнах світу. Але в сучасній Україні всі ці принципи неможливо реалізувати в найближчій перспективі без істотного зниження рівня поширеності корупції. Тому в нашій країні швидше зниження рівня корупції призведе до підвищення ймовірності реалізації цих принципів, що ці принципи можна буде використовувати у протидії корупції. Протидія корупції-діяльність федеральних органів державної влади, органів державної влади суб'єктів України, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, організацій та фізичних осіб в межах їх повноважень В українській практиці визначено, що протидія корупції ґрунтується на таких основних принципах як: верховенства права; законності, системності; комплексності; об'єктивності; практичної спрямованості та радикальності заходів; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням; оптимальності та ефективності; об'єктивності. Проаналізувавши український та зарубіжний досвід, на наш погляд, при побудові механізму протидії корупції в Україні слід підходити з точки зору моральності, яке вже давно існує в цивілізованому суспільстві і актуальне сьогодні на шляху до євроінтеграції України.

Таким чином, сукупність норм, що регулюють взаємовідносини працівників між собою в процесі їх спільної професійної діяльності і спрямованих на формування такої атмосфери в колективі, при якій корупційні дії працівників виглядали б аномальним явищем, заслуговує всілякого осуду окреслимо як моральними принципами протидії корупції, до яких віднесемо наступні принципи (рис. 1.):

1. Принцип законності. Неухильне дотримання нормативно – правових актів, спрямованих на боротьбу з корупцією.

2. Принцип гуманізму. Визнання, дотримання і захист прав і свобод людини і громадянина. (Повага до кожної людини, визнання суверенітету особистості та її гідності, ввічливість, тактовність, толерантність.)

3. Принцип відповідальності. Юридична, а також моральна відповідальність за прийняті рішення у сфері боротьби з корупцією. (Під моральною відповідальністю розуміється моральний осуд корупціонера з боку членів колективу, суспільства і, навіть рідних і близьких. Це має призводити до докорів сумління, яка, як відомо, є внутрішнім цензором людини, що послужить поштовхом до каяття і неприпустимості надалі корупційних дій.)

4. Принцип справедливості. Розумне використання владних повноважень у справі боротьби з корупцією.

5. Принцип лояльності прихильність курсу в боротьбі з корупцією, неухильному дотриманню правових норм, навіть якщо це суперечить внутрішнім принципам і політичним поглядам.

6. Принцип чесності і невідступності, категоричне неприйняття проявів корупції і бюрократизму.

Сформулюємо моральні вимоги до антикорупційної поведінки (рис. 2)., а саме:

1. Прихильність моральним принципам, постановка службових інтересів вище індивідуальних.

2. Сумлінне виконання своїх службових обов'язків.

3. Об'єктивність у виконанні службових обов'язків (виключення в робочому процесі особистих інтересів і переваг).

4. Заборона на прийняття для себе особисто, а також членів сім'ї ніяких благ і переваг, використовуючи при цьому свої службові повноваження.

5. Не давати жодних особистих обіцянок, пов'язаних зі службовими обов'язками.

6. Не використовувати конфіденційну інформацію, отриману в ході виконання своїх посадових обов'язків, як засіб одержання особою вигоди

7. Викривати будь-які корупційні дії, боротися за створення атмосфери нетерпимості до корупційної поведінки колег.

8. Бути чесним, скромним, ввічливим, тактовним, чуйним, справедливим по відношенню до своїх колег і громадянам.

При створенні системи заходів протидії корупції в українських організаціях, установах слід ґрунтуватися на таких ключових принципах як:

1. Принцип відповідності політики організації чинному законодавству і загальноприйнятим нормам. Відповідність реалізованих антикорупційних заходів Конституції України, укладеним Україною міжнародним договорам, законодавству України та іншим нормативним правовим актам, застосовним до організації.

2. Принцип особистого прикладу керівництва. Ключова роль керівництва організації у формуванні культури нетерпимості до корупції та у створенні внутрішньо-організаційної системи попередження і протидії корупції.

3. Принцип залученості працівників. Інформованість працівників організації щодо положень антикорупційного законодавства та їх активну участь у формуванні та реалізації антикорупційних стандартів і процедур.

4. Принцип пропорційності антикорупційних процедур ризику корупції. Розробка та виконання комплексу заходів, що дозволяють знизити ймовірність залучення організації, її керівників та співробітників в корупційну діяльність, здійснюється з урахуванням існуючих в діяльності даної організації корупційних ризиків.

5. Принцип ефективності антикорупційних процедур. Застосування в організації таких антикорупційних заходів, які мають низьку вартість, забезпечують простоту реалізації і приносять значимий результат.

6. Принцип відповідальності і невідворотності покарання. Невідворотність покарання для працівників організації незалежно від займаної посади, стажу роботи та інших умов у випадку вчинення ними корупційних правопорушень в зв'язку з виконанням трудових обов'язків, а також персональна відповідальність керівництва організації за реалізацію внутрішньо-організаційної антикорупційної політики.

7. Принцип відкритості бізнесу. Інформування контрагентів, партнерів та громадськості про прийняті в організації антикорупційні стандарти ведення бізнесу.

8. Принцип постійного контролю і регулярного моніторингу. Регулярне здійснення моніторингу ефективності впроваджених антикорупційних стандартів і процедур, а також контролю за їх виконанням.

Таким чином, дослідження основних принципів та мінімальних стандартів, яких намагаються дотримуватися уряди країн світу у співпраці

з приватним сектором в галузі державних закупівель, має стати для України вектором для зниження рівня корупції під час проведення торгів за державні кошти. Держава повинна нести повну відповідальність за забезпечення цілісності спрямованих коштів під час прок'юрементного процесу. З іншого боку, громадянське суспільство може і повинне використовувати принципи, важелі та мінімальні стандарти у напрямку контролю за діями державних органів та уповноважених осіб під час укладання державних контрактів. Оскільки приборкати корупцію можливо лише спільними зусиллями (діючи окремо чи разом) держави, громадянського суспільства та приватного сектору.

Список використаних джерел:

1. Вдовиченко Є.В. Сутність корупції, її принципи і властивості (філософський контекст) [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2016. – Вип. 9. – С. 15-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2016_9_6
2. Водоласкова К. Ю. Міжнародні принципи та інструменти у боротьбі проти корупції в галузі державних закупівель [Електронний ресурс] // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 4. – С. 323–328. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_4_75
3. Задирака Н., Кабанець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Віче. – 2014. – № 10. – С. 27–29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2014_10_12
4. Молдован Е. С. Морально-світоглядні принципи подолання корупції на державній службі [Електронний ресурс] // Університетські наукові записки. – 2009. – № 3. – С. 291–295. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_3_54

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ НА ПРИКЛАДІ МІСТА НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКОГО

Культура є фактором освіти і організації життя суспільства. Культурні цінності створені самим суспільством, потім же і визначають подальший розвиток цього суспільства. За останні роки кардинально змінився погляд на сферу культури, актуалізувалося розуміння її важливості та ролі в формуванні української державності. В даний час відносно напрямків подальшого розвитку української державної політики в галузі культури активно ведуться дискусії і суперечки. Існує велика кількість думок різних експертів, представників державної влади і громадських діячів. У сучасному суспільстві формується нова система управління в сфері культури [1].

В результаті вивчення наявної теоретичної бази, дослідження основних принципів і механізмів управління сферою культури і аналізу статистичного матеріалу динаміки розвитку сфери культури Новоград-Волинського району визначені основні пріоритети державної культурної політики та зроблено ряд висновків і пропозицій, які б дозволять підвищити ефективність здійснення реформ механізму управління сферою культури. На прикладі адміністрації Новоград-Волинського району було проаналізовано діяльність органів місцевого самоврядування щодо реалізації державної політики у сфері культури.

Мережа установ культури Новоград-Волинського району на 01.01.2018 року включає в себе [2]: 47 установ клубного типу; 9 колективи сіл та 9 народні аматорські і зразкові колективи; 77 бібліотек; 27 будинки культури. Виявлені негативні тенденції, що створюють перешкоди для подальшого позитивного розвитку сфери культури в Новоград-Волинському районі, а саме:

1. Скорочення відвідуваності жителями Новоград-Волинського району установ культури. Ця тенденція може бути викликана декількома факторами, серед яких можна виділити, зокрема, такі:

- підвищення конкуренції з боку телебачення, розважальних закладів, яка проявляється в тому, що жителі району вважають за краще проводити своє дозвілля поза установ культури;

- недолік в складі пропозиції установ культури сучасних видів послуг (наприклад, інтерактивних виставок, доступу до електронних бібліотек і т. д.);

- відсутність транспортної інфраструктури, віддаленість сіл від районного центру та висока вартість оплати проїзду не дозволяють творчим колективам брати участь фестивалів, оглядах і конкурсах.

2. Наявність ризиків втрати об'єктів культурно-історичної спадщини, архівних фондів в результаті недостатнього обсягу реставраційних робіт, а також збереження на паперових носіях великого обсягу архівних документів і каталогів.

3. Застаріла матеріально-технічної бази установ культури, розміщення великої частки (понад 40%) установ культури в аварійних приміщеннях, які потребують капітального ремонту, відсутність в установах сучасної техніки.

4. Відсутність конкуренції і свободи вибору дітьми напрямків додаткового навчання.

5. Низький рівень заробітної плати працівників сфери культури і мистецтва.

Здійснення державного управління в сфері культури має відбуватися відповідно до таких пріоритетів:

- збереження культурної та духовної спадщини району, самобутніх традицій його народів як національного багатства і основи єдності суспільства;

- створення умов для творчої самореалізації громадян, культурно-просвітницької діяльності, організації художньої освіти та культурного дозвілля;

- розкриття культурного потенціалу поселень району та підтримка ініціатив у сфері культури та туризму;

- максимальне залучення туризму в сферу історико-культурної спадщини;

- зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури, мистецтва, туризму, підвищення соціального статусу працівників культури.

В результаті проведеного дослідження зроблені наступні висновки:

1. Основною проблемою в управлінні сферою культури в Новоград-Волинському районі є недостатнє фінансування. В майбутньому основні зусилля держави мають бути зосереджені на максимально можливому підвищенні ефективності використання бюджетних коштів, але ні в якому разі не на скороченні державних витрат на культуру.

2. Найважливішим принципом визначення цілей і завдань культурної політики є розуміння багатозначності, багаторівневості і змісту культури. Культура розвиватиметься успішно тільки в тому випадку, коли держава не втручатиметься в культурно-творчий процес.

3. Важливо зберегти культурну інфраструктуру в селах і робити максимально ефективні дії по її розвитку.

4. Необхідним є зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури, підвищення соціального статусу працівників, розробка системи підготовки кадрів і їх соціального забезпечення.

Отже, саме існування закладів культури в сучасних умовах значною мірою залежить від їх управлінської та маркетингової компетентності. Необхідно акцентувати увагу на використанні в діяльності установ культури сучасних інформаційних технологій, головним чином Інтернету, в тому числі і соціальних мереж, як стратегічних факторів розвитку сфери культури. За допомогою активного використання ресурсів мережі Інтернет можна досягти вирішення завдань з популяризації послуг, що надаються установами культури і підвищенню інтересу до культурної діяльності, а також проблеми обміну інформацією.

Список використаних джерел:

1. Астафьева О.Н. Культурная политика: теоретические аспекты и практика реализации [Електронний ресурс]/ URL <http://www.vipstd.ru/nauteh/index.php/124/91-gn13-01/717-a>
2. Відділ культури Новоград-Волинської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. URL <http://kultura-nv.at.ua/index/klubi/0-15>

РЕГІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ, ЇЇ СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНА МЕТА

Успішність національних економік найбагатших країн світу останнім часом тісно пов'язані із розвитком нових технологій, інновацій та їх втіленням. Аналіз п'яти міжнародних рейтингів, що оцінюють (або враховують у процесі визначення інтегральних оцінок) інноваційність економік окремих країн світу, свідчить, що формування та реалізація інноваційного потенціалу та впровадження інновацій в Україні характеризується невисокими показниками. Глобальний інноваційний індекс покращив позиції України за ефективністю інновацій, Індекс інноваційного розвитку агентства Bloomberg та Глобальний індекс конкурентоспроможності – знизили місце України. Також негативно оцінив ефективність функціонування української інноваційної системи Індекс Європейського інноваційного табло [8].

За даними Державної служби статистики України у 2017 році інноваційною діяльністю в промисловості займалися 759 підприємств, або 16,2% обстежених промислових підприємств. Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Харківській, Тернопільській, Миколаївській, Черкаській, Кіровоградській, Івано-Франківській, Сумській, Запорізькій областях та м. Києві. У 2017 році на інновації підприємства витратили 9,1 млрд.грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5,9 млрд.грн, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,2 млрд.грн, на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,02 млрд.грн та на інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати), – 1,0 млрд.грн. Найбільше коштів витрачено підприємствами м. Києва, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей. Кошти державного бюджету

---

* Науковий керівник: Якобчук В. П., к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

отримали 8 підприємств, місцевих бюджетів – 17, загальний обсяг яких становив 322,9 млн.грн (3,5%); кошти вітчизняних інвесторів отримали 5 підприємств, іноземних – 3, загалом їхній обсяг становив 380,9 млн.грн (4,2%); кредитами скористалося 21 підприємство, обсяг яких становив 594,5 млн.грн (6,5%). У 2017 році 88,5% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 14,3% обстежених промислових). Ними було впроваджено 2387 інноваційних видів продукції, з яких 477 – нових виключно для ринку, 1910 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 751 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 30,5 % нових для ринку. Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Харківської (16,6% загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (13,4%), Львівської (10,3%), Сумської (9,1%) областей та м. Києва (8,3%). Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 1831, найбільше з яких впровадили підприємства м. Києва (30,0%), Харківської (12,6%), Сумської (12,3%), Запорізької (7,8%) та Дніпропетровської (5,8%) областей. Аналіз стану регіонального інноваційного розвитку свідчить про те, що із переліку усіх областей України основний регіональний потенціал інноваційного розвитку нашої держави складають Київська, Харківська, Дніпропетровська, Запорізька та Сумська області. Що ж до інших областей, питомий внесок їх у розвиток інноваційної системи незначний. Найбільш розвинені економіки світу свідчать про те, що активізація інноваційних процесів в різних сферах життя, охоплюючи якнайбільшу територію, забезпечує зростання інноваційного потенціалу країни в цілому. Тому регіональна інноваційна політика розвинених країн завжди є складовою державної інноваційної політики.

Регіональна інноваційна політика – це сукупність завдань, шляхів і засобів їх втілення, встановлення цілей і пріоритетів розвитку інноваційної діяльності в певному регіоні місцевими органами влади. Вона поєднує в собі інтереси держави та внутрішньорегіональні інтереси. До функцій регіональних органів влади у формуванні інноваційної політики відносять: реалізація цільових регіональних програм підтримки інноваційної

діяльності; цільові асигнування регіональних органів влади; податкові пільги, спрямовані на стимулювання регіонального інноваційного розвитку; сприяння розвитку ділового партнерства між регіональними центрами науки та освіти і господарськими структурами; створення спеціалізованих центрів передачі технологій малому та середньому бізнесу; розширення елементів регіональної інноваційної інфраструктури; підтримка діючих кластерів і створення нової мережі інноваційних компаній; організація ефективної системи управлінського консультування підприємств; залучення науково-технічних організацій регіону до проведення експертизи технічної модернізації виробництва; інформаційне та консалтингове супроводження інноваційних проектів силами регіональних інноваційних центрів; сприяння залученню малих підприємств регіону до участі в інноваційних проектах потужних компаній [2]. Об'єктами регіональної інноваційної політики є інноваційний потенціал регіону, його посилення та ефективне використання, інноваційна система регіону, її розбудова та ефективне функціонування, інноваційні процеси в регіональній економіці та відповідно задіяні у їх реалізації об'єкти (інноваційні проекти, програми, інтелектуальні продукти, тощо), ресурси підтримки цих процесів, а також сегменти сфер їх перебігу в науково-технологічній, виробничій сферах та сфері споживання [4].

Суб'єктами регіональної інноваційної політики є регіональні органи влади, державні організації та їх регіональні структури, які стимулюють генезис інноваційних процесів, здійснюють координацію та підтримку їх розвитку за визначеними пріоритетними напрямками інноваційного розвитку, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання [3].

Для втілення ідей та цілей з інноваційного розвитку в нашій державі існує нормативно-правова база. У своїй інноваційній діяльності регіональні органи влади України можуть керуватися Законами: «Про інноваційну діяльність», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» та іншими законодавчими і нормативними актами. Регіональна інноваційна політика формується місцевими органами влади у вигляді концепцій і регіональних програм інноваційного розвитку, вони затверджуються обласними радами і реалізується відповідними місцевими органами влади. На них покладений

і контроль за їх виконанням. Однак здебільшого розроблені і затверджені регіональні програми інноваційного розвитку не діють.

Основна мета регіональної інноваційної політики полягає у створенні на території регіону сприятливого інноваційного середовища, перетворенні накопичених знань в технології та продукцію, впровадження цих продуктів у важливі галузі економіки та соціальну сферу та, як результат, підвищувати конкурентоспроможності економіки регіону загалом. Досягнення цілей і вирішення завдань регіональної інноваційної політики полягає у застосуванні її принципів, а саме: пріоритетності, системності, єдності, узгодженості, забезпеченості, ефективності, науковості та реальності. При формуванні та реалізації регіональної інноваційної політики обов'язково слід враховувати специфічні переваги регіону, особливості його економіки, виявляти можливості та необхідні ресурси, сприяти діяльності підприємств, що здійснюють переорієнтацію виробництва на високотехнологічну продукцію. Враховуючи складну економічну ситуацію в Україні слід також врахувати той факт, що для підтримки заходів з регіонального розвитку може надійти обмежена кількість ресурсів, які держава може направити на підтримку впровадження інновацій, у фінансуванні пріоритетну підтримку слід надавати підприємствам галузей регіону, що мають власну базу для проведення дослідно-експериментальних та науково-технічних досліджень. Важливо також працювати над оновленням матеріально-технічної бази, впроваджувати інноваційні методи управління.

В умовах децентралізації, коли на органи місцевого самоврядування покладаються додаткові фінансово затратні функції, єдиним виходом для розвитку регіону, забезпечення його фінансової стабільності та незалежності може стати впровадження інновацій в усі можливі галузі життя, адже нові технології в сучасному світі стали запорукою не тільки зручності а й засобом економічності, конкурентоспроможності та економічного благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Prysiazniuk O., Plotnikova M., Buluy O. Cluster approach in administration of rural areas Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 2018. №40 (2). P. 118–127.

2. Plotnikova M. Green tourism development in smart communities. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. No. 3. Riga: Publishing House «Baltija Publishing». pp. 203–210.
3. Вилгін Є. А. Підходи до реалізації регіональної інноваційної політики держави [Електронний ресурс] / Є. А. Вилгін // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – №9. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=477>
4. Дронова Н.В. Інноваційний розвиток регіону – обов’язкова складова регіональної інноваційної політики / Н.В. Дронова // Проблеми економічного розвитку України на шляху до інтеграції у європейській простір: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 26-27 листоп. 2008 р.). – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2008. – С. 279-281.
5. Луцків О. М. Регіональна інноваційна політика: особливості формування та проблеми реалізації ISSN 1562-0905 Регіональна економіка 2015, №2 Режим доступу: http://ird.gov.ua/pe/re201502/re201502_153_LutskivOM.pdf
6. Малицкий Б.А. Стратегия инновационного развития Украины: от разработки к реальной практике / Б.А. Малицкий // Наука та наукознавство. — 2011. — № 2. — С. 6—21.12
7. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році: аналітична довідка / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша та ін. – К.: УкрІНТЕІ, 2018. – 98 с. Режим доступу <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/monitoring-prioritet/stan-id-2017-f.pdf>
8. Наукова та інноваційна діяльність України/ Статистичний збірник // Відповідальний за випуск О. О. Кармазіна// Державна служба статистики України. 2018 Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf

ОЦІНКА СТАНУ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Децентралізація в Україні розпочалася у 2014 році з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, Законів України «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та змін до Бюджетного та Податкового кодексів України. Децентралізація сьогодні супроводжується передачею новоствореним громадам не лише значних за обсягом повноважень, а й вагомих фінансових ресурсів.

Головною стратегічною метою, що активізувала впровадження даної реформи в Україні є створення комфортного та безпечного середовища для життя людей в державі, а це можливо досягнути шляхом побудови ефективної системи влади на всіх рівнях (громада – район – область), передача максимально можливої кількості повноважень на найближчий до людей рівень – громадам. А також – створення умов для динамічного розвитку регіонів і надання якісних та доступних соціально-економічних послуг громадянам. Фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні та діяльності ОТГ. Саме вони є складовою частиною економічних відносин і одночасно головним інструментом реалізації основних напрямків державної, регіональної та місцевої політики соціально-економічного розвитку особливо для новостворених об'єднаних територіальних громад. Фінансова децентралізація передбачає реформування системи державного управління, підвищення фінансової спроможності місцевих громад, надання їм повної автономності у прийнятті управлінських рішень та формуванні бюджетів.

Громади, які прийняли рішення про об'єднання вже у першій рік існування отримали повноваження та фінансові ресурси для реалізації потреб об'єднаної територіальної громади (ОТГ), а це зарахування до місцевих бюджетів ОТГ 60% податку на доходи фізичних осіб, у громади 100% залишаються надходження від податків: єдиного, на прибуток

підприємств і фінансових установ комунальної власності, податок на нерухомість, землю, транспорт; 5% акцизного податку з реалізації підакцизних товарів, 25% екологічного податку, 50% грошових стягнень за шкоду довікільню та 75% коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва [1]. Завдяки реформі децентралізації громади отримали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, тобто їх кошти вже не йдуть через обласні та районні бюджети, а без посередньо від держаного власника потрапляють на розвиток об'єднаних територіальних громад.

Станом на 10.09.2018 р. дохідна частина бюджетів ОТГ України зросла до 12,7 млрд. грн, приріст у порівнянні з 2017 р. становить 5 млрд. грн (+65%). Дохід був отриманий від податків та зборів, надходження від податку на доходи фізичних осіб – 7,2 млрд. грн (збільшення у 2 рази), акцизний збір – 0,8 млрд. грн (-2,4%), податок на землю – 2,0 млрд. грн (+11,2%), єдиний податок – 1,9 млрд. грн (+27,3%), податок на нерухоме майно – 0,3 млрд. грн (+28,8%). Відбувається зростання власних доходів ОТГ, що характеризується позитивним впливом фінансової децентралізації, яка сприяє формуванню доходів територіальних громад та покращує матеріальне та соціально-економічне становище громади.

Крім дохідної частини, яку ОТГ отримують за рахунок власних фінансових ресурсів, вони також одержують дотації на розвиток громад з державного бюджету. Так, у 2018 р. у порівнянні з 2014 р. державна підтримка на розвиток та розбудову інфраструктури ОТГ зросла у 39 разів про це свідчать дані таблиці 1. Проаналізувавши дані таблиці видно позитивну динаміку до зростання державної підтримки, що надається на розвиток об'єднаних територіальних громад. Починаючи з 2014 р. бачимо, що розширюється постатейний перелік надання державної субвенції та зростають її обсяги. Аналізуючи період 2017-2018 рр. субвенція на соціально-економічний розвиток скоротилася на 1,2 млрд. грн (-19,4%), проте спостерігається позитивна динаміка до зростання по інших статтях державної підтримки: субвенція на інфраструктуру ОТГ – на 0,4 млрд. грн (+26,7%), кошти на будівництво футбольних полів – на 0,1 млрд. грн (+37,0%), субвенція на розвиток медицини – на 1 млрд. грн (+25,0%), кошти на підтримку секторальної регіональної політики – на 0,45 млрд. грн (+69,2%).

Таблиця 1

**Динаміка державної підтримки на розвиток
об'єднаних територіальних громад, млрд. грн**

Показники	Рік					Відхилення 2018 р. від 2017 р.	
	2014	2015	2016	2017	2018	+/-	%
Всього	0,5	3,7	7,3	16,1	19,37	3,27	20,3
Субвенція на соціально-економічний розвиток	0,5	0,8	3,3	6,2	5,0	-1,2	-19,4
Державний фонд регіонального розвитку	X	2,9	3,0	3,5	6,0	2,5	71,4
Субвенція на інфраструктуру ОТГ	X	X	1,0	1,5	1,9	0,4	26,7
Кошти на будівництво футбольних полів	X	X	X	0,27	0,37	0,1	37,0
Субвенція на розвиток медицини	X	X	X	4,0	5,0	1	25,0
Кошти на підтримку секторальної регіональної політики	X	X	X	0,65	1,1	0,45	69,2

Джерело: сформовано за даними [5].

Отримана субвенція на інфраструктуру ОТГ у 2018 р. у розмірі 1,9 млрд. грн буде розподілена між всіма створеними ОТГ пропорційно до їх площ територій та кількості сільського населення. Загалом найбільший обсяг субвенції на інфраструктуру отримують ОТГ Житомирської області – 164,6 млн грн, Дніпропетровської – 157 млн грн, Чернігівської – 143,2 млн грн та Хмельницької області – 143,2 млн грн.

Основний економічний ефект від децентралізації це фінансова незалежність ОТГ від держави, області та району, що супроводжується передачею і делегуванням видаткових повноважень, створенням фінансової бази органів місцевого і регіонального самоврядування, розробкою ефективної моделі фінансового вирівнювання та залученням жителів громад до вирішення місцевих завдань. Отже, фінансова децентралізація на сьогодні має позитивний ефект у отриманні громадою фінансових ресурсів, в свою чергу об'єднання територіальних громад є об'єктивно сприятливим процесом для забезпечення їх сталого розвитку. На сьогодні фінансова децентралізація зробила незалежними місцеві бюджети ОТГ від державного бюджету і створила можливості планування розвитку територій, можливості втілення реальних проєктів.

Список використаних джерел:

1. Бикадорова Н. О. Податкові доходи у фінансовій децентралізації місцевого самоврядування // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. 2010. Вип. 7(1). С. 74–83. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/ecnof_2010_7\(1\)__10.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/ecnof_2010_7(1)__10.pdf).
2. Бюджетна децентралізація та її вплив на фінансове забезпечення територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.knteu.kiev.ua/file/NjY4NQ==/9f690dbd00a5bfff556897056d188f56d.pdf>.
3. Демчак Р. Бюджетна децентралізація є основним чинником економічної безпеки держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://solydarnist.org/?p=15037>.
4. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія]. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с.
5. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування [Електронний ресурс] // Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України: [сайт]. Київ, 2018. Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/decentralization%25d1%2597-v-oblasti>.

К. А. Ткачук*

*Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

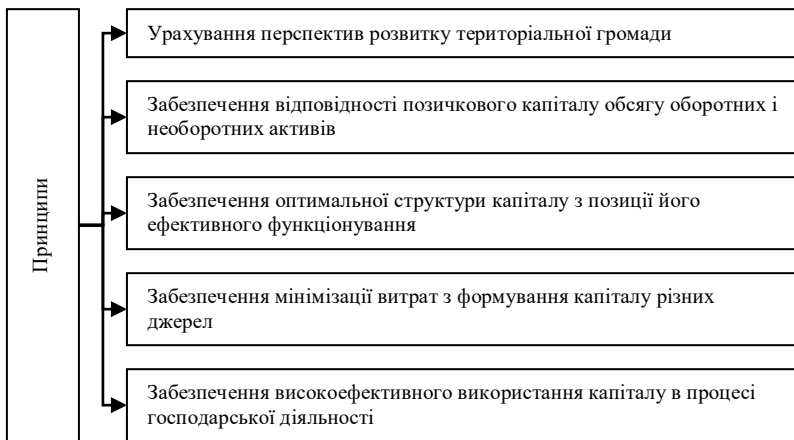
СИСТЕМНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Незаперечним є твердження, що висока рентабельність підприємств позитивно впливає на розв'язання державних фінансових проблем, зокрема на зміцнення бюджету всіх рівнів, про що свідчать сучасні тенденції розвитку національної економіки. Тільки за умови самоокупності суб'єктів господарювання економічна система може генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін у майбутньому періоді – періоді процесу розвитку, переходу до досконалішого фінансового стану, який має більш значний потенціал. Про актуальність теми дипломної роботи свідчить і те, що підприємництво в Україні потребує сучасного теоретичного, методологічного та методичного забезпечення оцінки та управління фінансового стану, наукових рекомендацій щодо процесів оптимізації та використання фінансових ресурсів підприємства.

Ефективність діяльності суб'єктів суспільних відносин визначається їх здатністю реалізовувати функцію стратегічного планування, організації, управління та контролю, що супроводжується ресурсним забезпеченням вказаних процесів. Принципи ефективного формування капіталу територіальних громад наведені на рис. 1. Визначення оптимальної структури капіталу націлене на максимізацію прибутку, що конфліктує з наявними ризиками пов'язаними з фінансуванням проектів. Досягнення оптимальної структури капіталу територіальної громади можливе за умови структурування ризиків та наслідків заходів щодо максимізації прибутку її діяльності. з позиції підприємницьких структур це досягається за рахунок ефекту фінансового важеля, який можна трактувати в якості оцінки рентабельності використання позичкового капіталу, враховуючи граничну межу його використання.

---

* Науковий керівник: Швець Т. В., к. е. н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

Рис. 1. Принципи ефективного формування фінансових ресурсів

Таким чином, залучення капіталу Європейського банку реконструкції та розвитку, а також грантових ресурсів з метою розвитку громади дозволяє підвищити економічну ефективність використання її активів. Нарощування економічного потенціалу дозволить підвищити власний потенціал території.

Список використаних джерел:

1. Plotnikova M. Multifunctional development of territories: innovative approaches to management // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development // 2016. Vol. 38. No. 3: 273–280
2. Prysiashniuk O., Plotnikova M., Buluy O. (2018) Cluster approach in administration of rural areas. Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. 40 (2), 118–127.
3. Nitsenko, V., Nyenno, I., Kryukova, I., Kalyna, T., Plotnikova, M. (2017) Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals. Journal Of Security And Sustainability Is. 7. No 1.55–166.

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ НА ПРИКАРПАТТІ: МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ

В Україні розвиток сільського туризму поки що недостатньо поширений, але в Європі набуває популярності – там в післявоєнний період піднімали економіку сіл за допомогою політики розвитку саме «сільського туризму». В останні роки відповідно до політики децентралізації місцеві територіальні громади, знаючи свої ресурси, впроваджують стратегії розвитку сільського, аграрного та екологічного туризму. Під сільським туризмом розуміємо територію села, аграрним – особисте селянське фермерське господарство, екологічним – природно-заповідну зону, біосферні заповідники тощо.

Аналіз наукових джерел [1; 2] показує, що до сьогодення немає єдиного визначення цих понять. Одні вважають, що сільський туризм – це бізнес, і людина з Києва, наприклад, має побудувати там котеджі, а сільські люди мають бути найняті. Проте розвиток сільського туризму означає задіяності місцевих жителів: коли одне ліжко-місце забезпечує розвиток комплексної діяльності, оскільки має з'явитися кафе-бар, магазин, оренда чогось, тобто 6-7 видів бізнесу з'являється одночасно.

Основне завдання сільського туризму – подолання проблем, пов'язаних із занятістю жителів села. Стосовно сільських місцевостей Прикарпаття, вважаємо за необхідне створити правові умови, щоб це ліжко-місце могло з'явитися в будь-якому прикарпатському селі, необхідно полегшити цей процес і створити пільгові умови.

У Верховній Раді є законопроект про сільський туризм, який депутати ухвалили у першому читанні, але далі цього справа не пішла і завмерла, зазначає голова правління Спілки сільського зеленого туризму в Україні.

Фахівці підтримують думку, що Україна може і повинна стати центром «зеленого туризму». Дуже багато міжнародних фондів надають допомогу в цьому напрямку, зокрема USAID. Для цього є велика кількість причин, а саме: сто національностей проживають в українських селах,

розвинена автентична культура, дуже цікаві традиції, ремесла, гастрономія, в нас відроджуються рецепти страв, харчів, які колись готувалися нашими прадідами, тобто в нас є що показати. Автентичність саме цього продукту має бути цікавою і для іноземців, і для жителів міст, і для дітей, які живуть в багатопокровках. В Україні про розвиток сільських територій в плані задіяності місцевого населення в сфері сільського туризму почали говорити в останні два роки із підписанням Угоди між Україною та ЄС, в якій йде мова про сільський розвиток.

Під сільським розвитком розуміємо розвиток родин, які проживають в сільській місцевості, сільськогосподарське виробництво, в тому числі культура, традиція, гастрономія, сільський туризм – це має бути політика, яка лише починає впроваджуватися. На Прикарпатті часто проявляється бажання власників садиб не бути конкурентами. Останні 15–20 років вони конкурували, а тепер почали об'єднуватися у моделі в формі кластера. У центрі цього кластера – або гастрономічні елементи, або виноробство, або сироваріння, чи якісь етнічні напрямки. Практика показує, що такі об'єднання кластерів, де присутні влада, бізнес та наука, є більш успішними моделями. Сьогодні важливо для підприємців зберегти автентичність того чи іншого села власне для туристів, оскільки кожне прикарпатська місцевість має свої особливості, які приваблюють туристів.

У сфері сільського туризму існує система категоризації – певний рівень якості послуг, які пропонуються в сільських садибах, відповідно до досвіду Європейського союзу. Є три категорії – від базового до найвищого третього: три квіточки за аналогією із зірочками в готелях. На базовому рівні мінімальна вартість ліжка-місця – 70 гривень на добу. Середня вартість ліжка базового рівня – 80-120 гривень. Харчування тут – 150 гривень на день, триразове харчування. Якщо взяти найвищий рівень: це Wi-Fi, гаряча вода, телевізор, душ, камін, то тут може бути від 200 до 800 за добу, в залежності від того, в якому місці вони розташовані. Це вже котеджі, вілли із басейнами та сучасними послугами.

Вважаємо, що доцільно перейняти досвід Ірландії: звичайне село, звичайний розвалений замок, який трохи реконструювали. І проводять там бал в середньовічному замку. А за замком навколишні села здають вілли, які заселяються туристами, які на певний час кожний день ідуть на цей бал. А там показується, як в XI сторіччі руками брали м'ясо, їли з

дерев'яного посуду, це все поєднано із фольклором та ремеслами. Туристи залучаються до дійства, яке мало місце в XI столітті.

Таким чином, щоб забезпечити прикарпатським селам ефективність розвитку в плані розвитку туризму має бути легенда, бренд і слоган, який треба ще і захищати. Вважаємо, що нам не треба суто копіювати зарубіжний досвід, оскільки наш регіон характерний подіями, які відбувалися 50, 100, 200 років тому в цьому місці, у нас свої традиції та звичаї. Тому потрібно на цій основі створити свій туристичний продукт, і це буде родзинка прикарпатського села – пригощати стравами традиційної кухні цієї місцевості; проводити фестивалі, народні гуляння та святкові вечори. Проте потрібна підтримка, оскільки має бути розуміння від влади, що сільський туризм – це соціальне явище, можна сказати, соціальне підприємництво, і цей напрямок може врятувати прикарпатське село в Україні.

Список використаних джерел:

1. Туристи на селі: приховані можливості України. – Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah/29374595.html>
2. Теорія, політика та практика сільського розвитку / за ред. О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України; Ін-т економ. та прогнозування. – К., 2010. – 376 с.

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЙ

Інвестиційна привабливість територій як об'єкт управління та умова залучення ресурсів з метою інноваційного розвитку є одним з найбільших завдань становлення об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. Залучення інвестицій дозволяє підвищувати ефективність діяльності. водночас інвестиційна привабливість як інтеграційна категорія обумовлена впливом низки чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища по відношенню до об'єкта інвестування.

Удосконалення оцінки інвестиційної привабливості створює умови для диверсифікації вітчизняних та іноземних інвесторів, є гарантією вкладень та механізмом забезпечення конкурентоспроможності та стійкості розвитку територіальних утворень. Серед пріоритетних наразі визнаються такі критерії ефективності інвестиційної діяльності: доходність інвестицій, термін їх окупності та ризики, що їх супроводжують. Саме їх розрахунок визначає вибір та доцільність інвестиційного проекту.

Оцінка діяльності ТОВ «Аленруд» як динамічного виробника кондитерських виробів (підприємство реалізує продукцію під торговою маркою «Руден») засвідчило інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання й території, на якій розміщене підприємство. Наявність стратегії розвитку, стійкі ринкові позиції, досягнення високих показників прибутковості (протягом 2015–2017 рр. чистий прибуток зріс з 623 тис. грн. до 2625 тис. грн), якість основних бізнес-процесів та уміле керівництво дозволили фахівцям підприємства отримати довіру громади та зайняти й ній певні позиції (фахівці та керівник підприємства є депутатами місцевої ради). Успіх вказаного товариства як гештальт (образ) переноситься на результати діяльності громади, яка ототожнює себе з підприємством.

Стратегічний план ТОВ «Аленруд» щодо вирішення задач розвитку громади аналогічно до бізнес-задач, довгострокове співробітництво з

---

* Науковий керівник: Плотнікова М. Ф., к. е. н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

внутрішніми інвесторами сприяє оновленню активів не лише господарства, а й громади в цілому. Головним пріоритетом при цьому є ставка на людський капітал.

Таким чином, на основі поваріантного прогнозу розвитку ТОВ «Аленруд» встановлено, що ефективність його діяльності визначає ефективність функціонування громади, де розміщене підприємство. Спроможність адаптації до змін зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування дозволить посилити стійкість громади, а вихід на нові ринки та освоєння нового виробництва – розширить джерела формування доходів територіальної громади, де розміщене господарство..

Список використаних джерел:

1. Prysiazniuk O., Plotnikova M., Buluy O. (2018) Cluster approach in administration of rural areas. *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. 40 (2), 118–127.
2. Nitsenko, V., Nyenno, I., Kryukova, I., Kalyna, T., Plotnikova, M. (2017) Business Model For A Sea Commercial Port As A Way To Reach Sustainable Development Goals. *Journal Of Security And Sustainability Is*. 7. No 1.55–166.
3. Plotnikova, M. (2014) Innovative character of rural territories social potential realization. *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. 36 (4), 956–958.
4. Родова садиба: економіка, технології, комунікації, екологія: [навч. посіб.]. (2017) / М. Л. Васильєв, Г. І. Грабар, С. В. Молодецька, М. Ф. Плотнікова. – Житомир: Рута. 272 с.
5. Васильєв М. Л., Плотнікова М. Ф. (2014) Перспективи розвитку сільських територій та Концепція «Родової садиби»: соціально-екологічний аспект // *Вісник ЖНАЕУ*, № 2, Т. 4, ч. II. 412–423.
6. Walker K. D., Plotnikova M. (2018) Ecological settlement as a self-government model in rural areas // *Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development*. Vol. 40. No. 3: 416–423. Article DOI: <http://doi.org/10.15544/mts.2018.39>.

РИНОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ: СУТЬ, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Інтелектуальна праця здійснюється в знаннях та творчих здібностях. Вона направлена для розвитку і впровадження інновацій та матеріалізується в об'єктах інтелектуальної власності й авторських правах. У той же час, її результатом є не лише новий інтелектуальний продукт, а й інтелектуальний розвиток самої особистості. Інтелектуальна праця – це доцільна, творча, розумова, професійна діяльність людини, спрямована на не уречевлені форми виробництва для задоволення власних потреб.

Властивості ринку інтелектуальної праці спричиняють специфіку ціноутворення. Цінність інтелектуальної праці постійно вища, ніж на ринку праці взагалі. Натомість від товарної продукції, у вартість якої входять витрати виробництва (вартість сировини, матеріалів, оплата праці найманих працівників та ін.), значним чинником ціноутворення на ринку інтелектуальної праці є основний чи додатковий прибуток, який одержує фірма від нововведень.

Інтелектуальна праця з'єднує два взаємопов'язані в плані: репродуктивний спрямований на вирішення стандартних завдань, досягнення заданих результатів, застосування відомих алгоритмів та типових засобів; творчий (продуктивний) спрямований на вирішення нестандартних призначень (неповторних, оригінальних, унікальних) або недоречного застосування видатних засобів у цікавих ситуаціях. Поєднуючовинахідливистійрепродуктивнускаладові,інтелектуальнапрацяреалізується в інтелектуальних продуктах. А творча праця, в тому числі, направлена на створення і виконання інновацій. Механізм попиту і пропозиції на ринку інтелектуальної праці базується на конкуренції: з одного боку між продавцями робочої сили (інтелектуальної праці), які бажають вигідно застосувати свої здібності і отримати достойну

---

* Науковий керівник: Якобчук В. П., к. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

винагороду, а з іншого боку між роботодавцями, які прагнуть залучити найбільш кваліфікованих, креативних працівників, здатних до інноваційної діяльності з метою створення інтелектуального потенціалу фірми для забезпечення її конкурентних переваг.

Ринок інтелектуальної праці є найскладнішим з усіх ринків ресурсів. Інтелектуальна праця як ресурс залежить по-перше, від креативних (творчих) здібностей працівників, а по-друге, від їх кваліфікації, знань, умінь, навиків тощо.

Сутність ринку полягає в тому, що це певна сукупність економічних відносин між суб'єктами різних типів і форм власності, в тому числі власності на робочу силу з приводу купівлі-продажу товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва. Для комплексного визначення сутності ринку необхідно з'ясувати його функції. Функціями ринку є:

1) здійснення цілкового поняття вартості товарів і послуг та їх реалізації, перетворення продукту праці на товар;

2) гарантування безперервності процесу суспільного відтворення (зокрема зв'язку між виробництвом і споживанням), сприяння формуванню цілісної національної економічної системи та її зв'язку з іншими національними економіками в масштабі світового ринку;

3) спонукання виробників товарів і послуг знижувати індивідуальні витрати порівняно із суспільно необхідними, підвищення суспільної корисності товарів і послуг, їх якості та споживчих властивостей;

4) певний регулюючий вплив на економіку в цілому, на пропорції між різними сферами та галузями економіки приведення у відповідність платоспроможного попиту і пропозиції, нагромадження і споживання та інших пропорцій;

5) сприяння контролю споживачів за виробництвом, вирівнювання цін;

6) посилення конкуренції між виробниками товарів і послуг у межах окремих країн і світового господарства.

Умови ефективного функціонування ринку:

1) реальний плюралізм типів (у тому числі форм) власності та форм господарювання. Якщо виходити з досвіду розвинутих країн Заходу, то для забезпечення такого плюралізму повинні існувати індивідуальна (приватна) власність (заснована як на власній, так і на чужій праці), колективна власність (у формі акціонерних компаній, кооперативів,

власності трудових колективів тощо), державна власність у різних формах, змішана форма власності як результат різної комбінації названих форм;

2) здатність різних суб'єктів підприємницької діяльності впливати на рівень цін. Існування такого тиску, що передбачає існування монополій (у тому числі олігополій як колективних монополій), знижує ефективність функціонування ринку;

3) розвинуте антимонопольне законодавство. Наявність достатніх механізмів його реалізації значно послаблюють монополістичні тенденції в економіці й сприяють ефективному функціонуванню сучасного ринку;

4) добре розвинута система економічного, правового та адміністративного регулювання економіки державою (за переважання економічних методів);

5) наявність і доступність всебічної інформації про ринок, розвинута маркетингова діяльність;

6) конкурентна боротьба між різними суб'єктами підприємницької діяльності;

Визначають ринок методів праці, природних ресурсів, предметів праці, землі, робочої сили, технології, інформації, товарів, нерухомості, послуг, ринок інтелектуальної власності, фінансовий ринок. Максимальність їх може бути визначена на локальні ринки. Тому, ринок товарів поділяється на оптовий і споживчий ринки; ринок інтелектуальної власності – на ринок патентів, ліцензій, «ноу-хау», програм математичного забезпечення та ін.; фінансовий ринок – на ринок інвестицій (довгострокових. кредитів), ринок грошей (короткострокових кредитів), ринок валюти, ринок цінних паперів, ринок золота (в сучасних умовах він є водночас і ринком товарів).

Значною проблемою в Україні на етапі формування ринку інтелектуальної власності є швидке створення нормативної бази для подання, захисту і впровадження винаходів, нових моделей та зразків промислового устаткування. Учасниками ринку інтелектуальної праці перш за все оцінюються забезпеченість сучасними засобами праці, гнучкий графік роботи, умови для постійного підвищення кваліфікації, свобода прийняття рішень тощо. Дуже часто на ринку інтелектуальної праці саме ці аспекти угоди стають важливішими, ніж розмір заробітків.

Важливу роль у формуванні ринку інтелектуальної власності відіграє у розвинутих країнах світу венчурний (ризиковий) капітал. Він у цільовому

порядку інвестується в ідею, проект, а втілюють їх у життя ризикові фірми з обмеженою відповідальністю у складі декількох осіб. Частина таких фірм можуть бути самостійними, частина – відділеннями великих корпорацій, фінансових груп та ін. В останньому випадку інвестор отримує права на всі новачки, які створюються на ризикових підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України: монографія / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. Х.: Константа, 2006. – 272 с.
2. Кендюхов О.В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом: Монографія / НАН України. Інститут економіки промисловості; ДонУЕП. – Донецьк: ДонУЕП, 2008. – 359 с.
3. Чекушина Ю.В. Специфіка дії механізмів ринку інтелектуальної праці / Ю.В. Чекушина // Економічний вісник. 2013. № 2. С. 64-69.
4. Щербак В.М. Сучасні тенденції ринку інтелектуальної праці в умовах становлення неоекономіки / В.М. Щербак // Право і безпека. 2010. № 4 (36). – С. 211-214.

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Опора на інтелектуальний потенціал вимагає повної адаптації професійної освіти до інноваційної стратегії, а стимулювати процес адаптації має модернізація системи освіти, в результаті якої даній системі необхідно знайти здатність, по-перше, здійснювати освітню діяльність в інтеграції з повномасштабними науковими дослідженнями; по-друге, формувати у населення знання, навички та компетенції, необхідні для розвитку інноваційно-орієнтованої економіки, такий, щоб в розвитку компаній домінуючою стала інноваційна модель поведінки, а в соціально-економічному розвитку регіонів – інноваційний сценарій.

Перенесення акценту соціально-економічного розвитку регіонів України на інноваційну модель з пріоритетом інтелектуального фактора, потреба адаптації професійної освіти до інноваційної стратегії та стимулююча роль модернізації вищої освіти в цьому процесі зумовлюють цільові характеристики системи освіти [1, с. 172]:

а) зміст освітньої та науково-дослідної діяльності системи освіти необхідно орієнтувати на збільшення вкладу в соціально-економічну модернізацію України і розвиток науково-технологічного потенціалу українських регіонів;

б) організаційну основу системи освіти повинна формувати диференційована мережа організацій професійної освіти, що враховує особливості регіонів і включає в себе глобально конкурентоспроможні університети.

Модернізація вищої освіти в Україні – затяжний процес, він обтяжений негативним досвідом, ускладнений цілим комплексом чинників, пов'язаних з умовами і тенденціями функціонування системи освіти – значущими, але не враховуються раніше.

Умови модернізації визначено новими вимогами до компетенцій персоналу, які повинні включати знання про мінливіх зовнішніх факторах, навички роботи з сучасними технологіями, вміння самостійно оцінювати ситуацію і приймати відповідальні рішення. У цих вимогах системи освіти слід не просто підлаштовуватися під змінився ринок праці, а почати виконувати функції джерела нових ідей, інноваційних рішень, проривних технологій. Тенденції ж функціонування системи освіти такі, що призводять до невідповідності того, чого навчають, і що пред'являються економікою вимог, до ситуації кризи української вищої освіти, який розгортається до контексті загальноосвітніх тенденцій сфери освіти [2, с. 15].

Мінливі запити населення і роботодавців до індивідуальних освітніх результатами, який формується вищою освітою, привели до переосмислення уявлень щодо того, що є якісною освітою. Аналіз ключових для особистої успішності індивідуально засвоєних знань і навичок дав розуміння, що колективно розподілені компетенції забезпечують зростання суспільного продукту і поліпшення його характеристик, а якість вищої освіти невіддільне від його здатності виконувати економічне призначення. Проведена потім як на макро-, так і на мезорівні зміна споживчих очікувань на користь економічного призначення освіти привела до регіоналізації вищої освіти – до тенденції, в рамках якої держава в особі органів державної влади та місцевого самоврядування прямо пов'язує економічний розвиток регіонів з функціонуванням системи освіти.

Як глобальна тенденція, регіоналізація вищої освіти сформувалася в країнах, що зазнають серйозні ринкові перетворення і демонструють бурхливе зростання економіки. До числа таких країн належить Китай, вузи якого займають в світових університетських рейтингах тверді позиції. У рейтингу QS World University Rankings 2013 р присутні кілька десятків університетів континентального Китаю (без урахування вузів Гонконгу). Три університети входять до першої сотні, 19 – в перші п'ять сотень кращих вузів світу [3, с. 32]. При цьому зростання числа китайських університетів в цьому рейтингу має стійку динаміку: в 2008 р серед 100 кращих вузів присутні 2, а серед 500 -13 китайських вузів [3, с. 89].

Стрибок університетів Китаю в світових університетських рейтингах – результат реформ національної вищої освіти, акцент в яких був зроблений

на регіоналізацію. В результаті реформ функціонування системи освіти стали визначати два рівня управлінських рішень. На державному рівні розробляються стратегічні питання розвитку системи освіти (принципи, плани, бюджети), а пряме управління вузами, завданням якого є забезпечити відповідність компетенцій випускників стратегії регіону, здійснюють регіональні органи влади.

Пріоритети регіонального розвитку, закладені в принцип функціонування системи освіти, сформували структуру вузівської мережі Китаю в складі кількох рівнів: ВНЗ, підпорядкованих міністерству освіти; «Відомчих» вузів, підпорядкованих іншим міністерствам; регіональних вузів; приватних вузів. Це спонукає вузи розробляти прикладні освітні програми та проводити наукові дослідження з урахуванням специфіки регіону, в якому знаходяться навчальні заклади, спільно з органами влади і бізнесу з урахуванням їх потреб і в обмін на додаткове фінансування [4, С. 69]. Ставка на регіоналізацію вищої школи виправдала себе, оскільки дозволила не тільки ефективно реформувати систему освіти, а й модернізувала економіку країни і її регіонів.

Починаючи з 2012 р глобальна тенденція регіоналізації знайшла відображення в програмних документах розвитку вищої освіти України. Пріоритети регіонального розвитку, визначені як внесок системи освіти в інноваційний розвиток економіки українських регіонів, були закріплені в напрямках модернізації професійної освіти поряд з глобальними і галузевими пріоритетами.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки регіональні пріоритети визначають наступні напрямки модернізації системи освіти: а) формування диференційованої з урахуванням особливостей регіонального господарства мережі організацій професійної освіти, що включає в себе конкурентоспроможні в глобальному масштабі університети; б) привласнення на конкурсній основі статусу опорних регіональних вузів освітнім організаціям, які беруть участь в реалізації регіональних програм розвитку. Очікуваним результатом реалізації цих напрямків модернізації бачиться збалансована мережа освітніх організацій системи освіти, орієнтована на розвиток науково-технологічного потенціалу українських регіонів [5, с. 257].

Упор на регіональні пріоритети стає новим умовою функціонування системи освіти України, при якому стримуючим фактором її розвитку є ті негативні галузеві тенденції, які зберігаються в практичній діяльності вищих навчальних закладів.

Так, властивий для пострадянської України консервативний погляд на завдання освіти до сих пір закріплює традицію, по-різному позначається вченими і підприємцями. З позицій підприємців, для системи освіти характерні «освітній сепаратизм», академічна «елітарність», замкнутість на цілях саморозвитку; з позицій представників вищої школи, проблема полягає в несприйнятливості економіки до продукту науково-освітньої діяльності вузів. З обох точок зору дана традиція має негативні наслідки у вигляді дисбалансу між високими очікуваннями і фактичної результативністю діяльності вузів. На мікрорівні це проявляється в тенденції створення роботодавцями власних освітніх організацій, дослідницьких центрів та програм для до навчання персоналу.

На регіональному рівні традиція «освітнього сепаратизму» формує тенденцію глибокого невідповідності завдань вузів, локалізованих в регіоні, і завдань його соціально-економічного розвитку. Дана тенденція проявляється в багаторічній практиці орієнтувати розвиток системи освіти на цілі росту її якості і конкурентоспроможності, а негативним наслідком стає висока індиферентність системи освіти до функціонування виробничого комплексу регіону.

До числа негативних відноситься і тенденція, виражена в прагненні пристосувати застарілі змістовні і організаційні характеристики ВНЗ до нових умов, що призводить до збереження незадовільного стану системи освіти. Проявами цієї тенденції є збереження таких змістовних характеристик системи освіти, як: відсутність в поточній практиці «провінційних» вузів безлічі визнаних інновацій; втрата зв'язку з регіональними ринками праці; низька продуктивність науково-інноваційної діяльності магістрантів і аспірантів (при різкому зростанні їх чисельності); низька національна та глобальна конкурентоспроможність; незначну участь в експорті освітніх послуг.

До організаційних характеристик незадовільного стану системи освіти відносяться: розподіл вузів по регіонах України без урахування диференціації соціально-економічного розвитку регіонів різних типів;

відсутність у складі вузівської мережі більшості регіонів глобально конкурентоспроможних університетів; нерівномірний розподіл по регіонах дослідницьких університетів і вищих навчальних закладів, опорних для регіональних соціально-економічних систем.

В умовах значущості регіональних пріоритетів негативні галузеві тенденції функціонування системи освіти формують проблему недостатнього внеску вищої освіти в розвиток економіки за інноваційним сценарієм, що зумовлює дослідницьку задачу – розглянути вищу освіту як підсистему регіонального господарства.

Список використаних джерел:

1. Тіллан П., Михайлова Л.І., Бізольд Х. Досвід управління соціальним розвитком сільських регіонів в Україні та ФРН // Регіональна економіка. – 2000. – № 3. – С. 169–176.
2. Гринько Р. Інтелектуальна деградація села. – Львів, 2003. – 32 с.
3. Нова школа у нових громадах: посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. – К., 2017. – 128 с.
4. Осадчий С. Механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки // Економіка АПК. – 2002. – № 12. – С. 66–70.
5. Павлов О. Сільські території: структура та функціональне призначення // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць Одеського регіонального інституту державного управління. Вип. 3 (19) – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – С. 252–262.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

На сьогодні в Україні керівниками медичних закладів працюють переважно лікарі, які мають значний досвід та високу кваліфікацію з медичної спеціалізації, проте не мають спеціальної підготовки з питань управління та економіки охорони здоров'я. Наявність спеціальної освіти не є пріоритетною ознакою при призначенні на посаду керівника медичного закладу. Міжнародний досвід в країн із розвинутою системою охорони здоров'я свідчить про доцільність керівництва багато профільних медичних установ спеціалістами за фахом Health Service Management або Health Care Management.

Фахівці з медичного менеджменту мають забезпечувати раціональну фінансово-господарську діяльність в лікувально-профілактичних закладах, а також доцільне використання матеріальних, фінансових і трудових ресурсів. Тобто такі, якісно нові для України, фахівці повинні «звільнити головного лікаря від немедичної роботи» та забезпечити розвиток медичного бізнесу в країні [1].

Ефективно управляти закладом охорони здоров'я може лише добре навчений менеджер – про це в унісон говорять і керівники цих закладів, і пересічні лікарі, і прихильники медичної реформи, і її критики (до речі, останні називають однією з головних причин провалу «медичного дива» саме відсутність належного менеджменту у розробці та втіленні плану реформ). Втім, плескаючи в долоні далекоглядній ідеї розвитку менеджменту в ОЗ, в Україні вдень з вогнем доводиться шукати того, хто її таки втілить. Дефіцит медичних менеджерів, підготовлених за міжнародними стандартами, актуальний як і раніше. І заклики негайно збільшити їх кількість у геометричній прогресії не спрацьовують. З іншого

---

* Науковий керівник: Скидан О. В., д. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

боку, в державній системі охорони здоров'я, де головний клопіт керівника, як вижити «за три копійки» та «вибити» з «доброї влади» ще стільки ж, не дуже чекають менеджерів з їхнім «широким» мисленням [2].

Медичний менеджмент – це застосування комплексу спеціальних принципів, підходів, методів та засобів управління організаціями системи охорони здоров'я різних форм власності, направлена на задоволення наступних цілей:

- 1) максимальні прибутки від комерційної медичної діяльності;
- 2) підвищення якості життя населення;
- 3) досягнення соціальної гармонії, пов'язаної з реалізацією права громадянина на якісну медичну допомогу;
- 4) підвищення доступності медичної допомоги [3].

Кого саме в системі охорони здоров'я слід вважати менеджерами? Перш за все – це перших керівників закладів охорони здоров'я і їх заступників. Саме вони, розробляючи і приймаючи відповідні управлінські рішення, повинні реалізовувати головну мету, поставлену керівниками вищестоящих органів управління – лідерами, і бути здатними самостійно приймати науково обґрунтовані рішення у відповідності до сучасних вимог. Безумовно, що лідери у своїх діях теж повинні спиратись на універсальні закони менеджменту. Останнє необхідне і керівникам підсистем системи охорони здоров'я, які очолюють служби, структурні підрозділи (відділення), головним спеціалістам та ін. [4].

З огляду на те, що в ринкових умовах особливої актуальності набуває управління за ситуацією, яка має тенденцію до постійних змін, слід доповнити вмінням менеджера охорони здоров'я:

- всебічна і комплексна підготовка, наявність комплексу спеціальних знань, висока компетентність і ерудиція, тобто бути на голову вище своїх підлеглих і знати справу, якою він керує, що можливо при систематичному підвищенні кваліфікації;

- критико-аналітичний підхід до існуючого положення справ, пошук і наполегливість у вирішенні проблем;

- гнучкість, раціональність, логічність і матеріальність мислення й адекватність дій;

- розумна доступність, відкритість для дискусії, вільний обмін думками; виключення монополізації службового становища при цьому;

- орієнтація на конкуренцію, на волю вибору і господарського маневру;
- широкий кругозір, потреба в постійному одержанні нових знань, досвіду;
- уміння створити умови для розвитку особистості підлеглих, їх професійного службового росту, вирішення соціальних проблем колективу і т.д.
- організаторські здібності, тобто бути здатним організувати і вести колектив на виконання поставлених задач;
- прагнення всіляко скорочувати кількість нормативно-правових актів і документів і ін.

Матеріали досліджень і досвід взаємодії з керівниками органів і установ охорони здоров'я свідчать, що більшість з них (90%), як правило, не відповідають вищезгаданому комплексу вимог. Більш того, від 43,1% до 67,8% з цього числа в залежності від ієрархічного рівня, керівники по найбільш значних критеріях (формування цілей і визначення задач, організація системи, прийняття і реалізація рішень, забезпечення взаємодії, організація праці, нестандартність підходу в рішенні задач, сміливість, узяття відповідальності на себе й ін.), не є сучасними керівниками, а 34% – керівна діяльність протипоказана [5].

Модифікація і вдосконалення системи управління охороною здоров'я на надійній основі й моделях, що проведені практикою, може бути успішно почата і завершена тільки при умові комплексного рішення ряду завдань як: розвиток управлінського кадрового потенціалу; розвиток якісно нової інформаційно-технічної бази з використанням комп'ютерних технологій; адекватна організація праці та створення придатних умов для трудової діяльності і т.д. В кінцевому результаті задачі по вдосконаленню системи охорони здоров'я можна вести до: а) компетентності керівництва; б) оперативності управління; в) ефективності управління.

Вміння організувати діяльність установи – складна задача. Організаторська робота – це велике різноманіття форм, засобів, методів, прийомів, які використовуються для організації виконання задач. Чим більш досконала організаторська робота, тим вище ефективність роботи системи. Тільки той керівник здійснює ефективне управління, який знає основи науки управління, може застосовувати їх на практиці, хоче завдяки

своїй зрілості і моральним якостям виконувати поставлені задачі найкращім чином та мобілізує на це колектив, встигає виконувати поставлені задачі завдяки вірній організації праці. Слід відмітити також і те, що підвищення якості управлінської праці, її наукового рівні не є і не може бути разовою компанією. Це тривалий та складний процес, при якому практика все більше починає спиратися на наукові досягнення та звільняється від суб'єктивізму.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент у галузі охорони здоров'я // Медицина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchn.iki.com/1417012037373/meditsina/peredmovu_menedzhment_u_galuzi_ohoroni_zdorovya_
2. Менеджмент в охороні здоров'я: Потреба є, попиту немає? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vz.kiev.ua/menedzhment-v-ohoroni-zdorovya-potreba-ye-popitu-nemaye/>
3. Голубева М. Л. Медицинский менеджмент: специфика и подходы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://creativeconomy.ru/lib/6824>
4. Менеджер у системі охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://medinfo.soc.ial/spravochniki_868_870/menedjer-sistemi-ohoroni-37959.html
5. Культура керування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://medinfo.social/uchebniki_885/kultura-keruvannya-41724.html

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Сучасна парадигма підприємництва формується таким чином, що чітко побудована стратегія переходу на екологоорієнтоване виробництво, екологічна і соціальна відповідальність ведення бізнесу стають не лише показником іміджу і престижу, а й основним джерелом формування потенційного прибутку та індикатором конкурентного статусу суб'єкта підприємництва. Для сільськогосподарських підприємств це питання є особливо актуальним з огляду на те, що вони є найменш фінансово спроможними виконувати природоохоронні заходи, дотримуватися встановлених законодавством норм використання природних ресурсів, впроваджувати інноваційні технології виробництва, мають найнижчі, порівняно з іншими сферами, ступені захисту, переробки, очистки стічних вод та шкідливих викидів у повітря тощо.

На рисунку відображено етапи переходу сільськогосподарських товаровиробників на засади органічного розвитку, тобто сертифікації виробничого процесу та, власне, готового продукту. Ефективність та пролонгованість процесів сертифікації залежать від їх індивідуальних особливостей, зокрема умов господарської діяльності, якісного стану ґрунтів тощо. Апробацію та наближену оцінку економічної обґрунтованості переходу на екологічно орієнтоване землеробство, пов'язане із вирощуванням органічних сільськогосподарських культур, проведено на прикладі ПП «Ташір» Ружинського району Житомирської області. Досліджуване підприємство спеціалізується на вирощуванні пшениці, кукурудзи на зерно, сої та соняшника. У 2016 р. воно отримало 16,8 млн грн прибутку, а рівень рентабельності діяльності склав 73 %. Рівень рентабельності вирощування пшениці озимої у ПП «Ташір» становив 53 %, кукурудзи на зерно – 93 %, сої – 26 %, соняшника – 97 %.

---

* Науковий керівник: Скидан О. В., д. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

Рис. 1. Етапи переходу сільськогосподарських підприємств на засади органічного виробництва

Джерело: узагальнено автором на підставі досліджених джерел [1–3].

Обґрунтовано, що перехід на органічне землеробство зумовлюватиме зміну трьох показників господарської діяльності, а саме: урожайність, ціну та собівартість сільськогосподарських культур. Відмова від хімічних засобів захисту рослин та мінеральних добрив супроводжуватиметься, з одного боку, зниженням рівня урожайності (від 7 % для пшениці до 52 % для соняшника), з іншого – зменшенням собівартості. Натомість, ціна органічної продукції значно вища. З огляду на складність визначення потенційного зменшення собівартості, у розрахунках висунуто гіпотезу про її сталість та використано показник розміру грошових витрат у розрахунку на 1 га. Потенційна зміна рівня рентабельності визначалась за формулою:

$$\Delta R = \frac{P_2 Y_2 - P_1 Y_1}{C} \cdot 100,$$

де P_1 , P_2 – фактична та потенційна (при виробництві органічної продукції) ціна сільськогосподарської культури; Y_1 , Y_2 – фактичний та потенційний рівні урожайності сільськогосподарської культури; C – виробнича собівартість у розрахунку на 1 га.

За результатами прогнозування встановлено, що у результаті переходу на органічне землеробство, незважаючи на нижчий рівень урожайності, очікується підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Зокрема, можливе збільшення рівня рентабельності сої приблизно на 33 %, насіння соняшника – на 29 %, пшениці – на 102 %, кукурудзи на зерно – 140 % (табл.).

Таблиця

**Потенційний ефект від переходу на органічне землеробство
ПП «Ташір» Ружинського району Житомирської області**

Сільськогосподарська культура	Традиційне землеробство		Органічне землеробство			Відхилення рівня рентабельності, %	
	урожайність, ц/га	ціна, грн/ц	урожайність, ц/га	ціна песимістична, грн/ц	ціна оптимістична, грн/ц	песимістичний	оптимістичний
Соя	20,5	841,8	17,0	1439,5	1680,0	25,84	40,51
Насіння соняшника	35,0	872,9	25,0	1352,9	1600,0	15,15	43,75
Пшениця озима	32,0	293,8	30,0	555,2	850,0	63,48	140,85
Кукурудза на зерно	100,0	346,3	75,0	519,5	600,0	82,64	197,86

Примітка: песимістичну ціну органічної продукції обчислено із урахуванням потенційної надбавки до ціни культури, вирощеної за традиційною технологією землеробства; оптимістична ціна – це ціна, визначена Дослідним інститутом органічного сільського господарства *FiBL*.

Основна причина таких змін полягає у суттєво вищій ціні на органічну продукцію порівняно із продукцією, вирощеною за традиційною технологією сільськогосподарського виробництва. Слід зазначити, під час порівняльного аналізу не враховано потенційні втрати, які матимуть місце у разі переходу на органічне землеробство, до яких належать втрати від

включення в сівозмину значно менш прибуткових (або взагалі нерентабельних) сільськогосподарських культур. Крім того, не взято до уваги необхідність у двохрічному конверсійному періоді. Однак, у довгостроковій перспективі перехід на органічне виробництво є економічно, соціально та екологічно вигідним.

Таким чином, активізація розвитку органічного виробництва як пріоритету екологічно орієнтованого підприємництва на сільських територіях, можлива за рахунок розширення площ сільськогосподарських угідь, придатних (незабруднених агрохімікатами) для ведення органічного землеробства; створення належних умов для стимулювання товаровиробників щодо переорієнтації на екологічні засади господарювання, зниження ризиків провадження такої діяльності; удосконалення системи сертифікації органічної продукції та контролю за якістю; сприяння підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної органічної продукції як на національному, так й міжнародному ринках.

Список використаних джерел:

1. Гармашов В. В., Фомичова О. В. До питання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. Вісник аграрної науки. 2010. №7. С.11–16.
- 2.Ткачук В. І. Екологізація виробництва як пріоритет процесу диверсифікації аграрних підприємств. Ефективна економіка: електрон. журн. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2899>. (дата звернення: 04.11.2018 р.).
3. Чайкін О. В. Формування системи екологічно сертифікованого сільськогосподарського виробництва. Збалансоване природокористування. 2015. № 3. С. 37–42.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ МОНІТОРИНГУ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Зростаючий процес глобалізації в Україні є поштовхом до удосконалення та своєчасного оновлення інформаційних технологій, що має за мету забезпечення конкурентоспроможності інноваційних підприємств. Проблему прискорення розвитку інноваційних підприємств можна вирішити зокрема завдяки ефективному використанню інформаційних технологій у їх діяльності.

Соціально-комунікаційні структури в інноваційному підприємстві відіграють важливу роль у формуванні невичерпного інноваційного потенціалу підприємства. Зокрема: формують інформаційні електронні ресурси; забезпечують перероблення, передавання, зберігання і конвертацію друкованих носіїв інформації в електронні архівації; створюють тематичні бази даних (БД), зведені електронні каталоги, банки нормативно – правових документів та ін.; опрацьовують корпоративні інфопортали та банки наукових і технологічних інновацій, ідей, практик, законопроектів [1].

Інформаційно-комунікаційними технологіями є сукупність методів і технічних засобів збору, обробки, збереження та трансферу інформації, що сприяє розширенню знань людей та розвитку їхніх можливостей з управління соціальними і технічними процесами. Для інноваційного підприємництва України має важливе значення налагодження тісних комунікаційних зв'язків на IT-ринку, що допоможе в забезпеченні якісного і ефективного інноваційного процесу. IT-ринок є сферою економіки, яка динамічно розвивається і оновлюється кожні кілька років. Дуже важливою тенденцією ринку інформаційних технологій для сфери інноваційного підприємництва є обробка великої кількості даних з різних джерел, що забезпечить можливість побудови прогнозних моделей в областях, де це раніше було неможливим. А також розвиток таких напрямів IT – ринку, як електронний бізнес, що призведе до становлення складних автономних

систем для побудови бізнес – моделей. Важливе значення має мобільність, яка забезпечить зв'язок між мобільними пристроями і традиційними комп'ютерами та кібербезпека, що вимагає надійної захищеності інформаційних ресурсів. Науково – теоретичне освоєння інновацій в інформаційному забезпеченні суспільства за участі соціально – комунікаційних структур пов'язане з інтеграцією їх до інфосфери суспільства і є загальнотеоретичним положенням та емпіричним фактором, що прискорює появу нових форм організації інформаційних процесів забезпечення інноваційної політики в державі [2].

На сьогоднішній день великі компанії пропонують велику кількість програм, що забезпечують автоматизацію багатьох процесів, пов'язаних з інноваційною діяльністю, зокрема одним з популярних рішень для стартапів є програма BizSpark, яка орієнтована на починаючого підприємця. Протягом трьох років їм надаються всі засоби розробки, серверне та клієнтське програмне забезпечення (ПЗ) Microsoft, включене в Visual Studio Ultimate з підпискою MSDN (Visual Studio Team Suite, Team Foundation Server, Expression Studio, Windows Server, SQL Server) на всю команду співробітників для дизайну, розробки та тестування програмних продуктів. Надається право на використання серверних продуктів Microsoft (Windows Server, SQL Server, Office SharePoint Portal Server, System Center, BizTalk Server, Dynamics CRM) без обмеження їх кількості для розміщення створених рішень і сервісів в Інтернет. Забезпечується професійна технічна підтримка Microsoft і доступ до ресурсів MSDN, а також підтримка в просуванні розроблених додатків і сервісів на міжнародний ринок і в пошуку міжнародних інвесторів. Аналогом BizSpark для студентських стартапів є програма DreamSpark [3].

В інноваційному підприємстві важливу роль відіграє процес інформаційного забезпечення на всіх етапах життєвого циклу інновацій, а також інформаційні інструменти підтримки виконання цих етапів. Тому автоматизація процесів розвитку інноваційного підприємства в Україні дозволить вирішити завдання, пов'язані з пошуком і аналізом нововведень, підтримкою спільних інноваційних проектів, з пошуком партнерів по бізнесу, автоматизацією бізнес – планів інноваційних проектів, прогнозуванням ризиків інноваційної діяльності, моніторингом інформації з різних джерел, моделюванням інновацій. Безперервний процес збору та

аналізу інформації є одним з головних завдань на інноваційних підприємствах. Автоматизація збору і обробки інформації призведе до прискорення процесів діяльності та розвитку інноваційних підприємств. Це, в свою чергу, загалом забезпечить успішний розвиток інноваційного підприємництва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Полтавець О. В., Побережна Н.М. Становлення інноваційної діяльності з розвитком сучасних інформаційних технологій. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. 2017. Ч. III. – С. 242. [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <https://www.kpi.kharkov.ua>MicroCAD>.
2. Микитюк П. П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Скочилья С. М. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. – Тернопіль: ПП «Принтер-Інформ». 2015. – С. 224. [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <https://dspase.tneu.edu.ua>bitstream>.
3. Інформаційні технології для підтримки інноваційної діяльності. [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <https://stud.com.ua>.

Наукове видання

**СТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ПРІОРИТЕТ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Матеріали Міжнародної науково-практичної
конференції (м. Житомир 4 грудня 2018 р.)

Редактори: Якобчук В. П., Швець Т. В.
Технічна редакція: Плотнікова М. Ф., Булуй О. Г.
Комп'ютерна верстка: Присяжнюк О. Ф., Кравець І. В.
Дизайн: Пугачова Н. С., Довженко В. А.

*Віддруковано з готових оригінал-макетів
Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.
Відповідальність за оформлення та зміст матеріалів несуть автори.*

Підписано до друку 28.12.2018. Формат 60х84/16
Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 22,81. Наклад 300 пр. Зам. № 894.

Видавець Житомирський національний агроекологічний університет
10008, Житомир, бульвар Старий, 7, ЖНАЕУ

Свідоцтво суб'єкта про державну реєстрацію
ДК № 3402 від 23.02.2009 р.
Житомирський національний агроекологічний університет
10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7
тел.: (0412) 22–85–97
факс: (0412) 22–04–17